

NORDTERM 17

Samarbetet ger resultat:
från begreppskaos till
överenskomna termer

NORDTERM 2011
Vasa, den 7–10 juni 2011

**NORD
TERM**

NORDTERM 17

**Samarbetet ger resultat:
från begreppskaos
till överenskomna termer**

Rapport från Nordterm 2011
Vasa, Finland
7–10 juni 2011

Helsingfors 2012

NORDTERM 17

© 2011, författarna

ISBN 978-952-9794-29-4 (hft.)

ISBN 978-952-9794-30-0 (PDF)

ISSN 1100-9659

Utgiven för Nordterm av

Terminologicalentralen TSK

Albertsgatan 23 A 12

FI-00120 Helsingfors

www.tsk.fi

Redaktion och grafisk form:

Anu Ylisalmi, Terminologicalentralen TSK

Omslagsbild:

Saku Seppälä, Terminologicalentralen TSK

Nordterm 2011 anordnades av:

VASA UNIVERSITET

Organisering av Nordterm 2011 stöddes av:

SVENSKA KULTUR
FONDEN

norden

Nordisk Kulturfond

Tryck: Bookwell Oy

Jyväskylä 2012

Innehåll

Förord	5
Minnesanteckningar från workshop i terminologiarbete för terminologer	7
Rute Costa, Raquel Silva & Zara Soares de Almeida: <i>Cooperation between terminologists and experts in the creation of a Terminology and Textual Database: the context of the Portuguese Parliament</i>	9
Henrik Nilsson: <i>Terminologins roll(er)</i>	25
Pia Hoffmann, Charlotte Pedersen & Bodil Nistrup Madsen: <i>Begrebsmodellering i Justitsministeriet</i>	35
Annika Asp: <i>Bättre informationsstruktur med terminologiskt angreppssätt</i>	39
Maarit Laaksonen & Antero Lehmuskoski: <i>Sanastotyö luokittelun tukena Tikesos-hankkeessa</i>	46
Maarit Laaksonen & Antero Lehmuskoski: <i>Combining classification work and terminology work in the National Project for IT in Social Services</i>	54
Kaisa Kuhmonen: <i>ESKO-nätverket: Samarbete mellan EU-översättare och finländska experter ger bättre författningar</i>	56
Jan Hoel & Marianne Aasgaard: <i>Språkrådets terminologitjeneste – pådriver og nav for arbeid med norsk terminologi og fagspråk</i>	61
Carita Bjøn: <i>FPA-termer för kommunikation och navigation</i>	69
Aud Anna Senje: <i>Norsk-russisk juridisk ordbok</i>	75
Päivi Pasanen: <i>Categorization of Soviet prisoners-of-war during the Continuation War</i>	82
Susanne Lervad & Marie-Louise Nosch: <i>Introduction to the projects of textile terminologies at the Danish National Research Foundation's Centre of Textile Research at the University of Copenhagen</i>	88
Trude Bukve: <i>Anvendt terminologi i undervisning og formidling</i>	94
Ole Våge: <i>Heterogene og tverrfaglege omgrep i akvakultur: eit forsøk på omgrepsstruktur</i>	100
Anne-Ruth Jangaard & Ingrid Lauvrak: <i>Terminologi når oljen flyter</i>	107
Jan Roald & Sunniva Whittaker: <i>Om dannelsen av juridisk terminologi: fra kaos til lovregulering</i>	115
Mikael af Hällström: <i>Kohti aidosti palvelevaa hallintoa – yhteinen metatietoarkkitehtuuri yhteentoimivuuden kulmakivenä</i>	123
Mikael af Hällström: <i>Mot en förvaltning som verklig betjäna – en gemensam metadataarkitektur som hörnsten för interoperabilitet</i>	128

Igor Kudashev: <i>Workflow Models for Collaborative Terminology Work</i>	130
Tine Lassen, Bodil Nistrup Madsen & Hanne Erdman Thomsen: <i>Automatisk samkøring og kvalitetssikring af data i en term- og vidensbank</i>	137
Mikaela Gidlund & Magnus Merkel: <i>Integrerat termstöd för teknisk dokumentation</i>	149
Jan Hoel & Kjersti Drøsdal Vikøren: <i>SNORRE – et ektefødt samarbeidsbarn</i>	154
Claudia Dobrina, Henrik Nilsson & Peter Svanberg: <i>Stadieväxling</i>	166
Hanne Erdman Thomsen: <i>ISO-standarderne om terminologiens terminologi</i>	173
Nina Pilke: <i>Språkstrategier, språkpolicy och språkprinciper</i>	180
Jan Hoel: <i>Hvordan fungerer fagtermer i asymmetrisk kommunikasjon?</i>	187
Marita Kristiansen: <i>Ligge long eller shorte naken. En korpusbasert studie av termdanning i norske aviser</i>	199
Niina Nissilä & Anita Nuopponen: <i>Absolut eller inte? På väg mot en typologi för synonymi</i>	208
Eija Puttonen: <i>Kärt barn har många namn</i>	218
Magnus Merkel & Henrik Nilsson: <i>Term-O-Stat – ett fyrstegsprogram för terminologiarbete inom myndigheter</i>	222
Rapport från Nordterms styrgrupp 2009–2011	229
Terminologiarbejdet i Danmark 2009–2011	231
Rapport för 2009–2011 från Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum	239
Rapport for 2009–2011 fra Språkrådet i Norge	242
Samisk språknemnds virksomhet i 2010–2011	254
Rapport från och med hösten 2009 till och med våren 2011 från Terminologacentrum TNC i Sverige	256
Rapport från Terminologicalentralen (2009–2011)	259
Nordterm AG1 – Rapport om perioden 2009–2011	262
Nordterm/AG 2: Rapport för perioden 2009–2011	265
Nordterm/AG5: Rapport för perioden 2009–2011	266
Program	267
Deltagare	271

Förord

Nordterm bildades år 1976, vilket betyder att Nordtermsamarbetet i år har varit i gång i 35 år. Nordterm 2011 arrangerades av Terminologicentralen TSK och Vasa universitet den 7–10 juni 2011 i Finland, vid Vasa universitet (<http://www.tsk.fi/tsk/sv/node/544>). Målgruppen för evenemanget är terminologer och alla som är intresserade av terminologi, eftersom Nordterm har som fokus principer och praktiska tillämpningar av terminologiarbete och ontologiarbete.

Programmet under Nordterm 2011 bestod av flera delar. Den första dagen hölls det en grundkurs i terminologi av Åsa Holmér från Terminologicentrum TNC och en workshop för terminologer, som tog upp samarbetet mellan terminologer och experter.

Under de två följande dagarna fortsatte Nordterm 2011 med ett symposium, som hade som tema "Samarbetet ger resultat: från begreppskaos till överenskomna termer". Symposiet hade två inbjudna föredragshållare: Rute Costa från Universidade Nova de Lisboa, vars föredrag hade titeln "Cooperation between the Portuguese Parliament and the Linguistics Research Center of Universidade Nova de Lisboa – CLUNL: the role of the specialists in the creation of a Terminology Database" och Mikael af Hällström från Skatteförvaltningen i Finland, som berättade om förvaltning som verkligen betjänar sina kunder – interoperabilitet genom en gemensam metadataarkitektur ("Kohti aidosti palvelevaa hallintoa – yhteinen metatietoarkitehtuuri yhteentoimivuuden kulmakivenä").

Under symposiedagarna hörde de nästan 90 deltagarna ett trettiotal föredrag som beskrev projekt som drivs inom den offentliga förvaltningen liksom inom näringslivet samt forskning i terminologi.

Den tredje delen av Nordterm 2011 utgjordes av Nordtermförsamlingen som hade föregåtts av möten i Nordterms styrgrupp och arbetsgrupper. På församlingen rapporterade styrgruppen och arbetsgrupperna om sin verksamhet. Dessutom hade alla övriga deltagare en möjlighet att presentera sin terminologiska verksamhet.

Arrangemanget av Nordterm 2011 fick stöd av Nordplus, Nordiska kulturfonden och Svenska kulturfonden. Tack vare Nordiska kulturfondens finansiering kunde tolkning från svenska till finska och från finska till svenska ordnas. Detta gjorde konferensen mer attraktiv och tillgänglig för finska deltagare.

Denna bok innehåller artiklar som baserar sig på symposieföredragen och inläggen från Nordtermförsamlingen. De föredrag som hölls på finska har försetts med en svensk eller engelsk sammanfattning.

Helsingfors i juli 2011

Katri Seppälä

Minnesanteckningar från workshop i terminologiarbete för terminologer

Diskussionsledare: Katja Hallberg, TNC och Katri Seppälä, TSK

Workshopen samlade ca trettiotvå deltagare och hade som huvudtema samarbete mellan terminologer och experter. Inledningar presenterades av fyra olika nordiska talare. Deltagarna delades in i tre grupper som ställde frågor samt diskuterade efter varje inledning, och som därefter sammanfattade sina synpunkter i en slutdiskussion.

Inledningarna gjordes av följande talare:

Torill Johannessen, Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjensten/Helsebiblioteket, Norge

MeSH på norsk – og samarbeid med eksperter

Annika Asp, Terminologicentrum TNC, Sverige

Samarbete mellan terminologer och experter i informationsstrukturprojekt

Mari Suhonen, Terminologicentralen TSK, Finland

Terminologiarbete och samarbete med experter i projekt som gäller datasystem

Pia Lyngby Hoffmann, DANTERMcentret, Danmark

Begrepsafklaring som grundlag for it-udvikling hos offentlige myndigheder

Intressanta frågor och tankar väcktes under och efter inledningarna:

- klargöra distinktionen mellan terminologiarbete och att arbeta med thesauri,
- beslutsfattare behöver information om vad överföring/mapping/översättning av thesauri innebär, såväl terminologiskt, kostnadsmässigt, översättningsmässigt, "kulturellt" etc;
- olika målgrupper har olika slags behov,
- terminologens roll varierar i olika projekt och kan ibland vara oklar speciellt om samarbetspartner inte känner till terminologens kompetens,
- terminologer behöver argument, för att kunna motivera sina samarbetspartner
- begrepsanalys är en förutsättning för en modern IT-arkitektur
- vidareutbildning i informationsmodellering samt riktlinjer för terminologer efterfrågas
- utbildning behövs åt bägge håll, och detta är en stor pedagogisk uppgift.

Slutdiskussionen mynnade bl.a. ut i att det finns ett behov för riktlinjer som hjälper terminologer att argumentera för användning av terminologiska metoder samt att frågan om en vidareutbildning för terminologer i informationsmodellering skulle tas upp vid Nordterms AG1-möte senare samma dag. Hanne Erdman Thomsen föreslog sig villig att ställa samman en sådan vidareutbildning.

RUTE COSTA, RAQUEL SILVA & ZARA SOARES DE ALMEIDA
CLUNL – CENTRO DE LINGUÍSTICA DA UNIVERSIDADE NOVA DE LISBOA &
ASSEMBLEIA DA REPÚBLICA PORTUGUESA

Cooperation between terminologists and experts in the creation of a Terminology and Textual Database: the context of the Portuguese Parliament

Introduction

The Terminological and Textual Database – Assembly of the Republic (BDTT-AR) project results from the synergy between Centro de Linguística da Universidade Nova de Lisboa (CLUNL) and the Assembly of the Republic (translation service) aiming at creating a terminological and textual database to support translation. For the implementation of such a terminological resource, there was the need to present and test a methodology that would be able to guarantee the linguistic and conceptual quality of terminological data, as well as the quality of the whole process that underlies the feeding of the database.

In order to meet these objectives, it was essential to create a transdisciplinary team composed of experts in several fields who would contribute with their different skills subject to the essential requirement of methodical collaboration.

Therefore, we have created three groups composed of different professionals: translators, experts in parliamentary subjects and terminologists.

Translators represent the main group for which BDTT-AR is intended, given that their task implies translating legal-parliamentary texts in which terminological and conceptual coherence must be ensured since it is absolutely crucial for the quality of discourses produced and used in the Assembly of the Republic. The second group is composed of experts in parliamentary subjects whose task is to validate: (i) the designation, (ii) the relationship between designation and concept, (iii) the conceptual system, and (iv) the definition of the concept in the natural language. The third group is composed of terminologists who are responsible for the methodological design, working as mediators between the other two groups.

Besides these three groups, we can also count on the collaboration of the information systems group of the IT Centre (CINF) and the group of librarians. While the former has the task

of creating and implementing the BDTT-AR that was conceived by us; the latter's function is to computerise references according to the NP 405-1 (1994) standard – these references confirm the existence of the information contained in the several terminological fields that constitute the terminological record used in the BDTT-AR.

The partnership between CLUNL and the Assembly of the Republic results from the conviction that quality is only achieved through the application of methodologies that aim to improve professional performance in the long run, holding all the agents in this process responsible for it.

In this paper we provide an overview of the methodologies that have been implemented within the Parliament in order to achieve terminological and conceptual quality.

1. The value of texts in the Parliament

The Portuguese Parliament is composed of a single Chamber, called Assembly of the Republic, which, according to the fundamental law, is considered the representative assembly of every Portuguese citizen. Besides that function of representativeness, the Parliament has to ensure the approval of the fundamental laws of the Republic and thus guarantee the application of the principles of the Constitution, the laws and the acts of the Government and the Administration.

The Parliament is therefore a legislative body that conveys its authority through the production, approval and dissemination of its texts, which enables it to create a conceptual reference framework capable of imposing limitations on what may be regarded as 'constitutional'.

The founding texts – such as the Constitution, the Rules of Procedure and the Statute of Members – define the competences and the rules governing the functioning of the Parliament, as well as the rights and duties of its members, guaranteeing the relationships of separation of powers and interdependencies as far as the other sovereignty bodies are concerned. The Constitution enumerates the matters in which the law may intervene establishing fundamental rules or principles. By stating exactly how these rules and principles shall be enforced, the Constitution thus delimitates the applicable law.

Those parliamentary texts are authoritative in as much as the institution that produces them effectively grants them a status of reference. For example, the Constitution conveys key-

concepts such as <democracy> or <freedom>, delimitating the field of application of their conceptual borders, thus enabling the acknowledgement and adoption of these concepts in other parliamentary texts – these, in turn, are also authoritative and some may say that this or that text is 'anticonstitutional'. Such statements denote non-compliance with the reference framework established by the Constitution, falling outside of its domain of application; in fact, they may even go as far as putting at stake the notion of democracy itself, whose legal framework is stipulated by the text of the Constitution.

Building a terminological and textual database for the AR entails taking into consideration that same reference framework and showing its functioning through the conceptual organization of the terminology produced and used within the Parliament. However, it also involves taking into consideration the status and the importance of the texts.

2. Criteria for textual organization

Before the corpus could be created we had to carry out a preliminary task: understanding how the several services of the Parliament worked, in order to observe and understand the internal circuits of creation and dissemination of the texts produced within the Assembly of the Republic. This task allowed us to understand the internal circuits of creation and dissemination of texts produced within the institution, which in turn has allowed us to identify the status of the different texts and their referential importance, as well as to organize, associate and finally select the fundamental texts for the acquisition of terminological data.

The selection of the texts was left to the institution, represented by the group of experts in the legal-parliamentary field, who – knowing better than anyone the place of the texts and the importance of the concepts therein designated – were considered the best and most reliable source to guarantee the constitution of a reference corpus of parliamentary texts.

Two proposals for the organization of texts were submitted to the experts. The first list acknowledged the diversity of the texts produced and used in the Parliament. The second list – much more interesting and approved of unanimously by the groups of experts – was a proposal for the organization of texts according to their genre (government bill, member's bill, etc.) and sorted by order of importance. This second version implied that the experts had to validate the textual organization based on the reference framework for the functioning of the Parliament. Criteria of dependency between texts and importance of the status of the text were introduced as validation factors.

Given the Portuguese reality, **law** is a polysemic term which is used indiscriminately '*[...] a) as a synonym of legal system or Law; b) figuratively, as an equivalent of the authority of the State or the legal system; c) in the sense of legal rule [...]; d) to identify certain legal standards or certain sources of law.*' (cf. Polis Dictionary, 1983, 1078).

In the first two cases, *law* is synonymous with *Law* in a general and denotative sense, to which the connotative sense of legal authority is associated, respectively. Both these meanings of the term *law* are directly related to the legal system of each State. In the third case, *law* defines each and every legal text, a term used as a synonym of legislation.

Thus, in the full strength of the word, *law* is '*every imperative and general disposition created by the state, i.e., emanated from the state bodies that are competent to do so according to the Constitution*' (Mota Pinto, 1980, 32).

In a more restricted sense, such as is suggested by paragraph d), *law* is the designation of a normative text with parliamentary origin. This notion shall be developed later on in this section, since *law* is a type of text that is included in our legal-parliamentary organization.

The laws that constitute the Portuguese Law are hierarchically organized, which means that they are arranged in a scale according to their relative value. The *Constitution of the Portuguese Republic* is the supreme law of the Portuguese State. And, according to the basic rule of Portuguese Law, every other law and normative act has to comply with the Constitution, i.e., a lower degree law cannot regulate against a higher law. In sum, a law with less relative value may not go against another law that is hierarchically more important or that has a higher relative value.

In this context, and taking into consideration that '*Les textes doivent être organisés comme des contenants*', themselves being bearers of knowledge, to '*après permettre l'organisation des contenus*' (Costa, R., Silva, R. 2008, 2), we have classified the legal texts in three large groups:

- constitutional law;
- ordinary law;
- non-binding normative act.

In order to facilitate the reading of the above-described hierarchy of the laws – which reflects the perspective of the organization of texts inside the institution – we have decided to present the hierarchy of the laws using their respective designations in the singular:

- constitutional law
- ordinary law
 - law
 - executive law
 - regional legislative decree
 - Assembly's resolution
 - regulation
 - regulatory order of the Government
 - Council of Ministers' resolution
 - order of the Government
 - decree issued by the President of the Republic
 - normative order
 - by-law
 - notice
- non-binding normative act
 - Council of State's opinion

The result of this organization forms the basis for the organization of the textual database associated with the terminological database.

3. Constitution of the textual database

Upon the completion of the task of organizing the parliamentary texts, it was possible to select the texts that presently compose the corpus. At first this was voluntarily limited, but has since been supplemented by other texts considered fundamental by the group of experts.

To take into consideration the diversity of the texts produced in the Parliament is an unavoidable methodology, given the richness of the information that is available for the organization of the knowledge produced and disseminated in the parliamentary context. From the point of view of the Parliament, the capitalization of knowledge is an essential condition for a more enlightened exercise of the right to citizenship.

All the work that led to the identification and organization of the texts has allowed us to compile the BDTT-AR corpus, which in turn is the source from which the candidate terms are selected. The corpus is composed of the following texts among others:

Constitution of the Portuguese Republic

Statute of the right of opposition

Statute of Members

Law on the order of precedence of the Portuguese State

Law on the monitoring, assessment and pronouncement by the Assembly of the Republic within the space of the process of constructing the European Union

Law governing the organization and modus operandi of the departments of the departments and services of the Assembly of the Republic

Law governing political parties

Legal regime governing parliamentary inquiries

Rules of Procedure of the Assembly of the Republic

Resolution of the parliamentary friendship groups

This corpus has certain particularities that grant it simultaneously originality and richness. The BDTT-AR corpus is the first special corpus comprised of parliamentary texts for European Portuguese and approved of by the institution that holds their authorship. As a consequence of legislative activities, certain texts are regularly revised, which also makes it a diachronic corpus since it is comprised of the successive updated versions of parliamentary texts. For example, four of the texts that presently comprise the corpus have already been submitted to a revision process in 2007. The previous organization of the texts allowed us to obtain a structured corpus, which is nonetheless open, sensitive to the integration of new texts, as long as those are validated by the experts.

Together with the terminological database we have also designed and created a textual database whose aim is to store all the texts that are included in the corpus and are used to extract terminology. For the time being the collection of texts available via the BDTT-AR is exclusively in Portuguese pursuant to the objectives defined for this project, which aims at dealing with the legal-parliamentary terminology used within the Portuguese Parliament.

The textual database is therefore comprised of original texts written in Portuguese in their full versions and, when applied, there are also successive versions of the texts that have been revised. The texts have to meet certain organization criteria defined according to the potential users of the database, their needs and their interests.

Since the universe of the terminological database users is wider, the textual database is aimed at a public who has specific interests regarding term contextualization with a view to fulfilling different purposes. Translators, technical writers, professionals who generally work with languages for special purposes – whether inside or outside the parliamentary context – may resort to the textual database to answer terminological or discursive questions about the concepts, by making an in-depth research on the text to observe the terms on their actual usage contexts.

Both databases – terminological and textual – are related in such a way that they allow the user a constant fluctuation between the terminology and the texts.

Regarding its functionalities, the database has the capability of searching a term from the terminological database by means of an advanced search engine. The result of the research can be seen as a terminological record whose fields have been predefined taking into consideration mainly the objective of serving a public comprised of specialised translators.

Besides the information regarding equivalents in English and French and the definition of the term, these data are always accompanied by their respective sources, including the term itself, which appears as the entry. The relationship between the term and its respective text is established through a hyperlink from the source, as can be seen on [Figure 1], for example, which illustrates the term 'voto' (vote).

The screenshot displays the BDTT intra web application interface. At the top, it shows 'ASSEMBLEIA DA REPÚBLICA' and the date 'Terça-Feira, 3 de Maio de 2011'. The main header features the logo 'BDTT intra' and the text 'ficha técnica'. A search bar contains the query 'Pesquisa Avançada voto'. Below the search bar, there are filters for language (Inglês, Francês) and search criteria (com todas as palavras, com pelo menos uma das palavras, começado por, terminado em, Definição, Fraseologia). A sidebar on the left lists a hierarchy of terms under the letter 'V', including 'violação da lei', 'vogal', 'votação', 'votação final global', 'votação na especialidade', 'votação na generalidade', 'votação nominal', 'votar', 'voto', 'voto de confiança', 'voto de congratulação', 'voto de pesar', 'voto de protesto', 'voto de saudação', 'voto electrónico', and 'voto em branco'. The main content area shows search results for 'voto' with 40 occurrences. The results include Article 79.º (Emissão de votos) with five numbered points, Article 80.º (Período da ordem do dia) with two numbered points, and Article 81.º (Convite a individualidades) with one point. The text is in Portuguese and includes terms like 'grupo parlamentar', 'sessão', and 'período da ordem do dia'.

Figure 1: extract of the textual database, exemplifying the term 'vote'

The result of the search query shows all the occurrences of the searched form (in brackets) within the text and indicates that information in the upper right corner; in this case the number of occurrences is 40. There is the possibility of navigating from one form to another with the help of a cursor that guides the user from one occurrence to the next along the text. On the other hand, every entry in the terminological database is also hyperlinked (underlined) in order to provide the user with another possible research path. The user can return to the starting point, i.e., the terminological record, or they can choose to discover another term in context through the hyperlinks foreseen in the text.

Another functionality allows users to follow a different path, i.e., right from the start they can know how often a certain term occurs inside one, several or all the texts that comprise the corpus, and after obtaining that information they can then navigate in the text that has appealed more to them while always being able to access the terminological database.

We do not intend to stop here as far as the functionalities of the textual database are concerned because, along the project, we have identified other possibilities of adding value for future users. In fact, the textual database was designed to valorise the computerised textual resources that already existed in the Parliament, but also to serve as a basis for studies, analyses, observations, research, since the texts are fundamental and indispensable sources of knowledge for our work.

4. Terminology validation

Each text that composes the corpus is individually submitted to a semi-automatic treatment that consists of a methodology of terminology extraction with the help of a concordancer, which enables, on the one hand, the statistical treatment of every form in the corpus, measuring their respective frequency; and, on the other hand, the creation of concordances, which allow for the selection of candidate terms:

T2 41a| rovam os estatutos e elegem , por voto directo e secreto , os membros da
T5 91d| regula o exercício do direito de voto dos cidadãos portugueses resident
T5 92a| 3 . O direito de voto no território nacional é exercido
T5 101a| assembleia da República confirmar o voto por maioria absoluta dos Deputado
T6 123d| de avocação pela Assembleia e do voto final desta para aprovação global
T7 139b| verno solicitar a aprovação de um voto de confiança . 4 . A rejeição d
T7 139c| Artigo 193 . ° (Solicitação de voto de confiança) O Governo pode s
T7 139c| ia da República a aprovação de um voto de confiança sobre uma declaração

T8 170a| va da região autónoma confirmar o voto por maioria absoluta dos seus mem
T9 177d| prevista no artigo anterior e do voto favorável expresso pela maioria d
T9 180d| res ; b) De participação , sem voto , através de representantes seus
T4 84b| as na lei . 5 . A conversão dos votos em mandatos far - se - á de harm
T4 88d| iais são tomadas à pluralidade de votos , não contando as abstenções par
T5 93c| to que obtiver mais de metade dos votos validamente expressos , não se c
T5 93c| , não se considerando como tal os votos em branco . 2 . Se nenhum dos
T5 93c| candidatos obtiver esse número de votos , proceder - se - á a segundo su
T5 106c| is alta de Hondt na conversão dos votos em número de mandatos . 2 . O
T5 107c| tabelecer limites à conversão dos votos em mandatos por exigência de uma
T5 107c| r exigência de uma percentagem de votos nacional mínima . 2 . Os Deput
T5 110a| riminal ou disciplinarmente pelos votos e opiniões que emitirem no exerc

Figure 2: Concordance of the form 'voto(s)'

These core-forms – when accompanied by repeated sequences of other forms in their respective expansions to the left and to the right – are generally strong indicators of being the nuclear elements of complex terms or terminological collocations in the legal-parliamentary field, such as: 'vote', 'member', 'assembly', 'exercise', 'mandate, etc.

Through a methodology that implies systematically observing concordances we can exhaustively gather all the candidate terms, which will be then submitted to expert validation.

Subsequently, only the terms that have been validated by the group of experts are made available on the terminological database with all the information that is associated to them, namely the reference to the source text from which they were extracted. The methodology designed to validate terminology within the Assembly of the Republic, together with the methodology conceived to validate definitions, are both original and innovative methodologies especially designed under the scope of this project.

As we have just described, after semi-automatically analysing texts, a list of candidate terms is prepared and then recorded on a table. Besides the term that has to be validated by the expert, this table also provides information on the source text from which it was extracted. After that, each expert is sent a number of candidate terms to identify those terms that are actually used in the Parliament and that compulsorily need to be on the BDTT-AR. Together with this list, the expert also receives a file where they can find the criteria that must be adopted during the validation process.

When faced with the list of *terms* suggested for validation, the expert will try to answer the following question: *Is this a domain-specific term?*

In order to make this task easier for the experts we have also added four other columns to the Excel spreadsheet they are sent on a regular basis: *Yes*, *No*, *I don't know* and *Notes*.

In the *Yes* column, and according to their parliamentary experience, experts have to validate terms on an ascending numerical scale from 1 to 8. Number 1 is given to a term that does not raise any sort of doubt. From numbers 2 to 8, the term may raise some questions that may range from formal problems related to upper or lower cases to the problem of reduction or the existence of synonyms. In these cases, experts have to clarify their option in the *Notes* column.

In the *No* column, experts have to identify expressions that are not considered terms, which correspond to number 1, or expressions that while not being terms have certain similarities with terms that have already been validated, which correspond to number 2. In these cases, the *Notes* column is used to identify those similar terms. Reasons that imply a *No* answer may be linguistic or a matter of non-identification of the term with the legal-parliamentary domain, taking into consideration the fact that the border between sub-domains in the parliamentary context is very subtle.

The *I don't know* column must be used in case of doubts, whether because the expert completely ignores the candidate term or because they do not consider it truly relevant for the parliamentary terminology.

Finally, the *Notes* column, besides the afore-mentioned information, may also contain other observations or comments that the experts consider to be of relevance.

Subsequently, the lists are collected by the group of terminologists who then record the results of the validation: the terms that have been unequivocally validated by every expert are classified as *validated* on the BDTT-AR and those that have been rejected during the validation process are saved as *recorded* and classified as *not validated*; the terms over which experts have raised objections or placed questions are analysed once more and subsequently submitted to a new validation process.

During this process, we believe it is important that each candidate term is validated by an odd number of experts to avoid a tie when it comes to the final decision in terms of valida-

tion. The terminologist and their team has to design the type of approach that will work more effectively with the experts in that specific field, given that research in Terminology needs this interaction to reach a harmonized terminology that results from consensus.

In the future, our objective is to automate the process of terminology validation as much as possible (the automation of the validation process is currently being studied).

5. Creation of conceptual micro-systems

The quality of discourse in the Parliament is of vital importance. We believe that the quality and accuracy of special language discourse are directly dependent on the relationship between the lexical and the conceptual organization.

For the lexical organization, we have created lexical fields that are organized around core-forms that represent relevant legal-parliamentary concepts, such as <voto> (vote), <órgão> (body), <deputado> (member of Parliament), so that subsequently a conceptual organization might be suggested. After analysing the data, we have seen that a single term may designate two different concepts even when it is not a case of homonymy, polysemy or variation.

Let us look at the following examples: 'voto em branco' (blank ballot paper) and 'voto electrónico' (electronic voting). Both terms refer to the <act of voting>. However, the former is a <manner of voting>, while the latter is a <result of voting>. The identification of the existence of two distinct forms for the <act of voting> has relevant implications in terms of data quality: (i) it shows deep knowledge of the domain; (ii) it makes the search for equivalents faster; and (iii) it facilitates and increases the quality of the definitions in natural language.

For this reason, our terminological work was based on analysing and structuring concepts and the relationships between them, as well as analysing and structuring their respective terms and relationships that can reflect the former. The purpose of the *concept system* is to represent knowledge in a domain via a set of structured concepts taking into consideration the relationships that link them. Our aim is to represent some concept systems – the concept micro-systems – that can help us have a more structured perception of the legal-parliamentary field as a whole.

It was only after the terms were validated by the experts and made available on the BDTT-AR that we carried out the second stage of data analysis, organizing them in lexical fields and subsequently performing the conceptual organization. The need for a conceptual organiza-

tion has to do with the indispensability of moving away from linguistic manifestations to better encompass the concepts that exist regardless of the language.

5.1. *The term voto (vote) and its concepts*

In order to create conceptual micro-systems we started from terms that were already available on the BDTT-AR, given that one of the objectives was to write definitions for the concepts designated by these terms.

By searching for the term 'voto' (vote) on BDTT-AR, it is possible to obtain a list of every term in which 'voto' appears as the nuclear form:

The screenshot shows the BDTT-intra search interface. At the top, it says 'ASSEMBLEIA DA REPÚBLICA' and 'Quarta-Feira, 3 de Março de 2010'. The search bar contains 'voto'. Below the search bar, there are options for 'Pesquisa Avançada' (Advanced Search) with radio buttons for 'com todas as palavras' (selected), 'com pelo menos uma das palavras', 'começado por', and 'terminado em'. There are also checkboxes for 'Definição' and 'Fraseologia'. On the left, a vertical list of letters 'a' through 'z' is shown, with 'v' selected. Below this is a list of search results for 'voto', including 'voto de confiança', 'voto de congratulação', 'voto de pesar', 'voto de protesto', 'voto de saudação', 'voto electrónico', 'voto em branco', 'voto favorável', 'voto por correspondência', and 'voto por procuração'. The main content area shows the detailed results for 'voto' in three languages: Portuguese (n.m.), English (em), and French (fr). Each language entry includes a definition and a reference to the 'Regimento da Assembleia da República' (Rules of Procedure of the Assembly of the Republic) from 2003, with specific articles mentioned (e.g., Article 117(5)).

Figure 3: Terminological record of the term 'voto' (vote)

Starting from this set of terms and after analysing data in contexts – supported by the knowledge conveyed within the institution – we have seen that the term 'voto' is the manifestation of different concepts of 'voto'.

Before the actual elaboration of the conceptual system, the expert here, and from the start, plays an important role in clearing doubts that arise when trying to differentiate concepts.

The identification of the characteristics of the concepts and/or the relationships established between them will be specified by the experts, based on questions that are methodically prepared by the group of terminologists.

In the example we have shown, we identified two different concepts designated by the term 'voto': one that expresses the <act of voting> and the other the <expression of a desire>, which we have represented differently:

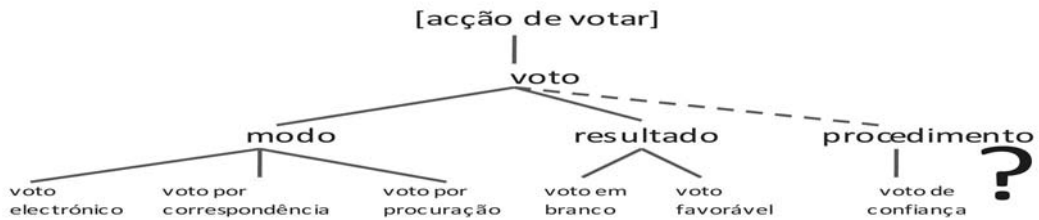

Figure 4: 'voto' as <act of voting>

Figure 5: 'voto' as <expression of a desire>

At the core of each conceptual micro-system we created, we identified specific actualizations for the generic concept and whose specificities are manifest in the language and in speech through terminological units that allow us to account for the specific differences between each of the concepts. 'voto de pesar' (vote of condolence) and 'voto de saudação' (vote of greeting) are two distinct manifestations of two different ways of <expression of a desire> distinguished from each other by specific traits.

Further regarding the case of 'voto' as <act of voting>, the concepts dependent on the generic concept – although on the same conceptual level – express distinct forms of voting which are grouped into three different classes: the <manner>, the <result> and the <procedure>. To designate the different manners of voting, we found on our corpus 'voto electrónico' (electronic voting), 'voto por procuração' (proxy vote) and 'voto por correspondência' (postal vote). Regarding the result of the act of voting, we found 'voto em branco' (blank ballot paper) and 'voto favorável' (affirmative vote).

Included in the concept of <act of voting> we suggested the concept of <procedure> which is expressed in speech as 'voto de confiança' (confidence motion). However, at this stage we are unsure whether 'voto de confiança' is a form of <procedure>. In the sight of such doubt, we need to question the expert given that by analysing the contexts in which the term occurs it is not possible to draw satisfactory conclusions.

In fact, it is actually a 'moção de confiança' (confidence motion) that the government moves in the Parliament and through which the members of the Parliament can decide to support the government by approving it. When looking at this specificity we know that it is a different type of vote. The question has to do with the type of relationship that we intend to establish between concepts within the same conceptual micro-system. This is also an <act of voting> but the distinctive traits of this concept make it different from the other concepts included in this micro-system, and for that same reason the relationship established between this concept and the generic one will compulsorily be different from the other relationships.

In Figure 5, 'vote' designates the concept <expression of a desire>, and all the 'voto' here represented are different forms of the same concept. The various forms of <expression of a desire> depend on the parliamentary situation in which they are expressed and consequently the votes are noncoincident – congratulation, condolence, protest and greeting. We have based our micro-system exactly on this distinctive trait.

The distinctive traits of each concept are therefore extremely important for the creation of conceptual micro-systems and consequently for writing definitions. Identifying the traits of each concept allows us to differentiate one concept from another one inside the same conceptual system.

Thus we can ensure coherence when writing definitions significantly increasing their quality and accuracy. The quality of the definitions contributes to strengthen the relevancy of the database since terminological definitions are contents much sought for and appreciated by the users of this type of linguistic resource.

Some brief conclusions

The BDTT-AR – which currently has one thousand terms with equivalents in French and English, their contexts, and information needed to understand the terms – has become an

essential tool to ensure the terminological coherence of the translations carried out in the Parliament.

The creation of BDTT-AR underlined the urgent need to work with harmony and accord not only inside the Parliament, but also within the Portuguese public administration, where BDTT-AR's legal-parliamentary terminology may function as a reference. In that sense, the initiative taken by the Assembly of the Republic to create a network of translators and terminologists inside the Portuguese public administration is indicative of BDTT's importance.

The methodology we have outlined here has the following objectives and consequences:

- i. identifying the most frequent terms used in the texts produced in the Assembly of the Republic;
- ii. stabilizing the terminology used in the Assembly of the Republic, proactively involving professionals from their specific fields, as well as language professionals;
- iii. contributing to decreasing terminological and discursive variation, which can generate ambiguity;
- iv. harmonizing the terminology used within the institution – although the Assembly of the Republic is not a standard institution, nor does it regulate language, given its institutional and political weight – it is a reference for those that resort to it;
- v. it can be a reference for all the other Assemblies of the countries that belong to CPLP – Community of Portuguese-Speaking Countries, facilitating the communication between those countries;
- vi. it allows for a more effective collaboration with other counterpart and similar institutions.

Bibliography

Costa, R., Silva, R. (2008): De la typologie à l'ontologie des textes. In: Actes de Toth 2008 – Terminologie & Ontologies : Théories et applications, Annecy, 5–6 mai 2008, Institut Porphyre, pp. 3–16

Costa, R., Silva, R., Soares de Almeida, Z. (2010): L'organisation et la diffusion des connaissances terminologiques et textuelles au sein du Parlement portugais – le projet BDTT-AR. In: Journal of Romanistica Studies: Professional Communication and Terminology, Bergen: University of Bergen, 32–51

Mota Pinto, C. A. (1980): Teoria Geral do Direito Civil. Coimbra: Coimbra Editora, p. 32

Polis – Enciclopédia Verbo da Sociedade e do Estado, Antropologia, Direito, Economia, Ciência Política (1983), Lisboa, Verbo Editora.

Soares de Almeida, Z (2008): Terminologia jurídico-parlamentar. Combinatórias terminológicas e equivalência na Base de Dados Terminológica e Textual da Assembleia da República – BDTT-AR. Lisboa: Universidade Nova de Lisboa [Master (Mestrado)]

Internet Sites

Assembleia da República: <http://www.parlamento.pt/Paginas/default.aspx>

Base de Dados Terminológica e Textual da Assembleia da República:
<http://terminologia.parlamento.pt/pls/ter/terwinter.home>

Centro de Linguística da Universidade Nova de Lisboa: <http://www.clunl.edu.pt/PT/home.asp>

HENRIK NILSSON
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Terminologins roll(er)

Behövs ett TLS (terminologiledningssystem)?

Ledningssystem = nytt argument?

Som en förberedelse till EAFTs seminarium om terminologiarbetets lönsamhet som hölls i Paris 2009 skapades följande typologi över argument som ofta används för att motivera varför terminologiarbete behövs:

- tidsrelaterade argument
- ekonomiska argument
- kunskapsförmedlingsargument
- utbildningsrelaterade argument
- språkpolitiska argument
- effektiviserings- och harmoniseringsargument
- juridiska argument

Frågan är om listan skulle kunna kompletteras med ett "certifieringsargument", dvs. att det terminologiarbete som bedrivs inom en organisation skulle kunna jämföras mot en standard med olika typer av krav. Annorlunda uttryckt, skulle ett TLS – ett terminologiledningssystem vara intressant och användbart? (Kanske är "ledningssystem för terminologiarbete" egentligen ett bättre uttryck eftersom "terminologiledningssystem" kan uppfattas som vagt: avser ledningssystemet terminologin i sig eller terminologiarbetet i stort?)

Standarder om ledningssystem finns redan för bl.a. arbetsmiljö (SIS-OHSAS 18001), informationssäkerhet (ISO/IEC 17799, SS-ISO/IEC 27001), livsmedelssäkerhet (SS-EN ISO 22000), mätning (SS-EN ISO 10012), tjänster (SS-ISO/IEC ISO 20000-1), kompetensförsörjning (SS 624070), trafiksäkerhet (ISO 39001), kontinuitetshantering (ISO 22301) och de har fått stor genomslagskraft inom många organisationer, särskilt vad gäller kvalitet (ISO 9000-serien) och miljö (ISO 14000-serien). Men frågan är vad ett ledningssystem för terminologiarbete skulle innehålla och vad det skulle omfatta? I det följande beskrivs en vision av ett sådant ledningssystem, och avslutningsvis diskuteras för- och nackdelar och eventuella alternativa angreppssätt.

Ledningssystem – även för terminologiarbete?

Det är inte svårt att se kopplingar till terminologiarbetet, som i sig borde ses som en av grundprinciperna för ledning av en verksamhet, i det som generellt sägs om ledningssystem: "Ett ledningssystem [...] gör det möjligt för en organisation att införa en policy [...] och att sätta mål för sitt [terminologi]arbete. Ledningssystemet gör det också möjligt för en organisation att införa processer för att nå åtaganden i [terminologi]policy och att genomföra åtgärder för att [...] kunna visa att organisationen lever upp till standardens krav." (baserat på SIS-OHSAS 18001, s. v). Tydliga beskrivningar av de aktiviteter man redan utför på terminologiområdet med tillhörande mål kan vara ett viktigt steg för att uppmärksamma ledningen på vikten av terminologiarbetet, och funnes det en standard att jämföra mot skulle det eventuellt kunna underlätta. En tänkbar definition av "ledningssystem för terminologiarbete" skulle kunna vara:

- samverkande eller varandra påverkande delar, nödvändiga för att åstadkomma terminologisk konsekvens och fortlöpande styrning av terminologiarbetets processer (baserat på SS-EN ISO 10012)

Innehåll och omfattning?

Om man utgår från att "Organisationen ska upprätta, dokumentera, införa och underhålla ett ledningssystem för terminologiarbete och ständigt förbättra systemets verkan" (baserat på SS-EN ISO 9001) återstår det dock att klargöra varför ett sådant system bör införas. Ett tänkbart ledningssystem för terminologiarbete skulle kunna ha flera olika syften, t.ex. att

- skapa förutsättningar för en enhetlig, tydlig fackkommunikation inom och utom organisationen
- ge kontroll över en organisations terminologianvändning
- säkerställa en konsekvent terminologihantering inom och utom organisationen
- osv.

men oavsett dessa syften skulle det, i enlighet med andra ledningssystem, dessutom behöva vara anpassat till verksamhetens inriktning, storlek och omfattning, utgå ifrån mätbara mål, dokumenteras och kontinuerligt följas upp, och vara väl förankrat bland alla medarbetare i organisationen (baserat på SOSFS 2005:12). Ledningssystemet skulle kunna innehålla de "sedvanliga delarna", dvs. beskrivningar av och krav på bl.a. processer, roller och ansvar samt dokumentation. När det gäller dess omfattning kan man diskutera om den egna organisationen är nog eller om även samordning med andra organisationer också skulle behövas tas

upp; detsamma kan diskuteras vad gäller om terminologins producenter och konsumenter båda skulle omfattas (se vidare nedan).

Organisationsmodeller för terminologiarbete

Ett ledningssystem för terminologiarbete skulle bl.a. specificera hur själva terminologiarbetet bör organiseras. TNC har ibland fått den frågan, och det är naturligtvis svårt att uttala sig generellt om på vilken nivå inom en organisation terminologiavdelningar är placerade och var själva terminologiarbetet bedrivs. (Bildens försvåras också av att det utförs en hel del arbete som är terminologiarbete, men som inte nödvändigtvis kallas så.) Terminologiarbete bedrivs i dag på avdelningar för information, administration, IT-stöd, verksamhetsstöd och i något fall på stabsnivå och man kan nog generellt säga att terminologen idealt bör vara centralt placerad. En placering inom någon form av kvalitetsgranskningsenhet är ju också att föredra i den mån sådana finns. På Elsäkerhetsverket har man officiellt utsett en terminologisamordnare som sitter i staben. På Socialstyrelsen sitter terminologerna på en särskild avdelning och inom Försäkringskassan sker terminologiarbetet inom avdelningen "Verksamhetsstöd".

När det gäller hur själva terminologiarbetet är organiserat finns flera olika modeller med olika räckvidd i bruk, även i standarder. I standarden SS-ISO/TS 19104 beskrivs hur man bäst organiserar sig kring en termbank medan SIS-ISO 15188 behandlar stegen i terminologistandardisering. Inom Försäkringskassan finns processer och roller beskrivna (termansvarig, termägare, terminologisamordnare, katalogägare), och Socialstyrelsen har en av de mest omfattande modellerna där stegen initiera, planera kartlägga, analysera och förankra ingår. Även om dessa modeller inte kallas ledningssystem i dagens läge, skulle de kunna utgöra viktiga ingredienser i ett sådant system.

Processinriktning

Några grundläggande principer återkommer i många ledningssystem, bl.a. kundfokus, ledarskap, medarbetarnas engagemang, processinriktning och ständig förbättring (SS-EN ISO 9000). En av de fastställda ledningsprinciperna avser den processorienterade inriktningen (SS-EN ISO 10012), och den blir därför särskilt viktig att lyfta fram i samband med terminologiarbetet. Processerna ska bl.a. fastställas, prioriteras, övervakas och mätas (SS-EN ISO 9001), och de processer det skulle röra sig om i ett ledningssystem för terminologiarbete är bl.a.

- terminologiarbetet i sig (SS-ISO 704, SS-ISO 15188)
- terminologiinventering och terminologiutvärdering (SS-ISO 23185)

- terminologiskapande
- terminologianvändning (inkl. mätning, utvärdering)
- terminologiuppdatering
- terminologilagring & terminologispridning
- terminologiutbildning, terminologifortbildning

Flera av dessa finns redan beskrivna i ISO-standarder (inom parenteser ovan) eller i andra dokument, medan andra i stor utsträckning saknar etablerad och dokumenterad metodik, t.ex. utvärdering av terminologianvändning. På en mer detaljerad nivå kan sedan varje process indelas i underprocesser, t.ex. terminologiarbetet som det beskrivs i LISA:s Terminology Survey (Warburton, 2001): insamling, jämförelse, ordnande, föreskrivande och nyskapande av termer.

PDCA-cykeln

Frågan om hur ett ledningssystem för terminologiarbete skulle kunna införas rent praktiskt återstår dock. I många standarder om ledningssystem dyker den s.k. PDCA-cykeln upp och den skulle kunna vara ett sätt att förtydliga vilka aktiviteter som kan behöva genomföras och hur:

Figur 1. Plan: planera; Do: införa; Check: övervaka, mäta; Act: vidta åtgärder

I Plan-fasen fastställs först vilka mål och processer som erfordras för att ett resultat som överensstämmer med kundkrav och organisationens policy ska kunna åstadkommas. Därefter införs processerna i Do-fasen. I den följande Check-fasen övervakas och mäts processerna med utgångspunkt från policy, mål och krav, och resultaten rapporteras. I den avslutande Act-fasen vidtas sedan åtgärder så att processernas prestanda ständigt kan förbättras. Därefter kan cykeln börja om. I det följande används PDCA-cykeln för att exemplifiera ett införande av ett av terminologiarbetets tänkbara mål och därtill hörande processer:

Plan

Mål: Terminologisk medvetenhet genom organisationen (från ledningen och nedåt)

Processer: Utbildning, dokumentskapande (riktlinjer, "terminologipolicy"), utnämning av ansvariga med tillhörande ansvarsfördelning

Do

Implementering:

- Kurser
- Diskussioner, remissförfarande
- Extern konsult? Samarbete med andra?
- Kartläggning av intresse, kompetens, behov av vidareutbildning

Eventuella hinder:

- Ovilja att förändra, ointresse att medverka, brist på kompetens
- Inställningen "Språket är allas!"
- Tidsbrist

Check

Processernas resultat:

- Utbildad personal
- Styrdokument: riktlinjer, "terminologipolicy"
- Utsedda personer: terminologiansvariga, dvs. tydliga roller med tydligt ansvar
- Utökat nätverk (t.ex. om konsult använts)
- Bild av organisationens terminologiska mognad

Utvärdering:

- Uppföljning (enkäter, intervjuer)?
- "Terminometri", dvs. mätning av användning av rekommenderad terminologi, konsekvens i terminologianvändning m.m. genom
 - automatiska verifieringar och analys av dokumentation,
 - rapporter från ansvariga,
 - checklistor.

Act

Konstaterade brister (exempel):

- Personalen behöver mer utbildning
- All terminologi finns inte!
- Okontrollerad synonymi
- Inkonsekvent terminologianvändning mellan avdelningar etc.
- Dåliga översättningar
- Ordlistor utvecklas inte
- m.fl.

Nya åtgärder (ständig förbättring):

- Fortbildningskurser, repetition, andra läromedel
- Skapa terminologi!
- Inför termstatus (rekommenderad, accepterad, avrådd)
- Skapa termgrupper
- Utse fler ansvariga

Ovanstående exempel är på intet sätt uttömmande utan endast tänkt att illustrera hur processer som kanske uppfattas som vaga kan brytas ned till aktiviteter som kan planeras, genomföras, utvärderas och förbättras.

Krav

I de flesta ledningssystem uttrycks krav på bl.a. ledningens ansvar och dokumentation. Nedan beskrivs hur de skulle kunna tolkas i ett ledningssystem för terminologiarbete.

Ledningens ansvar

Ledningen i en organisation tillskrivs ett stort ansvar i ledningssystemet: "Ledningen skall

- a) etablera policy, mål och planer för [terminologiarbete],
- b) kommunicera om vikten av att uppnå målen för [terminologiarbete] och om behovet av ständiga förbättringar,[...]
- d) utse en person ur ledningen till ansvarig för koordinering, styrning och ledning [...],
- e) fastställa och tillhandahålla resurser för att planera, genomföra, övervaka, granska och förbättra [terminologiarbetet], t.ex. rekrytera lämplig personal, [...]

g) genomföra regelbundet återkommande granskningar [...] för att säkerställa fortsatt lämplighet, tillräcklighet och effektivitet." (baserat på SS-ISO/IEC 20000-1).

Flera exempel från verkligheten har visat att ledningens engagemang är särskilt viktigt om terminologiarbetet ska kunna genomföras i en organisation och då särskilt vad gäller e), dvs. resurser (personer, tid och pengar); ofta är just bristen på resurser orsaken till att terminologiarbetet strandar eller aldrig ens startar inom en organisation.

Dokumentationskrav

Följande dokumentation skulle kunna vara nödvändig i ett ledningssystem för terminologiarbete:

- terminologipolicy(er)
- riktlinjer
- processbeskrivningar
- roll- och ansvarsbeskrivningar

Flera av dessa dokumenttyper finns redan inom olika organisationer; t.ex. har Scania ett stort antal rutiner beskrivna och Socialstyrelsen en handledning för arbete med begrepp och termer. Den kanske mest övergripande typen, terminologipolicyn, finns beskriven förhållandevis detaljerat i en Unesco-guide (Unesco, 2005) (som därefter utvecklats till en ISO-standard, ISO 29383). Där framhålls bl.a. att en policy bör innehålla avsnitt som motiverar varför terminologi är viktigt för kvalitet och som beskriver nödvändiga processer och roller. En "terminology policy" definieras som en "public strategy [...] with the aim of developing or regulating emerging and existing terminologies for an array of purposes". Även om man alltså snarare tänkt på terminologipolicyn som ett vägledande offentligt dokument på högre nivå betonas det även att en policy kan vara användbar inom en organisation: "Terminology policies in companies often take the form of guidelines or reference describing the process(es) of terminology work and tools that are used for it. Company terminology policies typically address different users or audiences who need different types of information." (ISO 29383).

Detta leder oss åter in på frågan om omfattningen av ett ledningssystem för terminologiarbete – ska både de som genomför terminologiarbetet och de som använder dess resultat omfattas? Även om ett ledningssystem begränsas till att gälla inom en organisation kommer förmodligen både typerna att finnas inom en organisation, varför det blir naturligt att dessa faktiskt bör omfattas av systemet.

En annan aspekt som rör omfattningen av ett ledningssystem för terminologiarbete är den terminologisamordning som blir alltmer nödvändig, särskilt inom den offentliga sektorn. TNC har tidigare beskrivit ett system av terminologisamordnare på myndigheter som skulle kunna bilda tematiska nätverk och ensa terminologin inom sina respektive fackområden. Ett ledningssystem bör alltså åtminstone inte innehålla något som motverkar den här typen av samordningar mellan organisationer.

Lagkrav

Till kraven på ledningens ansvar och dokumentation kommer också krav på uppfyllande av lagkrav, t.ex. de som ställs i 12 § i den svenska språklagen: "Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas." I en handledning till språklagen (Språkrådet 2011) rekommenderas bl.a. att terminologiarbetet inte bör vara ett avgränsat projekt utan en del av den löpande verksamheten och att termgrupper bör skapas.

Eget system – eller större del av andras?

Man kan fortsätta diskutera vad ett ledningssystem för terminologiarbete bör innehålla och omfatta, men kanske bör man stanna upp och fråga sig om det egentligen finns ett behov och vilka för- och nackdelar som finns.

Bland fördelarna kan man lyfta fram att termen "ledningssystem" i sig kan vara en dörröppnare som kan få ledningsgrupper att lyssna även på andra argument. En medarbetare på en svensk myndighet skriver bl.a. att "– Ett ledningssystem skulle kunna vara ett stöd för oss att få acceptans för att begrepps- och terminologiarbete behöver bedrivas i en strukturerad form, och att arbetet behöver ha ledningens stöd." Utöver "argumentvärdet" kan ett ledningssystem medföra tydligare roller och ansvarsfördelningar och en systematisering och strukturering av bl.a. dokumentation. Slutligen kan det också vara inspirerande för de inblandade.

När det gäller nackdelarna kan ett ledningssystem riskera att bli för komplext och därmed inte få det genomslag det var tänkt att få. Risken för extra administration som stjälar tid från det verkliga arbetet och för överanalysering och felfokusering i arbetet måste också övervägas. Man kan också fråga sig om det skulle gå att verkligen certifiera sig mot ett ledningssystem för terminologiarbete. Kan det snarare verka avskräckande och uppfattas som ett spel för gallerierna?

I samband med att det blir vanligare med att flera ledningssystem används parallellt har man inom SIS initierat ett nytt projekt för att bl.a. ensa terminologin inom ledningssystemen (Kollmann, 2011). Det är i sig ett lovligt initiativ, men leder inte till skapandet av ett ledningssystem för terminologiarbete. Idén om att öka "närvaron" av terminologiarbete i andra ledningssystemstandarder kan dock ses som ett alternativ till att införa ett nytt, separat ledningssystem. Terminologin är, och bör vara, en viktig del av ledningssystem för andra områden. Ett separat ledningssystem behöver dock inte utesluta en ny kravstandard mot vilken en organisation skulle kunna jämföra sina aktiviteter utan att behöva införa ett regelrätt ledningssystem.

Frågan återstår alltså om Nordterm, tillsammans med de nordiska standardiseringsorganisationerna, bör verka för att en ny standard för ett ledningssystem för terminologiarbete tas fram eller om man snarare ska sikta på en kravstandard. Eller ska man i stället börja på en lägre nivå, t.ex. med jämförelser av existerande styrande och redovisande dokument, riktlinjer, policyer, roll- och ansvarsbeskrivningar och checklistor? Ett annat område för nordiskt samarbete skulle kunna vara metodiken för uppföljningar och mätningar av terminologiarbete och dess resultat – något som är viktigt oavsett om ett ledningssystem blir verklighet eller ej.

Referenser

Elsäkerhetsverket, Verksamhetsplan 2011, www.elsakerhetsverket.se/Global/PDF/Verksamhetsplan%202011/Verksamhetsplan%20f%C3%B6r%20Els%C3%A4kerhetsverket%202011.pdf

ISO 29383:2010, Terminology policies – Development and implementation

Andrea Kollmann: "ISO:s ledningssystem i ny form" I: SIS Standard Magazine, nr 1 2011, s. 10–11, www.sis.se/Global/Om%20SIS/Tidningar%20och%20nyhetsbrev/Nr1_2011.pdf

SIS-OHSAS 18001, 2007, Ledningssystem för arbetsmiljö – Krav

SOSFS 2005:12, Socialstyrelsens föreskrifter om ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvården

Språkrådet: Språklagen i praktiken, 2011, www.sprakradet.se/11571

SS-EN ISO 10012, 2003, Ledningssystem för mätning – Krav på mätprocesser och mätutrustning

SS-EN ISO 9000:2005, Ledningssystem för kvalitet – Principer och terminologi

SS-EN ISO 9001:2008, 2008, Ledningssystem för kvalitet – Krav

SS-ISO 15188:2005, Terminologiarbete – Riktlinjer för projektledning vid terminologistandardisering

SS-ISO 23185:2011, Bedömning och benchmarking av terminologiska resurser – Allmänna begrepp, principer och krav

SS-ISO 704:2011, Terminologiarbete – Principer och metoder

SS-ISO/IEC 20000-1:2011/2011, Informationsteknik – Ledningssystem för tjänster - Del 1: Krav

SIS-ISO/TS 19104:2009, Geografisk information – Terminologi

TNC-aktuellt 1980, 1981

Unesco, 2005, Guidelines for terminology policies, Formulating and implementing terminology policy in language communities, <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001407/140765e.pdf>

Warburton, K. (2001): LISA Terminology Survey Report 2001

Verva, 2007:18: Förenklad tillgång för förvaltningen till viss information ur statliga register och databaser, <http://arkiv.edelegationen.se/verva/upload/publikationer/2007/Registerinformation-071201.pdf>

PIA HOFFMANN, CHARLOTTE PEDERSEN & BODIL NISTRUP MADSEN
DANTERMCENTRET, DANMARK

Begrebsmodellering i Justitsministeriet

Modeller for samarbejde om begrebsarbejde

Begrebsarbejdet under Justitsministeriet omfatter følgende fire myndigheder: Kriminalforsorgen, Politiet, Anklagemyndigheden og Domstolene.

Der er 12 personer i arbejdsgruppen: 4 fra Kriminalforsorgen, 4 fra Politiet, 1 fra Anklagemyndigheden, 1 fra Domstolene og 2 fra DANTERMcentret. Kriminalforsorgen fungerer som sekretariat for arbejdet.

Begrebsarbejdet startede oprindeligt i Kriminalforsorgen som en forudsætning for at udvikle deres eget it-system – Klientsystemet. Men den moderne it-arkitektur gør det også muligt at udveksle data imellem forskellige myndigheder, hvilket er tanken bag samarbejdet mellem disse fire myndigheder.

For at kunne udveksle data er det væsentligt først at afklare hvilke dokumenter der i dag udveksles mellem de fire myndigheder og dernæst blive enige om en fortolkning af disse dokumenters betydning og indhold.

For at få et overblik over begreberne anvender vi DANTERMcentrets systemværktøjer i-Term og i-Model. Og det er netop kombinationen af en traditionel termbase og et begrebsmodelleringsværktøj, som er unik og ideel til at opnå et resultat som det I ser på figur 1.

Det er ikke til at læse men det giver en ide om hvor omfattende bare begrebet sagsdokument er. Der er 68 begreber. Oprindeligt var vi et godt stykke over 100.

Begrebsmodellering skaber grundlaget for:

- At data tolkes ens i alle systemer
- At data kan flyde frit og korrekt
- At data fremstår så det er muligt at få overblik over tilgængelig information

At data tolkes ens betyder at det bliver muligt at sammenligne data og at kvantificere og lave statistik på udvalgte data. At data kan flyde korrekt vil sige at man undgår manuelle

overførsler og dermed at der opstår fejl undervejs. At kunne få overblik over tilgængelig information letter udvekslingen af data mellem myndighederne.

Kriminalforsorgens begrebsmodelleringsarbejde foregik i mindre arbejdsgrupper som bestod af domæneeksperter der havde fået en grundig indføring i terminologiarbejde. Hver gruppe arbejdede med bestemte emner og de anvendte selv i-Term. Der var intet hjemmearbejde. Grupperne kom til møderne, diskuterede og blev enige.

Da arbejdet under Justitsministeriet startede prøvede man at overføre denne arbejdsform til det jeg kalder PlenumWorkshops hvor alle interessenter skulle deltage på lige fod. Denne type workshops var planlagt til en gang om måneden og løb over to dages koncentreret arbejde. Disse workshops blev gentaget indtil alle var tilfredse med diagrammet og definitionerne.

Men undervejs skiftede vi arbejdsform. Det blev tydeligt at PlenumWorkshops ikke var den ideelle arbejdsform i dette forum. Måske fordi der var for mange mennesker i gruppen – husk på at der var 10 domæneeksperter fra fire forskellige mere eller mindre overlappende domæner. Måske fordi der var tale om kulturforskelle i de forskellige organisationer. Måske fordi der under overfladen lå en uudtalt magtfordeling mellem nogle myndigheder.

Derfor gik vi over til Myndighedsspecifikke Workshops. Denne arbejdsform betyder større koordinering fra sekretariatets side. Sekretariatet afholder en kortere workshop med hver enkelt myndighed. Denne metode kræver at det hele tiden dokumenteres hvad man har snakket med de enkelte myndigheder om, så man kan gå tilbage og finde ud af hvem der mente hvad og hvorfor.

Her blev forslag til begreber, definitioner, ændringer og kommentarer fastholdt i et Excel-ark, men definitionerne kunne lige så godt være fastholdt i i-Term der kan rumme en definition for hver myndighed.

På baggrund af forslag til begreber fra de enkelte myndigheder udfærdiger sekretariatet et begrebssystem som herefter kommenteres og revideres på en workshop.

Når alle myndigheder er hørt, udarbejdes et overordnet begrebssystem hvorefter myndighederne har lejlighed til i en anden workshop at kommentere og tilføje.

Sekretariatet afgør hvornår arbejdet anses for fuldført.

Fordele og ulemper ved myndighedsspecifikke workshops.

Fordele:

- Hurtigere resultater
- Færre timer forbrugt hos de enkelte myndigheder
- Mere struktureret arbejdsform
- Billigere i længden

Ulemper:

- Tidkrævende for sekretariatet
- Flere konsulenttimer
- Mere koordinering
- Svært at bevare overblikket
- Domæneeksperterne har hjemmearbejde
- Manglende konsensus på stedet

Vi estimerede på forhånd at tidsforbruget ville være nogenlunde det samme over et halvt år. Det holdt ikke stik. Sekretariatet har som sagt brugt mere tid, og DANTERMcentret har bidraget med lidt flere konsulenttimer. Til gengæld har domæneeksperterne brugt væsentlig mindre tid.

Til gengæld opnås resultaterne hurtigere og dermed er den nye form i virkeligheden billigere og bedre. Skønt vi tilsyneladende kan liste flere ulemper end fordele, er det altså i denne sammenhæng, under disse forhold og med den nuværende sammensætning af deltagere den metode som virker bedst. Det er den metode som deltagerne har ytrret at de synes fungerer bedst, og det er den metode som har givet mest fremdrift.

Hvis vi skal konkludere noget ud af vores erfaringer må det være følgende:

- Overvej antallet af interessenter/deltagere
- Hav øje for kulturelle forskelle i organisationerne
- Tænk på at der kan være skjulte hierarkier
- Vær bevidst om hvordan du vil styre processen
- Husk at formidle nødvendigheden af arbejdet
- Skab ejerskab

ANNIKA ASP
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Bättre informationsstruktur med terminologiskt angreppssätt

Inledning

Jag har som terminolog varit delaktig i ett nationellt projekt som driver och utvecklar en elektronisk katalogtjänst (HSA) där man kan hitta information, t.ex. kontaktuppgifter, om personer och enheter inom vård och omsorg. Alla landsting i Sverige och allt fler kommuner är anslutna till HSA och erbjuds att både lämna information från den egna regionen och inhämta information från andra. Den möjliggör att man effektivt kan hitta och hämta information såväl inom den egna regionen som i andra regioner som är anslutna till katalogtjänsten. HSA utgörs av en omfattande informationsstruktur och för att informationen ska vara kvalitativ och användbar, ställs krav på enhetlighet i informationen. Som terminolog har jag i olika sammanhang inom projektet varit behjälplig i att möta det kravet genom att använda ett terminologiskt angreppssätt. Jag kommer att visa på några exempel på det från det pågående arbetet med revisionen av HSA:s kodverk över verksamheter inom vård och omsorg.

Kodverket "Verksamhetskoder"

HSA-katalogens informationsstruktur innehåller klasser med attribut, som har flera tillhörande kodverk. Vissa kodverk har utarbetats av andra än HSA, t.ex. kodverket över legitimerade yrkesgrupper, som ägs av Socialstyrelsen. Andra kodverk har HSA mer eller mindre behövt ta fram på egen hand, för de syften som katalogen kräver. Verksamhetskodverket är ett sådant, där behovet att kunna finna olika slags vårdverksamheter inom t.ex. specialiserad vård eller primärvård behöver tillmötesgå. Detta kräver dels ett kodverk, vars koder på ett bra sätt representerar aktuella verksamheter ute i vård och omsorg och dels att koderna förstås på samma sätt av alla och används enhetligt.

Verksamhetskodverket har sin grund i Socialstyrelsens koder för insamling av statistik för medicinska vårdområden, de s.k. MVO-koderna. Ganska snart insåg man inom HSA att verksamhetskoderna behövde utökas för att uppnå syftet att spegla olika typer av verksamheter inom ett och samma slags vårdområde. När MVO-koderna t.ex. endast har en kod för att samla statistik över hela det endokrinologiska vårdområdet, oavsett undertyper av verksamheter, så har man i HSA-sammanhang haft behov av mer differentierade koder som visar

olika slags endokrinologiska verksamheter där dessa finns. Som ett exempel kan nämnas att det vid sidan av koden "Endokrinologisk verksamhet" finns koden "Diabetesverksamhet". Man har här sett ett behov av att denna verksamhet, trots att denna också kan ses som hörande till endokrinologin, blir "utlyft" och utpekad för att kunna sökas och återfinnas via katalogen. Därför har verksamhetskoderna kommit att bli fler till antalet än MVO-koderna.

Verksamhetskodverket har funnits lika länge som själva HSA-katalogen, dvs. mer än 15 år, och verksamhetskoder har genom åren lagts till och tagits bort utifrån verksamheternas behov av att speglas och återfinnas via katalogen. Här har man inte alltid arbetat terminologiskt, vilket t.ex. skapat överlappningar av koder. De HSA-administratörer i landsting och kommuner som har haft till uppgift att koda vårdverksamheterna enligt kodverket har också endast haft kodsiffror och kodbenämning i klartext att tillgå, vilket många gånger har varit för lite information för att korrekt kunna koppla ihop aktuell verksamhet med rätt kod. Ett av huvudsyftena med revisionen av kodverket har därför varit att för varje kod tillföra innehållsbeskrivningar för att visa vad koderna betyder och för att underlätta mappning av vårdverksamhet och verksamhetskod så att det blir så enhetligt genomfört som möjligt.

Arbetsgången i korthet

I arbetet med att ta fram innehållsbeskrivningar behövdes flera saker göras i olika steg. Det bildades en arbetsgrupp som på olika sätt bidragit med kompetens. I arbetsgruppen finns bred erfarenhet av HSA-frågor, systemvetenskaplig kompetens och ämnesexperter med fackspråkligt och verksamhetsknutet kunnande inom olika medicinska områden. I arbetet behövs också det terminologiska tänkesättet som jag som terminolog bidrar med, där begreppsanalys och termvalsmetodik är viktiga ingredienser. Arbetsgruppen utgick från det befintliga kodverket efter att ha delat in detta i närliggande områden, som behandlades var för sig på s.k. "fokusmöten". Vi behövde med ämnesexperters hjälp försöka ringa in vad aktuell kod skulle handla om, undersöka om koden matchar verkligheten, ta reda på hur verklighetens verksamheter i dag ser ut och faktiskt behöver representeras, ta ställning till behov om att utöka, omforma eller kanske ta bort koder. Vidare behövde vi slå fast vilken kodbenämning som skulle användas. Här strävade vi efter att ta fram den mest etablerade inom fackspråket. Undan för undan behövde vi tillse att koderna sinsemellan var så unika och ömsesidigt uteslutande som möjligt. När denna ensning och mappning var klar, arbetade vi utifrån excerpter och ämnesexperters kunnande, fram en innehållsbeskrivning för varje kod. I detta arbete kan man se att terminologilärans kunskap om de tre världarna kommer väl till pass: den verkliga, den kognitiva och den språkliga.

Val av indelningsgrund för kodverket

Kodverket bestod från början av ca 240 koder, som är fyrställiga och har en kodbenämning i klartext. De två första siffrorna i koden relaterar till vilken av de tio grupperingar som man delat in kodverket i. 13-koderna betyder t.ex. att koden tillhör kirurgiområdet, 10-koderna betyder indelning i gruppen "barn och ungdom", 17-koderna rör röntgenområdet, och 11-koderna avser de invärtesmedicinska verksamheterna.

1310 Gastroenterologisk kirurgi

1315 Kolorektal kirurgi

1708 Bild- och funktionsmedicin

1116 Kardiologi

1010 Kardiologi, barn och ungdom

1106 Endokrinologi

1104 Diabeteverksamhet

Uppdelningen av koderna i grupper fyller flera funktioner. Ett syfte är att hjälpa HSA-administratörerna som kodar sina verksamheter, att hitta rätt och slippa leta i en alfabetisk lista. Men denna uppdelning är många gånger för schematisk och samma kod kan behöva förekomma i flera grupper. De två siffrorna som koderna börjar med förlorar snabbt sin betydelse och fungerar alltså inte längre som grund för gruppering. På sikt är tanken att inte låta sifferkoden ge någon information alls om "gruppstillhörighet".

Ett annat syfte med en gruppering av koderna är att underlätta för oss i arbetsgruppen att kunna samla närliggande koder tillsammans för jämförelse. Men föreliggande gruppering var även för detta syfte för schematisk, så vi behövde finna en mer finkornig indelning. Det finns många olika indelningsgrunder att välja mellan:

Läkarspecialitet (egentligen ämnesområden) (t.ex. urologi, kardiologi)

Patientkategori (vuxen/barn och ungdom)

Vårdkontext (akut/planerad; primärvård/specialiserad vård; öppen vård/sluten vård)

Anatomi ("övre gastroenterologi" / "nedre gastroenterologi")

Symtom (t.ex. smärtlindringsvård)

Diagnos (t.ex. strokevård)

Metod (t.ex. ultraljud, magnetkamera)

Åtgärd (t.ex. kirurgisk, icke-kirurgisk)

Det är såhär vården i Sverige ser ut och många gånger skär dessa indelningsgrunder genom varandra på flera ledder, och varje skärning ska egentligen representeras av en kod i kodverket. Det kan behövas koder för kardiologi för barn/vuxna, kardiologi som bedrivs akut eller planerat, samtidigt som detta kanske kan ske både inom öppen vård och inom slutenvård. Även vissa indelningar av anatomisk natur kan kanske vara aktuella här. Eller snarare diagnosindelade med "hjärtsviktsvård" kontra "hjärtinfarktsvård". Ja, givet dessa indelningar kan antalet koder egentligen bli många, många.

Vi i arbetsgruppen valde ändå att under revisionsarbetet utgå från indelningsgrunden "läkar-specialitet", vilket är en vanlig indelningsgrund för verksamheter inom vården, även om den också har många brister.

Här ser vi exempel på denna indelning för de "kirurgiska specialiteterna" som bygger på läkar-specialiteternas indelning:

10 Kirurgi (1315)

10.1 Gastroenterologisk kirurgi (1310)

10.1.1 Övre gastroenterologisk kirurgi (NY KOD)

10.1.1.1 Leverkirurgi (1317)

10.1.1.2 *Ventrikelkirurgi?*

10.1.1.3 *Gallvägskirurgi?*

10.1.2 Kolorektal kirurgi (1307)

10.2 Endokrin kirurgi (1308)

10.3 Plastikkirurgi (1326)

10.3.1 Estetisk plastikkirurgi (NY KOD)

10.3.2 Rekonstruktiv plastikkirurgi (NY KOD)

Med hjälp av läkar-specialitetsstrukturen och vad som framkommit utifrån innehållet i koden, så som ämnesexperter och underlag i ordböcker ger för handen, så kan man skapa en sådan här hierarki av HSA-koderna. Denna hierarki är viktig att ha med under arbetsfasen eftersom den stödjer oss i att se hur koderna relaterar till varandra och ungefär på vilken nivå i hierarkin en kod befinner sig. Vi skulle kunna tala om nivå ett till fyra. Leverkirurgi ser vi här ligger på nivå fyra. Den vårdenhet som kodar sig för detta bedriver en verksamhet där man specialiserat sig på just leverkirurgi och inte utför annan kirurgi inom mag-tarmområdet. Under arbetet ställde vi oss frågan om det finns lika specialiserade verksamheter för ventrikel- och gallvägskirurgi som bör ha egna koder. Arbetsgruppen gör tillsammans med ämnesexperter en pragmatisk bedömning av hur vanligt förekommande vissa inriktningar är på verksam-

heter, och i detta fall såg vi att inriktningar mot ventrikel- och gallvägskirurgi inte var lika vanliga som leverkirurgi och vi valde att inte tillföra koder. I ett skede när önskemål kommer in till förvaltarna av kodverket i framtiden, kommer man att kunna ta ställning till eventuella tillägg lättare med hjälp av en hierarkisk struktur. Man kan bedöma vilka "omkringliggande koder" som faktiskt redan finns i kodverket. Under arbetet med revisionen är det med hjälp av hierarkin också lättare att upptäcka "luckor" i kodverket. Vi upptäckte att vissa vårdområden hade väldigt specifika koder när andra områden bara hade mer övergripande koder. Vi behövde fråga oss om det motsvarades av hur verkligheten såg ut eller om det t.ex. förelåg luckor här. Varför fanns t.ex. inte PET-kamera- och ultraljudsverksamhet med som kod när MR-verksamhet och DT-verksamhet fanns med? Under fokusmötet som rörde bild- och funktionsmedicin lade vi till dessa koder för att korrekt kunna spegla befintliga vårdverksamheter inom området.

Eftersom verksamheterna ändras "ute i verkligheten" bör också kodverket ändras med tiden. Om t.ex. koden alkoholsjukvård finns med bredvid narkomansjukvård kanske i dag även "spelberoendevård" bör finnas med? Här lade vi till denna kod.

Bortrensning av överlappningar

Under revisionsarbetet var en uppgift att hitta koder som verkade överlappa varandra och skapa otydlighet. De tre koderna som relaterade till "hjälpmedel" på olika sätt var exempel på det:

1405 Hjälpmedel

2005 Hjälpmedelscentralverksamhet

2019 Utprovning av hjälpmedel för funktionshindrade

Vi tog reda på vad "hjälpmedel" egentligen avsåg, vi sonderade hur verksamheterna såg ut i verkligheten inom detta område och kom fram till att stryka koderna 1405 och 2019, men ha kvar koden 2005. Dessa två borttagna ingår i den kvarvarande koden. Sedan ändrade vi namn till "Hjälpmedelsverksamhet", eftersom "-central" signalerade en lite snävare verksamhet. Inte alla verksamheter som handhar hjälpmedel kan kallas "hjälpmedelscentraler". Dock kan alla hjälpmedelscentraler koda sig för "hjälpmedelsverksamhet". Innehållsbeskrivningen lyder: "Verksamhet där man tillhandahåller hjälpmedel till personer med övergående eller bestående funktionsnedsättning. Inom verksamheten bedrivs även rådgivning och undervisning om hjälpmedel!"

Ett annat exempel på överlappningar såg vi i koderna "gastromedicin" och "gastroenterologi" – vi kom fram till att dessa koder står för samma begrepp och en ströks därför. Bakgrunden till att det blivit två koder här är troligen att man använt olika benämningar för samma vårdområde i olika regioner i Sverige, och utan att se till begreppet bakom har man skapat två olika koder. Sådana överlappningar ger förstås oklarheter och oenhetlighet vid kodning och sämre sökresultat. I detta fall kom vi tillsammans med ämnesexperter fram till att "gastromedicin" inte var lika etablerat som benämning och därför valde vi bort denna. Däremot har vi samlat alla alternativa benämningar för ett eventuellt senare arbete för mappning.

Ett uttryck, men flera begrepp

När man endast har en benämning och ingen beskrivning eller definition att hålla sig till, vilket var fallet för HSA-administratörerna fram till revisionsarbetet startade, så finns förstas mer utrymme för olika tolkningar. Särskilt i de fall själva benämningen var ogenomsynlig. Ett exempel på detta var koden "familjeverksamhet", där minst tre tolkningar kunde hittas. På ett ställe kodade man med denna kod för en verksamhet där man under ett och samma tak kunde erbjuda barnvårdscentral, mödravårdscentral, barnläkare, öppen förskola etc. På ett annat ställe såg man koden som "psykiatrisk behandling av en person genom att involvera personens familj" och den tredje tolkningen var "familjerådgivning i kommunen". Alla tre verksamheterna skulle kunna representeras inom ramen för katalogen och här finns alltså behov av att göra en kod till tre.

Termvalsmetodik med två målgrupper

Allmänheten kan också söka information i HSA via ett sökgränssnitt på webben, vilket innebär att det blir två målgrupper att anpassa informationen till – professionen inom vård och omsorg och allmänheten. Detta ställer krav på termvalshantering och hantering av mer allmänspråkliga benämningar. Det medicinska fackspråkets termer är inte alltid de som används av allmänheten, vilket innebär att ord från det medicinska allmänspråket också behöver behandlas. I revisionen av verksamhetskoderna har vi utgått från målgruppen professionen och har därmed i första hand valt benämningar på verksamhetskoderna i enlighet med det. Under tiden har vi samlat på oss tänkbara medicinska allmänord för verksamhetskodsbenedämningen som behöver användas i en slags mappningstabell där sökord som skrivna av allmänheten i gränssnittet länkas till rätt verksamhetskod.

Sammanfattning

Genom HSA förenklas och förbättras möjligheterna att söka och hitta information, både inom den egna regionen och över organisationsgränserna. All information är tillgänglig på ett ställe och behöver bara registreras en gång. Idag används många olika "egna" adressregister och lokala kataloger av kommuner och landsting för att hantera olika slags information. HSA har skapats för att kunna dela denna information över organisationsgränserna. Men informationen som delas behöver vara enhetlig och kunna förstås av alla på samma sätt för att bli kvalitativ och användbar. Här kommer det terminologiska angreppssättet in som en viktig ingrediens i skapandet av en god informationsstruktur.

MAARIT LAAKSONEN, TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS
ANTERO LEHMUSKOSKI, ITÄ-SUOMEN SOSIAALIALAN OSAAMISKESKUS

Sanastotyö luokittelun tukena Tikesos-hankkeessa

Johdanto

Tieto nähdään enenevässä määrin strategisesti tärkeänä resurssina, joka vaikuttaa organisaation toiminnan menestyksellisyteen ja tavoitteenmukaisuuteen. Organisaation tietoresurssien hallintaan kehitetään siksi välineitä sekä liikeyrityksissä että julkisessa hallinnossa. Julkisessa hallinnossa työtä on perinteisesti dokumentoitu ennen kaikkea sen takia, että tehdyistä ratkaisuista ja sopimuksista jää mustaa valkoiselle. Nykyisin ajatellaan, että työn dokumentoimisella on merkitystä myös sen johtamisessa ja kehittämisessä. Jo kirjatun tiedon hyödyntäminen vähentää saman tiedon uudelleen kirjaamisen tarvetta. Työaika voidaan näin kohdentaa tehokkaammin varsinaiseen asiakastyöhön. Tietotekniikan kehittyessä ja henkilöstöresurssien vähetessä keskeiseksi nousee kysymys tiedon hyödynnettävyyden parantamisesta tietoteknisten sovellusten avulla.

Sosiaalihuolto on Suomessa osa julkista hallintoa. Sosiaalilainsäädännössä kuntien tehtäväksi asetetaan riittävien sosiaalihuollon palvelujen tarjoaminen asukkaille. Kunnat ovat toistaiseksi huolehtineet asiakastyössä kertyvien tietojen hallinnasta hyväksi katsomallaan tavalla hallintotoiminnalle asetettujen säädösten puitteissa. Paikalliset ja alueelliset erot työn dokumentoinnissa ovat vaikeuttaneet sekä tietojen siirtoa toimijoiden kesken että tietojen keskinäistä vertailtavuutta. Asiakastietojen yhtenäistämisen avulla voidaan parantaa sekä tiedonvaihtoa että tietojen hyödynnettävyyttä oman organisaation sisällä. Tietojen yhtenäistämällä tarkoitetaan niiden semantiikan ja rakenteiden määrittelyä yhteisesti hyväksyttävällä tavalla.

Tiedonhallinnan kehittäminen sosiaalialalla

Suomessa sosiaalihuollon tiedonhallinnan kehittäminen on ollut ensisijaisesti paikallisiin tarpeisiin keskittynyttä ja organisoitunutta. Kansallinen sosiaalialan tiedonhallinnan kehittäminen käynnistyi vuonna 2004, jolloin sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti Sosiaalialan kehittämishankkeen. Osana sen toimeenpanosuunnitelmaa oli tietoteknologian käytön edistäminen sosiaalihuollossa -toimenpidekokonaisuus. Tehtävänä oli laatia sosiaalihuollon

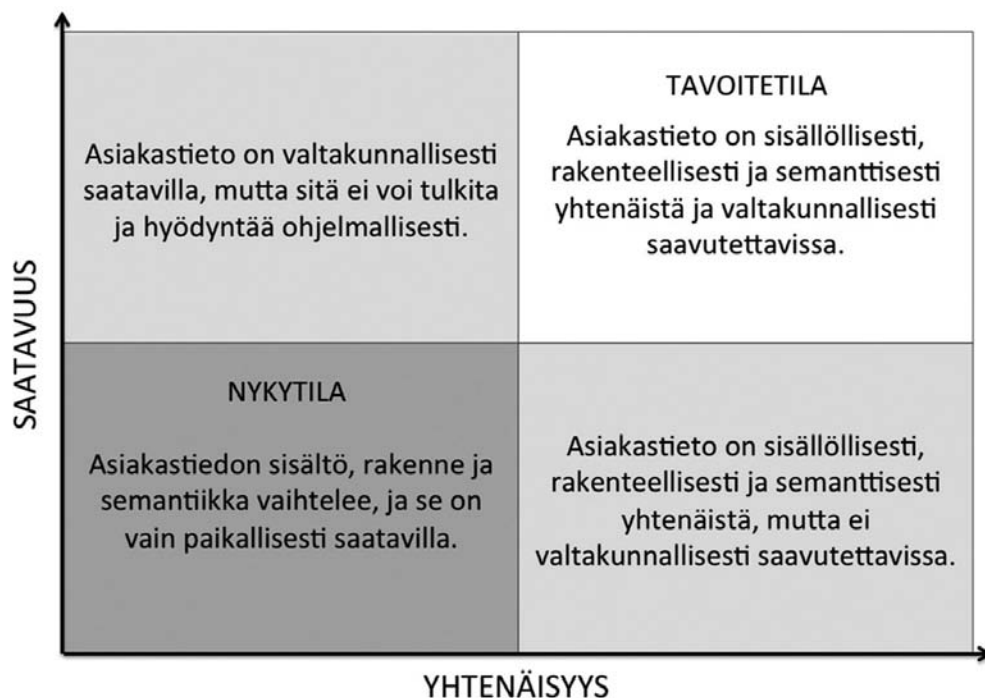
omista kehittämistarpeista lähtevä kokonaissuunnitelma siitä, miten eri toimenpiteitä tietoteknologian käytön edistäminen sosiaalihuollossa edellyttää valtakunnan tasolla, alueellisesti ja paikallisesti sekä missä järjestyksessä toimenpiteet tulee toteuttaa. Sosiaalialan tietoteknologiahanke (Tikesos-hanke) käynnistyi vuonna 2005 osana Sosiaalialan kehittämishanketta ja on jatkunut toisessa vaiheessa omana erillishankkeenaan vuoteen 2011 saakka. (Sosiaalialan tietoteknologiahanke, hankesuunnitelma 2007)

Tikesos-hankkeen lähtökohtana oli ajatus sosiaalialan tulevaisuuden ja vetovoimaisuuden turvaamisesta, jossa tietoteknologian hyödyntämisellä on nähty olevan oma merkityksensä. Kehittämisen lähtökohtana on ollut ajatus sosiaalihuollossa tallennettavien asiakastietojen merkityksestä niin asiakkaan, ammattilaisen kuin päättäjänkin näkökulmasta. Hankkeessa asiakastieto on nähty tietopääomana, jota tulisi hyödyntää nykyistä monipuolisemmin asiakkaiden saamien sosiaalipalvelujen ja asiakastyön käytäntöjen kehittämisessä ja johtamisessa. (Laaksonen & Lehmuskoski 2011)

Hankkeen suunnitteluvaiheessa todettiin, että tiedonhallinnan nykytila kaipaa kohennusta useastakin eri syystä. Asiakastyötä vaikeuttaa erityisesti se, että ammattilaiset eivät saa joustavasti työssään tarvitsemiaan tietoja, vaan niiden kokoamiseen kuluu kohtuuttomasti työaikaa. Eri yhteyksissä tallennetut asiakastiedot eivät myöskään ole sisällöllisesti tai rakenteellisesti yhteismitallisia, koska sekä käytettävät termit että tietojärjestelmien tietomallit poikkeavat toisistaan kuntakohtaisesti. Tämä aiheuttaa myös sen, että sosiaalipalveluista ja asiakastyöstä eri organisaatioissa on vaikea löytää vertailukelpoista tietoa. Palvelujen tehokas johtaminen, organisoiminen ja kehittäminen edellyttävät kuitenkin, että yhteismitallista tietoa pystytään tuottamaan yli organisaatorajojen. (Laaksonen & Lehmuskoski 2011)

Asiakastiedon hyödynnettävyys

Asiakastiedon hyödynnettävyys koostuu siis kahdesta ulottuvuudesta. Asiakastiedon tulee olla sekä kansallisesti yhtenäistä että kansallisesti saatavilla, jotta sitä voidaan hyödyntää monipuolisesti ja vaivattomasti sekä asiakastyössä että sen johtamisessa ja kehittämisessä. Kuvaamme asiakastietojen hyödynnettävyyttä näiden kahden ulottuvuuden tasolle sijoitettuna nelikenttänä (kuva 1). Tikesos-hankkeessa tavoitteena on, että asiakastietojen monipuolinen hyödyntäminen on mahdollista riippumatta siitä, missä tiedot ovat syntyneet ja missä niitä käsitellään.

Kuva 1 Asiakastiedon hyödynnettävyyden nelikenttä

Tietojen yhtenäisyydellä tarkoitetaan ensinnäkin sitä, että on käytettävät käsitteet ja termit on määritelty yhtenäisesti. Vielä nykyisin kielenkäyttö vaihtelee sosiaalihuollon toimijoiden kesken. Toiseksi yhtenäisyys tarkoittaa yhteneviä tietosisältöjä. Sosiaalipalveluissa tallennettavien tietojen sisältö vaihtelee toimijoittain, mikä aiheuttaa sen, että tarvittavia tietoja ei aina ole olemassa. Kolmanneksi yhtenäisyys kattaa tietorakenteiden määrittelyn yhtenäisellä tavalla. Nykyisin on käytössä useita sosiaalihuollon ohjelmistoja, joiden sisältämät tiedot eivät ole teknisesti tai semanttisesti yhteensopivia. Tiedonvaihto järjestelmien välillä on siksi mahdotonta. Tikesos-hankkeessa tavoitetilaksi on asetettu, että asiakastietojen sisältö, semantiikka ja rakenne on määritelty valtakunnallisesti yhtenäisellä tavalla. Tähän on pyritty määrittelemällä sosiaalihuollon asiakastietomalli.

Tietojen saatavuudella tarkoitetaan mahdollisuutta löytää ja ottaa käyttöön aiemmin tallennettuja asiakastietoja. Voidakseen kohdentaa palvelut oikein sosiaalihuollon ammattilaiset tarvitsevat tietoa siitä, mitä palveluja asiakas on saanut aiemmin. Nykyisin asiakastietojen siirtäminen asiakastietojärjestelmien välillä on käytännössä mahdotonta, koska tiedon jakelukanavia ei ole olemassa. Hankkeessa tavoitetilaksi on asetettu kansallisesti yhteinen asiakastietovaranto, johon kaikki sosiaalihuollon palvelunantajat tallentavat asiakastyössä tallennetut tiedot asiakasasiakirjoina. Asiakastietojen monipuolinen hyödynnettävyys on

mahdollista, kun asiakirjat on laadittu yhteisen standardin mukaan ja niissä esiintyviä tietoja voidaan yhteisessä tietovarastossa.

Asiakastietojen ja niiden käsittelyn yhtenäistäminen

Sosiaalihuollon asiakastietojen yhtenäistäminen aloitettiin laatimalla *Sosiaalialan sanasto asiakastietojärjestelmää varten*, jossa määriteltiin sosiaalialalla käytettävät peruskäsitteet. Lähtökohtana oli, että yhteisesti sovitut termit ja käsitteet ovat perusta työn dokumentoinnin yhtenäistämiseksi. Terminologisen asiantuntemuksen lisäämiseksi ja sanaston laadun varmistamiseksi käynnistettiin yhteistyö hankeorganisaation ja Sanastokeskus TSK:n kesken. Sanaston laatimisen jälkeen yhtenäistämistä on jatkettu systemaattisesti kaikessa hankkeessa tapahtuvassa työssä. Laajamittaisessa tietosisältöjen kartoituksessa selvitettiin vuosina 2006–2010 sosiaalihuollossa käytettävät ja tarvittavat asiakastiedot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimaa selvitystyötä varten perustettiin useita asiantuntijaryhmiä sosiaalihuollon eri osa-alueilta. Nämä ryhmät tuottivat tietomäärittämiä siitä, mitä asiakastietoja tarvitaan eri palvelutehtävissä annettavien sosiaalipalvelujen järjestämiseksi ja tuottamiseksi. Työn tuloksena saatiin huomattava määrä tietoa siitä, millaisia tietotarpeita eri palvelutehtäviin liittyy. Nämä sisältömäärittäykset ovat toimineet sosiaalihuollon asiakastietomallin ja siihen kuuluvien asiakirjojen määrittelyn lähtökohtana. (Laaksonen & Lehmuskoski 2011)

Sosiaalihuollon asiakastietomallilla tarkoitetaan kansallisesti yhtenäistettyjen asiakastietojen sisältöä ja rakennetta. Asiakastietomalli kattaa kaikki asiakkaista tallennettavat henkilö- ja asiakkuustiedot. Yhtenäinen asiakastietomalli mahdollistaa tiedonvaihdon semanttisesti ja teknisesti yhtenäisessä muodossa. Sosiaalihuollon asiakastietomalli koostuu tietorakenteista, joita ovat tietokentät ja niiden tietotyypit, kentistä koostetut tietokomponentit ja näitä hyödyntävät asiakirjatyyppit. Tarkemmin kuvattuna asiakastietomalli sisältää 60 metatietokenttää, 16 yleistä asiakirjatyyppiä, 248 tarkennettua asiakirjatyyppiä, 200 tietokomponenttia, joissa on yli 1000 kenttää sekä 70 luokittelevaa koodistoa. Kukin sosiaalihuollossa muodostettava asiakasasiakirja noudattaa yhden tarkennetun asiakirjatyyppin rakennetta, joka koostuu tietokomponenteista. Tietokomponentilla tarkoitetaan asiayhteyden vuoksi yhteenkuuluvien yksittäisten tietojen joukkoa, jolle on määriteltä selkeä tietorakenne.

Asiakasasiakirja muodostetaan joukosta tietokomponentteja, mikä mahdollistaa asiakasasiakirjojen yhtenäisen *sisällön*. Asiakasasiakirjojen *rakenne* puolestaan perustuu asiakirjatyyppihin. Asiakirjatyyppi on tiettyyn käyttötarkoitukseen tarkoitettujen asiakirjojen malli (Ailio

ym. 2011). Asiakirjatyyppit on tunnistettu analysoimalla erilaisia asiakasasiakirjoja ja näiden yhtäläisyyksiä. Työn tuloksena syntyi luokitus, joka sisältää kaikki sosiaalihuollon asiakasasiakirjat luokiteltuna kuudentoista yleisen asiakirjatyyppin mukaisesti ja näiden alaluokkina sosiaalihuollon asiakasasiakirjat. Yleisiä asiakirjatyyppejä ovat esimerkiksi hakemus ja päätös, ja näiden pohjalta määriteltyjä asiakasasiakirjoja esimerkiksi toimeentulotukihakemus ja päätös sosiaalisesta luotosta. *Sosiaalihuollon asiakasasiakirjasanasto* sisältää käsitelmät, joilla selvennetään asiakirjatyyppiluokituksen sisältöä. (Ailio ym. 2011; Laaksonen & Ailio 2011)

Asiakastietojen sisällön ja rakenteen yhtenäistämisen lisäksi hankkeen tavoitteeksi on asetettu myös asiakastietojen käsittelyn yhtenäistäminen. Hankkeessa laaditun Sosiaalipalvelujen luokituksen avulla yhtenäistetään muun muassa asiakastietojen käyttöoikeuksien hallintaa, kontekstin kuvailua ja henkilörekisterien muodostamista. Sosiaalipalvelujen luokitus kattaa sosiaalihuollon palvelutehtävien, sosiaalipalvelujen ja palveluprosessien sekä palvelujen toteutustavan luokitukset. Jokainen sosiaalihuollossa tuotettu sähköinen asiakasasiakirja liitetään metatiedoilla tiettyyn sosiaalihuollon palvelutehtävään, siinä annettavaan sosiaalipalveluun ja palveluprosessiin, jossa se on syntynyt. (Kärki, Laaksonen & Lehmuskoski 2010)

Luokitustyö Tikesos-hankkeessa

Luokittelu on keskeinen työväline sekä asiakastietojen sisällön ja rakenteiden että asiakirjojen hallinnassa tarvittavien metatietojen määrittelyssä. Hyvin laadittu luokitus jäsentää luokittelun kohteena olevien ilmiöiden joukkoa ja tekee tietoon viittaamisesta yksiselitteistä ja täsmällistä. Sosiaalipalvelujen luokitus on yksi keskeisimmistä hankkeessa laadituista tuotoksista. Sen avulla yhtenäistetään sosiaalihuollon sisällölliseen jäsentämiseen liittyvää kielenkäyttöä, ohjataan henkilörekisterien muodostumista ja luodaan perusta asiakirjojen hallinnalle. Toinen keskeinen luokitus on asiakirjatyyppien luokitus, johon perustuu systemaattinen asiakirjarakenteiden määrittely yhtenäisellä tavalla koko sosiaalihuollossa. Lisäksi tietokomponentit sisältävät lukuisia luokituksia, joiden avulla jäsennetään erilaisia sosiaalialaan ja asiakkaiden elämään liittyviä ilmiöitä.

Luokitusten laatimista on ohjannut kolme keskeistä luokittelukriteeriä:

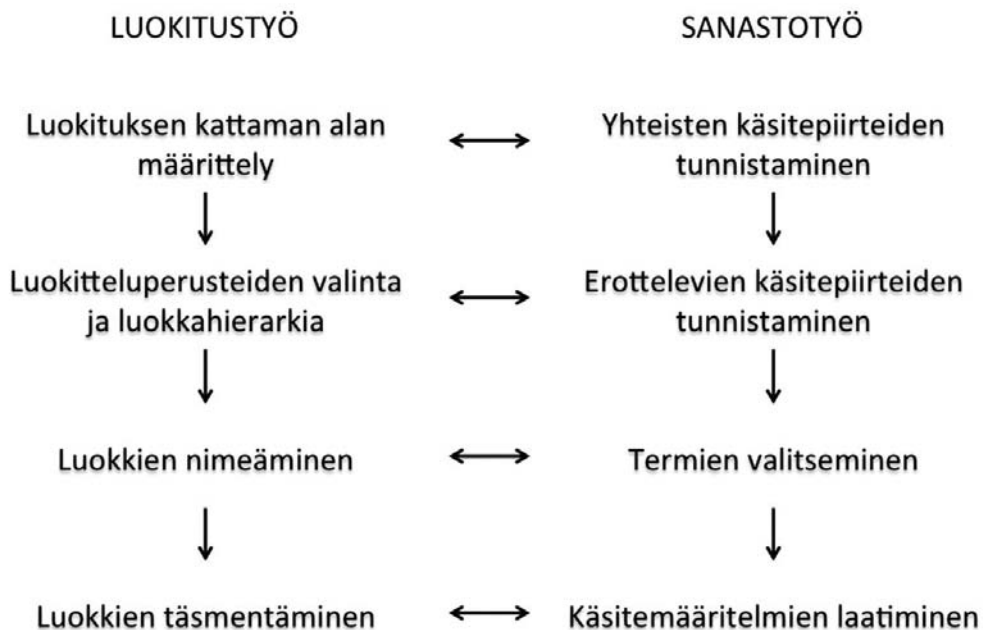
Kattavuus. Luokituksen tulee kattaa kaikki sen alaan kuuluvat käsitteet. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tarkastellaan luokittelun kohteena olevien ilmiöiden yhteisiä käsittepiirteitä ja piirteitä, jotka erottavat ne kaikki muista lähikäsitteistä.

Erottelukyky. Luokitus tulee rakentaa niin, että jokainen luokituksen sisältämä tarkoite kuuluu vain yhteen luokkaan eikä päällekkäisyyksiä pääse syntymään. Luokittelussa tulee siksi tarkastella myös sen kohteiden erottelevia käsitepiirteitä, jotta tiedetään, millä perusteilla ilmiöt sijoittuvat tiettyyn luokkaan.

Harmonisuus. Samoja luokitteluperusteita tulee noudattaa koko luokituksessa ja huolehtia siitä, että luokat ovat keskenään samalla tarkkuustasolla. Käytännössä tämä vaatii käsitehierarkian ja käsitteiden kattaman alan tarkastelua

Luokittelun ja sanastotyön yhdistäminen

Luokittelutyötä suunniteltaessa todettiin, että luokituksen käyttökelpoisuus edellyttää sen sisältämien käsitteiden eksplisiittistä määrittelyä. Luokitteluun päätettiin siksi yhdistää terminologisen sanastotyön asiantuntemusta ja solmittiin yhteistyösopimus Sanastokeskuksen kanssa. Sosiaalipalvelujen luokittelu oli ensimmäinen hankkeessa toteutettu luokitushanke, joka toteutettiin yhdistämällä luokitustyön ja sanastotyön prosessit. Luokittelu ja sanastotyö tähtäävät kumpikin käsitteiden jäsentämisen ja selkeyttämiseen eikä niiden välille ole vaikea löytää yhtäläisyyksiä (kuva 2). Hyödyntämällä näitä yhteisiä päämääriä työskentelyssä voidaan parantaa laadittavan luokituksen laatua ja käytettävyyttä.

Kuva 2 Luokitustyön ja sanastotyön yhteydet

Sekä sanastotyössä että luokittelussa lähtökohtana on sen määrittely, mitkä ovat ne tarkoitteet, joita kuvauksen on tarkoitus kattaa. Luokituksia laaditaan usein ilman niiden kattaman alan määrittelyä, mikä vaikeuttaa prosessin etenemistä myöhemmissä vaiheissa. Luokituksen alan määrittely tarkoittaa käytännössä luokiteltavien ilmiöiden yhteisten käsitepiirteiden tunnistamista. Tässä terminologisen sanastotyön menetelmästä on suurta hyötyä. Luokkien määrittelyssäkin sanastotyö tulee avuksi, kun on valittava ne käsitepiirteet, joiden perusteella luokat muodostetaan. Sanastotyön menetelmään kuuluva aineistojen läpikäynti sopivien termien valitsemiseksi tukee luokkien nimeämistä ja laadittavien käsitelmäritelmien avulla voidaan varmistaa, että luokitus kuvaa niitä tarkoitteita, joita sen pitääkin.

Hankkeessa valmistuneiden keskeisimpien tietorakennekuvausten julkaisemiseen on liitetty myös siihen liittyvän sanaston julkaiseminen. Tietorakenteiden hyödyntämistä helpottaa, jos niissä esiintyville termeille on olemassa myös selkeät määritelmät. Sanastot ovat osa tietorakenteiden käytön ja soveltamisen ohjeistusta.

Johtopäätökset

Kokemuksemme mukaan luokittelu ja terminologinen sanastotyö täydentävät toisiaan tiedonkuvausmenetelminä. Sanastotyön yhdistäminen osaksi tietorakenteiden määrittelyä on ensimmäisten kokemusten jälkeen muodostunut lähes itsestäänselvydeksi Tikesos-hankkeessa. Sanastotyötä on sittemmin liitetty, paitsi asiakirjojen hallinnan kannalta keskeisimpien luokitusten laatimiseen, myös asiakirjojen rakenteina käytettävien tietokomponenttien muodostamiseen. Sanastotyöllä voidaan tukea hankalasti hahmotettavan ilmiökentän jäsentämistä ja varmistaa sekä luokituksen kattavuus että erottelukyky. Sen avulla voidaan välttää luokituksen luokkien päällekkäisyyttä. Samalla sanasto toimii luokitusten ja muiden tietorakenteiden ymmärrettävyyden tukena ja parantaa sen kautta niiden käytettävyyttä. Käsitelmäritelmien mukaan kaikkien keskeisten tietorakenteiden määrittelyyn tulisi yhdistää käsitelmäritelmien osuus.

Lähteet

Ailio Erja, Häkälä Niina, Laaksonen Maarit, Tossavainen Päivi, Suhonen Mari & Suhonen Sirpa 2011. Sosiaalihuollon asiakasasiakirjasanasto. Sosiaalialan tietoteknologiahanke, STM [Verkkajulkaisu].

Kärki Jarmo, Laaksonen Maarit & Lehmuskoski Antero 2010. Sosiaalipalvelujen luokitus. Teoksessa Anna Väinälä & Hannele Hyppönen (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojenkäsittelyn tutkimuspäivät. Tutkimuspaperit 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Avauksia 15/2010, 40–46.

Laaksonen Maarit & Ailio Erja 2011. Terminologisen sanastotyön ja luokitustyön yhdistäminen. Teoksessa Kristiina Häyrinen (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojenkäsittelyn tutkimuspäivät. Tutkimuspaperit 2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 13/2011, 45–50.

Laaksonen Maarit & Lehmuskoski Antero 2011. Asiakastiedon hyödynnettävyys on tiedonhallinnan kehittämisen ydin. Sairaalaviesti 1-2/2011, 23–25. ISSN 1236-6366.

Sosiaalialan tietoteknologiahanke. Hankesuunnitelma vuosille 2008–2011. Saatavissa: www.sosiaaliportti.fi/File/303afc17-94e3-4b82-b044-295fc6e1ddc3/Tikesos+hankesuunnitelma+2008-2011.pdf

MAARIT LAAKSONEN, NATIONAL INSTITUTE FOR HEALTH AND WELFARE
ANTERO LEHMUSKOSKI, EAST FINLAND SOCIAL AND WELFARE CENTRE OF EXPERTISE

Combining classification work and terminology work in the National Project for IT in Social Services

Information is increasingly considered as a strategic resource in managing and developing organisations and their services. In social services the usefulness of stored client information has been seen as a factor of effectiveness of services. Client information is needed, besides when encountering clients, also when developing workflows and allocating human resources. And when cost-effectiveness is concerned, reuse of once stored data diminishes the time needed for documentation.

In Finland, social services are a vital part of public management. The municipal authorities are responsible for providing citizens with a large scale of social services varying from income support to child protection and elderly care. The practices of keeping records as well as the contents of documentation however differ regionally in many ways. The comparison of information is thus difficult.

In 2004 The Ministry of Social Affairs and Health initiated National Project for IT in Social Services to develop practices and technique of client information management. The underlying aim of the project was to harmonise client information and enable flexible access to client information wherever clients are encountered by social service professionals.

In the project, the usefulness of client information is considered as a combination of two dimensions. Firstly, the client information needs to be coherent in contents, semantics and structure. Presently differing data models hamper the utilisation of information in diverse client information systems. Secondly, the information needs to be available throughout the country for social service producers. Presently the availability of client data is restricted by the missing interfaces between diverse client information systems. The target state is therefore drawn as a nationwide coherence and availability of client data.

One of the most central outputs of the project is a national client data model for social services. It contains of approximately 1000 data fields that constitute more than 200 data components together. The components are used in 240 different document structures that are models for actual client documents in practice. Components also include more than 100

classifications. As for metadata, there are a few fundamental classifications that make the basis for document management and storage. Social Services Classification is one of them, accompanied by Classification of document types.

To ensure compatibility of both structural and semantic viewpoints to client information, classification and terminology work have been combined to a holistic approach, which requires multi-professional teamwork. The terminologists and the experts of social care information management have worked together to create a concept system that not only classifies the social care functions, services and workflows, but also clarifies their conceptual content and suggests proper terms to be adapted by social care authorities across the country.

Multi-professional cooperation has shown us, that classification and terminology work accomplish each other as methods of describing information. We suggest, that terminology work assisted classification enables more coherent and comprehensive classifications, where overlaps in coverage of individual classes are avoided.

KAISA KUHMENEN
STATSRÅDETS KANSLI

ESKO-nätverket: Samarbete mellan EU-översättare och finländska experter ger bättre författningar

Terminologens och översättarens bästa kompis i professionella frågor är ofta en annan terminolog eller översättare. Den bästa samarbetspartnern är däremot oftast en expert inom det område som det pågående arbetet berör. De finska översättarna inom EU:s institutioner har alltid samarbetat med finländska tjänstemän och övriga experter. Problemet har dock ofta varit att hitta rätt expert, om man inte råkar känna till någon sedan tidigare. Samarbetet har därför ofta byggt på personliga kontakter. Som ett svar på detta problem uppkom ett nätverk som fungerar som en länk mellan språk- och substansexperter. Nätverket fick namnet ESKO.

Nedan beskrivs vad ESKO är, hur ESKO fungerar och hur nätverket kan förbättra lagstiftningen.

Uppgifter och mål

ESKO är ett samarbetsnätverk för de finska översättarna och tolkarna vid EU:s institutioner och finländska tjänstemän och experter. Nätverket startades 2009 på initiativ av generaldirektoratet för översättning vid Europeiska kommissionen. Nätverket hade som syfte att öka och förbättra samarbetet mellan de finska EU-översättarna och EU-tolkarna samt tjänstemännen och experterna i Finland i term- och språkfrågor redan i det skede då EU-rättsakterna bereds och översätts. Förebilden var den svenska EU-språkvårdens motsvarande nätverk, som hade startats redan tidigare.

Det krävdes enträget bakgrundsarbete för att skapa ett nätverk i Finland: dåvarande generaldirektören för kommissionens generaldirektorat för översättning *Juhani Lönnroth* talade för ett sådant i olika sammanhang, och kommissionens finska översättningsenhet skrev bakgrundsdocument för att övertyga ministerierna i Finland om att det fanns ett behov av ett nätverk. Det tog också sin tid att hitta en samordningspunkt för verksamheten i Finland – man oroade sig för att det skulle behövas tillägsresurser eller att de tillgängliga resurserna var för små. Slutligen fann man en sådan då statsrådets kansli, dess enhet translatorsbyrå och teamet språktjänsten ställde sig positiva till idén. Att termrådgivning redan hörde till

språktjänstens uppgifter gjorde dessutom saken lättare och därför var det relativt lätt att ta in den nya uppgiften i språktjänstens dagliga arbete. Vi visste redan på förhand att nätverket inte skulle få några tilläggsresurser, och därför dryftade vi tillsammans med kommissionens finska översättningsenhet hur vi med de medel som stod till buds skulle få till stånd ett enkelt system som ändå fungerar bra. För att få till stånd ett fungerande nätverk var det viktigt att få ministerierna att engagera sig i arbetet. Därför sände statsrådets kansli en officiell begäran till alla ministerier att utnämna två kontaktpersoner för nätverket.

Nätverket har som syfte att genom systematiskt samarbete redan i det skede då EU-rättsakterna bereds och översätts utnyttja de begränsade resurserna allt bättre. Nätverket underlättar de finska EU-översättarnas arbete och är en kanal för respons från Finland. Respons har naturligtvis getts även tidigare, men ofta för sent eller till fel instans, vilket resulterat i att den inte alltid har kunnat utnyttjas. ESKO:s primära mål är att förbättra kvaliteten på de finskspråkiga EU-rättsakterna och på så sätt underlätta tillämpningen av dem i Finland. ESKO är en kanal för att påverka de finska termvalen i EU-rättsakterna och därigenom också på de termer som används i de nationella rättsakterna.

ESKO-nätverket består av EU-institutionernas finska översättningsenheter, ministerierna i Finland och Forskningscentralen för de inhemska språken. Samordningen av nätverket sköts inom EU huvudsakligen av kommissionens finska översättningsenhet, och i Finland av teamet språktjänsten, som är en del av statsrådets translatorsbyrå vid statsrådets kansli.

Verksamhetssätt

Man har ända från början strävat efter att nätverkets verksamhet ska vara så okomplicerad som möjlig. För att finska översättare och tolkar inom EU:s institutioner inte ska behöva fundera på vilket ministerium eller myndighet som sköter ett visst ärende följer man den så kallade principen om en enda lucka. Därför kommer alla frågor från EU:s institutioner per e-post till språktjänstens serviceadress. För att mottagaren genast ska veta vad saken gäller nämns ordet ESKO i meddelandets ämnesfält. I meddelandet ska också alltid anges vilket datum man senast vill ha svar på sin fråga. Språktjänsten utreder sedan till vilket ministeriums förvaltningsområde frågan hör, och sänder frågan vidare till rätt ministerium.

Ministeriernas kontaktpersoner ska därefter hitta en expert som kan besvara frågan från det egna ministeriet eller ministeriets förvaltningsområde. Svaret går sedan samma väg tillbaka, eller skickas i brådskande fall direkt till frågeställaren, men även då så att en kopia av svaret

skickas till språktjänsten. Då vet vi att ärendet har slutförts. Naturligtvis kan översättare och tolkar fortfarande även kontakta experter direkt; nätverkets syfte är endast att hjälpa till att hitta en expert. Kontaktpunkten för responsen från Finland i sin tur är kommissionens språkliga samordnare för finska, som vidarebefordrar den till rätt mottagare.

Också Forskningsanstalten för de inhemska språken (Focis), med vilken EU-institutionernas finska översättningsenheter även annars samarbetar, ingår i nätverket. Genom ESKO ber man om Focis och dess EU-språkvårdares ståndpunkt t.ex. när man vill veta om en term är språkligt sett bättre än en annan, vilken ställning alternativa avledningar eller ordalydelser har i det moderna språket, förhållandet mellan termer och standardspråket eller hur begriplig en översättning är.

Frågor

Språktjänsten för statistik över de frågor som kommer via ESKO-nätverket. År 2010 kom det in närmare 70 förfrågningar med sammanlagt 200 termfrågor via nätverket. Av dessa kom 56 % från rådet och 43 % från kommissionen. Det ekonomiska läget avspeglade sig i frågornas ämnen, största delen gällde finansministeriets förvaltningsområde. Därefter kom social- och hälsovårds- samt miljöfrågor, som båda omfattar en stor mängd lagstiftning. I allmänhet önskade man svar inom 2–4 dagar, men tämligen ofta redan samma dag.

Innan en fråga kommer till ESKO-nätverket har EU-översättaren eller EU-tolken redan gjort mycket utredningsarbete för att hitta svar på sin fråga. Översättaren eller tolken har dock inte funnit något svar eller behöver experthjälp för att bedöma olika alternativ för en term. Termerna och uttrycken som utreds via ESKO är följaktligen mycket specifika och ofta besvärliga, och då behövs verkligen experthjälp. Inte ens experter kan dock riktigt alltid ge ett säkert svar, men så gott som alla frågor besvaras, och vanligen på utsatt tid.

Frågornas ämnen varierar. Utöver ekonomiska termer har de också gällt bl.a. radiofrekvenser, självtillverkade sprängämnen, farmaceutiska ämnen eller anordningar som används vid undersökningen av kärnmaterial eller radioaktiva ämnen. Nedan räknas upp några exempel på finans-, ekonomi- och miljötermer där nätverket har utrett de finska motsvarigheterna:

en	carried interest
fi	voitonjako-osuus

en	naked short selling
fi	kattamaton lyhyeksi myynti
en	sovereign credit default swap
fi	valtionvelan luottoriskijohdannainen
en	carbon productivity
fi	hiilituottavuus
en	single biocidal product
fi	yksittäinen biosidivalmiste
en	biocidal product family
fi	biosidivalmisteperhe

Alla frågor gäller inte endast termer, utan de kan också gälla andra uttryck inom ett specialområde eller hur korrekt en översättning är.

Starka sidor och utmaningar

Nätverkets styrka ligger i att man genom kontaktpersonerna kan nå experter både i ministerierna och inom deras förvaltningsområden. Dessutom är ministerierna och experterna mycket engagerade och förstår nätverkets betydelse – de vill vara till hjälp och påverka termvalen. Nätverkets verksamhetsmodell är enkel men systematisk.

ESKO-nätverket fungerar mycket bra i sin nuvarande form, men givetvis finns det också vissa problem. De korta tidsfristerna är ett sådant. Som ett extremt exempel kan nämnas sju termer som gällde kärnstoppavtalet och som skulle utredas på 50 minuter. Svaret från Strålsäkerhetscentralen kom på 48 minuter. Till exempel under semestertider är det dock inte alltid möjligt att få kontakt med rätt expert så snabbt. Dessutom måste man komma ihåg att experterna svarar på frågorna vid sidan av sitt övriga arbete. Med vissa ministerier löper processen smidigare än med andra. Till den del kräver nätverkets verksamhet ännu finslipning.

På grund av strama tidtabeller kan man inom ramen för ESKO inte göra en bredare begreppsanalys där man också skulle kunna granska närliggande begrepp – även om man ibland utreder besvärliga begreppskluster och förhållandena mellan olika begrepp. Det skulle också vara bra med mer diskussion om termerna.

Nätverkets inverkan på bättre lagstiftning

Det finns ingen egentlig statistik eller forskning om hur många av de svar som man fått genom ESKO som kommer med i den finska översättningen. Kommissionen uppskattade emellertid att siffran är kring 80–90 %, dvs. att största delen av svaren kommer med. Översättaren får alltså verkligen den hjälp han eller hon behöver, och de nationella experterna kan påverka terminologin och övriga språkliga uttryck som används i EU-rättsakterna.

Genom den gemensamma termbanken IATE får inte bara institutionerna utan också alla andra information om de termer som utretts genom ESKO. EU-institutionernas översättare och terminologer för nämligen in ESKO-termerna i IATE, om de bedömer att det inte endast är fråga om termer som gäller en viss kontext, utan att termerna är sådana som används i större utsträckning inom området. Eftersom vi försöker undvika överlappande arbete, och eftersom de termer som utretts genom ESKO står till allas förfogande, sparas de endast i undantagsfall i språktjänstens termbank.

ESKO har också i viss mån använts som en kanal för respons till EU:s institutioner, dock inte särskilt aktivt.

Man kan konstatera att ESKO är ett, om än litet, steg mot bättre lagstiftning!

Till slut

Det behövs alltså inte alltid pilotprojekt, tilläggsresurser eller tekniska innovationer, även om åtminstone de två sistnämnda otvivelaktigt skulle vara till stor nytta också för ESKO-nätverket. Ibland räcker det att man utnyttjar sådant som redan finns, ändrar handlingssätten en aning och tillsammans beslutsamt arbetar i samma riktning. I fråga om ESKO var det av avgörande betydelse att kommissionen enträget arbetade för att få till stånd ett nätverk, att man hittade en naturlig samordningspunkt i Finland och att ministerierna engagerade sig i nätverket. När det gäller ESKO-nätverket gäller samma faktorer som t.ex. i fråga om terminologiska projekt och annat terminologiarbete: man måste hitta de rätta experterna och få dem att engagera sig samt att förstå arbetets syfte och betydelse.

JAN HOEL & MARIANNE AASGAARD
SPRÅKRÅDET I NORGE

Språkrådets terminologitjeneste – pådriver og nav for arbeid med norsk terminologi og fagspråk

Innledning

I 2009 ble det opprettet en egen terminologitjeneste i Språkrådet. I denne artikkelen skal vi først kort skissere den faktiske og språkpolitiske bakgrunnen for opprettelsen. Deretter vil vi i hovedtrekk gjøre rede for hva terminologitjenesten er, hva den har utrettet så langt, og hvilke planer den har.

Bakgrunn

Fram til høsten 2001 hadde Norge en terminologisentral av samme type som Sverige og Finland fortsatt har. Det var institusjonen Rådet for teknisk terminologi, med det forkortede navnet "RTT". RTT ble opprettet som en medlemsforening så tidlig som i 1938 og var fra rundt 1990 en stiftelse med offentlig grunntilskudd. RTT arbeidet for en klar og enhetlig teknisk terminologi i Norge og ga ut en rekke ordbøker, mange av dem i samarbeid med bedrifter og andre organisasjoner.

Tidligere Norsk språkråd ble omorganisert i de første årene av det nye tusenåret og ble formelt en ny institusjon fra 1. januar 2005, under navnet *Språkrådet*. I forbindelse med denne prosessen nedsatte rådets interimsstyre en "strategigruppe" som skulle gjennomføre en språkpolitisk utredning. Strategigruppens rapport med tittelen *Norsk i hundre!* ble lagt fram høsten 2005. Utredningen hadde undertittelen *Norsk som nasjonalspråk i globaliserings tidsalder. Et forslag til strategi*.

Allerede i sammendraget i det første kapittelet blir det understreket hvor viktig godt utviklet norsk terminologi og fagspråk er for at den foreslåtte språkpolitikken skal kunne lykkes:

Skal norsk bli brukt på alle område i samfunnet også i framtida, er vi avhengige av at det finst norsk terminologi og eit levande norsk fagspråk som kan fungera ved sida av det engelske på alle fagområde. Her er det nødvendig med ei vesentleg styrking av innsatsen frå samfunnet si side. Full jamstelling mellom nynorsk og bokmål må også på dette området vera det grunnleggjande prinsippet.

Avgjerande for politikken på området er også at ein klarer å motivera dei aktuelle brukarmiljøa. Dei må sjå at parallellspråklegheit mellom norsk og framandspråk er viktig. Skal ein få til det, må brukarmiljøa trekkjast aktivt inn i arbeidet. Språkrådet må spela ei sentral rolle her. Rådet må samordna samarbeidet mellom andre offentlege organ, forskingsmiljøa og brukargruppene.

Dette synspunktet ble fulgt opp i ett av de "tolv avgjørende tiltakene" som blir foreslått i utredningen:

Språkrådet må gjerast til eit overordna, nasjonalt samordningsorgan med sterk kompetanse i fagspråk og terminologi og brei kontaktflate mot samfunnet, nasjonalt så vel som internasjonalt. Det må utviklast forpliktande samarbeidsformer for fagspråkleg kvalitetssikring mellom ulike fagdepartement, direktorat og andre offentlege instansar.

Hvert fjerde år legger regjeringen fram en melding for Stortinget om sin faktiske og planlagte politikk på det språklige området, "språkmeldingen". I juni 2008 ble Stortingsmelding 35 (2007–2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* lagt fram av det daværende Kultur- og kirke departementet, som Språkrådet ligger under. Meldingen var tydelig inspirert av den forannevnte utredningen. I meldingens kap. 7.2.6.3 *Samordning og initiering av framtidig terminologiarbeid* heter det:

Departementet er samd med strategigruppa i at det mest naturlege er å gje Språkrådet funksjonen som eit overordna, nasjonalt samordningsorgan for utvikling og tilgjengeleggjing av norsk terminologi. Dette er i dag meir formålstenleg enn å byggja opp eit nytt organ frå grunnen av.

Stortinget sluttet seg våren 2009 i all hovedsak til forslagene i meldingen. For Språkrådets del innebar det bl.a. at det ble opprettet to nye stillinger på terminologiområdet som skulle inngå i en intern terminologitjeneste koordinert av en tredje person som allerede var ansatt i rådet.

Språkrådets terminologitjeneste

Våren 2007 ble omorganiseringen av Språkrådet avsluttet. Da ble det oppnevnt eksterne medlemmer til fire nye fagråd, som skal styrke rådets kompetansegrunnlag og sikre dets samfunnsforankring. Ett av dem er fagrådet for terminologi og fagspråk.

Høsten 2009 var de to nyansatte på plass, og terminologitjenesten kunne påbegynne sitt arbeid.

I tråd med departementets innstilling oppfatter terminologitjenesten seg som et overordnet, nasjonalt samordningsorgan for terminologiarbeid i Norge, som skal

- samarbeide tett med Språkrådets fagråd for terminologi og fagspråk og
- ha som overordnet mål at mer kvalitetssikret norsk terminologi skal bli tilgjengelig for flest mulig

Hva gjør terminologitjenesten?

Kjerneordene i departementets beskrivelse av den nye terminologitjenesten er "overordnet, nasjonalt samordningsorgan". Ordene vektlegger samordning av nasjonal terminologiaktivitet framfor egen terminologiproduksjon. Terminologitjenesten oppfatter seg derfor ikke som en tradisjonell terminologisentral med produksjon av termlister som hovedformål. Slik aktivitet skal ikke utelukkes, men hovedoppgavene slik terminologitjenesten selv utlegger dem, er å

- ta initiativ til, legge til rette for og samordne andres terminologiaktivitet
- være en aktiv pådriver for forsknings- og utviklingsarbeid på området
- forsøke å koordinere praktisk terminologiarbeid i næringslivet
- assisterer fagmiljøer og hjelpe til med å bygge opp termbaser
- bygge allianser som kan føre til økt interesse og ansvar for norsk terminologi og fagspråk
- tilby kurs og seminarer om norsk terminologi og fagspråk
- gi råd til offentlig forvaltning, næringsliv og publikum

Terminologitjenestens samarbeider med mange

Terminologitjenesten har på relativt kort tid opparbeidet seg et nettverk av samarbeidspartnere på terminologiområdet og tilknyttede områder på fagspråkfeltet. Mye av samarbeidet skjer etter tradisjonell og anbefalt terminologisk metodikk der terminologen deltar i termregistrering, termdanning, definisjonsutforming og tilhørende diskusjoner i jevnlig arbeidsmøter med fagfolk på ulike områder.

Kollegiet for brannfaglig terminologi

Det miljøet som lengst har vært i kontakt med Språkrådet på denne måten, er Kollegiet for brannfaglig terminologi (KBT). Saksfeltet er alt som har med brann å gjøre, og dermed

også alt som kan brenne eller förårsake brann. Dette medfører at arbeidsgruppen omfatter representanter for ulike berørte statlige myndigheter, brannfolk, brannvernforening, privat brannlaboratorium, brannskole og høyskole med brannvernutdanning, ingeniørforening og nasjonal standardiseringsorganisasjon.

Arbeidet i KBT er kommet temmelig langt. Kollegiet har egen fritt tilgjengelig termbase på webben (www.kbt.no), som 1. juni i år inneholdt 1 255 godkjente termer. Kollegiet ble i sin tid startet for å rydde opp i begrepsforvirring samt usystematisk og uklar terminologi på feltet, også hos nasjonale myndigheter og i gjeldende regelverk på området. I dag blir kollegiets anbefalte og systematiserte terminologi i stor grad brukt av berørte miljøer og av myndigheter ved utarbeiding av nytt eller revidert regelverk. Fra å være mottaker og bruker av mindre god terminologi har kollegiet oppnådd å bli leverandør av god terminologi. Slik ser søkesiden for kollegiets termbase ut:

Språkrådets datatermgruppe – samarbeid om norsk dataterminologi

Språkrådets datatermgruppe ble opprettet høsten 2009. Den har nå ca. 70 medlemmer fra relevante miljøer, blant andre oversetterbyråer, dataselskaper, datamedier, universiteter og høyskoler, offentlig forvaltning og standardisering.

Grappa diskuterer norske avløsertermer for nye og brukernære termer på engelsk. All diskusjon i grappa foregår med e-post.

Datatermgrappa er delt i to undergrupper: en samordningsgruppe med ti medlemmer og en stor referansegruppe der resten er med. Samordningsgruppa diskuterer termene først seg imellom før resultatet av diskusjonen sendes ut på en slags høring i referansegruppa. Målet er fire diskusjonsrunder i året, der det skal diskuteres fem til ti termer hver gang.

Datatermene legges ut på Språkrådets nettsted, og nedenfor viser vi ett eksempel fra arbeidet: bærbar datamaskin. Dette er kanskje ikke av de nyeste termene, men i én av rundene så vi på en oversikt over ulike datamaskintyper (ulike typer bærbar, tavle-pc osv.). Termpostene er relativt enkle. Vi har med norsk term, både bokmål og nynorsk, engelsk term og en definisjon eller forklaring. I tillegg kan det slik som her være med en kommentar, kortform osv.

<p>bokmål: bærbar datamaskin kortform: bærbar pc, bærbar nynorsk: berbar datamaskin kortform: berbar pc, berbar engelsk: <i>laptop, notebook</i></p> <p>Definisjon/forklaring datamaskin som er konstruert for mobil bruk, er liten og lett nok til å ha på fanget, har integrert skjerm og kan ha integrert fysisk eller virtuelt tastatur og pekeenhet</p> <p>Kommentar I en bærbar datamaskin er det vanligste ytre utstyret for en stasjonær datamaskin – dvs. skjerm, tastatur, pekeenhet – samlet i en enkelt enhet som oftest har batteri. <i>Notebook</i> og <i>laptop</i> brukes om hverandre på engelsk, og det er ikke naturlig å skille mellom disse to termene på norsk. De tidligste bærbare datamaskinene ble kalt <i>portable computer</i> på engelsk. Dette er en term som er lite i bruk i dag, og <i>portable computers</i> var også noe større enn det vi nå betrakter som bærbare datamaskiner.</p> <p>[Til toppen]</p>

Andre samarbeidsaktiviteter

Terminologitjenesten deltar og har deltatt i flere ulike samarbeidsprosjekter. To av dem vil være omtalt i egne artikler i denne rapporten: Standard Norges database SNORRE og Kystverkets terminologigruppe for akutt forurensning (TAF).

Én av oppgavene til terminologitjenesten er alliansebygging, og tjenesten er medlem i nettverket for oversettere i staten. Medlemmene er oversettere som jobber i ulike deler av staten: i departementer og underliggende etater, for eksempel politiet og Sjøfartsdirektoratet.

Terminologitjenesten er med i en prosjektgruppe for terminologi. Denne gruppa skal blant annet forsøke å samordne måten de ulike medlemsorganene arbeider med terminologi på, for eksempel hva som bør være med i en termpost, slik at medlemmene kan utvikle gode termbaser som er relativt ensartet med tanke på utveksling av terminologi.

Terminologitjenesten er også representert i en prosjektgruppe under Universitets- og høyskolerådet. Gruppa har ansvar for en database med administrative termer for universitets- og høyskolesektoren (<http://termbase.uhr.no>).

Vi bidrar også med hjelp i et prosjekt som Nasjonalbiblioteket har ansvar for. Der blir nå den fullstendige, webb-baserte Dewey-klassifikasjonen oversatt til norsk.

Artsdatabanken driver et stort arbeid med å kartlegge og registrere artsmangfoldet i Norge, både når det gjelder planter og dyr. En viktig del av arbeidet består i å fastsette norske artsnavn i en artsnavnbase. Språkrådet bidrar med språklig kontroll av lister med artsnavn før listene sendes på høring. I tillegg ser vi på konsekvens i navnsettingen, og vi bidrar med nynorske navn. Man kan søke i artsnavnbasen her: www2.artsdatabanken.no/artsnavn/Contentpages/Sok.aspx.

Retningslinjer for tilgjengelig webinnhold (WCAG) 2.0 ble oversatt i et prosjekt i regi av Deltasenteret, som arbeider med universell utforming. Terminologitjenesten deltok i dette prosjektet med råd om terminologien i tillegg til mer generelle språkråd.

Terminologitjenesten er i kontakt med Norsk sykepleierforbund i forbindelse med et pågående prosjekt der for å oversette Internasjonal klassifikasjon for sykepleiepraksis (ICNP) til norsk. Vi er dessuten i kontakt med Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) i forbindelse med et prosjekt om koordinering av begreper knyttet til den nasjonale strategien for metadata.

Andre aktiviteter

Språkrådet i Norge har flere svartjenester dit publikum kan sende e post eller ringe med spørsmål. Terminologitjenesten har sin egen svartjeneste der vi svarer på spørsmål om terminologi og fagspråk. I 2010 svarte vi på 180 e-posthenvendelser i tillegg til en rekke telefoner. Det er både privatpersoner og offentlige og private institusjoner som henvender seg til oss. Spørsmålene kan gjelde terminologisk metode eller spesifikke termer, og da alt fra hjelp til oversettelse, avklaring av betydning, informasjon om skrivemåte eller råd om valg av term. Vi har samarbeidet med Uni Computing ved Universitetet i Bergen om utviklingen av

Språkrådets termwiki. Termwikien er en termbase basert på MediaWiki, som blant annet også brukes i Wikipedia. Dette håper vi skal bli et lavterskeltilbud til ulike miljøer for å registrere termer. Termwikien er ikke like åpen som Wikipedia; vi kommer til å godkjenne brukere før de kan begynne å registrere termer. Vi har laget en mal for hvordan en termpost bør se ut, og et system med kategorier for å forenkle søk og annen gjenfinning av termer i basen. Etter planen skal grensesnittet for registrering og visning av termposter forbedres i løpet av høsten. Termwikien er fritt tilgjengelig på www.termwiki.sprakradet.no/wiki/Hovedside.

Skjermbildekopien under viser hvordan forsiden på termwikien ser ut. I venstremenyen er det tilgang til blant annet hjelpesider, kategorier og Språkrådets nettsider. Det er også et søkefelt der man kan søke etter termer som er lagt inn i wikien.

The screenshot shows the homepage of Språkrådets termwiki. At the top, there are tabs for 'side', 'diskusjon', 'vis kildetekst', and 'historikk'. The main heading is 'Hovedside' and 'Velkommen til Språkrådets termwiki'. The left sidebar contains a 'Språkrådets termwiki' section with a 'NAVIGASJON' menu listing items like 'Hovedside', 'Prosjektportal', 'Siste endringer', 'Bokmålsordboka og Nynorskordboka', 'Språkrådet', 'Kontakt', 'Hjelp', 'Spørsmål og svar', 'Bruksvilkår', and 'Kategorier'. Below this is a 'SØK' section with a search box and 'Gå' and 'Søk' buttons. Further down is a 'VERKTØY' section with links for 'Lenker hit', 'Relaterte endringer', 'Spesialsider', 'Utskriftsvennlig versjon', and 'Permanent lenke'. The main content area includes a welcome message, a list of requirements for the service (e.g., 'Tjenesten er fritt og gratis tilgjengelig for alle som ønsker å registrere terminologi'), and information about the service's basis in MediaWiki. At the bottom, there is a footer with copyright information and a Creative Commons license.

Planer framover

Universitets- og høgskolerådet (UHR) er nevnt tidligere. UHR er det viktigste samarbeidsorganet for norske universiteter og høyskoler. I 2009 kom det inn en ny paragraf i den norske

universitets- og høyskoleloven som sier at "universiteter og høyskoler har ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk". Paragrafen må nå omsettes i praksis, og terminologitjenesten og UHR samarbeider om et idéseminar om det i midten av oktober. På bakgrunn av det som kommer fram i seminaret, skal det avvikles et pilotprosjekt i år. Det er også søkt om penger til en videreføring av pilotprosjektet i et større prosjekt i 2012.

Terminologitjenesten planlegger å utgi et nyhetsbrev fra høsten av. Det skal komme ut tre ganger i året.

Vi vil hvert år arrangere et grunnleggende kurs i terminologiarbeid i samarbeid med fagrådet for terminologi og fagspråk. Det første kurset ble holdt i november/desember 2010, og vi planlegger et nytt i november 2011.

En av våre viktigste oppgaver framover blir å drive nettverksbygging. Siden vi skal være samordningsorgan for terminologiarbeid både i det offentlige og det private, er det viktig at vi når ut til begge disse sektorene. Den største utfordringen blir nok å nå ut til privat sektor.

CARITA BJON
FOLKPENSIONSANSTALTEN

FPA-termer för kommunikation och navigation

Projektet FPA-termer

Folkpensionsanstalten (FPA) och Terminologicentralen TSK inledde år 2007 ett samarbetsprojekt kallat *FPA-termer*. Projektets mål är att verka för en enhetlig och etablerad terminologi inom fackområdet social trygghet genom att utarbeta en terminologisk ordlista över de centrala begreppen inom den sociala trygghet som sköts av FPA. Avsikten är att också stödja hantering av elektroniskt lagrad information som t.ex. informationssökning och dataöverföring.

FPA grundades år 1937 som en pensionsinrättning som enbart ansvarade för utbetalning av folkpension men numera ansvarar FPA för den sociala grundtryggheten för alla som bor i Finland. I lagen om Folkpensionsanstalten stadgas om FPA:s ställning, uppgifter och förvaltning. De förmåner som hör till FPA:s ansvarsområde regleras genom förmånslagstiftningen. Största delen av förmånerna kan sökas via FPA:s e-tjänst. FPA informerar om sina förmåner, deltar i utvecklingen av den sociala tryggheten genom forskning, bidrar till att utveckla lagstiftningen om socialförsäkring samt för statistik och gör prognoser för att förutse konsekvenser och följa upp verksamheten. FPA har 231 kundbetjäningstillfällen runt om i Finland och ca 6000 anställda

Till FPA:s ansvarsområde hör numera bl.a. ekonomiskt stöd till barnfamiljer, studerande, värnpliktiga, arbetslösa, funktionshindrade och långvarigt sjuka. Vidare betalar FPA ersättningar enligt sjukförsäkringslagen, t.ex. läkemedels- och sjukvård ersättningar. FPA ordnar yrkesinriktad rehabilitering och medicinsk rehabilitering för vissa grupper. Detta vidsträckt arbetsfält förutsätter en enhetlig terminologi för att missförstånd ska undvikas.

Projektet med den terminologiska framskrider i etapper. Ordlistans första del, *FPA-termer: hälsorelaterade begrepp*, publicerades i juni 2010 på FPA:s webbplats och i Termbanken TEPA. Ordlistan ger termrekommendationer på finska och svenska samt definitioner och anmärkningar på finska inom områdena sjukvård- och läkemedelsersättningar, företagshälsovård, sjukdagpenning, rehabilitering, sjukpension och handikappförmåner. En ny upplaga där definitioner och anmärkningar också finns på svenska planeras utkomma år 2011. Projektet fort-

sätter med begrepp inom områdena pensioner, bostadsbidrag, studiestöd, militärunderstöd, arbetslöshetsunderstöd och familjeförmåner.

Att rekommendera termer

Utgångspunkten för ordlistan är det finländska systemet för social trygghet och finsk lagstiftning. Baspråket är finska. De svenskspråkiga termerna är ekvivalenter till de finskspråkiga och termposterna är översatta från finska.

Bland de svenskspråkiga termerna rekommenderas i första hand sådana som är etablerade både i Sverige och i Finland, men ordlistan innehåller också termer som används enbart i Finland. En sådan term är t.ex. *utkomstskydd*.

toimeentuloturva

sv **utkomstskydd** *n* /FI/; **utkomsttrygghet** /FI/

element i den sociala tryggheten som syftar till att garantera en tillräcklig försörjning

Begreppet "utkomstskydd" syftar på Finlands grundlag § 19: "Genom lag skall var och en garanteras rätt att få sin grundläggande **försörjning tryggad** vid arbetslöshet, sjukdom, arbetsoförmåga och under ålderdomen samt vid barnafödelse och förlust av en försörjare". Möjliga synonymer till termen *utkomstskydd* kunde vara *försörjningstrygghet* eller *försörjningsskydd*. Här bör man kanske beakta, att termen *försörjningstrygghet* används i Sverige då man talar om energi-, råvaru- eller livsmedelsförsörjning.

Olika termer som hänvisar till samma eller nästan samma begrepp har ibland etablerats i Finland och Sverige. I Finland används termen *hälsocentral* mest medan *hälsovårdscentral* används i finska författningstexter. Termen *vårdcentral* är etablerad i Sverige. I Sverige kan en *vårdcentral* drivas i såväl offentlig som i privat regi.

terveyskeskus

sv **hälsovårdscentral** /FI/; **hälsocentral** /FI/; < **vårdcentral** /SE/

verksamhetsenhet som är ansvarig för primärvården och som drivs av en kommun eller samkommun

Hälsovårdscentralen kan vara producent av företagshälsovårdstjänster. Bestämmelser om hälsovårdscentralens verksamhet finns i folkhälsolagen (66/1972).

Ibland hänvisar man till samma begrepp med olika termer i olika lagar. Det har visat sig vara svårt att rekommendera andra termer än de som finns i lagtexterna i synnerhet om termen står för ett centralt begrepp. Man är i allmänhet tvungen att använda lagens termer i förmånsbeslut, anvisningar, broschyrer mm. för att det skall vara helt klart för såväl handläggare som kunder att det är lagens begrepp vi talar om. Som exempel kan nämnas lagtermerna *svårt funktionshindrad* och *gravt handikappad*.

vaikeasti vammainen; vaikeavammainen

sv **svårt funktionshindrad; gravt handikappad**

person med en synnerligen svår nedsättning av någon del av funktionsförmågan

Funktionsnedsättningen bedöms i enlighet med social- och hälsovårdsministeriets förordning (1649/2009) om den invaliditetsklassificeringen som avses i lagen om olycksfallsförsäkring. FPA använder termerna *svårt funktionshindrad* och *gravt handikappad* i olika sammanhang beroende på vilken lag som avses. Termen *svårt funktionshindrad* används i samband med handikappförmåner (lagen om handikappförmåner 570/2007), medan termen *gravt handikappad* används i samband med rehabilitering (lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner 566/2005).

I lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner avses en person vara *gravt handikappad* om han eller hon har ett allmänt medicinskt och funktionellt men, som orsakas av en sjukdom, ett lyte eller en skada och som kräver rehabilitering i minst ett år, och om menet är så stort att det medför betydande svårigheter eller ansträngningar för honom eller henne att klara sina dagliga funktioner utanför slutenvården.

Då man bereder nya lagar så borde terminologin granskas i ett så tidigt skede av lagstiftningsprocessen som möjligt. Projektgruppen hoppas att ordlistan FPA-termer tas i bruk inom lagberedningen och att man i framtiden kan undvika såväl olika benämningar på samma begrepp som samma benämning på olika begrepp. Vidare är det önskvärt att man inte byter ut en redan etablerad term som uppfyller kriterierna för en bra term. Då ett nytt begrepp tas

in i lagförslaget, så borde den nya term man inför granskas med beaktande av hela ämnesområdets terminologi.

Om skillnaden mellan terminologier och tesaurer

Traditionellt uppgörs terminologiska ordlistor för att reda ut begrepp och för att rekommendera termer för kommunikation mellan människor. Om vi alltid använder samma term då vi hänvisar till samma begrepp så minskar risken för missförstånd, dvs. vi standardiserar terminologin.

Vi lagrar data om dokument i informationssökningssystem för att någon senare ska kunna ta del av det sakinhåll dokumenten innehåller. Ett dokument kan vara vilket informationsbärande medium som helst. Det vanligaste sättet att säkra åtkomsten till dokumentens innehåll är att indexera dokumenten. Indexering innebär att man analyserar sakinhållet och beskriver det med hjälp av en kontrollerad vokabulär, t.ex. med standardiserade ämnesord. Ett ämnesord är ett ord som beskriver ett visst begrepp. En tesaur är en ämnesordslista som anger förhållandet mellan ämnesorden. Ytligt sett liknar tesauraen en terminologi, men det är frågan om två hjälpmedel som löser olika problem.

Man kan säga att också lagring och sökning av information är kommunikation mellan människor, men här förmedlas det sakinhåll som dokumentet innehåller med hjälp av ett datorbaserat system. Indexerarens uppgift är att bedöma vem som behöver dokumentet, analysera dess innehåll och beskriva de centrala begreppen så att sakinhållet når målgruppen. Informationssökaren å sin sida analyserar sitt sökproblem och beskriver problemets centrala begrepp med samma kontrollerade vokabulär som indexeraren använder. Ju bättre indexerarens och informationssökarens bedömningar överensstämmer med varandra desto sannolikare är det att sökresultatet är relevant. Problemet är, att även om dokumentationspråket (ämnesordslistan eller klassifikationssystemet) är standardiserat så omfattar både lagrings- och sökprocessen människors tolkningar och de är svåra att standardisera.

Målet med system för informationsåtervinning (IR-system) är att kommunikationen mellan informationssökaren och dokumentets producent ska vara rationell och entydig. Det finns två huvudstrategier för informationssökning av dokument som innehåller text: fritextsökning med naturligt språk och sökning med kontrollerad vokabulär, där ämnesorden eller klasserna kan vara semantiskt relaterade. Sökning med fritext förutsätter att man känner ämnesområdets fackterminologi, vilket man inte nödvändigtvis behöver göra om man använder ämnes-

ordslistor. Informationssökaren avgör vilken strategi som är att föredra: ämnesordlista eller fritextsökning. Båda har för- och nackdelar.

En terminologisk ordlista kan stödja lagring och sökning av information på flera sätt. En mycket stor del av informationssökningarna sker genom fritextsökning med naturligt språk, eftersom det inte alltid är möjligt att göra en sådan djupindexering som tillfredsställer användarna då dokumentsamlingen är stor. En fritextsökning underlättas om fackområdet har en entydig terminologi och skribenterna använder rekommenderade termer.

Fördelen med en kontrollerad vokabulär är, att man kan söka utan att behärska ämnesområdets fackspråk. Med hjälp av den terminologiska ordlistans begreppsrelationer kan man skapa sökverktyg, där relationerna mellan begreppen gör det möjligt att navigera bland dokumenten med hjälp av semantiskt relaterade ämnesord eller klasser. Man kan starta på en allmänare nivå t.ex. "rehabilitering" och navigera mot en mer specifik nivå t.ex. "arbetsträning".

Att koordinera arbetet med begrepp, termer och sökverktyg

Eftersom de förmåner som hör till FPA:s ansvarsområde regleras genom nationell förmåns- lagstiftning, så kommer också de flesta begrepp, som används i verksamheten och som behöver definieras, från författningar.

Samma begrepp behövs i olika sammanhang. Man hänvisar till dem med termer och de ingår i ämnesord eller i klassifikationskoder. Termer, definitioner, ämnesord och klassifikationskoder är en del av den mängd data om data, dvs. "metadata", som behövs för att information ska kunna överföras, lagras, sökas, bearbetas och förstås. Mer eller mindre tekniskt avancerade ämnesordslistor (tesaurer) eller klassifikationssystem används för lagring och sökning, dvs. för interaktion mellan människor och datorbaserade informationssystem. Terminologiska ordlistor används för kommunikation mellan människor och mellan datorbaserade system.

Ämnesord och klasser i ett klassifikationssystem skiljer sig från terminologins termer bl.a. så, att ett ämnesord eller en klass kan bestå av flere begrepp. Den minsta gemensamma nämnaren för dessa *metadata* är alltså ett *begrepp*.

Projektgruppen har konstaterat, att man borde fästa uppmärksamhet vid användningen av termer, begrepp och definitioner redan i det skede då lagförslagen bereds. Inom FPA borde man använda såväl termer, begrepp och definitioner som ämnesord och klassifikationer enhetligt och konsekvent då man genomför de förändringar i verksamheten som lagändringarna ger

upphov till. Samma begrepp används i olika dokument och processer: i förmånsanvisningar, på blanketter, i förmånsbeslut, i broschyrer och annat informationsmaterial, i webbtjänster och i redskap för t.ex. informationssökning, datahantering och utvärdering.

En av terminologiprojektets utmaningar är att hålla ordlistan uppdaterad genom permanent terminologiarbete, som kräver fortlöpande utbildning i terminologiarbetets grunder för de nya sakkunniga som involveras i termprojektet. En annan utmaning är att foga terminologi-processen till de FPA-processer som terminologiarbetet stöder eller stöds av.

Det krävs koordinering för att utveckla och underhålla redskap för kommunikation och navigation där begreppen används enhetligt och konsekvent. Hur bör då en sådan övergripande "begreppsadministration" se ut som stöder en enhetlig informationshantering inom en organisation?

AUD ANNA SENJE
SPRÅKRÅDET, NORGE

Norsk-russisk juridisk ordbok

Norsk-russisk juridisk ordbok ble utgitt på forlaget Unipub i august 2010. Dette er en av ytterst få fagordbøker mellom norsk og russisk.

Her vil jeg orientere om bakgrunnen for ordboken og litteratur og kilder jeg har brukt. Jeg vil begrunne utvalget av oppslagsord og vise konkrete eksempler på særlig problematiske termer. I tillegg vil jeg orientere om samarbeidet med fagkonsulentene og om kontakten med forlaget underveis i prosessen.

Målgruppe og formål

Målgruppen for denne ordboken er først og fremst oversettere og tolker, ansatte og studenter ved universiteter og høyskoler. Men også andre som på ett eller flere fagfelter samarbeider med russere, kan ha nytte av boken. Det kan være for eksempel forskere og fagmiljøer, departementer, norske utenriksstasjoner i Russland og tidligere sovjetrepublikker, sentrale og regionale organer innenfor offentlig forvaltning (kanskje særlig innenfor Barentssamarbeidet), politiet og påtalemyndigheten, tollvesenet, næringslivet og frivillige organisasjoner.

Mitt formål har vært å lage et praktisk verktøy, ikke et juridisk oppslagverk med utdypende informasjon om forskjellene mellom norsk og russisk rettsystem og lovverk. Brukere som trenger slik bakgrunnsinformasjon, må derfor søke andre steder.

Bakgrunnen for ordboken

Norge har et omfattende samarbeid med Russland på mange fagområder. Selv om engelsk stadig oftere brukes som forhandlingspråk (mest på statsrådsnivå), er det norsk-russiske samarbeidet fortsatt i stor grad avhengig av tolker og oversettere. De fleste møter på forskjellige fagområder, enten det er på departementsnivå eller mellom underliggende etater og tjenester, går fremdeles på russisk og norsk med tolk.

Med andre ord er det et stort behov for fagordbøker og for en enhetlig terminologi innenfor de enkelte fagområdene. De som føler dette behovet sterkest, er oversettere og tolker. Men

også fagmiljøene, undervisningsinstitusjonene og brukerne av oversetter- og tolketjenester vil være tjent med flere fagordbøker.

Av fagordbøker mellom norsk og russisk finnes bare en håndfull:

Russisk-engelsk-norsk og norsk-engelsk-russisk skogordbok (2003)

Norsk-russisk militær ordbok (1993)

Russisk-norsk militær ordbok (1993)

Norsk-russisk og russisk-norsk fiskeriordbok (1986)

Norsk-russisk polyteknisk ordbok (1970)

Selv har jeg i en årrekke arbeidet med oversettelse av ulike fagtekster, både som fulltidsansatt oversetter og tolk i staten og på frilansbasis. Oversettere er generalister. Vi kan velge å spesialisere oss på ett eller flere områder. Da trenger vi kunnskap som vi ikke får gjennom et ordinært språkstudium. Ofte må vi famle og snuble oss inn i denne kunnskapen. Det er nettopp slik famling og snubling som er opphavet til denne ordboken.

Hvorfor nettopp juridisk ordbok?

For det første kan en juridisk ordbok være nyttig også i ikke-juridisk sammenheng, siden jus overlapper mange andre fagområder. For det andre har Norge og Russland i flere år hatt et retts- og politisamarbeid. I 1998 inngikk de to landene en formell avtale om kriminalitetsbekjempelse, og Norge har utplassert to politisambandsmenn i Russland. De er kontaktpersoner for norske myndigheter, og de har behov for oversettelse av juridiske tekster både til og fra russisk. For det tredje etablerer stadig flere russere seg i Norge, og de har behov for å få oversatt blant annet dokumenter som gjelder statsborgerskap, skatt, eiendom, arv og skifte. I tillegg trenger de et begrepsapparat innenfor «hverdagsjus». For det fjerde hadde jeg som oversetter behov for et verktøy som ikke fantes, og derfor måtte jeg lage det selv. Som de fleste andre oversettere utarbeidet jeg mine egne termlister. Gjennom arbeidet mitt fikk jeg etter hvert en så stor samling av juridiske termer at jeg mente materialet burde gjøres tilgjengelig for andre oversettere. Alle er tjent med en enhetlig terminologi.

Litteratur og kilder

I arbeidet med ordboken har jeg i stor grad basert meg på *Norsk-engelsk juridisk ordbok* av Åge Lind og valgt ut det jeg antok ville være relevant i norsk-russisk sammenheng. Videre har jeg brukt andre tospråklige ordbøker, fagtekster og åpne kilder på Internett. I tillegg har jeg brukt avisartikler, norske og russiske dommer, tiltaler, rettsanmodninger og internasjonale

konvensjoner. Dessuten har jeg brukt russiske kriminalromaner, der man kan finne nyttig informasjon som ikke finnes andre steder, blant annet intern politisjargong.

Blant de viktigste kildene mine er en dansk og en svensk ordbok. *Russisk-dansk juridisk ordbog* inneholder både fagtermer og bakgrunnsinformasjon om det russiske rettsystemet. Utgangspunktet er russisk virkelighet, så enhver oversetter eller ordbokforfatter må vokte seg vel for å tro at den kan «speilvendes». *Svensk-rysk uppslagsordbok: juridik, förvaltning, ekonomi* inneholder både termer og bakgrunnsinformasjon. Utgangspunktet er svensk virkelighet. Dette er en meget solid bok, men dessverre er den i begrenset grad anvendelig for norske oversettere, i og med at forskjellene mellom norsk og svensk forvaltningsspråk er temmelig store.

Utvalg av oppslagsord

Norsk-russisk juridisk ordbok har ca. 3800 oppslagsord. Jus er et omfattende fagområde, og denne ordboken er selvsagt ikke uttømmende. Det var helt nødvendig å avgrense stoffet for å gjøre utgivelsen overkommelig. Ordbokens profil er generell, med hovedvekt på terminologi fra strafferettens område og fra praktisk politiarbeid.

Gjennom tolv års arbeid i politiet har jeg tolket under avhør og i møter, og jeg har oversatt dokumenter i straffesaker og identifiseringssaker. Det dreide seg ikke bare om juridiske tekster, men også bank- og regnskapsdokumenter, obduksjonsrapporter, bryggesedler og tolldeklarasjoner, for å nevne noe. Innenfor politisamarbeidet kommer man altså inn på en rekke andre fagområder – noe som avspeiles i utvalget av oppslagsord i denne boken.

Eksempler på termer fra andre fagområder som er tatt med i boken:

- økonomi og forvaltning
 - anbud, bokføring, resultatregnskap, skattefradrag, tollklarering
- medisin og psykologi
 - blodprøve, DNA-test, overdose, personlighetsforstyrrelse
- miljøvern
 - forurensningskilde, miljøavgift, spesialavfall, utslipp, verneområde
- fiskeri
 - bryggeseddel, fiskerioppsyn, fiskevernsoner, overfiske
- IT
 - beskyttelsesbrudd, datavirus, hacker, phishing, sikkerhetskopier

Termer som i en gitt kontekst kan ha et faglig innhold, men som opptrer så ofte i dagligspråket at de gjerne oppfattes som allmenne, er tatt med, f.eks. *alkoholmisbruk, bilbelte, dirk, håndvåpen, promillekjøring, skattekort, tips*. Jeg har også tatt med termer som kan være aktuelle i etterforskning av saker, f.eks. *etterforskningsskritt, fingeravtrykk, gripeenhet, konfrontasjon, overflatespor, spaning, tjenestehund*.

Utgangspunktet for ordboken er norsk virkelighet, og forklaringer og kommentarer gjelder norske forhold, også der det ikke er spesifisert. Ved hjelp av andre ordbøker og åpne nettkilder har konsulentene og jeg, så langt det er mulig, forsøkt å finne ekvivalente uttrykk på russisk. Dersom en norsk term ikke har noen tilfredsstillende ekvivalent i russisk, mener vi det er viktigere å forklare hva som ligger i den, enn å hente en kjent term fra russisk virkelighet som dekker innholdet i den norske termen kun delvis eller tilnærmedesvis, og som følgelig kan føre til misforståelser.

Konkrete eksempler på utfordringer i arbeidet med ordboken

1 Norsk term uten ekvivalent i russisk

Det hender at norske myndigheter ber om bevisopptak i Russland. Definisjonen på bevisopptak er «det å oppta forklaring avgitt under ed for å sikre bevis», altså rettslig avhør av et vitne før selve rettssaken. Formålet er å protokollere forklaringen og sikre den som bevis i tilfelle vitnet selv ikke kan møte under hovedforhandlingen. Noe tilsvarende praktiseres ikke i Russland, så termen må oversettes med en forklaring. Dersom den russiske termen for bevis – *доказательство /dokazatel'stvo/* – blir brukt i en oversettelse av en rettsanmodning om bevisopptak, kan det føre til at norske myndigheter som ber om rettslig bistand, ikke får det de ber om.

2 Norsk term med delvis ekvivalent i russisk

I russisk rett skiller man ikke mellom *siktelse* og *tiltale*, slik man gjør i Norge. En siktelse er et foreløpig anklagedokument mot en person som påtalemyndigheten antar har begått en straffbar handling. Siktelsen utarbeides i innledningsfasen av etterforskningen. Når etterforskningen er ferdig, tar påtalemyndigheten ut *tiltale* dersom den mener at den siktede skal dømmes for den handlingen han er siktet for. (Tiltalen er et offisielt dokument; siktelsen er det ikke.) På russisk brukes bare én term for begge: *обвинение /obvinenie/*. *Siktelse* må dermed oversettes med samme ord som *tiltale* (*обвинение/obvinenie*), med en forklaring i parentes.

3 Omfattende norsk term

Noen termer dekker et vidt spekter av begreper. Et eksempel på det er *overgrep*, som kan bety alt fra inngrep i rettigheter til fysisk vold. Under tvil kom konsulentene og jeg fram til en inndeling i fire hovedbetydninger: 1 (*inngrep i rettigheter*) 2 (*vold*) 3 (*seksuelt misbruk*) 4 (*urettferdighet*).

4 Misvisende eller ikke selvforklarende norsk term

En del norske termer er langt fra selvforklarende. Noen er til og med direkte misvisende, som *ekteskapsattest*. Ekteskapsattest er ikke det samme som vigselstest; det er en bekreftelse på at norske myndigheter ikke har funnet noe som er til hinder for at en norsk borger gifter seg med en utenlandsk borger – altså nesten det motsatte av vigselstest.

En *navnemelding* er ikke en kunngjøring, slik man skulle tro. *Melding* er i denne sammenheng en søknad (jf. *byggemelding*, som er en skriftlig søknad). En navnemelding er altså en søknad til myndighetene om å få endre etternavn eller fornavn.

5 Termer som lett kan forveksles

Noen vanlige termer som ofte blir forvekslet, og dermed oversatt feil, er *asylsøker* og *flyktning*. Her er det svært viktig å få på plass standardiserte oversettelser. Utlendingsdirektoratets definisjoner: «En *asylsøker* er en person som på egen hånd og uanmeldt ber myndighetene om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Personen kalles asylsøker inntil søknaden er avgjort. *Flyktning* er et vanlig samlebegrep for alle som har flyktet fra hjemlandet, uavhengig av fluktårsak. I juridisk forstand en person som har fått innvilget politisk asyl.»

Andre eksempler på termer som lett kan forveksles, er *bortvisning* og *utvisning* (utvisning er en strengere reaksjon enn bortvisning), *dødsattest* (legeerklæring om dødsfall) og *dødsmelding* (melding til skifteretten fra de pårørende), *åstedsbefaring* (rettslig undersøkelse av et åsted, skjer under rettsforhandlingene) og *åstedsundersøkelse* (politiets tekniske undersøkelser på et åsted, skjer rett etter at en hendelse er avdekket).

6 Betydningsforskyvning

Termene *gårdsnummer* og *bruksnummer* har fjernet seg fra grunnbetydningen, og de er ikke lenger selvforklarende. *Gårdsnummer* er registreringsnummeret til en landeiendom, som kan være delt opp i flere bruk. Opprinnelig var det gårdsbrukene som ble tildelt gårdsnummer.

Etter hvert ble gårdsnummer innført også i byene. *Bruksnummer* er registreringsnummeret til en selvstendig fast eiendom. I våre dager har ikke disse numrene nødvendigvis med gårdsbruk å gjøre. Også en bygård eller en leilighet har et gårds- og bruksnummer. *Gårdsnummer* blir tidvis oversatt feil fordi oversetteren oppfatter *gård* som «bondegård».

7 Faste vendinger

Til jusspråket hører ikke bare fagtermer, men også en del faste vendinger som ikke så lett lar seg forklare. Et eksempel er uttrykket «gjøre gjeldende». Ordet *gjeldende* i seg selv betyr «gyldig». Men «gjøre gjeldende» betyr rett og slett å vise til, hevde, påstå, bruke som argument. «Å gjøre en mangel gjeldende» betyr nærmest å vise til eller hevde at det er en mangel ved noe, f.eks. en vare man har kjøpt, for deretter å kreve kompensasjon. Det russiske termen for *gjeldende/gyldig* – действующий, действительный /dejstuvjusjtsjij, dejstvitel'nyj/ – kan dermed ikke brukes i oversettelsen.

Samarbeidet med konsulentene

For å kvalitetssikre manuset mitt bad jeg forlaget om å engasjere to konsulenter. Språkkonsulenten har russisk som morsmål og lang erfaring som oversetter. Den juridiske konsulenten har norsk som morsmål og behersker russisk.

Filologene (forfatteren og språkkonsulenten) og juristene (den juridiske konsulenten og hans medhjelpere) hadde nokså ulik tilnærming til stoffet. Juristene så nok for seg et oppslagsverk for jurister og ønsket derfor å legge inn omfattende og presiserende forklaringer. Forklaringer kan selvsagt forsvares i tilfeller der det ikke finnes noen ekvivalent term i målspråket, men de bør ikke være for lange. For at ordboken skulle bli mest mulig funksjonell og brukervennlig, valgte jeg å sløyfe eller forkorte en del av forklaringene. Oversettere som skal bruke ordboken i arbeidet sitt, må kunne finne tilfredsstillende løsninger som fungerer i løpende tekst.

Filologene og juristene var av og til uenige om hvilke termer som var relevante å ta med. Det hendte at vi var uenige om løsninger og oversettelser. Selvsagt oppstod det også misforståelser underveis, og vi måtte stadig korrigere hverandre. Noen ganger måtte jeg rette meg etter juristenes forslag, andre ganger var det omvendt. Men vi hadde gode og nyttige diskusjoner og har forhåpentlig funnet brukbare løsninger. For meg har det vært en svært nyttig erfaring å samarbeide med fagpersoner.

Samarbeidet med forlaget

Generelt er det svært vanskelig å skape interesse for en slik fagordbok i norske forlag. Det tok meg flere år å finne et forlag som våget å satse på prosjektet mitt, og dette forlaget hadde ingen erfaring med ordbokproduksjon. Jeg måtte kontrollere manuset svært nøye i alle faser og vise hvordan oppsettet skulle være. Det var en lærerik prosess både for meg og forlaget.

Rettelser og tillegg til ordboken

Forlaget har opprettet en egen nettside der mine rettelser og tillegg er lagt ut: www.norussjus.unipub.no. Jeg tar gjerne imot tilbakemeldinger fra brukerne.

PÄIVI PASANEN
UNIVERSITY OF HELSINKI

Categorization of Soviet prisoners-of-war during the Continuation War

Background

This paper is part of an ongoing research project called *In Search of Military Translation Cultures* (see: <http://translationinww2infin.wordpress.com/>) which seeks to describe translation cultures and translation events in general, and to reconstruct translator and interpreter profiles during the Continuation War (1941–1944), a military conflict between Finland and the Soviet Union. The assumption is that in the context of war, interpreters and translators play a key role in communication. People with language skills are needed in intelligence, in encounters with the local inhabitants and in interrogations of prisoners-of-war on the front and in the prisoner-of-war camps. All these military contact situations call for translation or interpreting. In addition, networks of interaction and the status of translators and interpreters in various social settings of military operations are studied.

To reconstruct the social settings in which translating or interpreting is involved, the overall narrative of the war has to be framed. By a narrative I mean a set of events that can be arranged in a sequence and related with each other through causal relations (cf. Somers & Gibson 1994: 58–59; see also: Baker 2006: 9–10; 2010). Irrespective of time or place, conflicts start with constructing an enemy, the 'other', who has competing interests and different values (Baker 2006: 1). 'The other' has to be immobilized by various means, for example by capturing as a prisoner. The treatment of prisoners of war is regulated by international conventions and regulations, military regulations and customary law. Nevertheless, interpretation of laws and regulations varies a lot. This paper seeks to place Soviet prisoners of war in the narrative of the Continuation war by discussing the categorization of the POWs captured by the Finnish forces. The categorization discussed here adheres to the categorization scheme presented in the Interrogation Handbook published by the Finnish Military Headquarters (Sotavankien kuulusteluopas 1943).

From the front to foreign territory

On the Soviet-Finnish front, the captured Soviet soldiers were first sent to collection points which were situated 20–30 km from the front line (Frolov 2004: 208 footnote). From thereon

they were sent to organization points 50–70 km from the front line. In the organization points the prisoners were grouped and separated from each other according to various criteria, one of which was whether they were considered politically dangerous or not (Westerlund 2008: 121). According to the Interrogation Handbook, the classification was done to facilitate the interrogation and handling of the POWs. The following five categories were applied:

- 1) Officers and persons of equivalent status;
- 2) Political commissars;
- 3) Non-commissioned officers and persons of equivalent status;
- 4) Rank-and-file and persons of equivalent status;
- 5) Rank-and-file and non-commissioned officers belonging to national minorities.

In addition, prisoners-of-war belonging to those national minorities that were sympathetic to Finland, as well as defectors, had to be separated from other prisoners of war. (Sotavankien kuulusteluopas 1943: 7, 11; Manelius 1993: 36.)

In fact, classification and separation of POWs was carried out to fit the plot of the war. For Finland the plot was to reoccupy the territory which was lost during the Winter War in 1939–1940 and to occupy the territory of Eastern Karelia inhabited by Ethnic Finns (Karelians and Ingrians). In accordance with the plot, efforts were made to assist Karelians and Ingrians “to become like us one day”. (cf. Baker 2010: 199). As a consequence of the classification scheme, treatment of a Soviet prisoner of war depended strongly on his race or nationality and political opinions. This principle was in contradiction with Article 4 of the Geneva Convention, 1929, which says that “[d]ifferences of treatment between prisoners are permissible only if such differences are based on the military rank, the state of physical or mental health, the professional abilities, or the sex of those who benefit from them.” According to Hanski (1992: 101) the separation of Soviet prisoners of war on the basis of their nationality, and the definition of politically dangerous persons are examples of a certain German influence.

Officer prisoners-of-war

The Geneva Convention of 1929 granted a special status to one category of prisoners-of-war, namely officers (Articles 21–23). Article 21 of the Convention says that “officers and persons of equivalent status who are prisoners of war shall be treated with due regard to their rank and age”. In Finland, Red Army officers were placed in camp number 1, designated especially for officers, in Köyliö in Southwestern Finland. If placed in other camps, they were granted certain privileges. Firstly, they were quartered in their own sections. Secondly, they had bet-

ter living conditions and better food. Thirdly, officers did not work, except on a voluntary basis, and fourthly, corporal punishment was not allowed. (Hanski 1992: 73; Kujansuu 1999: 9.) Thus, the segregation of officers was based on international principles of warfare rather than on the plot of the war. Still, a special kind of treatment was given to some officers in the POW camp number 1. Some officer prisoners-of-war in this camp were invited to spy on the Red Army (Porvali 2010: 61–73). Those who accepted the invitation seemed to cross the line and abandon 'us', the comrades. However, research in the training of the spies shows that by adjusting their stories most of them could restore their own identities and return to the home territory, and possibly even rejoin the home troops.

Political prisoners-of-war

If a Soviet prisoner of war could be linked with Bolshevism, he was treated as a political prisoner and was transferred to a special camp. There were two distinctive groups of political agents in the Red Army. Firstly, there were political commissars who had the duty to supervise officers and give political education to soldiers. They were representatives of the Communist Party inside the army units and every order had to be signed by both an officer and a commissar. (Kujansuu 1999: 49.) Secondly, there were partisans whose primary objective was to disturb the enemy rear, especially road and railroad communications. The other objective was intelligence in the enemy rear. (Frolov 2004: 132.)

The status of political commissars and partisans as lawful combatants was somewhat disputed in World War II. Germans did not recognize these captives as prisoners-of-war. In Finland the situation was different: both categories were entitled to be treated as prisoners-of-war, although their treatment differed from that of other prisoners-of-war. (Hanski 1992: 65; Kujansuu 1999: 77.)

The international conventions had no definition of a partisan. Consequently, each party defined these actors to fit the plot. The Finnish definition of a Red Army partisan was "someone performing an act of sabotage" (tihutyöntekijä) and on 'our' side the definition was "a participant in an armed fight on the territory occupied by an enemy" (vihollisen valtaamalla alueella käydyin aseellisen taistelun osanottaja). (Frolov 2004: 132.)

Political commissars and partisans were regarded as dangerous because of their political opinions and were separated from other prisoners of war and from the world outside and they were kept under close surveillance (Hanski 1992: 65). In the framework of narratives, by

condemning a prisoner-of-war to confinement, his personal narrative was removed from the public narrative. The punishment was harsh, since personal narratives can only exist in the course of social interactions (Somers & Gibson 1994: 61).

In the case of defectors the narrative subject is not clearly 'other' anymore but has moved towards 'us'. Defectors switched over to the other side and gave themselves to the enemy voluntarily (Manelius 1993: 2). They were provided with better housing and food, and employed as kitchen personnel and camp police, and also as informants. Baker (2010: 201) talks about traitors who can stand apart from their societies and the public narrative and narrate themselves in different terms. If the prisoner-of-war worked for the detaining party and sometimes even shared their anti-bolshevist ideology, he had partly abandoned 'us' comrades and become representative of 'them' if seen from the other prisoners' viewpoint. However, there were also defectors who had allowed themselves to be captured in order to engage in sabotage. (Kujansuu 1999: 166–167; Otto 2008: 107.)

Prisoners-of-war belonging to national minorities

Baker says that "[b]eing different in terms of national origin or ethnicity is one reason for automatically branding an individual or group as 'against us', or 'one of them'. She even claims that in the war context ethnicity becomes the defining feature of an individual, irrespective of his or her opinions. (Baker 2010: 200; 201.) Correspondingly, in Finland the ethnic background of POWs played a key role in determining which camp and camp section they were placed in. Firstly, Slavic prisoners were separated from others. Secondly, Poles, Ukrainians, Belorussians and Caucasians were kept apart from the Russians and from each other. (Poljan 2008: 197.) Although it might sound strange, this separation scheme was based on the Geneva Convention, 1929. Article 9 of the Convention says that "[b]elligerents shall as far as possible avoid bringing together in the same camp prisoners of different races or nationalities". However, one category received preferential treatment, namely prisoners who belonged to kindred nations with Finland, such as East-Karelians, Estonians, Ingrians, Veps and Novgorodians. They were transferred to camp number 21, a special camp in Savonlinna, and their living conditions were a lot better than those of other prisoners of war. According to the plot of the war, the main purpose of this segregation was to turn these prisoners into "proper Finnish citizens" who could be used to inhabit the occupied region of Eastern Karelia after the war. They were educated with the aim to make them part of 'us'. However, the results of this preferential treatment and education were modest. (Hanski 1992: 75.)

The prisoners of war belonging to kindred nations often served as interpreters in the camps. If they were suitable in the respect of conduct and political opinions, some of the Finnish-speaking prisoners of war got the status of collaborators (Kujansuu 1999: 48). Besides working as interpreters, they took part in drawing up and distributing propaganda, and could also be used in spying on other prisoners. As a consequence of their special duties, the status of collaborators sometimes differed a lot from their comrades in the same camp (Kujansuu 1999: 165). They were granted privileges such as better quartering and better food rations (Hanski 1992: 75). Kujansuu (1999: 104–105) reports, however, that other prisoners of war hated and feared them because they terrorized their comrades.

Conclusions

During the Continuation War, the Soviet prisoners of war were categorized on the basis of their rank, ethnicity and political opinions. Consequently, some prisoners-of-war got better treatment in the camps than others. This categorization was at variance with the Geneva Convention, 1929, but, on the other hand, it was in line with the plot of the war. It is precisely the feature of emplotment that differentiates narrativity from taxonomical categorization. For example, prisoners-of-war could be categorized according to their age, weight or eye-colour, but this kind of categorization would make no sense in relation to the plot of war.

Due to the categorization and better treatment, some prisoners-of-war had better chances of surviving in the camps than others. Still, a great number of those who survived had to bear cruelties from the side of their compatriots when they were sent back to the Soviet Union. This is due to the definition given to the term prisoner-of-war: the wartime (1943) Soviet jurisdiction interpreted the term as "a traitor to the homeland". Collaborators who had cooperated with the Finnish forces in intelligence, sabotage, propaganda, camp management, and so on, were screened and gathered from filtration camps in the Soviet Union, and used as forced labourers, usually for long periods of time. For them the change of personal narrative towards 'them' had miserable consequences.

Bibliography

Baker, Mona 2006: *Translation and Conflict. A Narrative Account*. London and New York: Routledge.

Baker, Mona 2010: Interpreters and Translators in the War Zone. Narrated and Narrators. *The Translator*. Vol. 16 (2), 197–222.

Frolov, Dmitri 2004: *Sotavankina Neuvostoliitossa. Suomalaiset NKVD:n leireissä talvi- ja jatkosodan aikana*. Bibliotheca Historica 91. Helsinki: SKS.

Convention relative to the Treatment of Prisoners of War, Geneva, 27 July 1929. Available at: www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/305?OpenDocument. Read on: May 24, 2011.

Hanski, Raija 1992: The Second World War. In Lauri Hannikainen, Raija Hanski and Allan Rosas (eds.) *Implementing Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts. The Case of Finland*. Dordrecht: Martinus Nijhoff, 41–101.

Kujansuu, Juha 1999: *Kenraalikoppi ja sikalaryssät. Jatkosodan politrukki- ja upseerisotavangit*. Suomen historian lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto.

Manelius, Jari 1993: *Joukkojen suorittama sotavankien kuulustelu Suomessa ja Neuvostoliitossa toisen maailmansodan aikana*. Maanpuolustuskorkeakoulun diplomityö.

Otto, Reinhard 2008: Soviet Prisoners of War on the German Lapland Front 1941–44. In Lars Westerlund (ed.) *Prisoners of War and Internees. A Book of Articles by the National Archives*. 64–113. Available at: www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/SOTAVANGIT%20JA%20INTERNOIDUT_WEB.pdf. Read on: May 12, 2011.

Poljan, Pavel 2008: Neuvostoliittolaiset juutalaisotavangit Romaniassa ja Suomessa. In Lars Westerlund (ed.) *Prisoners of War and Internees. A Book of Articles by the National Archives*. 182–197. Available at: www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/SOTAVANGIT%20JA%20INTERNOIDUT_WEB.pdf. Read on: May 12, 2011.

Porvali, Mikko 2010: *Vakoojakoulu. Päämajan asiameskoulutus jatkosodassa*. 2. tarkistettu painos. Jyväskylä: Atena.

Somers, Margaret & Gibson, Gloria 1994: Narrative and Social Identity. Teoksessa Craig Calhoun (ed.) *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell, 37–99.

Sotavankien kuulusteluopas 1943. Päämaja Koulutusosasto. Päämajan Tiedusteluosaston julkaisu.

Westerlund, Lars 2008: Prisoners of War in Finland in WW II. An Introduction. In Lars Westerlund (ed.) *Prisoners of War and Internees. A Book of Articles by the National Archives*, 8–19. Available at: www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/SOTAVANGIT%20JA%20INTERNOIDUT_WEB.pdf. Read on: May 11, 2011.

SUSANNE LERVAD, TERMPLUS APS, DENMARK

MARIE-LOUISE NOSCH, UNIVERSITY OF COPENHAGEN, DENMARK

Introduction to the projects of textile terminologies at the Danish National Research Foundation's Centre of Textile Research at the University of Copenhagen

Since 2005, The Centre for Textile Research (CTR) at the SAXO institute at the University of Copenhagen has set the agenda in European textile research. Methodologies have been established, knowledge challenged and supplemented. Cutting edge research has shown how textile can contribute with important information to our understanding and interpretation of prehistoric societies. We are an interdisciplinary group of archaeologists, historians and linguists who collaborate within the research programme "Tools and Textiles, Texts and Contexts" 2005 which included the explorative workshop on textile terminologies in the Ancient Near East and Mediterranean from the 3rd and 2nd millennia BC.

We were especially interested in texts relating to textile production and its role in societies of increasing complexity. In the written records of the Mediterranean are in the 3rd and 2nd millennia BC, we have references to a complex terminology of textiles, tools and techniques, decoration and specialised occupational titles. However we often have no precise idea of their meaning.

Terminologies of textiles

In the volume "Textile terminologies" in the 3rd and 2nd millennia BC we cooperated with philologists and linguists and experts in the languages (and the scripts) of the 3rd and 2nd mill. BC. Textile terminology was in need of more clear-cut definitions, without which further classification was useless. We initiated a theoretical discussion of textile classification according to terminological systems based on use, technique or fibre and a concrete identification of the textile terminology, and we addressed the problems concerning translation of textile terms from language to language. The goal was to test the degree of standardization in Bronze Age societies, and the degree of standardised textile terminology. The written sources from that period in the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean Area in the period contain rich terminologies describing textiles.

The survey of textile terminologies demonstrates the interconnections between languages and cultures via textiles. The Greek word for a long shirt, *khiton*, *ki-to* in Linear B, derives

from the Semitic root *ktn*. The Akkadian term for linen is *kitûm*, but the Old Assyrian *kutã-num* is made of wool and the Arab and English word for cotton today has the same root.

This example illustrates on the one hand how connected some textile terms are across time and space, but it also shows how very carefully we must conduct etymological and terminological enquiries with constantly changing semantics as the common thread.

The collaborators of the projects are primarily French (C. Michel from CNRS, Nanterre and P. Dury CRTT, Lyon) and Danish Researchers (M.-L. Nosch, CTR) and Susanne Lervad, Termplus Aps.

Introduction

"Words survive longer than cloth", writes textile scholar Elizabeth Barber in her monograph *Prehistoric Textiles*. This is certainly true for the period under investigation, the 3rd to the 1st millennium BC, and for the area of the Ancient Near East and the Mediterranean Area. In these periods and areas, textiles rarely survive with the notable exception of Egypt. The richness of textual documentation about textiles textile production, consumption and trade, however, constitute a unique source of information of these areas. Various scholars have over the years investigated this rich textile terminology data in individual works on single corpus works, but here in the volume "Textile terminologies" for the first time we attempt a comparative study (of textile terminologies).

Chronological and geographical areas covered

During the 3rd millennia in Mesopotamia textile production developed from household production to standardised, industrialised, centralised production, on the basis of a division of labour. Sheep developed a white coat/wool through selective breeding, wool was integrated into textile production as an alternative to plant fibres, which then provided the dynamics for the development of felting, fulling, dye industries, colour extraction and intensive use of colour symbolism in dress. Within this area we also have the development of palace economies and administrations, new means of production, inscriptions with extensive records on production management, tools, glyptic, frescoes and relief iconography in which various types of dress are visible.

The contributions analyse and discuss the parameters for the development of textile terminologies in these areas and periods. The textual analyses reveal how terms for tools, technol-

ogy and textiles developed over the millennia to meet new demands. In the quasi-absence of Bronze Age archaeological textile remains, it is necessary to join forces and combine specialist knowledge, not only from the region itself, but also from elsewhere, such as in the Scandinavian experimental tradition, textile expertise from other areas, and comparative linguistic explorations of how terminologies develop within as defined area.

Written texts and language families analyzed

We find analyses of textile terminologies in the Semitic and Indo-European languages. In addition, the authors combine their analyses with data from other fields of research such as archaeology which can yield information about archaeological textile remains, imprints of textiles on clay, mineralised textiles on metal objects or textile tools. Another rich source of information is iconography, other authors include results from ethnographic studies or experimental textile archaeology.

The texts preserved from the Bronze Age and Early Iron Age in the Eastern Mediterranean Area and the Ancient Near East are of a particular nature: each document has a special use, a specific function, and accordingly the data about textiles are of very varying nature, depending on the category to which a document belongs.

Some texts are official texts, written for example for the king: accounts of royal victories, descriptions of king as builder and his cultic activities, and in such documents descriptions of luxurious textiles may occur; such type of textiles occur also in the cultic activities, as gifts given to gods or to their statues.

Another category of texts comprises texts of practice describing economic and daily activities. This includes palace management of textile production (employees, production), accounts from large weaving workshops, rations for the textile workers, administration and organisation of the textile manufacture, or the quantity and quality of wool needed or allocated. However, despite the accuracy and details, such accounts rarely inform us about textile techniques.

A third category of texts consists of the diplomatic correspondence with is lists of gifts between courts among which are often textiles and clothes.

Finally, another rich category of textile related texts is the private archives documenting trade, daily use etc. Where in some languages, there is one word to express a type of fabric

or material, other languages have developed a more rich vocabulary. Thus in English and German, there are two words, *flax*, *Flachs* (plant) and *linen*, *Leinen* (cloth), whereas in French just *lin* is used. This recalls the situation in English in which there is a word for the alive animal and another for its meat (ex. Ox/beef). Such parallel terms may testify to various situations: but we can only understand them if we combine linguistic, archaeological and technical knowledge.

When the terminological enquiries and technical analyses of tools and archaeological textiles are woven together with the historical, ethnographical, and anthropological knowledge and theoretical frameworks, the result yield not only stimulating perspectives but also new knowledge about textile production and its place in Bronze Age societies.

Topology of textile terminologies

Textile terminology of the modern era testifies to trade routes, trends and traditions. We employ textile terms with multiple meanings. 'Jeans' are garments from Gênes, Genova; denim designates cloth 'de Nîmes', from the areas in which woad was cultivated, processed and used in the large scale dyeing industry of blue cloth.

Likewise, the present volume aims at revealing the crossing, development and exchange of textile terms between eras, cultures of the past.

Words change according to languages but also to geography and chronology. Cuneiform documentation, each dialect, each population has developed a specific vocabulary for textiles which seems typically local – not the same words in Ebla, Mari, Assur.

What are the textile categories of the ancient people? According to materials, geography, techniques, colours, qualities, contacts, innovations, trade routes?

Terminology

In the field of textile terminology, classifications, concept systems and term collections usually include the fibres first and then the yarns and the structures such as weaving, knitting etc.

The number of possible combinations of the basic plain, twill and satin weaves is infinite. As a large number of weave derivatives and variations can be created it is almost impossible to find terms for each of them, and even more complicated to translate them from one lan-

guage to another. Part of the solution here resides in the use of non-verbal representations. Origins and use of a fabric cannot be represented easily by using graphic components, but the characteristics of form, structure and colour can conveniently be represented graphically.

This solution is employed today in the textile industry and trade, and was also used in ancient societies in the form of ideograms in Linear B. Likewise, in Egyptian hieroglyphs, the "textile" category includes artefacts, verbs, adjectives and also expressions, which (today at least) seem foreign to the textile realities.

Textile classification worldwide may use various criteria: one of these is the logic of the craft. Another angle of approach is the functionality of textile tools, which outline and determine the technical possibilities of Aegean Bronze Age textile tools and thus the functional terminology. Finally the concept of "chaîne opératoire", inspired from anthropology and archaeology, is a valid approach to textile approach.

Specific methodological problems related to textile terminologies

In an investigation of textile terminologies, we encounter several fundamental difficulties when aiming at identifying a term with a tangible item or a technical reality.

The first difficulty is that textiles rarely survive in the archaeological context and thus we have no preserved tangible remains – in museums or in the hands of our colleague archaeologist – to target identification. Another difficulty is to identify terms within a technology, which is completely foreign to us today. Basic textile knowledge understanding of techniques, evaluations of possibilities and plausibilities, distinctions such as the fundamental difference between tabbies and twill, these are not anymore acquired general knowledge among scholars. Furthermore, we hardly possess knowledge of textile terms in our modern languages, or master textile techniques. Another difficulty is the fact that textile terms appear primarily in lists and inventories without pertinent data about the nature of the textiles. The aim of such lists is not to qualify the textiles. Instead they register the number, the recipient and sometimes the price of the textiles.

Origins and textile categories on which the terminology builds

In some languages and cultures, textiles terminology developed according to materials, in others according to topography, techniques, colours, qualities, function and usage. "Under

garment" indicates function and shape; "blue-collar" indicate colour, usage and social context; "lining" is not directly derived from "linen" but from Latin *linea* meaning "linen thread, string, line". French "soie de Chine" indicate fibre type and topography, just like the East German nylon type "dederon". One of the most productive terminological Bronze Age categories for textiles seems to be the topology. However, this is perhaps also due to the fact that this terminological category is easiest to identify by modern philologists.

The exact meaning of the topographical indications connected with textile terms is not easily understood. Textiles are "from Assus" or "assyrian" in the Old-Assyrian documentation and this opens up the debate about whether the geographical designation indicates origin, place of production or certain characteristics such as weave or decoration. In Linear B, groups of women textile workers and their children are designated by toponyms in Anatolia outside the Mycenaean palace area, and again we must ask whether they come from these places, were purchased or kidnapped at these places, or whether they produce textiles typical for the places.

The textile terminology thus develops and changes according to languages, but also to time and place. Despite the over arching developments, textile terminologies are created locally and acquire their specific meanings within a limited area. In the Linear B documentation, we can furthermore investigate textile terminology on a personal level.

Bibliography

Michel, C. & Nosch, M-L (2010) *Textile Terminologies*, Oxbow Books

Lervad, S. (2011) *Internationalt seminar om tekstilterminologier i det 3. Og 2. Årtusinde i Mellemøsten på Danmarks Grundforskningscenter for Tekstiltforskning (CTR)*. 5.-9. Marts 2009 in *Dragtjournalen* 6

Dury P., Lervad, S. & Nosch M.L. (forthcoming) *Verbal and Non-Verbal configurations of textiles: a diachrone study* in Toth proceedings, Annecy

TRUDE BUKVE
UNIVERSITETET I BERGEN

Anvendt terminologi i undervisning og formidling

Bakgrunn og problemstillinger

Eg studerer lingvistikk ved Universitet i Bergen og jobbar også som forskingsassistent ved Norges Handelshøgskole. I desember 2010 blei eg tildelt eit stipend frå Språkrådet for å skrive masteroppgåva mi med temaet norsk fagspråk og terminologi. Målet med oppgåva er at den skal fremja medvit om norsk terminologi og fagspråk på eit spesifikt område. Eg har fordjupa meg i økonomisk terminologi, meir spesifikt finansterminologi nytta i undervisnings- og formidlingssituasjonen. Masteroppgåva skal leverast i mai 2012 og arbeidet med innsamling av data og sjølve skivinga vil starte i august 2011.

Grunnen til at eg valde å fordjupe meg i finansterminologi, er at det er eit tema som i større eller mindre grad opptek dei fleste av oss. Det er noko me alle blir eksponerte for, nokre i undervisningssituasjonen, nokre gjennom media og alle som privatpersonar. Det er difor lett å påstå at alle har eit forhold til økonomi. Men korleis er det når me som privatpersonar les om finans i avisene? Korleis går det når studentar blir introdusert for eit emne, men på eit anna språk enn morsmålet? Eller: Kor lett er det å forstå emnet om pensum og undervisning er ei salig blanding av ulike språk? Kor godt skjønner me det me les? Det er med andre ord mykje ein kan studere her.

Eg tykkjer det verker svært spennande i denne samanhengen å prøve å finne ut korleis dette fagområdet kommuniserer ut til offentlegheita, og ikkje minst korleis dei kommuniserer ut til sine eigne studentar. Gjennom rettleiaren min på Universitetet i Bergen, Øivin Andersen, kom eg i kontakt med Marita Kristiansen, førsteamanuensis på Norges Handelshøgskole. Med god hjelp frå desse to er vegen staka ut, og snart vil også arbeidet starte.

Samarbeid, som også er temaet for denne Nordterm 2011, er etter mi meining ein av dei viktigaste føresetnadene for utviklinga av ein funksjonell og konsistent fagterminologi. Ein terminologi som det er einigheit om, er derfor eitt skritt i riktig retning når ein skal innlemme denne nye terminologien i eit allereie eksisterande fagspråk. Denne masteroppgåva kan jo også sjåast på som eit samarbeid. Nemleg mellom Universitetet i Bergen, Norges Handelshøgskole og Språkrådet.

Det er ikkje alltid like lett for ein ikkje-spesialist å setja seg inn i eit området som ein ikkje har føresetnader for å kjenna så godt, og det kan jo vere ekstra vanskeleg om ein blir eksponert for eit fagspråk som ikkje er på morsmålet.

På bakgrunn av dette vil eg sjå nærare på påstanden om at norsk fagspråk tapar terreng. I Stortingsmeld.nr 35, 2007–2008, tek ein opp denne problematikken og nyttar omgrepet *domenetap*. Dette (...) *blir nytta både om prosessen der eit språk gradvis trengjer eit anna til sides innanfor eit domene, og om resultatet der eit språk er gått ut av bruk på eit domene (...). Domenetap er ein svakare variant av språkdød, at eit språk døyr ut.* Det er med andre ord viktig å sørge for at norsk blir nytta på alle samfunnsområde, for å hindra at det norske språket står i fare for å døyt ut.

I følgje rapporten *Både i pose og sekk*, utarbeida av Universitetet i Bergen i 2007, er utviklinga av norsk fagterminologi eitt av satsingsområda for universitetet. Eitt mål er at *"fagmiljø som manglar termlister, bør utvikle slike, og den norske terminologien må gjerast lett tilgjengeleg for alle brukarar, (...) på nettet i tillegg til i undervisninga (UiB, 2007: 32).* Det blir altså lagt vekt på at fagmiljø lyt utvikle ein fullgod norsk terminologi. Samtidig står alltid spørsmålet om parallellspråkleg undervisning sentralt. Eg vil gå nærare inn på dette seinare i oppgåva, og nøyer meg i denne samanhengen med å seie at parallellspråkleg kompetanse er viktig, men den treng ikkje gå ut over av ein god norsk fagterminologi. Eg tykkjer det difor er viktig å jobbe for at engelsken fungerer som eit supplement i undervisnings- og forskingssituasjonen, ikkje som erstatning for eit norsk fagspråk.

Eg vil no gå gjennom planen for oppgåva. Slik planen er i dag, kjem oppgåva til å vera delt inn i tre hovudområde som omhandlar: *Terminologi i undervisningskonteksten, Formidling av terminologien og Termbasen på NHH.*

Problemstillingane per dags dato er som følgjer:

1. Kva er statusen til norsk fagspråk innan finans? Finst det døme på at norsk fagspråk blir utvikla?
2. Korleis samsvarer termene som ein gjer seg bruk av i undervisninga med dei termene som norske aviser nyttar når dei skriv om finanstema?
3. Kva tykkjer studentane om termene som blir nytta? Er det positiv eller negativ haldning til bruken av engelske termar i ei elles norsk undervisninga?

Terminologi i undervisninga

I 2002 utførte Gulbrandsen med fleire ein studie der 114 allmennlegar blei bedd om å lesa ein oversiktsartikkel i løpet av ti minuttar. Ei gruppe fikk artikkelen på morsmålet sitt, medan den andre gruppa leste artikkelen på engelsk. Resultatet synte at legane som leste artikkelen på morsmålet skåra signifikant betre på oppfølgingsspørsmål enn legane som las same artikkel på engelsk. Samtidig svara heile 77 prosent av deltakarane at dei føretrakk å lesa medisinske artiklar på morsmålet.

Også Hertzberg (1996) syner også til liknande resultat. Her fann ein at læringseffekten ved bruken av engelsk i ein undervisningssituasjon kan utgjera 20–30 prosent i forhold til bruken av morsmål i undervisninga. Med andre ord: Morsmålet er det beste språket å læra på.

I denne delen vil eg fokusere på korleis fagtermane ein gjer seg bruk av, fungerer i undervisninga. Eg vil fyrst og fremst sjå nærare på måten studentar på bachelornivå blir introdusert til emnet. Og ikkje minst, kva haldningar har studentane sjølve til bruken av engelske termar i motsetning til norske? Kva synes dei om termane som blir nytta, og er det konsistens mellom språket til fagterminologien og resten av undervisninga?

I denne samanhengen er det også relevant å ta opp betydinga av parallellspråkleg materiale. Dei norske universiteta har i dag mål om ikkje berre å profilere seg innanlands, men også å vera framme på forskingsfronten internasjonalt. Det er difor viktig at studentar også tileignar seg gode parallellspråkkunnskapar. Trur dei sjølve at språket kan ha innverknad på ein eventuell læringseffekt? Oppfattar ein sjølv problem eller fordelar med bruken av engelske termar? Rapporten Både i pose og sekk syner til ei markant auke i talet på studentar som skriv masteroppgåvene sine på engelsk. Studentane ser ofte for seg ein jobb i utlandet, og meiner at dette kan vera ein av motivasjonane til å skrive masteroppgåva på engelsk. Rapporten seier vidare at motiva for språkval kan vera mange og samansette. Ein lyt vega for og imot, men målet er å skapa bevisstheit om dei ulike motiva som spelar ei rolle i språkvalet (Både i pose og sekk, 2007: 18).

Formidlinga av terminologi

I andre del av oppgåva vil eg undersøke nærare korleis fagterminologien blir formidla ut til offentlegheita. Eg vil spesielt sjå på kva rolle betydinga av ein motivert terminologi spelar, når det kjem til tilgjengelegheita av omsette fagtekstar. Eitt av tema som eg tek opp her, omhandlar korleis fagområdet kommuniserer forskning ut til offentlegheita. Er ein som spe-

sialist flink til å spegle mottakargruppa når ein kommuniserer? Ein ukritisk bruk av engelske termar fungerer kanskje mellom spesialistar, men kan føre til mistydingar om ein nyttar dei i kommunikasjonen ut til offentlegheita. Dette kan igjen hindra ein effektiv kommunikasjon mellom sendar og mottakar.

Kommunikasjonssituasjonen vil altså avgrensast til å gjelda popularisert nivå og fagspråk når det kjem til spesialist-ikkje-spesialist-kommunikasjon. Dette gjeld særskild ved høve der massemedia nyttar seg av fagspråket. Kva språk nyttar dei norske avisene når dei skriv om nyheiter innan finans. Nyttar dei den engelske termen *credit crunch* eller blir den norske termen *kredittskvis* sett på som eit fullgodt alternativ? Som eg seinare vil koma inn på, vil eg i hovudsak gjere meg bruk av norsk aviskorpus i denne samanhengen.

Tredje del av oppgåva er meir praktisk retta og tek utgangspunkt i termbasen på Norges handelshøgskole. Termene som eg samlar inn i løpet av oppgåva, vil etter planen leggst inn i termbasen, saman med ei utviding av termpostane til eit felt for populariserte termar. Termbasen består av grunnleggande omgrep som blir nytta innan dei økonomisk-administrative faga, og kjem med tilhøyrande norsk (bokmål) og engelsk terminologi. Basen er internettbasert og har som mål å vera ein læringsressurs for bachelorstudentar, førelesarar og forskarar (NHH Termbase, 19.09.11).

Metode

Eg vil no greie meir ut om metode og datainnsamling. Spørjeskjema vil etter planen bli distribuert til studentane i ein undervisningssituasjon. Grunnen til at eg vil dela dei ut her, er fordi eg då vil ha samla den intenderte brukargruppa samtidig som eg vil kunne forklare potensielle uklarheiter for studentane medan dei svarer på spørsmåla. Spørjeskjema vil hovudsakleg nytta graderte svaralternativ.

I fyrste omgang vil eg kartleggje kva termar som allereie eksisterer innan området. Eg vil også nytta eksisterande finasterminologi som paradigmatisk støtte for mitt eige arbeid. Tolkinga av dei data eg kjem fram til vil støtta seg på den onomasiologiske tilnærminga. I denne samanhengen vil eg i stor grad nytta meg av Norsk aviskorpus. Korpuset består av ei samling tekstar frå eit utval norske aviser. Etter at eg deltok på Nordterm, har talet på aviser i Norsk aviskorpus auka frå 10 til 24. Morgenbladet, Klassekampen og Dag og Tid er døme på nye aviser som har kome inn i korpuset. Dagens Næringsliv, Aftenposten og Bergens Tidende er blant avisene som frå starten av har blitt automatisk oppdaterte i Norsk Aviskorpus.

Tenesta blei oppretta i 1998, og har etter dette hatt kontinuerleg oppdatering og innsamling av tekstmateriale frå avisene i databasen. Norsk aviskorpus består per 25.5.2011, av 917.505.341 ord, og det veks i snitt 200.000–250.000 ord kvar døgn. Avisene som er representerte i korpuset er av dei med størst opplag. Dette gjer difor korpuset til eit godt utgangspunkt for å undersøka språket som blir nytta i dei norske avisene.

AVIS.UIB.NO

Forside | Om aviskorpuset | Søk i korpuset | Nyord i norsk | Arrangement | Nyheter

Du er her: Forside → Søk i korpuset → Søk i hele korpuset

Navigasjon

- Søk i hele korpuset
- Søk i deler av korpuset
- Søk i tagget 2004-årgang
- Søk i nynorskdelene
- Søk i eldre avismateriale
- Søk i BT og AF, eldre materiale

Nyheter

Søk i hele korpuset

cwb
[word="kredittkvis"&c];
Searching ...
Sorting ...

Line 1 to 31 of 31
[new search](#)

BT	i Norge som var problemet, nå er det	kredittkvis som er problemet, sier Hyttne
VG	nedgangen er høye bensinpriser,	kredittkvis og nelende kunder, sier ameri
DN	på grunn av fornyet bekymring for	kredittkvis i finanssektoren. UBS stuper
AA	De små og mellomstore bedriftene er i	kredittkvis og får ikke lån. Bankene : G
DN	tider. Subprime-krise og påfølgende	kredittkvis er gode nyheter i så måte. I
DN	av tilgangen til kreditt. En	kredittkvis betyr at veksten blir lavere
DN	r-ordet i sin munn % - Økt risiko for	kredittkvis % Rosasjonsfrykt gnager topp

Figur 1: Utsnitt av Norsk aviskorpus

Lærebøkene og fagartiklane eg gjer meg bruk av vil i hovudsak knytte seg til pensumlitteraturen i dei aktuelle faga eg studerer nærare. Eg vil også gå gjennom fagartiklar for å sjå kva språk ein nyttar i spesialist-kommunikasjon. Blir det meste ein som forskar publiserer på engelsk, eller nyttar ein seg i like stor grad av norsk?

Metodiske utfordringar

Til slutt vil eg gå gjennom dei metodiske utfordringane som står att. Det er også somme ting som ikkje har blitt avklart på eit så tidleg tidspunkt.

Dette gjeld i hovudsak følgjande:

- Retningslinjer for den systematiske innsamlinga av termar.
- Kva kriterium som gjeld for utforminga av spørjeskjema.
- Korleis ein skal avgrense forskingsområdet og kva kriterium som blir sett for utval av tekstar, når det kjem til termane nytta i undervisningssituasjonen.

Litteraturliste

Guldbrandsen, Pål (2002): Skjerm eller papir, morsmål eller engelsk – hva er best?
Tidsskrift for den norske lægeforening, Nr. 122- 1646-8.

Hertzberg, Frøydis (1996): Hvilken faglig og pedagogisk betydning har lærebøker på norsk i universitets- og høyskolestudier? I: *Maal og Minne*, no 1 (1996), 95-102.

NHH Termbase: www.nhh.no/en/research---faculty/department-of-professional-and-intercultural-communication/current-research-projects/nhh-termbase.aspx, henta 19.09.2011

Norsk aviskorpus: <http://avis.uib.no/>, henta 19.09.2011

Stortingsmelding nr.35 2007-2008 *Mål og mening: Ein heilskapleg norsk språkpolitikk.*

OLE VÅGE
SPRÅKRÅDET I NOREG

Heterogene og tverrfaglege omgrep i akvakultur: eit forsøk på omgrepsstruktur

1 Introduksjon

Utgangspunktet for denne presentasjonen er doktorgradsarbeidet mitt om terminologi i domenet *akvakultur*. Her ville eg opphavleg gjennomføre ei omgrepsanalyse av domenet og samanlikne omgrep på norsk og spansk.

Likevel dukka eit metodologisk og teoretisk problem opp allereie i den innleiande fasen: Omgrepa som blei nytta i tekstar om akvakultur hadde sitt opphav i mange ulike disiplinær. I mange tekstar om akvakultur finn vi omgrep frå ei rekkje ulike fagfelt, som 'plommesekkyn- gel' frå biologien, 'profylakse' frå farmasien, 'estradiol' frå genetikken, 'torsjon' frå fysikken, 'H₂O' frå kjemien, 'konsesjon' frå juss, 'kostnad' frå rekneskapslære, 'politisk sektor' frå statsvitskap, osv.

I og for seg er dette inga overrasking om vi ser nærmare på definisjonen av 'akvakultur':

Oppdrett av akvatiske organismer i ferskvann og kystområder, som involverer inngrep i dyrkingsprosessen for å øke produksjonen, og der den kultiverte bestanden eies av rettighetshavere (www.fao.org/fi/glossary).

Denne definisjonen inneheld på den eine sida omgrep knytte til menneskelege aktivitetar ('oppdrett', 'inngrep', 'dyrkingsprosess', 'produksjon', 'rettighetshaver'. På den andre sida finn vi omgrep frå naturen ('organisme', 'ferskvann', 'kystområde', 'bestand'). Med andre ord kan vi lokalisere akvakultur i skjæringspunktet mellom kultur og natur, noko termen **akvakultur** også indikerer.

Det metodologiske problemet melder seg umiddelbart: korleis skal tverrfaglege omgrep med eit heterogent opphav organiserast og strukturast i eitt og same omgrepsystem eller omgrepsfelt?

Vidare impliserer denne observasjonen eit problem av meir teoretisk art. Utgangspunktet for eit terminologisk arbeid er jo eit avgrensa fagfelt, altså *subject field* (Felber 1994, 1), *Fachgebiet*

(DIN 2342, 1986), *subject area* (Sager 1990, 16), *subject field knowledge* (Nuopponen 1998, 1), osv. Sjå elles Kristiansen (2007) for ei nærmare utgreiing. Den grunnleggjande ideen er med andre ord at kunnskap vert oppdelt og inndelt i "seksjoner", eller disiplinær. I kva grad bryt akvakultur som eit tverrfagleg felt ned dette utgangspunktet?

For å ta for meg desse to problemstillingane vil eg først besøke vitenskapsfilosofien for å sjå nærmare på korleis tverrfaglegheit vert behandla der. Vi vil hente nokre analytiske verkty derifrå for å hjelpe oss på vegen.

2 Tverrfaglegheit

Inndeling av kunnskap i ulike disiplinær eller fagfelt har kome under sterk kritikk dei siste åra, og ei særskild retning innfor vitenskapsfilosofien har problematisert dette (Klein 1990, 1996, 2000, 2004; Moran 2002). Men tverrfaglegheit som fenomen er langt ifrå ein einsarta kategori. Ulike drivkrefter og prosessar står bak møtet og samspelet mellom ulike disiplinær med det resultat at tverrfaglegheit tek ulike former. I litteraturen om tverrfaglegheit er det vanleg å skilje mellom tre hovudkategoriar: multidisiplinaritet, interdisiplinaritet og transdisiplinaritet. Merk her at denne typologien skil seg frå tidlegare terminologiske arbeid om tverrfaglegheit (Dahlgren 1994, Kristiansen 2000).

2.1 Multidisiplinaritet

Multidisiplinaritet er den forma for tverrfaglegheit som i minst grad syntetiserer kunnskap frå fleire disiplinær. Vi har med multidisiplinaritet å gjere når fleire ulike disiplinær analyserer eit felles tema utan at det føregår interaksjon mellom desse disiplinane. Med andre ord representerer disiplinane ulike perspektiv på det felles studieobjektet, men grensene mellom disiplinane blir halde ved lag. På denne måten er multidisiplinaritet epistemologisk additiv, men ikkje integrativ (Klein 1990, 56). Eit eksempel kan vere når ulike disiplinær som økonomi, psykologi, sosiologi analyserer temaet *arbeidsløyse* med kvar sine omgrepsapparat, men utan at dei låner omgrep frå kvarandre, og langt mindre for å løyse problemet *arbeidsløyse*.

2.2 Interdisiplinaritet

Interdisiplinaritet er ein tverrfagleg kategori med eit radikalt annleis epistemologisk grunnlag enn multidisiplinaritet. Interdisiplinaritet inneber at kunnskap frå ulike disiplinær møtast for å løyse praktiske problem. I dette samarbeidet blir det danna ny kunnskap som ikkje kan kanalisert tilbake til dei tradisjonelle disiplinane. Erkjenninga av at verkelegheita ikkje er

oppdelt i disiplinære blokkar gjer det nødvendig at ulike disiplinær samarbeider for å ta høgde for naturens kompleksitet. Sidan interdisiplinær kunnskapsproduksjon søker å løyse praktiske og komplekse problem, vil ikkje tradisjonelle kvalitetsparametrar som sann–usann vere funksjonelle. Interdisiplinær kunnskapsproduksjon vil heller vurderast opp mot i kor stor grad eit problem blir løyst. Som ein konsekvens snakkar vi dermed ikkje om universelle sanningar, men heller kontekstualisert, praktisk og dynamisk kunnskap.

Dette har terminologiske implikasjonar. Interdisiplinært samarbeid medfører at nye omgrep blir skapt utan at desse kan bli kanalisert tilbake til dei tradisjonelle disiplinane. Kanskje oppstår det eit nytt domene med sin eigen autonome omgrepsstruktur. Vidare er desse omgrepa dynamiske, dvs. dei har ein avgrensa livssyklus. Dette kan forklarast med at teknologiske løysingar vert etter kvart erstatta av nyare og meir effektive teknologiske artefaktar. Dette skjer relativt hyppig, og såleis skil denne dynamikken seg frå dei kuhnianske, vitskaplege revolusjonane. Eit anna trekk ved interdisiplinære omgrep er at intensjonane til definisjonane ofte indikerar at vi snakkar om problemløysingar. Med andre ord finn vi karaktertrekk som peikar på *formål*, *hensikt* og *funksjon* i definisjonane til desse artefaktane og prosessane.

2.3 Transdisiplinaritet

Til slutt finn vi kategorien transdisiplinaritet, som er ei utviding av interdisiplinaritet. Med andre ord dreier det seg framleis om problemløysing, men dei sosiale, etiske og juridiske dimensjonane blir også inkludert i den komplekse konteksten – og ikkje berre den naturvitenskaplege–teknologiske. Spørsmål om matvaresikkerheit, forureining, etikk og dyrevelferd er av nyare dato og illustrerer dette utvida nedslagsfeltet.

Dei terminologiske implikasjonane her er dei same som i tilfellet interdisiplinaritet, men i tillegg vil også omgrep av sosial, etisk og juridisk art bli integrert i fagfeltet

Eg vil no diskutere omgrep i akvakultur i lys av denne typologien. Denne diskusjonen vil munne ut i eit forslag til strukturering av akvakulturens omgrep i eit funksjonelt omgrepsystem.

3 Akvakulturens omgrep

Den stadig større kunnskapsproduksjonen i akvakultur har blitt komplimentert med ein rikare litteratur av ulike sjangrar, særleg vitskaplege rapportar og artiklar i tillegg til lærebøker og standardar. Ein gjennomgang av denne litteraturen viser at akvakultur er eit praktisk orientert fagfelt som først og fremst har vakse fram som svar på industrielle produksjonsproblem.

Ulike produksjonskriser har skapt eit behov for ny kunnskap for å finne nye løysingar på produksjonsproblema. Vi snakkar då først og fremst om problem – og deira respektive løysingar – innafor teknologi, sjukdom, ernæring, slakting, produktutvikling, forureining, fiskeetikk, organisk produksjon osv. (Våge 2008).

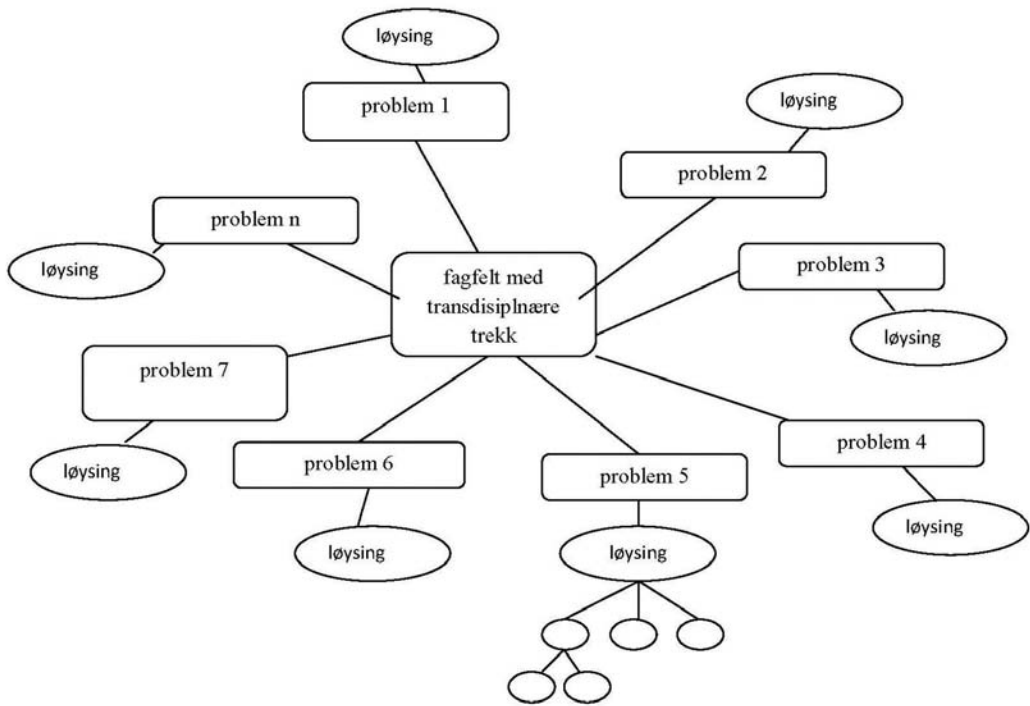
For å løyse desse problema bidreg ei rekkje tradisjonelle disiplinær med sin kunnskap. Dette gjeld ikkje berre naturvitskaplege disiplinær som biologi, fysikk, kjemi, medisin, farmakologi og andre teknologiske felt, men også disiplinær som økonomi, rekneskapslære, etikk, juss osv. Når desse disiplinane møtast for å løyse produksjonsproblem, vert den nye kunnskapen kodifisert i nye omgrep. Desse nye omgrepa kan ikkje kanalisert tilbake til dei tradisjonelle disiplinane og blir dimed "eksklusive" omgrep tilhøyrande eit nytt domene, akvakultur. Eit sentralt poeng er også at nye og uventa problem dukkar opp, noko som gjer at fagfeltet stadig utvidar seg. For eksempel er omgrep som 'smerte', 'stress' og 'organisk produksjon' av nyare dato. Vidare har eit eige lovverk gjort det nødvendig med nye, juridiske omgrep, som 'konsesjon' og 'lokalitet'. Ny kunnskap komplementarar eller erstattar gammal kunnskap, og vi kan difor observere ein dynamikk der mange omgrep i akvakultur har ein relativt kort livssyklus. For eksempel har omgrep som 'våtfôr' og 'ekstensiv oppdrett' erstatta 'tørrfôr' og 'intensiv oppdrett' innafor oppdrett av laks.

Med andre ord blir akvakultur konstituert som eit heterogent og dynamisk domene basert på problemløysingskunnskap. Mykje tyder difor også på at akvakultur er eit domene med transdisiplinære trekk. Ei utfordring blir såleis å strukturere omgrepa i dette domenet.

4 Forslag til løysing: Nuopponens satelittmodell

For å strukturere akvakulturens begrep i ein begrepsstruktur har eg nytta Nuopponens (1998) satelittmodell. Dette er ein modell som er hensiktsmessig å nytte for å få oversikt over eit domene frå eit makroperspektiv. I tillegg byggjer han ikkje berre på ontologiske og logiske omgrepsrelasjonar, men også på pragmatiske/assosiative relasjonar. Dette gjev ein fleksibel modell som har potensiale til å strukturere eit heterogent domene som akvakultur. Grunnlaget for satelittmodellen er ein sentralnode og kringliggjande satelittnodar.

Med utgangspunkt i den tidlegare drøftinga kan desse satelittnodane representere dei eksplisitte problema som er utgangspunkt for kunnskapsproduksjonen i akvakultur. Vidare kan dei respektive løysingane knytast til desse "problemnodane", gjerne i partitive, logiske eller andre relasjonar. Eit forslag til omgrepsstrukturering i akvakultur ser vi i figur 1.

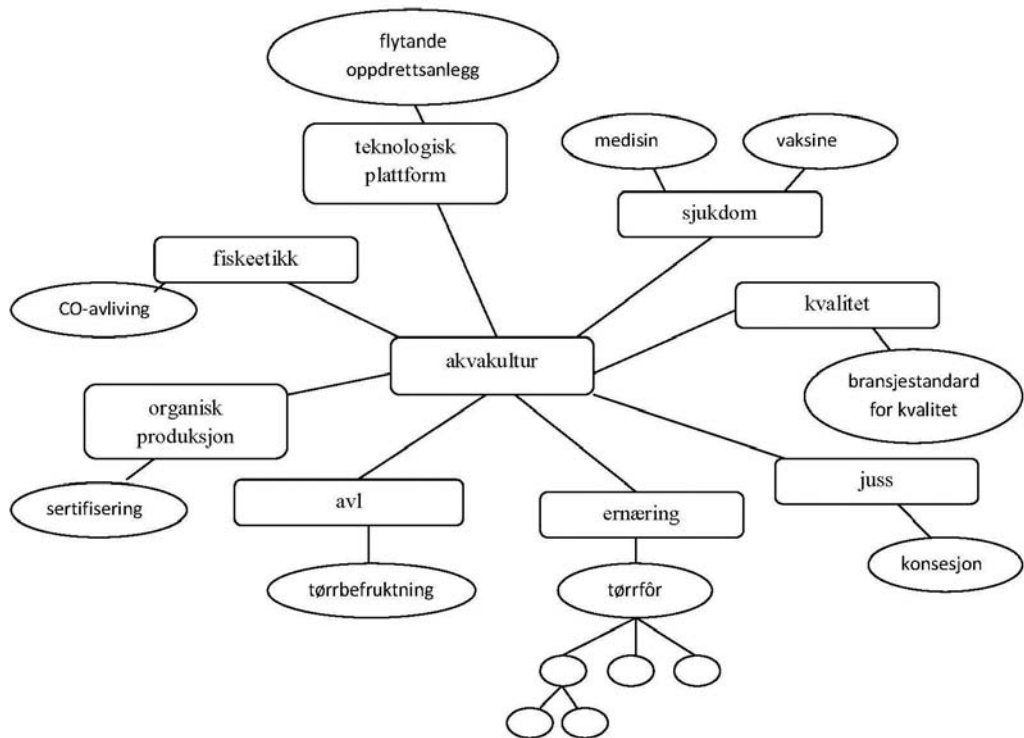

Figur 1: Satelittsystem av eit fagfelt med transdisiplnære trekk. Basert på Nuopponen (1998)

Dette fleksible forslaget er gjer det stadig muleg å integrere nye problem og løysingar – og dermed også nye omgrep i akvakultur. Desse løysingane kan ta form av artefaktar og dermed strukturerast i partitive relasjonar med "problemnodane" som overomgrep, som for eksempel relasjonen mellom *ernæring* og *tørrfôr*, som i figur 2. Det same gjeld også dei andre "problem-nodane" som *teknologi*, *reproduksjon*, *organisk akvakultur*, osv., anten det gjeld artefaktar, prosessar eller andre former for løysingar.

5 Avsluttande kommentarar

Terminologien i et fagfelt speglar fagets natur. Dette gjeld også fagfelt med transdisiplnære trekk. Ved hjelp av Nuopponens satelittmodell kan vi strukturere omgrep med eit tilsynelatande kaotisk opphav. Sjølv om omgrepa i akvakultur har ein heterogen utspring, kan vi ta utgangspunkt i eksplisitte problem som satelittnodar i eit omgrepssystem. Vi kan lett leggje til eller ta vekk nodar eller omgrep i takt med fagfeltets dynamikk. Såleis er denne modellen høveleg som utgangspunkt for terminologisk arbeid i akvakultur.

Figur 2: Satelittsystem av akvakultur.

6 Bibliografi

Dahlberg, Ingetraut. 1994. "Domain Interaction: Theory and Practice". H. Albrechtsen og S. Oemager [red.]. *Knowledge Organization and Quality Management. Proceedings of The Third International ISKO Conference*. Frankfurt: Indeks Verlag.

DIN. 1986. *Begrippe der Terminologielehre. DIN 2342*. Berlin, Köln: Beuth.

FAO. 2011. *Aquaculture Glossary* [Internett]. Tilgjengeleg frå <www.fao.org/fi/glossary>. [Lasta ned 23. februar 2011]

Felber, Helmut. 1984. *Terminology Manual*. Paris: UNESCO.

Klein, Julie Thompson. 1990. *Interdisciplinarity: history, theory and practice*. Detroit: Wayne State University Press.

Klein, Julie Thompson. 1996. *Crossing boundaries: knowledge, disciplinarity and interdisciplinarity*. Charlottesville: University Press of Virginia.

Klein, Julie Thompson. 2000. *A Conceptual Vocabulary of Interdiscipline Science*. P. Weingart og N. Stehr (red.). *Practising Interdisciplinarity*. Toronto: University of Toronto Press.

Klein, Julie Thompson. 2004. "Prospects of transdisciplinarity". *Futures* 36, 515-526.

Kristiansen, Marita. 2004. *The Multi-Disciplinary Nature of the Social Sciences. Investigating Disciplinary Autonomy in Organisational Behaviour by means of Terminological Analysis*. Dr. art.-avhandling. Bergen: Universitetet i Bergen.

Kristiansen, Marita. 2007. *Unravelling concept relation tangles – The presentation of interdisciplinary domains in knowledge bases*. Paper presentert på konferansen LSP 2007. Hamburg.

Moran. Joe. 2002. *Interdisciplinarity*. London: Routledge.

Nuopponen, Anita. 1998. "A model for systematic terminological analysis". L. Lindquist, H. Pict og J. Qvistgaard (red.). *LSP – Identity and Interface Research, Knowledge and Society*. København: Copenhagen Business School, 363-372.

Sager, Juan. 1990. *A practical course in terminology processing*. Amsterdam: John Benjamins.

Våge, Ole Kristian. 2008. "Kryssande grenser og nye kunnskapsfrontar: tverrfaglegheit i akvakultur" i *SYNAPS* (22), 55-68.

ANNE-RUTH JANGAARD & INGRID LAUVRAK
KYSTVERKET, NORGE

Terminologi når oljen flyter

Behovet for samordning av terminologi ved beredskap og aksjoner mot akutt forurensning

Innledning

Kan det forsvares å bruke tid på terminologiarbeid? Vi stiller oss selv dette spørsmålet, og vi blir stilt dette spørsmålet. I denne artikkelen vil vi presentere et relativt nyetablert terminologiarbeid som er satt i gang innen fagområdet akutt forurensning og argumentere for hvorfor vi mener det er viktig. Tittelen på artikkelen, *Terminologi når oljen flyter*, peker mot den sentrale oppgaven Kystverkets beredskapsavdeling arbeider med i det daglige, nemlig forebygging og håndtering av akutt forurensning, hovedsakelig akutt oljeforurensning fra skip.

Kystverket

Kystverket i Norge er Fiskeri- og kystdepartementets etat for sjøtransport, sjøsikkerhet, havner og beredskap – og aksjoner mot akutt forurensning. Etatens hovedmål er å utvikle norskekysten og de norske havområdene til verdens sikreste og reneste. Det beste tiltaket for å unngå skader som følge av akutt forurensning er å sørge for at ulykkene ikke skjer. I Kystverket jobber vi derfor kontinuerlig med forebyggende tiltak for å redusere faren for akutt forurensning fra skipstrafikken. Andre etater har ansvar for å forebygge akutt forurensning fra andre kilder. Hvis en akutt forurensningssituasjon skulle oppstå, vil Kystverket sørge for at det settes i verk tiltak for å minimalisere skadene og normalisere situasjonen.

Akutt forurensning

Det grunnleggende begrepet, akutt forurensning, er definert på følgende måte i forurensningsloven:

Med akutt forurensning menes forurensning av betydning, som inntrer plutselig, og som ikke er tillatt etter bestemmelsene i eller i medhold av denne lov.

(Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) § 38)

Akutt forurensning kan dermed dreie seg om alt fra en liten skvett løsningsmidler i en drikkevannsbrønn til store skipsforlis med betydelige utslipp av drivstoff og farlig last, eller det kan være snakk om giftige røygasser fra en brann, for å gi noen eksempler. Felles for slike hendelser er at det umiddelbart er nødvendig å sette i verk tiltak for å håndtere situasjonen. Vi kaller det å sette i gang aksjoner. Formålet med slike aksjoner er å hindre og begrense skader av forurensningen på mennesker og miljø.

Som et eksempel på en aksjon for å håndtere en større hendelse med akutt forurensning, kan vi nevne Full City-aksjonen. Lasteskipet Full City gikk på grunn ytterst i Oslofjorden en stormfull natt sommeren 2009, og ca. 300 000 liter tung bunkersolje rant ut og drev i land over et ganske stort område. Det oppsto en situasjon der man mange steder kunne synge som den norske gruppa Dum Dum Boys gjør i en kjent gammel låt: "Her nede har alt feil lukt og feil farge". (Jf. www.youtube.com/watch?v=N3D4V6dsHII)

Aksjoner mot akutt forurensning

Ved slike store hendelser med akutt forurensning, er det normalt Kystverkets som leder og samordner hele aksjonen. Målet med aksjonen er å stanse utslippet og begrense skadene forurensningen kan medføre for miljøet. Kystverket organiserer i slike sammenhenger en stab som skal ivareta den øverste ledelsen av aksjonen. Jo mer kompleks og omfattende et akutt utslipp er, jo mer kompleks og omfattende blir aksjonsorganisasjonen som etableres for å lede og gjennomføre de ulike tiltakene som skal settes i verk.

En lang rekke offentlige og private aktører vil ha ansvar og oppgaver i en slik organisasjon og fylle ulike funksjoner og roller. Selvsagt er partene forberedt på disse oppgavene gjennom planlegging og øving av egen beredskap og samhandling og trening med andre. Men i sin ordinære virksomhet har gjerne hver og en av partene sitt eget fagspråk som er mer eller mindre spesifikt for de gjøremålene de ulike partene driver med til daglige. Når alle disse partene plutselig blir kastet ut i en reell aksjon for å håndtere en krise, og skal samhandle med en rekke andre "fremmede kulturer", kan utfordringene knyttet til terminologi bli store.

Bakgrunnen for terminologiarbeidet

Det er altså i disse krisesituasjonene, når oljen flyter eller andre typer forurensning truer mennesker og miljøverdier, vi ser at det er særdeles viktig med felles terminologi. For at terminologien skal bli felles, må partene også i sitt daglige virke sørge for implementering av en terminologibruk som er enhetlig og i overensstemmelse med samarbeidspartenes.

Det var disse utfordringene som var bakgrunnen for at et systematisk terminologiarbeid innen fagfeltet ble satt i gang i 2009. Da etablerte Kystverket et prosjekt som hadde som mål å samordne og kvalitetssikre all opplæring i Norge innen fagområdet håndtering av akutt forurensning. Terminologiarbeidet var en del av dette kompetanseprosjektet.

Prosjektet var bredt sammensatt med deltakere fra en rekke virksomheter som har ansvar og roller innen beredskap og aksjoner mot akutt forurensning. Av statlige myndigheter var Klima- og forurensningsdirektoratet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap med, i tillegg til Kystverket. Videre var oljeselskapene på norsk sokkel, Norges brannskole og kommunene representert. Denne brede sammensetningen har vært svært viktig for å etablere en felles plattform og en felles forståelse for arbeidet i prosjektet. Disse virksomhetene utgjør også den primære målgruppa for terminologiarbeidet, sammen med de departementene virksomhetene sorterer under. Våren 2010 kom Språkrådet i Norge med i terminologiarbeidet. Dette har vært avgjørende for kvaliteten på arbeidet.

I løpet av prosjektperioden ble det etablert en nettbasert ordliste og en arbeidsgruppe som skulle føre arbeidet med ordlista videre. Ordlista *terminologi for akutt forurensning* er fortsatt under oppbygging.

Målet for terminologiarbeidet

Målet for terminologiarbeidet er å tilstrebe en enhetlig, konsekvent bruk av fagtermer knyttet til fagfeltet akutt forurensning i Norge. Terminologien skal brukes i planlegging og oppbygging av beredskapen mot akutt forurensning, og under gjennomføring av aksjoner når slik forurensning inntreffer. En felles terminologi som brukes av alle landets beredskapsaktører, vil bidra til å sikre kvalitet og effektivitet både i planleggingsarbeidet, under trening og øvelser og i operativt arbeid.

Organiseringen av terminologiarbeidet

Fra nyttår 2011 ble terminologiarbeid videreført etter at det opprinnelige kompetanseprosjektet var avsluttet. Terminologigruppa som nå er i arbeid er fortsatt bredt sammensatt. Arbeidet er fremdeles i oppbyggingsfasen, og gruppa møtes omtrent annenhver måned, fortrinnsvis til todagersmøter. I en seinere driftsfase tenker vi oss at et par møter i året vil være tilstrekkelig.

Arbeidet i terminologigruppa utføres etter modell av Kollegiet for brannfaglig terminologi, et lignende terminologisamarbeid for norske brannvesen. Deres solide arbeid nyter vi nå godt av, og vi er så heldige at en av ildsjelene i det brannfaglige arbeidet også er en sentral pådriver i vår arbeidsgruppe.

Kystverket leder terminologiarbeidet, eier nettstedet og databasen og sørger for teknisk støtte og vedlikehold. Andre virksomheter som deltar bidrar med personell som får anledning til å bruke egen arbeidstid til terminologiarbeidet. Slike prioriteringer krever at det er forståelse for og vilje til å prioritere terminologiarbeidet i alle de deltakende virksomhetene.

Medarbeidere i Språkrådets terminologitjeneste deltar på alle våre arbeidsmøter, og dette er helt avgjørende både for resultatet av arbeidet og kvaliteten på ordlista. Språkrådets representanter deltar med en tilbakelemt og lyttende holdning, men bidrar likevel aktivt med innspill, råd og språklig kvalitetssikring. Dette samarbeidet med Språkrådet har også ført til at vi har kontaktpersoner og en åpen kanal inn til Språkrådet når vi møter språklige problemer og utfordringer i vårt arbeid for øvrig.

I arbeidsgruppa tar vi for oss aktuelle termer innen fagområdet. Her bidrar deltakerne fra de ulike virksomhetene med forslag til termer som bør være med i ordlista og utkast til definisjoner. Termforslagene hentes fra lovverk og andre dokumenter innen fagområdet som er sentrale for de ulike virksomhetene. Forslagene diskuteres i plenum på arbeidsgruppas møter. Målet er å komme fram til en enhetlig begrepsforståelse og anbefalte termer med nødvendige definisjoner og eventuell tilleggsinformasjon, som deretter legges inn i databasen som "godkjente" termer. Terminologibruken kan variere fra organisasjon til organisasjon og mellom ulike fagmiljøer, og da må arbeidsgruppa gjennom avklarende og nyttige diskusjoner finne fram til en felles begrepsforståelse og omforente termer og definisjoner.

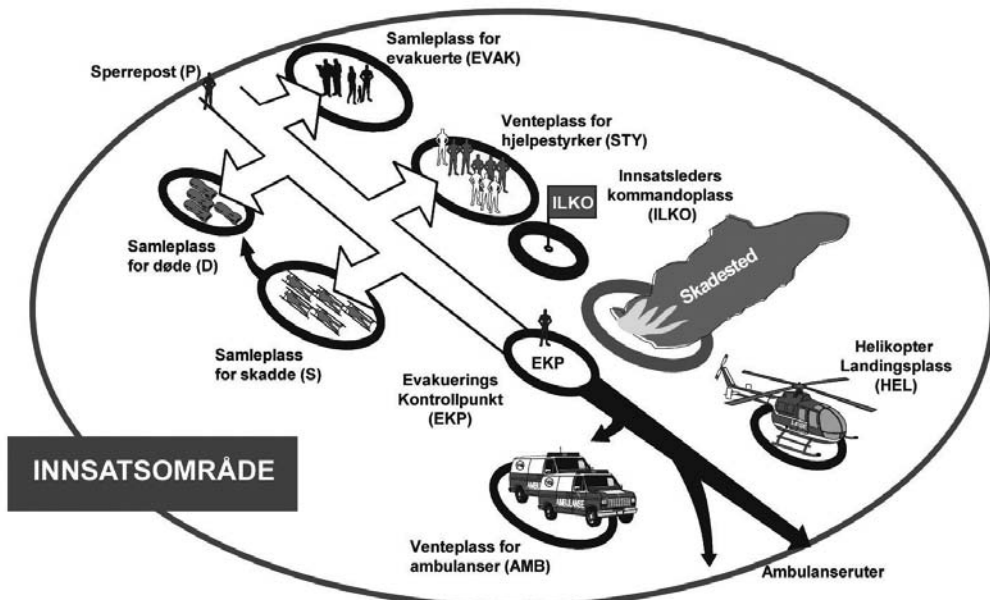
Mellom møtene har deltakerne ansvar for oppgaver som innhenting av informasjon og utsjekking av termer i egen organisasjon.

Konkrete eksempler på hvordan vi jobber

Termen *akutt forurensning* er klart definert i forurensningsloven, og det er selvsagt denne definisjonen som brukes i terminologjordlista. Atskillig større utfordringer har vi med andre viktige termer vi har arbeidet med å avklare: skadested versus innsatssted og skadestedsleder versus innsatsleder. Her dreier det seg både om geografiske og organisatoriske termer.

En aksjon ledes av en aksjonsleder, og bare én, uansett hvor stor hendelsen er. I og med at en hendelse kan være svært omfattende, vil det ofte være behov for ledere av ulike funksjoner, på flere nivåer, nedover i aksjonsorganisasjonen. Disse lederne vil ofte være knyttet til bestemte geografiske delområder av det området som er berørt av hendelsen. En viktig ledelsesfunksjon som alltid vil inngå i organisasjonen er *taktisk ledelse av bestemte operasjoner*, så som operasjoner for oppsamling av olje på sjø eller operasjoner for rensing av oljeinfiserte strandområder. Denne ledelsesfunksjonen har ofte blitt benevnt *skadestedsleder* av de som leder operasjoner for opptak av forurensning på sjø. Det har imidlertid vist seg at dette harmonerer dårlig med termen som brukes hos de som ivaretar tilsvarende funksjon på land, der *innsatsleder* brukes. Politiet bruker dessuten *skadested* om et snevrere avgrenset geografisk område som gjerne er utgangspunkt for en hendelse, og *skadestedsleder* om den som har taktisk ansvar innenfor dette avgrensede området. Denne skissen er hentet fra en håndbok for politiet i Norge.

Innsatsområde - prinsippskisse

(Fra Politiets beredskapssystem – Håndbok for innsatspersonell, Politidirektoratet.)

Når termen *skadestedsleder* brukes om den som står for den taktiske ledelsen av operasjoner på sjø, kan dette virke forvirrende og hindre god og effektiv kommunikasjon. Dette kan forstyrre den operative innsatsen i en situasjon der en akutt hendelse skal håndteres.

Slik tenker vi oss derfor at skissen kan tilpasses taktisk ledelse av operasjoner på sjø:

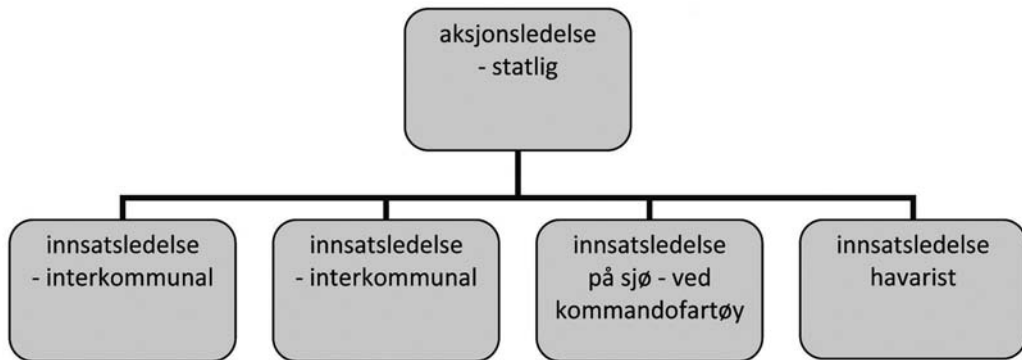
Siden de mannskapene som brukes for å håndtere ulike situasjoner ofte er de samme, enten det dreier seg om akutt forurensning, brann eller andre sivile ulykkeshendelser, på sjø eller på land, er det et viktig poeng at geografiske og organisatoriske termer som brukes i de ulike sammenhengene viser til det samme innholdet.

Terminologigruppa har definert termen *innsatsleder* slik:

*Den som har overordnet ansvar for en innsats og beslutter målsetting og tilde-
ling av ressurser innenfor hele innsatsområdet. (www.afterm.no)*

Gruppa anbefaler at termen *innsatsleder* brukes for denne funksjonen, uavhengig av om den utøves på sjø eller land.

Terminologigruppas anbefalinger når det gjelder bruken av termen *innsatsleder* er nå besluttet tatt i bruk av ledelsen i Kystverkets beredskapsavdeling. Termen *skadestedsleder* skal ikke lenger brukes om strategisk ledelse av operasjoner på dette nivået. Organiseringen av en statlig aksjon som skal håndtere akutt forurensning kan derfor skisseres slik:

Det må bemerkes at det ennå er et stykke igjen for å få gjennomført denne terminologien konsekvent både i skriftlige dokumenter og i muntlig kommunikasjon i organisasjonen. Samtidig må det arbeides for at terminologien blir brukt av alle landets beredskapsaktører innen fagområdet akutt forurensning.

Terminologigruppa har også tatt initiativ til å samordne terminologi når det gjelder håndtering av alle typer sivile akutte hendelser, enten det er redningstjeneste, politi eller forurensningsmyndighet som har ansvar for å håndtere situasjonen. Argumentasjonen er den samme: å bidra til en entydig og effektiv kommunikasjon og en felles forståelse for situasjonen slik at håndteringen av situasjonen kan foregå så godt og effektivt som mulig. Igjen er det slik at mannskapene er de samme ved mange ulike typer akutte hendelser, uavhengig av hvem som leder håndteringen av situasjonen.

Utfordringer i det videre terminologiarbeidet

Våre viktigste utfordringer i det videre arbeidet er å få de deltakende virksomhetene til å fortsette å prioritere terminologiarbeidet. Dessuten er det en stor utfordring å gjøre terminologien kjent og sikre at den blir tatt i bruk, både internt i egne virksomheter, og i virksomheter som også er en del av den totale beredskapen mot akutt forurensning.

Terminologien må brukes, på en enhetlig måte, i det kontinuerlige, daglige arbeidet for at den skal bli kjent og innarbeidet. Det vil si at bruk av enhetlig terminologi er viktig i alle våre opplærings- og øvingsaktiviteter, blant annet.

For øvrig må vi peke på at en viktig gevinst av felles begrepsforståelse er at det samtidig utvikles en felles plattform for videre samarbeid om beredskap mot og håndtering av akutt forurensning. Slik har dette arbeidet ringvirkninger langt ut over selve terminologiarbeidet.

Kan det försvaras å bruke tid på terminologiarbeidet? Vi stiller oss selv dette spørsmålet, og vi blir stilt dette spørsmålet, men vi kommer stadig til det samme svaret: Når skip går på grunn og oljen flyter, eller det skjer andre større forurensende utslipp, er det vesentlig at terminologien er enhetlig og forstått gjennom hele den aksjonsorganisasjonen som da etableres. Da er det vesentlig at den som er lagleder eller innsatsleder vet hva disse rollene innebærer, og at de som jobber sammen, vet hvilke ulike funksjoner som skjuler seg bak termene. Vi blir stadig minnet om, og får tilbakemeldinger som viser oss, at kommunikasjon er avgjørende for utfallet i krisesituasjoner, og da er vi selvfølgelig helt avhengige av språket: et presist og tydelige språk som bidrar til å sikre kvalitet og effektivitet i det operative arbeidet.

Aktuelle lenker brukt under symposieforedraget:

- Lenke til 15 minutters film om aksjonen for å håndtere oljeutslippet etter grunnstøtingen til skipet MS Full City 31.07.2009: www.youtube.com/user/kystverketWEB?blend=8&tob=5#p/u/4/gQd1GV5q-zQ
- Lenke til 1 minutt montage med bilder fra Full City-aksjonen satt sammen med en kjent gammel låt av den norske gruppa Dum Dum Boys: Feil lukt og feil farge: www.youtube.com/watch?v=N3D4V6dsHII

JAN ROALD & SUNNIVA WHITTAKER
NORGES HANDELSHØYSKOLE

Om dannelsen av juridisk terminologi: fra kaos til lovregulering

1. Introduksjon

Terminologi har pr. definisjon sin forankring i en gitt faglig virksomhet. Forskning og utvikling, særlig innenfor realvitenskapene, samt produkt- og tjenesteinnovasjon, er kilder til en konstant strøm av nye fenomener og dermed begreper/termer som innlemmes i konsumentsfæren/allmennsfæren. Interessant nok ble det allerede på 90-tallet anslått av den canadiske terminologen R. Kocourek at hvert språklig regnskapsår må gjøres opp med et underskudd på ca 30 000 benevnelser (Kocourek 1995). Den totale mengden begreper er større.

Samfunnet må forholde seg til disse nye fenomenene og ikke sjelden gripe inn gjennom regulering i tråd med rådende ideologi og politisk og kulturelt betingede strømninger.

Juridisk regulering, dvs. frembringelse av normer som angir presist hva som skal være rettsfølgen når visse vilkår foreligger (Jon Gisle et al 2003), manifesterer seg gjennom regulerende tekster. Et sentralt redskap for regulering fra samfunnets side er lover og forskrifter, der juridisk terminologi, altså de juridiske begrepene, er bærebjelker, eksplisitt eller implisitt til stede i selve tekstene.

Juridisk terminologi har et annet utviklingsforløp enn hva tilfellet er med terminologi fra de ovennevnte fagområdene. Juridiske begreper/termer innrettet mot regulering av de endringer i samfunnet som melder seg i kjølvannet av forskning og utvikling, dannes gjerne etter at disse endringene har funnet sted. Denne prosessen er lang og møysommelig, om enn dynamisk i den forstand at den må følge og følge opp utviklingen i samfunnet.

Jussen skal dekke samfunnsområder som krever regulering. Juridisk terminologi er av den grunn svært heterogen av natur. Avgrensingen av jussens område og av hva som inngår i kategorien juridisk terminologi er dermed ikke enkel. I grove trekk kan juridiske termer karakteriseres ved at de på en eller annen måte er knyttet opp mot en juridisk persons rettigheter og plikter og at de er beregnet på å skape rettsvirkninger.

Vårt prosjekt har som mål å studere hvordan juridisk terminologi dannes, og hvordan man kan kartlegge denne prosessen. I første omgang interesserer vi oss for norsk juridisk terminologi, men det langsiktige målet er å studere dette fenomenet i et kontrastivt perspektiv.

For å studere juridisk begreps- og termdanning er det av vesentlig betydning å bruke tekstkilder der juridiske begrepsinnhold tematiseres og utvikles. Det er derfor avgjørende at disse tekstene er autoritative. Dette legger klare føringer på den type kilde som kan benyttes.

Når det gjelder dokumentasjon av juridisk terminologi, kan alle rettskildefaktorer være relevante. I selve regeltekstene opptrer begrepene som nevnt enten eksplisitt eller implisitt, og det er i disse de får den tilsiktede effekten. Lovtekstene, som er de regeltekstene som er vedtatt av lovgivende forsamling, og dermed er de mest sentrale, er av interesse i den grad de inneholder legaldefinisjoner, men langt fra alle juridiske begrep blir definert i loven. I en tidligere komparativ studie av norske og franske lovtekster har vi kunnet påvise at de norske lovtekstene er betydelig kortere og inneholder færre termer enn de franske (Roald, Whittaker 2010). Gitt de norske lovtekstenes relative ordknapphet er de ikke så velegnet som kildemateriale til terminologisk arbeid generelt og enda mindre når det gjelder studiet av begreps- og termdannelse, ettersom lovtekster er sluttproduktet i en tilblivelsesprosess. Denne type tekst sier lite om på hvilke premisser begrepene og termene er blitt dannet. Regeltekster er derfor ikke vårt primærmateriale.

For vårt formål må vi ta i bruk kilder der de juridiske begrepene utvikles og fremforhandles. I så henseende peker lovforarbeidene, en viktig rettskildefaktor, seg ut som det relevante kildematerialet. Dette materialet vil gi oss tilgang til juridiske termkandidater – kandidater fordi termene først blir juridiske når loven trer i kraft.

2. Lovprosessen i Norge

Lovforarbeidene er en prosess som starter etter at et aktuelt fenomen som gjør seg gjeldende i samfunnet, av ulike grunner skaper forhold som aktualiserer spørsmål om regulering gjennom lov. Fenomenet identifiseres, belyses, klargjøres og sammenholdes med eksisterende lovgivning. Det søkes svar på hvorfor lovgiver bør gripe inn, og på hvorvidt det er behov for nye eller endrede rettsregler. Det departementet som har fagansvar for saksområdet, skal utrede saken. Er saken omfattende, utføres utredningsarbeidet av et utvalg bestående av representanter for berørte fagområder og interessegrupper oppnevnt av regjeringen eller fagdepartementet. Utvalget utarbeider et utredningsnotat inneholdende selve utredningen og en anbefaling i form av et lovutkast, en såkalt norsk offentlig utredning (NOU). Utredningen blir sendt ut på alminnelig høring til alle berørte departementer, offentlige og private organisasjoner. Etter denne høringsrunden forbereder fagdepartementet lovutkastet, som forelegges Justisdepartementet for lovteknisk gjennomgang. Det ferdige lovforslaget (proposisjonen)

oversendes så Stortinget, hvor det behandles av den kompetente fagkomitéen. Denne fremmer forslag til vedtak som Stortinget stemmer over. Blir loven vedtatt, skal den sanksjoneres av Kongen og gjøres så gjeldende av fagdepartementet.

Det er i denne omstendelige og derfor tidkrevende prosessen at juridiske begrepskandidater blir dannet med utgangspunkt i begrep som er tematisert i allmennsfæren, eller de blir dannet under selve lovprosessen. Problemstillingene analyseres, og forhold rundt disse som vurderes som relevante, fastholdes som konstituerende trekk enten for nye begrep eller for begrep som foreslås endret. Det er altså begrepsproduktene skapt i denne fasen som er i fokus for vårt prosjekt.

Det er et særtrekk ved jussen at begrepsdannelsen er nedfelt skriftlig, og at begrepene som lanseres i et lovforslag, sanksjoneres av Statsoverhodet. Sanksjoneringen gir dem terminologisk status. Her skiller juridisk terminologi seg klart fra andre fagområder som teknologi eller realvitenskapene, hvor begrepsdannelsen kan være preget av spontanitet.

3. Metode

De viktigste dokumentene i forarbeidsprosessene er samlet elektronisk på regjeringens nettside under *Proposisjoner og meldinger* og *NOUer*. De kan dermed lastes ned og tilrettelegges for søk. Som dokumentasjon har forarbeidene som særtrekk at de er naturlig avgrenset, dvs. at ingen annen dokumentserie ivaretar samme funksjon. De skiller seg dermed ut fra andre korpora som brukes i terminologiarbeid ved at tekstmengden er gitt. Identifiseringen av juridiske termer byr imidlertid på utfordringer av semantisk-morfologisk natur:

1. Svært mange termer har dobbelttilhørighet, dvs. at de opptrer allerede som ord i allmennspråket med én eller flere betydninger. Med andre ord har mange juridiske begrep og termer sitt opphav i allmennsfæren eller fagområder. De lar seg dermed vanskelig identifisere qua juridiske termer ut fra formelle kriterier.
2. Jussen omhandler relasjoner mellom samfunnsmedlemmene og er av allmenn interesse. Juridiske termer vil derfor opptre frekvent i allmennspråklige tekster.

Slike leksikalske forhold representerer en stor utfordring for automatisk termekstraksjon, hvor formelle trekk og frekvens ligger til grunn for terminologifangst.

Vårt formål er ikke å attestere alle termforekomster, dvs. registrering av kvantitative data, men å finne metadiskursive tekstutsnitt hvor begrepene avklares og fremforhandles, såkalte "reflective text fragments" (Temmermann, 2000). Disse finner vi frem til ved bruk av de

metadiskursive søkeordene *ord, begrep, betydning, definisjon, definert, defineres, uttrykk og betegnelse*. Interessant nok forekommer ikke ordet "term", selv om mange av tekstutsnittene omtaler uttrykkssiden. Denne metoden gjør det mulig å finne frem til diskusjoner omkring juridiske begrepskandidater i den betydning vi har lagt til grunn ovenfor, endring av eksisterende juridiske begrep og andre juridiske begrep som ikke foreslås endret.

4. Resultat

I det følgende skal vi kort illustrere hvilke typer terminologiske diskusjoner vi finner i lovforarbeidene.

I mange tilfeller dreier det seg om betingelsene som legges til grunn for utformingen av nye juridiske begrep, som i eksempel 1, eller av endrede juridiske begrep, som i eksempel 2:

- (1) Som samlebegrep for familiegjenforenings- og familieetableringstilfellene, foreslås begrepet "familieinnvandring": Oppholdstillatelse på grunnlag av familierelasjon til en referanseperson som er bosatt eller skal bosette seg i Norge. (NOU 2004: 20 Ny utlendingslov)
- (2) Alkoholloven § 10-3 første punktum fastslår at det kan besluttes at lovlig tilvirket brennevinn og gjærende eller gjæret udestillert væske kan tilintetgjøres. Det samme gjelder annen alkoholholdig drikk når den er skjenket i glass eller finnes i opptrukket flaske. Helse- og omsorgsdepartementet foreslo i høringsnotatet å endre betegnelsen «flaske» til «beholder», fordi alkoholholdig drikk ikke lenger kun produseres på flaske, men også for eksempel på kartong. Endringen er med andre ord foreslått for å klargjøre at bestemmelsen omfatter all alkoholholdig drikk uavhengig av hva slags emballasje den alkoholholdige drikken er levert i. Helsedirektoratet foreslår å følge opp forslaget ved å endre begrepet «opptrukket» til «åpnet». Departementet er enig i at dette framstår som språklig forbedring. Departementet foreslår å endre betegnelsen «opptrukket flaske» i alkoholloven § 10-3 annet punktum til «åpnet beholder». Forslaget innebærer ingen realitetsendring. Prop. 48 L (2010–2011) Endringer i lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. og lov 19. juni 1931 nr. 18 om Aktieselskapet Vinmonopolet

Videre finner vi diskusjoner som omhandler hensiktsmessigheten av eksisterende juridiske termer. Det dreier seg ofte om at et uttrykk har en verdiladning som anses som uheldig eller utidsmessig:

- (3) Utvalget ønsker å endre terminologien ved fastsettelse av juridisk farskap som ikke skjer ved pater est (direkte av loven). Utvalget finner at det å «erkjenne» farskap er en gammelmodig betegnelse som har strafferettslige konnotasjoner som peker mot skyld. Etter bokmålsordboka er én betydning «å bli klar over, innrømme», mens nynorskordboka har som

synonymer «vedgå, tilstå».

Utvalget mener at ordvalget «erklære farskap» og «farskapserklæring» er et mer velegnet valg av terminologi. I begge ordbøkene framgår at ordets betydning er «si (fra), tilkjenne, uttale offentlig», og det er nettopp dette som skal skje når en far erklærer farskap. Han tilkjennegir offentlig at dette er et barn som han er far til. Utvalget finner at dette gir en mer positiv vinkling av det gode det er å bli far til en ny verdensborger. I utvalgets lovutkast er dette gjennomført i alle aktuelle bestemmelser (NOU 2009: 5 Farskap og annen morskap)

- (4) I gjeldende straffelov § 212 første ledd kan ikke uttrykket «utuktig adferd» erstattes av uttrykket «seksuell atferd» uten at meningen blir endret. Utuktsbegrepets merbetydning er her nødvendig for å fange opp det ikke-seksuelle aspektet i atferdskrenkelsen. Men også her kan det straffbare beskrives med mer tidsmessige begreper, mener utvalget, og foreslår at den straffbare atferd beskrives som «seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd». Utvalget tilsikter ingen innholdsmessige endringer.
- Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd).

Forarbeidene inneholder også henvisninger til begrep som benyttes i andre land:

- (5) Ønsket eller intensjonen om å bli foreldre er et rasjonale bak etablering av rettslig foreldreskap. De siste årene har begrepet intentional parents dukket opp i internasjonal litteratur, og da som et begrep for viljen til å være foreldre. (NOU 2009: 5 Farskap og annen morskap)

For å sette nye begrep inn i en større sammenheng, viser lovforarbeidene også til eksisterende juridiske begrep som skal videreføres:

- (6) Da endringer i ekteskapsloven ble vedtatt våren 2008, ble begrepet medmorskap innført i lovgivningen. I Ot.prp. nr. 33 (2007-2008) er det på side 72 andre spalte gitt en nærmere redegjørelse av begrepet:
- «I den forbindelse vil departementet gjøre oppmerksom på at det kun skal være mulig å fastsette medmorskap hvor et barn er unnfanget etter assistert befruktning ved hjelp av donorsæd. I andre tilfeller vil ikke hun som moren er gift med kunne bli medmor i kraft av barneloven. En slik mulighet ville bryte for sterkt med det biologiske prinsipp, da det i andre tilfeller alltid vil være en mulighet for at en far vil gjøre farskapet gjeldende. Hun som er gift med moren kan i disse tilfellene, hvor det er en potensiell far tilstede, kun bli foreldre ved en eventuell stebarnsadoptsjon. Dersom medmorskap er etablert etter barneloven kan ikke barnet også få etablert et farskap etter barneloven. Barnet må enten ha en far eller en medmor, ikke begge deler.»

De nye juridiske begrepene og de endringene som foreslås, vil kunne ha en innvirkning på andre begrep i begreppsystemet som ikke er tematisert. Eksempelvis vil innføring av en ny underkategori føre til en endring av overbegrepets innhold. Begrepene som foreslås i lovforarbeidene må derfor ses i sammenheng med eksisterende juridiske begreppsystemer.

5. Eksemplifisering

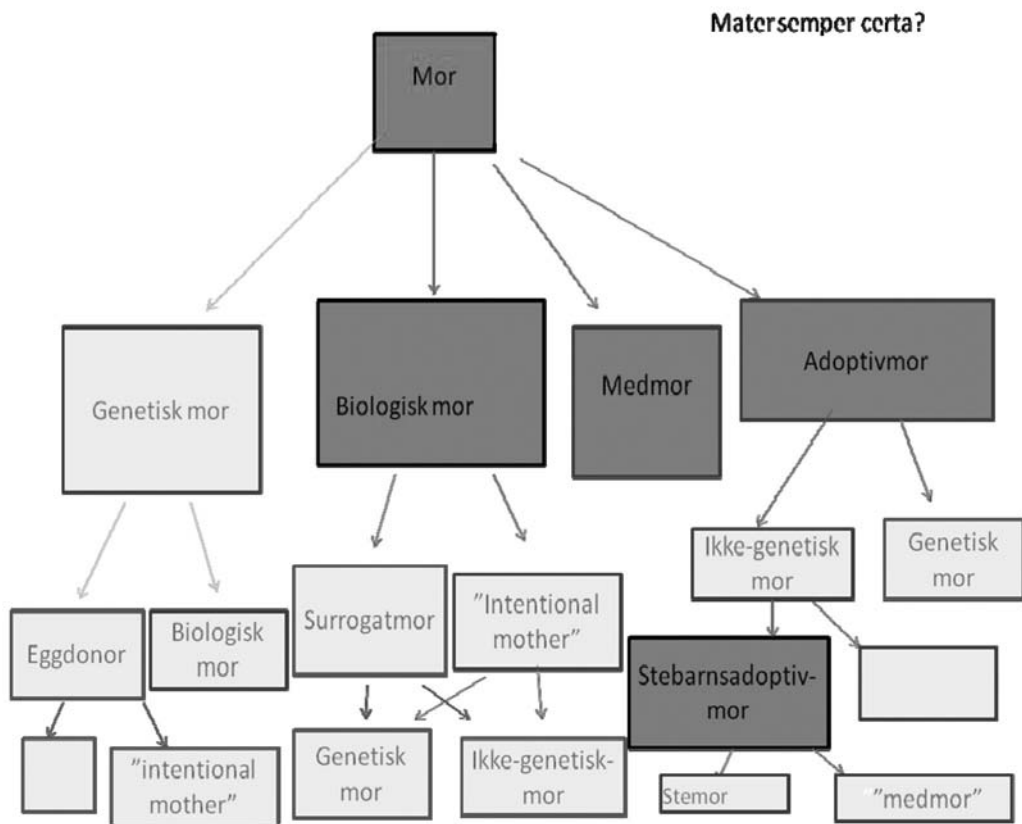
I det følgende skal vi presentere et kasus som er velegnet til å illustrere hvordan jussen skaper nye begrep på grunnlag av endringer i samfunnet, hvordan disse oppstår i lovforarbeidene, og hva slags konsekvenser de nye begrepene får for det angjeldende begreppsystemet. Det dreier seg om begrepet *medmor*, som ble foreslått i proposisjonen Ot.prp. nr. 33 (2007–2008) *Om lov om endringer i ekteskapsloven, barnelova, adopsjonsloven, bioteknologiloven mv. (felles – ekteskapslov for heterofile og homofile par)*, og som fikk status som juridisk begrep da den nye barneloven trådte i kraft 1. januar 2009.

Det juridiske begrepet *medmor* må ses på bakgrunn av både nyvinninger innenfor bioteknologi og fremveksten av en ny ideologi i samfunnet, som handler om å nedtone betydningen av biologisk opphav til fordel for betydningen av omsorgspersoner. Bioteknologi gir mulighet for befruktning ved hjelp av sæddonasjon, eggdonasjon og bruk av en tredje persons livmor. Det må derfor skilles mellom de ulike personenes rolle i unnfangelsen og svangerskapet: Genetisk mor/far (som leverer det genetiske materialet), biologisk mor (som føder barnet), surrogatmor (en kvinne som bærer fram et barn i den hensikt å gi barnet fra seg, uavhengig av om barnet stammer fra hennes eget egg eller egg fra en annen kvinne.) Parallelt har det vokst frem en ideologi om at alle som ønsker å bli foreldre har rett til det. De nevnte bioteknologiske mulighetene gjør det mulig å oppfylle dette ønsket for mennesker som ikke kan eller som ikke er innstilt på å bli foreldre på naturlig vis: enslige, homofile og lesbiske par. Restriksjoner i norsk lovgivning har ført til at assistert befruktning har skjedd i utlandet, med anonyme sæd- og eggdonorer. For å ivareta barnas rettigheter (rett til å få vite hvem de genetiske foreldrene er, og rett på to foreldre) er det derfor blitt foretatt endringer i lovgivningen. Siden 2009 er det blitt mulig for lesbiske par å foreta assistert befruktning i Norge, med identifisert sæddonor, og å tildele den fødende mors kvinnelige samboer eller ektefelle status som *medmor*.

Proposisjonen fra 2007/2008 drøfter problemstillinger knyttet til disse samfunnsendringene. Ved bruk av søkeordene nevnt ovenfor identifiseres blant annet *medmor* som en ny juridisk begrepskandidat. Videre søk på selve termen gjør det mulig å finne de tekststedene hvor

begrepet drøftes og avklares. De terminologiske drøftingene i denne proposisjonen og NOUen *Farskap og annen morskap* som foreslår nye endringer i barneloven, gjør det mulig å plassere medmor i et begrepshierarki. På bakgrunn av den informasjonen vi har skaffet til veie ved bruk av denne metoden, kan vi sette opp et foreløpig begrepssystem, hvor vi også kan skille mellom de begrepene som har juridisk effekt og begrep som ikke har det, og som dermed faller utenfor kategorien juridiske termer.

Systemet tar høyde for både de bioteknologiske mulighetene som hittil finnes og ulike familiekonstellasjoner. Det juridiske begrepet *mor* tar utgangspunkt i hvem som har rettigheter og plikter overfor barnet (dvs. omsorg) og ikke i det genetiske opphavet.

Begrepsdiagrammet vil kunne organiseres i et polydimensjonalt system ved innføring av korrekte inndelingskriterier. Oversikten gjenspeiler effektivt hvordan nye forhold i samfunnet som følge av forskning, utvikling og nye samlivsformer skaper juridiske utfordringer for lovgiver, som må reagere ved å gjenopprette den begrepsmessige orden i en sosial virkelighet som kan fortone seg som kaotisk.

Medmor som leksem er tatt opp fra allmennspråket, der det er attestert allerede i 2002 med betydningen *samboer til en lesbisk kvinne med barn*. Prefikset med- er et produktivt morfem i allmennspråket (*medarbeider, medforfatter, medeier* osv.). I det norske aviskorpuset og et nytt korpus av populariserte forskningsartikler forekommer uttrykket *medmor* både som juridiske term og i en bredere sosiologisk betydning i nyere tekster. At det dukker opp juridiske termer som har form identisk med uttrykk med videre og vagere betydning i allmennspråket, er et normalt fenomen og illustrerer nettopp hvordan samfunnet er leverandør av begrepsmateriale, som foredles gjennom en lovprosess til juridiske begreper. Disse foredlete produktene går så tilbake til samfunnet med den oppgave å regulere forholdene mellom samfunnsborgerne.

Bibliografi

Gisle, J. et al (2003): *Jusleksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo

Kocourek, R. (1995): « Les textes spécialisés et la terminologie en tant qu'objet de l'analyse linguistique », in *ALFA* 7/8, 9–16

Roald, J., Whittaker, S. (2010): "Verbalization in French and Norwegian Legislative Texts: a contrastive case study", in *Legal discourse across languages and cultures*, Peter Lang, Bern

Temmermann R. (2000): *Towards New ways of Terminology Description*, John Benjamins, Amstrdam/Philidelphia

MIKAEL AF HÄLLSTRÖM
VEROHALLINTO / JULKISEN HALLINNON YDINSANASTORYHMÄ

Kohti aidosti palvelevaa hallintoa – yhteinen metatietoarkkitehtuuri yhteentoimivuuden kulmakivenä

Syyskuun alussa voimaan astuva laki julkisen hallinnon tietohallinnon ohjauksesta velvoittaa julkisen hallinnon viranomaisia suunnittelemaan ja kuvaamaan kokonaisarkkitehtuurinsa sekä noudattamaan laadittua ja ylläpidettyä kokonaisarkkitehtuuria ja sen edellyttämiä yhteentoimivuuden kuvauksia ja määrittämiä. Kokonaisarkkitehtuuri määritetään laissa kuvaukseksi julkisen hallinnon organisaatioiden, palvelujen, toimintaprosessien, käsiteltävien tietojen sekä käytettyjen tietojärjestelmien ja teknologian muodostaman tietohallinnon kokonaisuuden rakenteesta ja sen osien välisistä suhteista (www.finlex.fi/fi/laki/smur/2011/20110634).

Kyseisen lain tarkoituksena on tehostaa julkisen hallinnon toimintaa sekä parantaa julkisia palveluja ja niiden saatavuutta. Lain esitöissä todetaan että "yhteisten periaatteiden ja kokonaisarkkitehtuurin mukaisesti kehitetyt yhteentoimivat tietojärjestelmät mahdollistavat hallinnon toiminta- ja palveluprosessien automatisointiasteen nostamisen, mikä vähentää hallinnollista taakkaa kansalaisilta, yrityksiltä ja yhteisöiltä sekä viranomaisilta. Yhteentoimivuus mahdollistaa myös poikkihallinnollisten prosessien ja palvelujen kehittämisen helpommin ja kustannustehokkaammin."

Yhteentoimivuus käsitteenä voidaan muun muassa eurooppalaisten yhteentoimivuusperiaatteiden (EIF – European Interoperability Framework 1.0) mukaan jakaa eri tasoihin: alimmalla tasolla on tällöin tekninen yhteentoimivuus. Sen päällä on semanttinen (tietosisältöjen) yhteentoimivuus, jonka jälkeen tulee organisaatiotason yhteentoimivuus (prosessit). Seuraavana on lainsäädännöllinen yhteentoimivuus ja kaikkein ylimpänä tasona on poliittinen konteksti, yhteisymmärrys ja tuki yhteentoimivuudelle (www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/havl_1_2011_p.shtml).

Valtiovarainministeriön tietojärjestelmien semanttisen yhteentoimivuuden kehittämismallia käsittelevässä työryhmämuistiossa "Sanastot siltana saumattomalle tietojenvaihdolle" todetaan, että "semanttinen yhteentoimivuus mahdollistaa, että [tieto]järjestelmä pystyy yhdistelemään eri lähteistä vastaanottamaansa tietoa ja käsittelemään sitä tavalla, jossa tietojen merkitys säilyy" (Sanastot siltana saumattomalle tiedonvaihdolle; Valtiovarainministeriö/Hallinnon kehittämisosasto – Työryhmämuistio 3/2005). EU-komission suosituksessa sähköisten terveystietojärjestelmien rajat ylittävistä yhteentoimivuudesta todetaan semantti-

sella yhteentoimivuudella tarkoitettavan "sen varmistamista, että vaihdetun tiedon tarkka tarkoitus on minkä tahansa muun sellaisen järjestelmän tai sovelluksen ymmärrettävissä, jota ei ole alun perin kehitetty tähän tarkoitukseen." (<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008H0594:FI:NOT>)

Huhtikuussa 2009 hyväksytty JHS-suositus *JHS 170 – Julkishallinnon XML-skeemat* ja seuraavan vuoden huhtikuussa hyväksytty *JHS 175 – Julkisen hallinnon sanastotyöprosessi* muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla viranomaisten tietojärjestelmien semanttista yhteentoimivuutta voidaan lisätä systemaattisesti tulevina vuosina. Suositukset ovat yhdessä merkittävä virstanpylväs pitkäköksi osoittautuneella tiellä kohti julkisen hallinnon tietojärjestelmien yhteentoimivuutta.

Edellä mainituista eurooppalaisista yhteentoimivuusperiaatteista Suomen julkishallinnossa on aiemmin kiinnitetty huomiota lähinnä teknisen yhteentoimivuuden edistämiseen. Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta julkaisi jo vuonna 1994 ehdotuksen EDI-teknoologiaan pohjautuvasta sanomavälitteisestä tietopalvelusta, joka mahdollistaisi eri viranomaisien hallussa olevan erimuotoisen tiedon yhteiskäytön. Ehdotuksessa todettiin muun muassa, että yhteiskäyttöä varten on sovittava paitsi tietojen esittämis- ja siirtotavoista, jotka edustavat pääasiallisesti tiedonvälityksen teknistä standardointia, myös tietojen yhdenmukaisesta kuvaamistavasta, joka kertoo tietojen sisällön, rakenteen ja muodon (A. Rainio: *Sanomavälitteinen tietopalvelu – rekisterien yhteiskäyttö*; Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan julkaisu 2/1994; ISBN 951-47-9463-X).

Yksityissektorilla tiedonsiirron keskeisenä teknisenä standardina vuosikymmeniä toiminut EDI/OVT ei kuitenkaan lyönyt itseään merkittävässä määrin läpi Suomen julkisessa hallinnossa, jossa katseet kohdistettiin vuosituhanen alussa uuteen tietojen rakenteiseen esittämistapaan eli XML-teknoologiaan. Valtiovarainministeriön vuonna 2003 julkaisemassa "Julkishallinnon XML-strategiassa" mainittiin että aikaisemmat pyrkimykset yhteentoimivuuden ja yhteiskäytön toteuttamiseksi olivat kestäneet liian kauan ja kustannukset nousseet liian korkeiksi. XML:n nähtiin tarjoavan mahdollisuuden edullisempaan ja tehokkaampaan tapaan integroida eri alustoille kehitettyjä järjestelmiä (Julkishallinnon XML-strategia; Valtiovarainministeriö/Hallinnon kehittämisosasto – Työryhmämuistio 18/2003).

Paitsi XML-strategiassa myös edellä mainitussa (pari vuotta myöhemmin julkaistussa) VM:n työryhmämuistiossa kiinnitettiin kuitenkin teknisen yhteentoimivuuden ohella erityistä huomiota myös semanttiseen yhteentoimivuuteen – pelkästään teknisistä ratkaisuista sopimi-

nen ei mahdollistaisi erilaisten tietojärjestelmien yhteiskäyttöä vaan toiminnan ja tietojärjestelmien kehittäjien on yhdessä sovittava käytettävistä käsitteistä ja sanastoista (Sanastot siltana saumattomalle tiedonvaihdolle; Valtiovarainministeriö/Hallinnon kehittämisosasto – Työryhmämuistio 3/2005). Muistioiden sisältämiä konkreettisia toimintaehdotuksia ei kuitenkaan ryhdytty aktiivisesti edistämään ennen JHS 170 -työryhmän muodostamista kesällä 2008.

JHS 170:n keskittyessä XML-sanomarakenteiden nimeämis- ja muodostamissääntöihin eli yhteentoimivuuden teknisempiin osiin on JHS 175 suosituksesta se, joka kuvaa julkisen hallinnon käyttöön keskitetyksi hallinnoidun prosessin yhtenäisen ja yhteiskäyttöisen sanaston muodostamista ja yhdenmukaista dokumentaatiota varten. Keskeisenä tekijänä prosessissa on ns. Ydinsanastoryhmä (YSR), eli toimintaa ohjaava ja koordinoiva elin, joka ottaa samalla myös vastuun tiettyjen ns. ydinkäsitteiden määrittelystä. Ydinkäsitteiksi suositus määrittelee käsitteet, jotka ovat niin yleisiä julkisen hallinnon toiminnassa, että on luontevaa nostaa ne YSR:n omistukseen ja hallintaan (JHS 175 Julkisen hallinnon sanastotyöprosessi; Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta – Huhtikuu 2010). Suosituksessa kuvataan lisäksi, miten sen puitteissa tehtävä sanastotyö tulisi organisoida käytännössä. Itse sanastotyön toteuttamistapaan suositus ei varsinaisesti ota kantaa, vaan mainitsee soveltuviksi menetelmiksi esimerkiksi ISO 11179-1-4:n tai Sanastokeskus TSK:n kuvaamat määrittelymenetelmät.

Olenneinta suosituksen soveltamisessa on kuitenkin YSR:n ja ns. intressiyhteisöjen välinen vuorovaikutus. Intressiyhteisöt ovat erilaisista toimijoista koostuvia ryhmiä, jotka havaitsevat tarpeen jakaa tiettyjä toiminnalleen keskeisiä tietoja keskenään. Intressiyhteisön voi muodostaa esimerkiksi toimiala, hallinnonala, organisaatio, organisaatioyksikkö, yhteisen prosessin osapuolet tai näiden erilaiset yhdistelmät. Prosessin aikana intressiyhteisön tietojenvaihdossa käyttämät käsitteet käydään läpi yhdessä YSR:n kanssa siten että YSR suodattaa käsitteistä oman tulkintansa mukaan ydinkäsitteiksi luokiteltavat käsitteet ja tuottaa niille suosituksen osoittamat metatiedot. Muille tarvittaville käsitteille pyritään myös löytämään julkisen hallinnon organisaatioista tahot, jotka vastaisivat niiden erityisasiantuntemusta edustavien käsitteiden metatiedoista. Intressiyhteisö ei siis välttämättä tule "omistamaan" kovinkaan suurta osaa niistä käsitteistä, joita se keskinäisessä tietojenvaihdossaan hyödyntää.

JHS 175 -prosessi tarvitsee toimiakseen paitsi YSR:n ja intressiyhteisöjen tapaisia aktiivisia toimijoita myös teknisiä apuvälineitä käsitteistä laadittavan dokumentaation tallentamiseksi. Yksittäinen käsite ja sen suosituksen mukaiset metatiedot tallennetaan ns. käsiteartik-

keleina JHS-sanastoon, joka on osa JHS-metatietorekisteriä. Kyseinen rekisteri taas tulee olemaan osa julkisen hallinnon yhteistä ns. metatietopalvelua. Tämä palvelun suunnittelu liittyy meneillään olevan valtiotason kokonaisarkkitehtuurin määrittelyn tietoarkkitehtuuri-osioon, jonka kesäkuussa 2010 julkaistussa väliraportissa todetaan, että julkishallinnon tietoarkkitehtuurin kannalta nykytilan haasteet ja kehittämiskohteet edellyttävät ensisijaisesti metatietoarkkitehtuurin kehittämistä. Edeltävien raporttien tapaan keskeiseksi kehittämiskohteeksi nostetaan semanttinen yhteentoimivuus eli "*...sopimista yhteisistä metatietomäärittelyksistä sekä yhteisiä pelisääntöjä niiden käytöstä ja noudattamisesta*" (Valtiotason kokonaisarkkitehtuurin määrittely – Julkishallinnon tietoarkkitehtuuri; Väliraportti 22.6.2010; Valtiovarainministeriö/Valtion IT-toiminnan johtamisyksikkö (ValtIT)). Nämä metatietomäärittelykset julkaistaisiin siis mainitussa yhteisessä palvelussa.

Sanastotyön merkitystä vähättelemättä JHS 175:n ja JHS 170:n taustalla oleva visio paljastuu kuitenkin vasta JHS-metatietorekisterin toisen osan eli JHS-skeemakirjaston käyttöönoton myötä. Jo nyt pilottikäytössä oleva JHS-metatietorekisteri on nimittäin toteutettu siten, että yksittäisen käsitteen metatietojen tultua hyväksytyksi YSR:n toimesta suosituksen kuvaamalla tavalla, yksittäisten käsitteiden ns. teknisistä nimistä (osa metatietomäärittystä) muodostetaan automaattisesti ns. atomaariskeemoja, eli JHS 170 -suositusta noudattavia XML-skeemoja, jotka sisältävät käsitteiden atomisia tyyppi- ja elementtimäärittelyjä tietyn luokittelulogiikan mukaan ryhmiteltyinä.

Menemättä liian syväälle taustalla oleviin teknologioihin voidaan edellä mainittu visio kuvata parhaiten loppuasiakkaan eli kansalaisen, kuntalaisen tai yrityksen näkökulmasta. Tavoitteena on turhan byrokratian karsiminen julkisesta hallinnosta siten, että ne hallinnolliset prosessit jotka perustuvat lähes yksinomaan asiakasta koskevien tietojen käsittelyyn laissa määrätyllä tavalla automatisoidaan mahdollisimman pitkälle. Yksittäisen viranomaisen tehtäväksi tulee tällöin omien loppuasiakkaille tarjottavien palveluiden kuvaaminen toiminnallisina asiankäsittelyprosesseina, joissa tarvitaan tiettyjä tietoja ja sovelletaan tiettyjä sääntöjä. Näiden prosessien automatisointi voidaan toteuttaa esimerkiksi erilaisilla prosessinhallintateknologioilla (mm. BPM), sääntökoneilla (BRE) sekä prosessien ja sääntöjen tarvitsemien tietojen tarjoamisella avoimien standardien kyselyrajapintojen kautta hyödynnettäväksi (SOA eli palvelupohjainen arkkitehtuuri). Vallitsevan teknologisen valtavirtakäsityksen mukaan avoimet standardit kyselyrajapinnat tulisi toteuttaa XML-teknologioin, jolloin rajapinnan tarjoamat tiedot kuvattaisiin valikoituina koosteina JHS-skeemakirjaston tarjoamien atomaariskeemojen sisältämistä tietoelementeistä.

Ideaalitulanteessa kansalaisen ja kuntalaisen oikeudet ja velvollisuudet yhteiskunnan suuntaan hoituisivat proaktiivisesti ilman että hänen itse tarvitsee tehdä muuta kuin elää omaa elämäänsä ja vastata satunnaisiin automaattisesti taustalla suoritettavien prosessien tarvitsemää tietosisältöä tarkentaviin kysymyksiin – luonnollisesti elektronisesti omalta päätelaitteeltaan. JHS 175 ja JHS 170 edistävät vahvasti omalta osaltaan tämän vision toteutumista luomalla puitteet merkittäväälle osalle tarvittavan uuden infrastruktuurin luomista Suomen julkiseen hallintoon. Vertailu menneiden vuosisatojen suuriin logistiikka- ja verkostohankkeisiin kuten postilaitoksen, rautateiden ja puhelinverkkojen kehittämiseen ei ole kovin kaukaa haettu.

Kenties positiivisinta näihin kahteen JHS-suositukseen liittyen on se tosiseikka, että niitä on ryhdytty myös soveltamaan käytännössä prosessin kuvaamalla tavalla. JUHTAn mandaatilla vuoden 2011 loppuun toimivan Ydinsanastoryhmän edesottamuksia voi seurata paitsi kaikille avoimena olevasta JHS-metatietorekisteristä (<http://jhsmeta.fi>) myös yhteisöpalvelu LinkedInin keskusteluryhmistä "JHS 170" ja "JHS 175". Toiminnan kehittämiseen kaivataan aktiivisia keskustelunavauksia ja kommentteja sekä varsinaisen sanastotyön että teknisten tietokomponenttien hyödyntämisen näkökulmasta. Menestyksen avaimena on aktiivinen verkostoituminen ja toimiminen yhdessä vision innoittamana.

MIKAEL AF HÄLLSTRÖM
SKATTEFÖRVALTNINGEN / ARBETSGRUPPEN FÖR DEN OFFENTLIGA
FÖRVALTNINGENS KÄRNBEGREPP

Mot en förvaltning som verkligen betjänar – en gemensam metadataarkitektur som hörnsten för interoperabilitet

Lagen om styrning av informationsförvaltningen inom den offentliga förvaltningen som träder ikraft i september förpliktar myndigheterna att planera och beskriva sin övergripande arkitektur samt att efterfölja denna tillsammans med de beskrivningar och definitioner av interoperabilitet som arkitekturen förutsätter. Lagens målsättning är att effektivisera den offentliga förvaltningens verksamhet samt att förbättra det offentliga tjänsteutbudet.

I lagens förarbeten nämns att interoperabla informationssystem som utvecklats i enlighet med gemensamma principer och den övergripande arkitekturen möjliggör en höjning av automatiseringsnivån i verksamhets- och serviceprocesserna inom förvaltningen, vilket minskar den administrativa bördan för medborgare, företag, sammanslutningar och myndigheter. Interoperabilitet möjliggör också utveckling av tväradministrativa processer och tjänster på ett enklare och kostnadseffektivare sätt. (www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2010/20100246.pdf)

I tidigare offentliga rapporter angående främjandet av interoperabilitet har man hävdad, att interoperabilitet kräver utöver avtalande om de presentations- och överföringssätt som i huvudsak representerar en teknisk standardisering av dataförmedlingen även avtal om sättet på vilket informationen beskrivs, närmast då dess innehåll, stuktur och form. (A. Rainio: Sanomavälitteinen tietopalvelu – rekisterien yhteiskäyttö; Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan julkaisu 2/1994; ISBN 951-47-9463-X).

Arbetet med att å ena sidan aktivt harmonisera den terminologi, som myndigheterna använder sig av vid handläggande av ärenden, samt att å andra sidan skapa ett enhetligt teknisk format för förmedlandet av det till innehållet harmoniserade informationen påbörjades sommaren 2009 i och med grundandet av arbetsgruppen för den offentliga förvaltningens kärnbegrepp. Arbetsgruppens arbete baserar sig på två JHS-rekommendationer, JHS 170 och JHS 175, vilka hör till de i ovan nämnda lag omtalade beskrivningarna av interoperabilitet som myndigheterna bör framledes efterfölja.

JHS 170 fokuserar sig på de regler för namngivning och strukturer som bör efterföljas vid skapandet av interoperabla XML-meddelanden, medan JHS 175 beskriver en process för harmoniseringen av den semantik som dessa XML-meddelanden innehåller. Målet är att genom tillämpning av principerna för terminologiarbete skapa s.k. kärnbegrepp för att utnyttjas i förvaltningsgemensamma och domänspecifika begrepps- och datamodeller. Exempel på kärnbegrepp, vars innebörd bör vara samstämmig hos samtliga organisationer inom den offentliga förvaltningen är "person", "förnamn", "civilstånd", "adress", "postnummer", "organisation", "yrke", "inkomst" mm.

Den finländska arbetsgruppen följer även noga med den internationella utvecklingen på den semantiska interoperabilitetens område. Till de viktigaste referenserna och informationskällorna hör utöver SEMIC.EU och interoperabilitetsarbetet på EU-nivån även nationella projekt, såsom National Information Exchange Model (NIEM) i USA, XÖV-standardiseringsarbetet i Förbundsrepubliken Tyskland samt vidareutvecklingen av OIOXML och den modellbaserade datastandardiseringen i Danmark.

IGOR KUDASHEV
UNIVERSITY OF HELSINKI

Workflow Models for Collaborative Terminology Work

Introduction

Tools for collaborative content creation have rapidly gained popularity during the last decade. In terminology work, too, there has been increasing pressure to pass from committee-driven work to large-scale discussions with different stakeholders and domain experts. A good example is *Groups for IT terminology* (in Finnish *Tietotekniikan termitalkoot*) that were set up in Finland, Sweden, Norway and Greece in 1999 and are still working, at least in Finland (Suhonen 2009).

If well-organized, collaborative terminology work may have many benefits, the most important of which are the following:

- Continuous character of work, which allows keeping content up to date.
- More objective picture of the domain concept system and terminology due to the involvement of various stakeholders.
- A good chance to preserve and activate "silent knowledge" and "grass level knowledge" in organizations and companies.
- Usually a higher speed of content creation in comparison to the traditional models.
- Usually lower direct costs of content creation in respect of the content volume.

At the same time, collaborativeness presents many challenges (some of which are discussed in Kudashev, Kudasheva & Carlson 2010b). These challenges can be addressed by providing contributors with quality assurance tools (see Kudashev, Carlson & Kudasheva 2010a), sufficient help and support, as well as by creating a favourable and motivating "ecosystem" for the users. In this paper, I will focus on the latter question.

The proposed model was created for the *TermFactory* platform, which is a platform and a workflow for distributed collaborative ontology-based terminology work. *TermFactory* was developed in the *ContentFactory* project (2008–2011) carried out at several departments of the University of Helsinki and Aalto University. The project was financed by the Finnish Funding Agency for Technologies and Innovation (Tekes) and a number of language industry companies.

"Terminologist-oriented" model

The initial workflow model that was suggested at the beginning of the *ContentFactory* project can be called "terminologist-oriented". It is a loop with three main stages:

1. At the first stage, general users comment existing records and propose term candidates via discussion tools, such as forums.
2. At the second stage, these comments and proposals are revised by moderators who then make modification proposals via a Wiki platform.
3. At the last stage, authorised language or terminology professionals revise the proposals made by moderators and make modifications to the repositories with the help of an ontology editor.

The "terminologist-oriented" model is an example of *supervisor moderation* which can often be found in Internet forums. However, in respect of collaborative terminology work, this model has several disadvantages.

First, the process is too slow, as new term candidates and modifications to term records have to be checked and approved by at least two people. Meanwhile, time constraints are very rigid in modern business environment. Second, the original proposal by a general user may get distorted as it passes two stages of interpretation and revision. Third, models based on supervisor moderation are rather "authoritarian", as moderators enjoy trust by the administrator but not necessarily by the community. This may sooner or later lead to conflicts and have a negative impact on the general users' motivation.

"Community-oriented" model

An alternative model, which can be called "community-oriented", has been built on the following principles:

- Direct and real-time editing of term records is available to all the members of the community.
- Trust by administrators is counter-balanced with trust by the community.
- Quality is achieved with the help of user moderation, content rating, and a reputation system.

Direct and real-time editing

Direct and real time editing of term records is available in the "community-oriented" model to all registered members of the community. Previous versions of records are stored in *Edit*

History and can be reverted from there, like in *Wikipedia*. No entry locking is used, but a notice is issued if a record is being edited by another user.

Direct editing without prior moderation presupposes strict authentication and other security procedures. Registration in the system under one's real name is compulsory. The login is persistent and cannot be changed. For users who register as individuals and not as members of an organization, registration is verified by an SMS sent to the user's mobile phone. Users' IP-addresses are registered in the system to help combat abuses. During the registration users have to provide information about their expertise in terminology work, multilingual communication and special domain expertise.

Supervisor moderation is used only as a means against behavioral problems (insulting posts, personal attacks, spam and other kinds of abuses). If contributors notice problems of this kind, they can use the button *Signal to moderator* and report the problem. Moderators can be appointed by the administrator based on users' requests for moderatorship. *Wikipedia* has elaborated a good set of criteria for the selection of moderators (see http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Guide_to_requests_for_adminship; accessed 15.8.2011).

Content rating

The purpose of content rating is to estimate the results of collaborative terminology work by ranging different versions of the same field. Contributors can rate content by assigning one to ten stars to the data fields in the current version of a record or its previous versions in the edit history.

Users can rate an unlimited number of fields. They can change their rating for a particular version of a field but they can not rate it multiple times. It is not allowed to rate one's own contributions.

Reputation system

The reputation system in the proposed model was inspired by *Slashdot*, one of the oldest and most popular collaborative weblogs in existence. *Wikipedia* praises it as the definitive example of a user moderation system in the context of Internet forums (http://en.wikipedia.org/wiki/Moderation_system, accessed 15.8.2011). The highly sophisticated reputation system used in *Slashdot* was not been borrowed as such but adapted and modified for the needs of collaborative terminology work.

Trust by community

There are two kinds of trust in the proposed model: trust by community and trust by administrator. Trust by community means that users rate each other's contributions and in this way gain positive or negative "karma".

Each contributor gets a certain amount of karma points on a regular basis (for example, once a week). The higher the reputation level of a user, the more karma points he or she gets. Karma points do not expire but new points are not distributed until the old ones have been used.

Users give their karma points to other contributors for the contributions they have particularly liked or disliked. Contributors are encouraged to focus more on rating good work: 70 % of the distributed points have to be positive.

Karma points can not be assigned to contributors directly but only by rating their contributions. When selecting the number of stars for a field, users can also assign a positive or negative karma point to the person who has last contributed to the field in question.

Contributions can be rated both in the actual version of the entry and in the edit history. Users can rate the same contribution only once and only with one point. Karma points are anonymous, i.e. contributors will not know who has rated their work.

Karma points are domain- and language-specific. As each term is linked to some domain and each data field is linked to some language section, the system can automatically keep track of how many points the user has got in each domain and language. This information is later used for determining in which domains and languages the user can become a verifier. Accordingly, each karma point assigned to the user is divided into two halves – domain-specific and language-specific karma.

Having gained enough karma points, contributors are promoted to the next reputation level. There can be, for example, 10 reputation levels. Each new level increases contributors' authority as they are awarded with more karma points to distribute. At the same time, the higher the reputation level, the more points are required for an upgrade to the next level.

Having reached the highest reputation level, contributors get the status of *distinguished contributor*. This status allows them to verify term articles in domains and languages in which they have gained enough karma points.

Trust by administrator

The other kind of trust is trust by administrator. Professional terminologists and other contributors who have enough experience in terminology work can be verified by the administrator and get the status of *authorized contributors* with the highest reputation level. Authorized contributors can verify term records according to their declared language and domain proficiency. Authorized contributors and distinguished contributors have virtual badges of different colours so that members of the community can decide for themselves what kind of verifiers they trust more.

Demotion

Contributors who get negative karma can be demoted to lower reputation levels. In case of demotion from the top level, contributors lose their right to verify data. If they are unable to restore their reputation level within a month, verifications made by them are deleted from the system.

Data verification

Distinguished and authorized contributors can verify individual data fields or groups of data fields in a term record. Verification can be of two types: standard and quick. Standard verification means that verifier has used the best practices of systematic terminology work (for example, concept analysis) when verifying term records. Quick verification is used in cases when a limited amount of terms which do not necessarily form a concept field have to be quickly verified by an experienced member of the community.

Verified data is not copied to a separate collection; it is only marked as verified. Even if a verified version is later overwritten by other contributions, it can still be found in the edit history.

At least the following data should be provided in the "verification ticket": type of verification (quick or standard), verifier, organization which the verifier possibly represents, verification date and verifier's comments. For a particular field, only the latest verification ticket is stored while previous verification tickets of the same verifier are deleted.

Closed collections

The public collection in the community-oriented model is open to everybody. At the same time, individuals and organizations can create closed collections. The initiator of the crea-

tion of a closed collection becomes its administrator and can invite other users and delegate rights to them. If the administrator invites other users, he or she can no longer terminate the collection without their consent. If the administrator wants to terminate the collection, he or she sends a request to the TF administrator who issues an announcement to all the members of the correspondent community. If no objections are obtained in a reasonable amount of time, the collection is terminated.

In a closed collection, records can be created from scratch or copied from the public collection. Closed collections can be made public by the administrator of the collection with the consent of the community of the closed collection.

The reputation system functions in closed collections in the same way as in the public collection with two exceptions. First, administrator may choose not to use the "karma model" but to manually assign the status of authorized contributor to selected users. Second, administrator can customize the amount of karma points for the purposes of the closed collection. Karma points gained in closed collections do not count in the public collection.

Workflow model for traditional terminology work

The nature of traditional terminology work requires that it should be done in closed collections. Record locking is used, and users work on records in turn. At the beginning of the project, members of the team work out a plan which among other things describes the general workflow.

For example, it may be agreed that terminologists extract terms and context definitions from texts and then send the material to domain experts. After several rounds of discussion between terminologists and domain experts the data is sent to the editor, etc. So, at the very first stage only terminologists can edit the entries. When they want to contact domain experts, they "send" the article to them by choosing the addressee from the list of users. The domain expert will get a message that his or her attention is needed. Once the expert starts to work on the entries, they are locked from editing by others.

In the traditional scenario, no reputation system is needed. However, contributors may need a hint about who is who in the team. For these purposes the administrator of a closed collection can distribute roles and specify the languages and domains to which they apply, such as "terminologist", "domain expert", "editor", "proofreader" (in a specified language and domain). Content rating may be useful in the traditional terminology work as well.

Future prospects

The development of the *TermFactory* platform and workflows will continue in the *CF-PreComm* project aimed at commercialization of the TF solution. The proposed model will be tested, evaluated, and fine-tuned in real terminological projects.

We also plan to develop a wider range of workflow models and "ecosystems" for different clients and projects, for example small terminology project in a trustworthy environment vs. wide-scale collaborative project; descriptive vs. normative terminology project, etc. Finally, a *Workflow Guide* will be created in order to help users choose a workflow that suits their needs the best.

Bibliography

Kudashev, Igor, Carlson Lauri, and Kudasheva, Irina (2010a). *TermFactory: Collaborative Editing of Term Ontologies*. In Bhreathnach, Úna, and Barra-Cusack, Fionnuala (eds) *Terminology and Knowledge Engineering Conference 2010. Presenting Terminology and Knowledge Engineering Recourses Online: Models and Challenges*. Dublin: Fiontar, Dublin City University. 479–500.

Kudashev, Igor, Kudasheva, Irina, and Carlson, Lauri (2010b). *TermFactory: A Platform for Collaborative Ontology-based Terminology Work*. In Dykstra, Anne, and Schoonheim, Tanneke (eds) *Proceedings of the XIV Euralex International Congress (Leeuwarden, 6–10 July 2010)*. Ljouwert: Fryske Akademy; Afûk. 931–936.

Suhonen, Sirpa (2009). 10 vuotta Tietotekniikan termitalkoita. *Terminfo* 1/2009. 7. [Finnish IT Terms for 10 Years].

TINE LASSEN, BODIL NISTRUP MADSEN & HANNE ERDMAN THOMSEN
INSTITUT FOR INTERNATIONALE SPROGSTUDIER OG VIDENSTEKNOLOGI (ISV),
CBS – HANDELSHØJSKOLEN I KØBENHAVN, DANMARK

Automatisk samkøring og kvalitetssikring af data i en term- og vidensbank

1. Introduktion

En dansk term- og vidensbank, hvor parallelsproglig viden inden for fagdomæner kan indsamles, struktureres og formidles er en nødvendig forudsætning for, at vi kan sikre fastholdelse og udvikling af et dansk fagsprog til formidling og udvikling af viden.

For at kunne etablere en dansk term- og vidensbank af et tilstrækkeligt omfang og af en tilstrækkelig høj kvalitet, er der brug for at udvikle metoder til automatisk ekstraktion af viden fra tekster samt automatisk kvalitetssikring. Disse problemer adresseres i et nyligt igangsat forskningsprojekt ved CBS, DanTermBank-projektet, hvorunder der udvikles metoder og værktøjer der kan bearbejde store mængder af tekst og uddrage den viden som skal indgå i en dansk term- og vidensbank. Her beskrives i høj grad visioner og planer, snarere end gennemførte projekter.

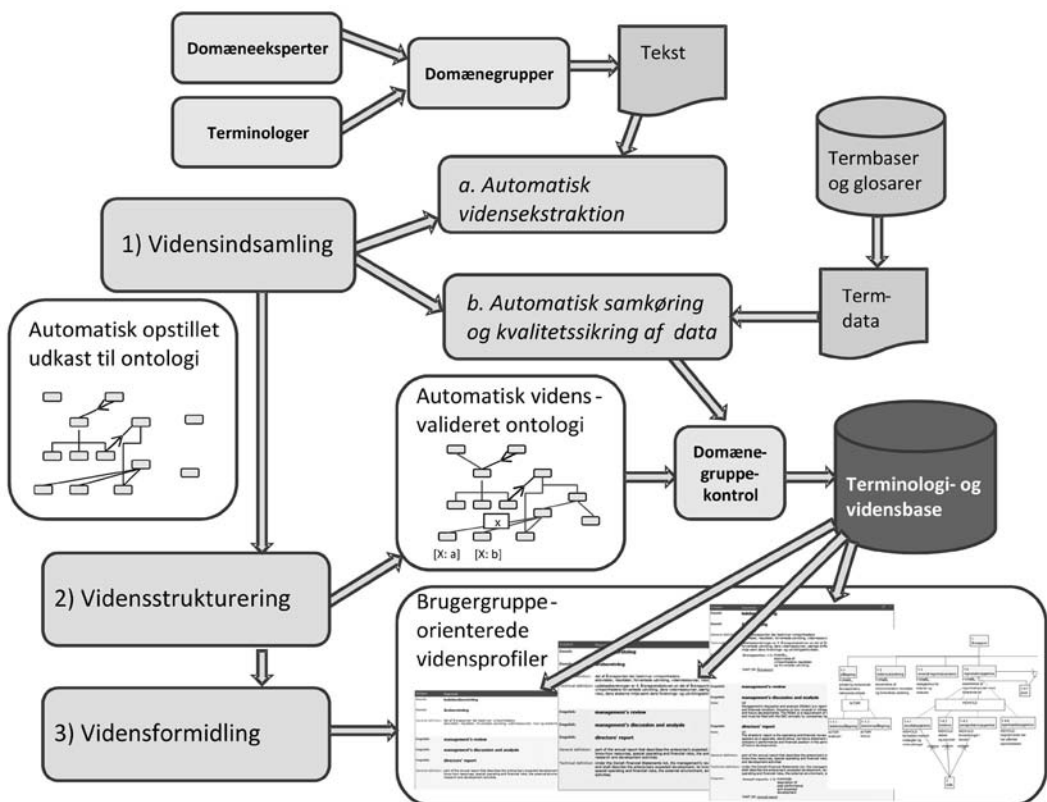
Projektet omfatter tre delprojekter som beskrives nedenfor; vi vil imidlertid her særligt fokusere på problemer forbundet med delprojektet *automatisk samkøring og kvalitetssikring af eksisterende terminologiske data*, som illustreres ved eksempler fra eksisterende termbanker.

1.1 Baggrund

Vi ser tre primære målgrupper for en dansk term- og vidensbank: Én målgruppe er medarbejdere i virksomheder, organisationer og myndigheder som har behov for let adgang til viden om deres fagområde på dansk og fremmedsprog. En anden målgruppe er studerende, som har et stort behov for information om betydning og oversættelse af danske og engelske termer, fordi undervisning på danske universiteter i stigende grad foregår på engelsk. En tredje målgruppe er borgere med et andet modersmål end dansk, som ligeledes kan have behov for adgang til information om betydning og oversættelse af termer, fx i forbindelse med anvendelse af borgerportaler og selvbetjeningsløsninger.

Udarbejdelse af ontologier og definitioner på dansk og fremmedsprog inden for specifikke fagdomæner er et meget tidkrævende arbejde. Målet for projektet er derfor at udvikle innovative og avancerede modeller og metoder til automatisk ekstraktion af viden, automatisk opbygning og validering af ontologier samt brugergruppeorienteret formidling af viden. Om projektet udmunder i en national termbank afhænger bl.a. af politiske beslutninger.

Deltagere i DanTermBank-projektet er en forskningsgruppe under ISV på CBS, medarbejdere fra DANTERMcentret, samt en systemudvikler. Projektet er støttet af VELUX-fonden (<http://veluxfonden.dk>).

Figur 1: Oversigt over DanTermBank-projektet

1.2 Oversigt over projektet og dets delprojekter

Projektet omfatter tre delprojekter (se Figur 1). Delprojektet 1 har to spor, som dels drejer sig om automatisk ekstraktion af viden om begreber fra tekster, dels automatisk samkøring af data fra eksisterende kilder. Delprojekt 2 fokuserer på automatisk opbygning, validering og opdatering af ontologier, og delprojekt 3 fokuserer på brugergruppeorienteret vidensformidling, jf. også (Madsen, Thomsen, Halskov & Lassen, 2010).

Delprojekt 1. Vidensindsamling

a. Automatisk vidensekstraktion fra tekster

Under dette spor udvikles metoder og værktøjer; dels til kompilation af domænespecifikke korpora fra nettet (se (Lassen, Madsen & Thomsen, 2011)), dels til identifikation og ekstraktion af såvel termer som begrebsrelationer. Det vil sige at vi søger at udvikle metoder og værktøjer som på baggrund af en samling af tekster inden for et fagområde kan udtrække relevante begreber samt information om relationer mellem dem. På baggrund af en sådan ekstraheret viden kan vi herefter opbygge udkast til terminologiske ontologier. Disse udkast viderebearbejdes under delprojekt 2.

Delprojekt 2. Videnstrukturering

I dette delprojekt vil vi arbejde med metoder og værktøjer til optimering og validering af de terminologiske ontologier der kommer ud af den automatiske vidensekstraktion. Der tages udgangspunkt i en tidligere udviklet prototype beregnet til computerstøttet ontologibygning baseret på terminologiske principper (CAOS) (se fx (Madsen, Thomsen & Vikner, 2004), (Madsen, Thomsen & Vikner, 2006) og (Madsen & Thomsen, 2009)).

Eksisterende termdata, fx definitioner, kan endvidere bidrage til automatisk opbygning og validering af ontologier. Ideelt set er termdefinitioner analytiske, dvs. de angiver nærmeste overbegreb (genus proximum) og karakteristiske træk der adskiller det definerede begreb fra sideordnede begreber (differentia specifica). Disse oplysninger kan udtrækkes automatisk og herefter anvendes til begrebsindplacering i en ontologi.

Delprojekt 3. Vidensformidling

I dette delprojekt vil vi arbejde med teorier og metoder til brugertilpasning af visning af termplysninger til forskellige brugergrupper. Fx vil en folkeskoleelev og en professionel oversætter have forskellige oplysningsbehov, og af samme grund markedsføres én og samme ordbog heller ikke til så forskellige brugergrupper. En webbaseret termbasegrænseflade giver unikke muligheder for at brugertilpasse visninger i langt højere grad end trykte værker.

2. Automatisk samkøring og kvalitetssikring af data

2.1 Introduktion

Der er to fremherskende problemstillinger forbundet med samkøring af termdata fra forskellige kilder:

- Data kan have forskellig struktur, forskellige lagringsformater og være af forskellig kvalitet.
- Indgange fra forskellige kilder kan udgøre 'falske dubletter' eller 'falske ækvivalenter'

I projektet vil vi behandle begge problemkomplekser, men her vil vi særligt fokusere på behandling af falske dubletter og ækvivalenter. Falske dubletter opstår hvis man under samkøring af data enten ikke gør noget forsøg på sammenkobling af indgange der beskriver samme begreb, eller hvis forsøg på en sådan sammenkobling ikke lykkes. Falske ækvivalenter opstår kun hvis forsøg på en sammenkobling udføres, men ikke lykkes tilfredsstillende (fx ved ukritisk sammenkobling af alle indgange med samme udtryksside).

2.2 Eksempler

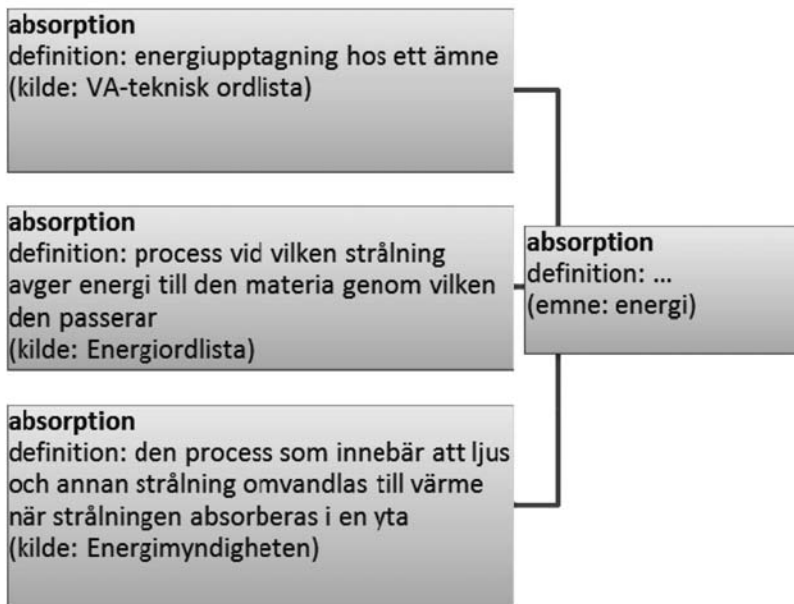
En bruger leder efter definitioner og oversættelsesforslag til en term, og forventer et præcist svar; hvis brugeren præsenteres for utallige mere eller mindre ens svar på søgningen, eller alternativt kun ét meget bredt defineret svar, nedsættes tilliden til termbankens troværdighed og brugbarhed. Det er derfor vigtigt at sammenkoble termindgange som repræsenterer samme semantiske indhold, og tilsvarende at opdele termindgange som repræsenterer forskelligt semantisk indhold.

Vi mener ikke at udfordringen med samkøring af data er løst tilfredsstillende i andre sammenlignelige termbanker:

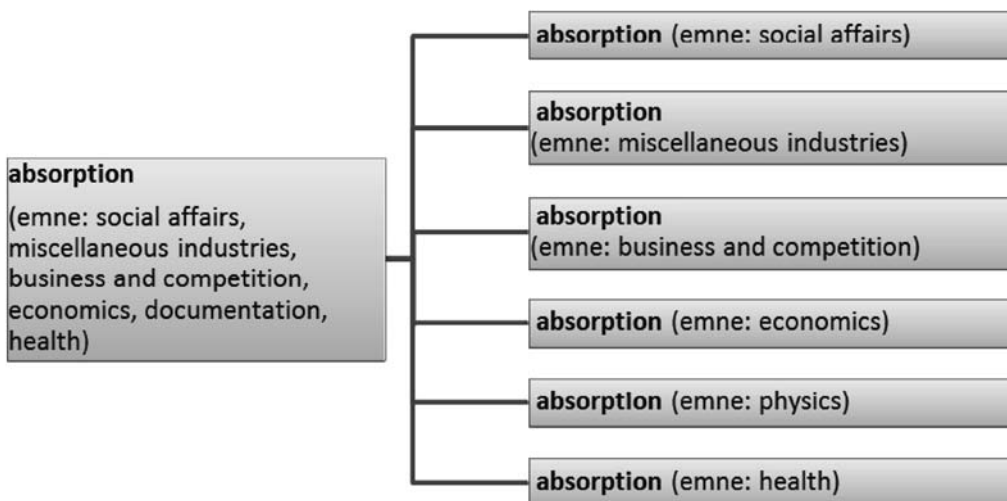
- I Rikstermbanken (www.rikstermbanken.se) og IATE (<http://iate.europa.eu>) er falske dubletter ikke slået sammen.
- I EuroTermBank (www.eurotermbank.com) foretages en automatisk sammenkobling af indgange, men resultatet er dog ikke altid optimalt, da der i samme indgang kan forekomme definitioner af vidt forskellige begreber (det vil sige at der er falske ækvivalenter).

Figur 2 og Figur 3 nedenfor illustrerer eksempler på hhv. falske dubletter og ækvivalenter: I Figur 2 beskriver adskilte termindgange samme begreb dog med forskelligt formulerede defi-

nitioner tilknyttet, og de bør derfor slås sammen til én indgang. I Figur 3 er en lang række termindgange slået sammen på baggrund af en overlappende udtryksside, men de bør adskilles svarende til forskellige betydninger inden for forskellige domæner.

Figur 2: Sammenkobling 'falske dubletter' (Kilde til termdata: Rikstermbanken)

Figur 3: Adskillelse af 'falske ækvivalenter' (Kilde til termdata: EuroTermBank)

Ved en søgning på termen absorption i de tre ovennævnte termbanker, fås vidt forskellige antal svar:

- IATE – 674 resultater
- Rikstermbanken – 63 resultater
- EuroTermBank – 42 resultater

Bemærk at antallet af svar ikke nødvendigvis vil være identisk ved en søgning i dag, da termbankerne løbende opdateres og udvides, og i øvrigt er afhængige af de specifikke søgeparametre der angives.

IATE, som giver langt det største antal søgeresultater, opdeler resultaterne fordelt på emnekategorier (se Figur 4).

The screenshot shows the IATE search interface with the following details:

- Search Interface:** The search term "absorption" is entered in the search box. The language is set to "English (en)".
- Search Results:** The results are displayed in a table format, categorized by domain. The results show a large number of hits (674) for the term "absorption" across various domains.
- Domains and Results:**
 - Migration, Technology and technical regulations [Council]:** 1 result: "absorption" (4 stars).
 - Physical sciences, ENERGY [COM]:** 1 result: "absorption" (4 stars, +@).
 - Communications, Electronics and electrical engineering [COM]:** 1 result: "absorption" (4 stars, +@).
 - Physical sciences [COM]:** 2 results: "energy absorption" (4 stars, +@) and "absorption of radiation" (4 stars, +@).
- Additional Information:** Each result entry includes a star rating and a "Full entry" link.

Figur 4: Søgning efter termen absorption i IATE

Brugeren præsenteres for et meget stort antal hits, fordi hver emnekategori giver anledning til en indgang – også selv om emnerne evt. måtte være nært relaterede. Det er derfor vanskeligt for brugeren at finde den relevante indgang i forhold til dennes informationsbehov.

Brugeren præsenteres for et meget stort antal hits, fordi hver emnekategori giver anledning til en indgang – også selv om emnerne evt. måtte være nært relaterede. Det er derfor vanskeligt for brugeren at finde den relevante indgang i forhold til dennes informationsbehov. Bemærk at IATE indeholder materiale fra mange forskellige projekter, hvilket betyder at de individuelle kilders forskellige emneklassifikation bidrager til problemets størrelse. Det er muligt at søge mere specifikt vha. en indbygget emneklassifikation, men dette løser dog ikke problemet (fx kan vi nedbringe antallet af resultater fra 674 til 212 ved en specificering af emnet).

I den svenske Rikstermbanken er indgangene heller ikke sammenkoblet. Når vi også i denne kilde søger på termen *absorption*, får vi 63 resultater (se Figur 5). Hver forekomst af en given term i en kilde giver anledning til en indgang, selvom nogle indgange tydeligvis kunne slås sammen da de dækker over samme begreb, som eksemplificeret ved de indrammede definitioner i Figur 5.

The screenshot shows the Rikstermbanken search interface. The search bar contains the term "absorption". The search results are listed below, with four entries circled in red. Each entry includes a definition and a source reference.

absorption (1) sv
 DEFINITION: process (1) vid vilken ett ämne (1) upptas i det inre av ett annat ämne ...
 KÄLLA: Terminologacentrum TNC: Tekniska basord | 1995 [Ordlistan är under revidering.]
[Visa hela termposten](#)

absorption (2) sv
 DEFINITION: process (1) genom vilken ljudenergi minskas genom energiupptagning hos ...
 KÄLLA: Terminologacentrum TNC: Tekniska basord | 1995 [Ordlistan är under revidering.]
[Visa hela termposten](#)

absorption (3) sv
 DEFINITION: omvandling av strålningsenergi till värme
 KÄLLA: Terminologacentrum TNC: Tekniska basord | 1995 [Ordlistan är under revidering.]
[Visa hela termposten](#)

absorption (4) sv
 DEFINITION: inträngning och upptagning av ett ämne i det inre av ett annat ämne
 ÖVRIGA SPRÅK: de, en, fr
 KÄLLA: Terminologacentrum TNC: Plan- och byggtärmer | 1994
[Visa hela termposten](#)

Figur 5: Søgning efter termen *absorption* i Rikstermbanken

Ved en søgning på termen *absorption* i EuroTermBank, og fås det laveste antal resultater af vores 3 udvalgte termdbaser. Det skal bemærkes, at vi ikke nødvendigvis søger det laveste antal resultater, men derimod det mest korrekte antal distinkte betydninger for en given søgeterm.

The screenshot shows the EuroTermBank interface. At the top, there is a navigation bar with 'Home', 'Search', 'Resources', 'Forum', 'Tools', 'News', 'Customize', and 'About'. On the right, there are links for 'Login' and 'New User'. The search bar contains the term 'absorption' and has a 'Search' button. Below the search bar, there are filters for 'From' (English (en)), 'To' (Any), and 'Any subject'. There are also checkboxes for 'Search also in definitions and explanations' and 'Search also in external databases'. A dropdown menu shows 'Exact match' and another shows '-normative authorization-'. The main content area is titled 'RESULTS (42)' and lists several entries for 'absorption' in different languages (EN, DE, ES, ET, FR, LT, LV, PL, RU). Each entry includes a list of associated fields and a brief definition. The 'SELECTED RESULT' section shows a detailed view of the 'absorption' entry, including its definition in English and other languages, and a list of original entries from various sources. A 'Discuss this entry...' link is also visible.

Figur 6: Søgning efter termen *absorption* i EuroTermBank

Figur 6 viser et udsnit af resultatet af vores søgning i EuroTermBank i maj 2011 (grænsefladedesignet er ændret siden da). Her gives kombinerede indgange som resultat. En kombineret indgang er tildelt et emne svarende til en EuroVoc-kategori, her 'health' (se <http://eurovoc.europa.eu>). Som det angives, er indgangene kombineret automatisk, og der tages forbehold for at denne proces ikke altid er præcis. Som det fremgår af Figur 7, er det ikke klart ud fra de forskelligartede emneoplysninger tilknyttet de fire originale indgange at gennemskue baggrunden for sammenkoblingen her. Vi betragter dette som et eksempel på en falsk ækvivalent, hvor termindgange fejlagtigt er slået sammen uden tilstrækkeligt belæg. Det skal imidlertid også bemærkes at en søgning foretaget i september 2011 ser anderledes ud: Her sammenkobles kun to af de oprindelige fire indgange (med målsprogstermer *sugertis* og *Resorption*, hhv.), som begge har emnet 'health'. Der er altså foregået en optimering af sammenkoblingsalgoritmen.

EN	DE	LT	LV	RU	emner
absorption			elastības pakāpe	степень эластичности	social affairs (EuroVoc: 2826); miscellaneous industries (EuroVoc: 6846)
absorption	gewalttätige Hinzufügung		varmācīga pievienošana	поглощение (в экономике)	business and competition (EuroVoc: 40); economics (EuroVoc: 16); documentation (EuroVoc: 3221)
absorption		sugertis			economic analysis (EuroVoc: 1631); financing and investment (EuroVoc: 2426); health (EuroVoc: 2841)
absorption	Resorption				health (EuroVoc: 2841)

Figur 7: Emneoplysninger tilknyttet oprindelige indgange, som er sammenkoblet i en enkelt EuroTermBank-indgang

2.3 Forslag til forbedring af metode

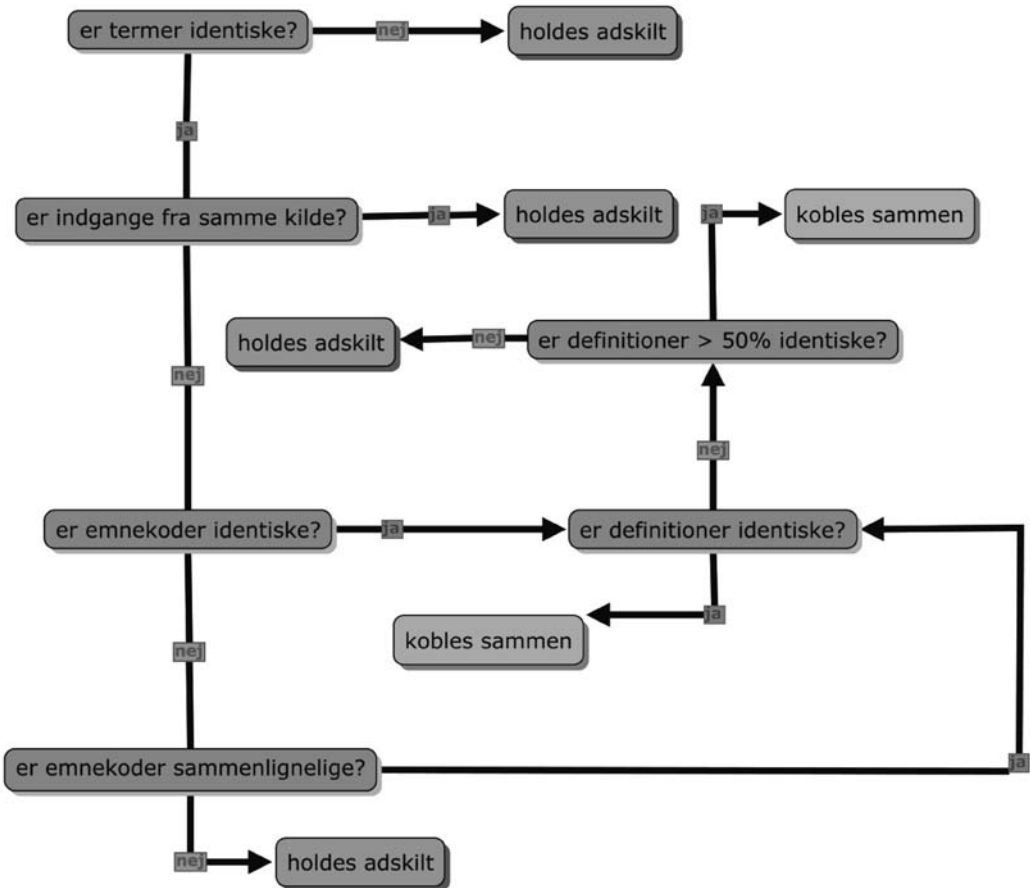
Som det fremgår af ovenstående eksempler, har ingen af de undersøgte termbanker løst sammenkoblingsproblemet tilfredsstillende. Det er klart at man introducerer en fejlrisiko når man forsøger at koble indgange sammen, men det er vores opfattelse at en sådan risiko kan minimeres.

Ved anvendelse af udtryksside og emneklassifikation, kan man forestille sig en simpel metode: Givet to flersproglige termbaseindgange A og B, hvor udtrykssiden er identisk på mindst ét sprog i A og B, og en emnekategori i A overlapper med en emnekategori i B, kan der oprettes en ny kombineret indgang C. I tilfælde hvor mere end én emnekode angives for en af indgangene A eller B, og hvor der ikke er fuldt overlap, oprettes desuden en ny indgang D med den ikke-overlappende information, som vist i Figur 8. Denne simple metode kræver at de inkluderede kilder anvender samme emneklassifikation, eller at man er i stand til at mappe de forskellige anvendte emnekoder til én klassifikation.

	Indgang	EN	DE	LT	Emne
Oprindelige indgange	A	absorption		sugertis	health, economic analysis
	B	absorption	Resorption		health
Nye indgange	C	absorption	Resorption	sugertis	health
	D	absorption		sugertis	economic analysis

Figur 8: Eksempel på anvendelse af simpel metode til sammenkobling af termindgange

I Figur 9 præsenteres en skitse til en udvidet metode til automatisk vurdering af om to givne termposter skal holdes adskilt eller kobles sammen, baseret på nogle målbare kriterier i form af tjek af om *term*, *kilde*, *emne* og *definition* er ens. For emne er der i forslaget endvidere indbygget mulighed for at tjekke om der er sammenlignelighed, hvilket vil kræve at der på forhånd er foretaget en mapping imellem forskellige emneklassifikationer. Ligeledes er der for *definition* indbygget mulighed for at tjekke om der er sammenfald. Vi har indført et tjek for om to givne definitioner er mere end 50% identiske, hvilket er en arbitrært valgt grænse. En anden mulighed er at tjekke om én definition blot udvider en anden, således at den første del af to definitioner er identisk.

Figur 9: Beslutningsdiagram til afgørelse af om to termindgange skal sammenkobles

En anden metode er at vi på basis af informationerne fra de forskellige kilder anvender automatiske metoder til at opstille ontologier for de forskellige projekter, som dataene stammer fra. En sammenligning af disse ontologier kan bidrage til at gøre os i stand til at afgøre hvilke indgange der kan slås sammen.

3. Afslutning

Vi har beskrevet DanTermBank-projektets fokusområder og problemer der opstår i sammenhæng med samkøring af data i en term- og vidensbank. Vi har illustreret hvorledes udfordringen med samkøring af data efter vores mening ikke er løst tilfredsstillende i andre sammenlignelige termbanker. Vi har anskueliggjort vigtigheden af at disse samkøringsproblemer bliver løst, og foreslået to løsningsmodeller. Man introducerer uvægerligt en fejlrisiko når man forsøger at sammenkoble termindgange fra forskellige kilder, men vi mener at det er

muligt at minimere denne risiko ved anvendelse af de foreslåede metoder. Hvis det lykkes at løse problemet i én eller anden grad, så vil det til gengæld resultere i en tilsvarende forbedring af termbasens brugbarhed.

Referencer

Lassen, Tine, Bodil Nistrup Madsen & Hanne Erdman Thomsen: Automatic Knowledge Extraction and Knowledge Structuring for a National Term Bank. In: *Proceedings of the NODALIDA 2011 workshop CHAT 2011: Creation, Harmonization and Application of Terminology Resources*, NEALT Proceedings Series, Vol. 12, 2011, pp. 23-26

Madsen, Bodil Nistrup, Hanne Erdman Thomsen, Jakob Halskov & Tine Lassen: Automatic Ontology Construction for a National Term Bank, *TKE 2010: Presenting Terminology and Knowledge Engineering Resources Online: Models and Challenges*, August 14 2010, Dublin.

Madsen, Bodil Nistrup; Hanne Erdman Thomsen & Carl Vikner: CAOS – a support system for ontology structuring, In: Rute Costa, Lotte Weilgaard, Raquel Silva, Pierre Auger (eds.): *Computational and Computer-assisted Terminology*. ELRA, 2004, pp. 36-39

Madsen, Bodil Nistrup, Hanne Erdman Thomsen & Carl Vikner: Repræsentation af inddelingskriterier i CAOS 2. In: Þorbergsdóttir, Ágústa (ed.): *Ord og Termer*. NORDTERM 14, Reykjavik 2006, pp. 274-287

Madsen, Bodil Nistrup & Hanne Erdman Thomsen: CAOS – A tool for the Construction of Terminological Ontologies. In: *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009*. Editors: Kristiina Jokinen and Eckhard Bick. NEALT Proceedings Series, Vol. 4 (2009), 279-282. Published by Northern European Association for Language Technology (NEALT) <http://omilia.uio.no/nealt>. Electronically published at Tartu University Library (Estonia) (Vol. 4:[52], ISSN 1736-6305). <http://hdl.handle.net/10062/9807>

Vasiljevs, A. & Balodis, K.: Corpus based analysis for multilingual terminology entry compounding. In: *Proceedings of the Seventh conference on International Language Resources and Evaluation LREC10*. European Language Resources Association (ELRA), 2010, pp. 2318-2321

MIKAELA GIDLUND, FODINA LANGUAGE TECHNOLOGY
MAGNUS MERKEL, FODINA LANGUAGE TECHNOLOGY / LINKÖPINGS
UNIVERSITET

Integrerat termstöd för teknisk dokumentation

Många företag och organisationer inser mer och mer behovet av terminologiska data för sin verksamhet. En enhetlig terminologi ökar den språkliga kvaliteten och minskar riskerna för missförstånd i dokumentation. Hos många organisationer är det dock svårt att få gehör för att ta fram terminologi för sin verksamhet. Det anses vara kostsamt och många budgetansvariga anser att det är tveksamt om en investering i terminologi skulle vara lönsam för organisationen.

Två hinder

Att ta fram en termdatabas i en organisation är visserligen ett omfattande arbete och detta arbete har givetvis en kostnad. Det är också förståeligt att man måste kunna visa att en termdatabas ger effekt i form av ökad kvalitet och lägre kostnader. Vår erfarenhet är att det är tydligt att många organisationer och företag är mycket väl medvetna om att de skulle behöva en standardiserad terminologi, men att det finns två grundläggande hinder för att kunna övertyga personer inom organisationen som kan besluta om en satsning på terminologi:

- 1) Det konkreta arbetet med att skapa en terminologiresurs
- 2) Integration och användning av terminologiresursen i det dagliga arbetet

Det första hindret, att skapa en terminologiresurs, är egentligen lättast att överbygga och det går att sätta en prislapp på detta arbete. Kostnaden för att ta fram en terminologisk resurs kan vara oerhört varierande, beroende på

- ambitionsnivå
- kompetens inom organisationen
- komplexiteten i verksamheten, samt
- tillgängliga språkresurser.

Ambitionsnivån kan vara olika för olika organisationer och kan variera mellan att publicera 60 nyckeltermerna på en intern webbsida eller i en tryckt papperspublikation till att standardisera 5 000 begrepp med statussättning på tillhörande termer (med både rekommenderade

termer och förbjudna termer). I det sistnämnda fallet kan detta också medföra att man vill ta fram målspråkstermer för ett tiotal språk och även här koppla rekommenderad och förbjuden användning till terminologin. Den första ambitionsnivån är inte så kostsam men kräver ändå ett grundläggande arbete. Den mer omfattande ambitionsnivån med tusentals termer kan för många ses som ett näst intill oöverstigligt hinder, både vad gäller kostnader och arbetsinsatser.

Kompetensen och de personella resurserna inom den befintliga organisationen sätter naturligtvis också begränsningar på vad som kan göras internt och vad som kräver expertis utifrån. Läget i Sverige i dag är att ytterst få företag har terminologer anställda. I bästa fall finns det någon utsedd person, oftast skribent eller informatör, som har ansvaret för kvalitetsarbetet vad gäller språk på företaget.

Om verksamheten är komplex och kräver begreppsmodellering för att bringa reda i en terminologiresurs kommer även detta att göra arbetet mer omfattande. Experter från olika delar av företaget och verksamheten kan behöva ingå i arbetsgrupper och samarbeta med ansvariga för den språkliga delen av terminologin. Arbete som kräver begreppsmodellering och att fastställa definitioner för verksamhetens behov brukar ofta medföra att företagen måste ta in externa konsulter, vilket ytterligare ökar kostnaderna.

Det varierar också mycket mellan olika organisationer när det gäller tillgången på språkliga riktlinjer och termlistor. I vissa fall finns det riktlinjer för dokumentatörer och skribenter, som även inrymmer rekommendationer kring termanvändning. Det är dock så att dessa riktlinjer ofta är föråldrade eller ofullständiga.

Det andra hindret, att se till terminologiresursen faktiskt integreras och används i det dagliga arbetet, är egentligen helt nödvändigt att överbrygga, enligt vår mening. Oavsett vilken ambitionsnivå en organisation har, t.ex. 60 nyckeltermen för svenska eller 5 000 termer på 20 språk, är det egentligen relativt meningslöst att ta fram en termresurs om den inte kan integreras i organisationens skrivarbete. Vill man övertyga ledningen inom en organisation att kvalitetshöjningar är ett måste när det gäller språket och man anser att terminologi är en viktig beståndsdel måste man också visa att termresurserna kommer till användning på ett effektivt och enkelt sätt.

Nästan alla organisationer där det finns stora dokumentationsbehov har någon gång gjort en punktinsats och tagit fram riktlinjer eller termlistor på någon nivå. Denna punktinsats har

många gånger också kombinerats med t.ex. workshops och utbildningsdagar där man lyft fram viktiga språkliga aspekter. Men om inte riktlinjerna och termlistorna är kopplade till skrivverktyget som skribenterna använder i sitt dagliga skrivarbete kommer dessa resurser att användas i mindre och mindre utsträckning. Det enda sättet att få ett kontinuerligt kvalitetsarbete när det gäller språklig kvalitet är att se till att resurserna integreras i ordbehandlare och dokumentsystem.

Språkligt stöd

Att exempelvis använda språkteknologiska verktyg för att inventera vilken terminologi som faktiskt används är relativt enkelt (se t.ex. artikeln om Term-O-Stat i denna volym). Språkteknologiska verktyg som hittar termkandidater i en dokumentsamling eller på en webbplats snabbar upp processen för standardisering av terminologin avsevärt. Om man även lägger till gruppering av synonymer och relaterade termer så får man också ett användbart stöd för att bestämma vilka termer som ska rekommenderas och vilka man ska "förbjuda". Arbetsätten för terminologi är olika inom alla företag och organisationer. På vissa gör man ett grundläggande arbete med terminologi som kan resultera i t.ex. en tvåspråkig ordlista lagrat på ett enkelt format som ett Excelark. Andra jobbar mer långsiktigt och metodiskt med löpande terminologiarbete och har en eller flera personer vars arbetsuppgift det är att göra termutredningar och standardisera terminologin i organisationen. Den terminologiska resursen som arbetas fram läggs ofta in i en avancerad termdatabas. Även om man skapar en terminologisk resurs är det inte säkert att den kommer till användning. Ett vanligt sätt att sprida terminologin är att se till att termdatabasen görs tillgänglig i ett webbgränssnitt eller via en klient där man kan slå upp termer. Detta är oftast ett steg bättre än att ha termerna i ett Excelark eller i ett tryckt häfte, men det är ändå inte något som fungerar i längden.

Terminologi för hela organisationen

I många fall när en termdatabas skapats används den bara i slutskedet av arbetsflödet i en organisation. För att en termdatabas ska vara relevant och användbar menar vi att det är viktigt att man har en terminologisk medvetenhet i alla led i arbetsflödet. Vi kan ta ett producerande företag som exempel, och mer specifikt tillverkningen av en ny produkt. Om terminologin är inkopplad redan i utvecklingsstadiet av en ny produkt och man aktivt arbetar för att standardisera en benämning för denna produkt, underlättar det senare genom hela processen. Har man inte ett terminologiskt tänkande i början av utvecklingsprocessen är det

däremot lätt att det skapas olika benämningar för produkten, och denna benämningssynsekvens etableras lätt i system och dokumentation och gör det till ett mödosamt arbete för terminologen att besluta vilken term som är korrekt benämning på produkten. Även efter att produkten släppts kommer marknadsavdelningen att skapa broschyrer och andra marknadsföringsmaterial där det är viktigt att benämningarna faktiskt stämmer med vad som finns i produkterna och i den tekniska dokumentationen.

Daglig användning av språkstöd med terminologi

Även om man i en organisation har skapat en termdatabas, är det svårt att se till att termerna används korrekt i den dokumentation som skapas. Alla skribenter har begränsningar. Det går inte att komma ihåg de termer som finns och deras definitioner, om de är förbjudna eller rekommenderade. Det är också svårt att få ut information till skribenterna när nya termer läggs till eller när status på en term ändras. Det kan göras via utbildningsinsatser eller olika typer av utskick, men det är ofta tidkrävande och ganska osäkert. Även med denna metod är det upp till skribenten att komma ihåg den nya informationen när denne skriver ny text. Vill man att de terminologiresurser man har ska användas i organisationen och alltid vara korrekta, då måste man integrera terminologin i den skrivmiljö som skribenten arbetar i.

Acrolinx IQ är en möjlig lösning på integrationsproblemet. Acrolinx IQ är en generell språkmotor med stöd för ett flertal språk, bl.a. engelska, svenska, tyska, franska, japanska och koreanska. Programvaran installeras på en server och skribenten kommunicerar med verktyget genom att ett insticksprogram (plug-in) installeras på klientdatorn, t.ex. i Word, FrameMaker, XMetal eller Arbortext Editor. Automatisk språkgranskning utförs direkt i skribentens skrivmiljö med hjälp av en eller flera termdatabaser och olika typer av regeluppsättningar. Skribenten kontrollerar själv sin text med hjälp av verktyget, som dels gör en kontroll av stavning, grammatik- och stilregler, och som även visar en varning där förbjudna termer har använts. När en förbjuden term har använts markeras den, och genom att högerklicka på den markerade termen får skribenten upp ett förslag på den enligt termdatabasen korrekta termen som ska användas istället. I de flesta fall föreslås även rätt böjningsform direkt. Det är då lätt för skribenten att genom några musklick ersätta felaktig terminologi med korrekt.

Genom att använda ett verktyg där termdatabasen är direkt kopplad till skribenternas skrivmiljö undviker man också problemet med att föra ut information om ny terminologi. Varje uppdatering eller tillägg i termdatabasen syns direkt när skribenten kontrollerar sitt doku-

ment. Termdatabasen är enkel att arbeta med för en terminolog eller språkansvarig, och det finns möjligheter att arbeta med en terms hela arbetsflöde i mjukvaran.

En stor vinst med att skribenten själv kan kontrollera sina dokument innan de skickas vidare till nästa led i processen, är att man spar den tid som annars måste läggas på manuell kontroll av dokumenten. I Acrolinx IQ finns en funktion där varje dokument poängsätts efter dess språkliga kvalitet. Om dokumentet inte uppnår det tröskelvärde som satts för att det ska vara godkänt, får skribenten korrigera felaktigheter tills dess att tröskelvärdet uppnås. Tröskelvärdet är flexibelt och kan bestämmas av språkadministratören genom att variera poäng för olika typer av fel, t.ex. kan termfel (användning av förbjuden term) ges en högre vikt än ett stilfel (*skall* i stället för *ska*).

En annan stor fördel med det här sättet att arbeta med terminologi är att verktyget har en utbildande effekt. Genom att få direkt feedback på de felaktigheter man gör, får skribenten möjlighet att lära sig av sina misstag och förhoppningsvis inte upprepa dessa.

Acrolinx IQ ger också möjligheten att genomföra så kallade termskördningar. En termskördning söker igenom dokumentation efter nya termkandidater som kan vara av intresse för organisationen att ha med i sin termdatabas. Urvalet görs baserat på ords "termighet" och hur frekvent de förekommer i texten. Utifrån detta material kan en terminolog sedan sälla och definiera de termer som anses vara relevanta.

Sammanfattningsvis; en genomarbetad terminologiresurs är inte användbar om den inte integreras i dokumentationsprocessen. Genom att använda ett enkelt verktyg som ger skribenterna feedback på språkliga och terminologiska felaktigheter direkt i skrivmiljön, har man en möjlighet att spara tid och pengar i sin dokumentationsprocess. Att man dessutom får högre språklig kvalitet på sina texter är bara en bonus!

JAN HOEL, SPRÅKRÅDET I NORGE
KJERSTI DRØSDAL VIKØREN, STANDARD NORGE

SNORRE – et ektefødt samarbeidsbarn

Om et prosjekt for gjennomgåelse og offentlig tilgjengeliggjøring av terminologi fra Standard Norges virksomhet

Innledning

I denne artikkelen skal vi gjøre rede for et nylig avsluttet terminologiprojekt som har gitt publikum en stor og gratis tilgjengelig terminologidatabase på Internett. Basens navn er SNORRE, som er et akronym dannet fra "Standard **Norges** termbase". Vi vil gå gjennom den språkpolitiske bakgrunnen for prosjektet og dets formål, organisering og gjennomføring. Til slutt vil vi vise hvordan basen ser ut og fungerer, blant annet hvilke søkemuligheter og andre funksjoner den tilbyr.

Standard Norge (SN) er en medlemsorganisasjon med nasjonalt ansvar for standardisering på alle områder unntatt elektroteknikk, post og telekommunikasjon. SN mottar årlig et tilskudd fra Nærings- og handelsdepartementet og representerer Norge på europeisk og internasjonalt nivå i standardiseringsorganisasjonene CEN og ISO. SN har enerett i Norge på å fastsette og utgi Norsk Standard (www.standard.no/no/Om-oss). SN har i en årrekke hatt interne oversettere. Som en følge av dette prosjektet er antall oversettere doblet fra to til fire, og økningen er ment å være permanent.

Språkrådet (SR) er en offentlig institusjon. SR er den norske stats fagorgan i språkspørsmål og er underlagt Kulturdepartementet. Det er alltid blitt arbeidet med terminologiske spørsmål i SR, og siden 2009 har rådet en egen terminologitjeneste med tre hele stillinger.

Det er ingen tvil om at SNORRE lever opp til betegnelsen *ektefødt samarbeidsbarn*, eller vaskekte, om man vil: SNORRE og innholdet i termbasen er resultat av samarbeid mellom

- offentlige myndigheter og SN
- fageksperter i standardiseringen
- fageksperter og oversettere/terminologer
- datafolk og prosjektledelse
- styringsgruppen for prosjektet og prosjektledelsen

SNORRE er et vesentlig tilskudd til den norske og nordiske terminologifamilien!

SNORRES opphav og tilblivelse

De to foreldrene er

- SNs *interne* termbase for oversettelse til norsk av europeiske og internasjonale standarder (opprettet ca. 1985 i det tidligere Norges byggstandardiseringsråd, NBR)
- og
- Milterm – SNs *eksternt* tilgjengelige termbase med miljøterminologi

SNORRE er blitt til gjennom sammenslåing, gjennomgåelse og gratis offentlig tilgjengelig-gjøring av terminologien i de to termbasene, og ved tilførsel av noe ny terminologi.

Språkpolitisk bakgrunn

I forbindelse med at SR ble omorganisert i 2005, fikk rådet gjennomført en utredning av den språkpolitiske situasjonen i landet, med forslag til strategiske tiltak. Arbeidsgruppen la i november samme år fram strategidokumentet *Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi.*

I dokumentet sies det at "Standard Norge framstår som ein sentral samarbeidspartner" for SR. Det er blant annet to krystallklare konklusjoner med sikte på "at norsk skal vera eit samfunnsberande skriftspråk om hundre år", én for SN spesielt og en annen for arbeid med terminologi og fagspråk generelt:

- *[...] Øymerkt støtte til utvikling av standardar på norsk, medrekna termarbeid, må aukast til eit nivå som sikrar at ein rimeleg del av dei standardane som blir gjorde gjeldande i Noreg, ligg føre på norsk.*
- *I alt offentleg finansiert terminologi- og fagspråkarbeid må det vera eit ufråvikeleg krav at nynorsk og bokmål har likeverdig status. All terminologi må utviklast på nynorsk og bokmål samstundes.*

Denne utredningen var en vesentlig bakgrunn for regjeringens "språkmelding" som ble offentliggjort i juni 2008 og vedtatt av Stortinget i april 2009:

Stortingsmelding nr. 35 (2007–2008) Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk

En stortingsmelding er i den norske statsforfatningen et dokument som den sittende regjeringen legger fram for nasjonalforsamlingen for å dokumentere hva regjeringen har

gjort på et politikkområde, og ikke minst for å vise hvilke tiltak den har tenkt å iverksette. "Språkmeldinger" blir lagt fram hvert fjerde år.

I den aktuelle meldingen ble det foreslått fem prioriterte tiltak på terminologiområdet, hvorav det mest konkrete var det følgende:

Som eit eingongstiltak vil departementet bidra til at Standard Norge kan oppdatera og gjera tilgjengelege to terminologidatabasar som er bygde opp som ein sideverknad av standardiseringsarbeidet.

Bakgrunnen for prosjektet

Like etter at *Norsk i hundre!* var lagt fram, sendte SN en søknad til det daværende Kultur- og kirke departementet om NOK 3,5 til et prosjekt over 15 måneder for "planlegging samt utvikling og tilgjengeliggjøring av norsk terminologi" fra mange års standardiseringsvirksomhet på en rekke fagområder.

Departementet ba SR vurdere søknaden. Rådet anbefalte søknaden, men ba SN om utfyllende opplysninger. SN sendte departementet revidert søknad i april 2006.

Så skjedde det ikke mer før sommeren 2009. Da inviterte Kulturdepartementet SN og SR til møter og tilbød til slutt NOK 1,9 mill. til prosjektet, som ble satt i gang samme høst, slik det er beskrevet lenger ned.

Prosjektstyring

Departementet ønsket at det skulle opprettes en styringsgruppe for prosjektet. Følgende medlemmer ble oppnevnt:

- Jan Hoel, SR (leder)
- Gisle Andersen, Norges handelshøgskole / Aksis Unifob (ved Univ. i Bergen)
- Cecile Ovrum, UD's EØS-sekretariat
- Sylvi Dysvik, SR / UD's EØS-sekretariat
- Kjersti Drøsdal Vikøren, SN (sekretær og prosjektleder)

Det ble utarbeidet en revidert prosjektplan for siste halvår 2009 og 2010. Den var i all hovedsak identisk med planen i søknaden fra SN, men omfattet mindre oversettelse av standarder fordi prosjektet fikk færre midler enn det var søkt om.

På departementets anmodning utarbeidet SR språkpolitiske retningslinjer for prosjektet, der ikke minst hensynet til likebehandling av nynorsk og bokmål sto sentralt, ved siden av krav til anvendelse av anerkjent terminologisk metode. Retningslinjene ble innarbeidet i prosjektplanen.

Prosjektet

Prosjektet skulle omfatte delprosjekter for å

- slå sammen innholdet de to førnevnte termbasene i én fritt tilgjengelig nettbasert base, dvs.
 - intern oversettelsesbasert terminologi (40 000 *termposter* på bokmål og særlig engelsk, men også noe tysk og fransk)
 - fritt tilgjengelig miljøterminologi (10 000 *termposter* på bokmål og engelsk)
- utvikle den nye databasen: brukergrensesnitt og søkefunksjoner samt en redigeringsapplikasjon for vedlikehold og oppdatering
- gå gjennom, harmonisere og kvalitetssikre (også språklig) eksisterende termer, definisjoner, merknader m.m.
- legge inn nye termer fra oversettelse av prioriterte standarder på ulike områder og fra gjennomgåelse av terminologistandarder
- legge inn termer og definisjoner på nynorsk fra nye oversettelser
- "oversette" alle eksisterende bokmålstermer til nynorsk
- øke bevisstheten i standardiseringssektoren om verdien av og nytten ved terminologiarbeid
- utarbeide sluttrapport som skal danne grunnlaget for oppfølgende terminologisk aktivitet etter prosjektavslutning

Prosjektet var mer eller mindre avsluttet i juni 2011. Som et ledd i prosjektet ble det oversatt ni prioriterte standarder til norsk som ikke var oversatt tidligere, tre til nynorsk (ca. 33 %) og seks til bokmål, i alt ca. 480 sider. Blant annet foreligger nå den mest grunnleggende standarden for terminologiarbeid på nynorsk, nemlig *NS-ISO 704-2009 Terminologiarbeid – Prinsipp og metodar*. Dessuten ble mange såkalte terminologistandarder gått gjennom, dvs. standarder som inneholder definert terminologi fra et helt fagområde dekket av flere enkeltstandarder. Begge aktiviteter medførte ny terminologi i den nye basen, både på bokmål og nynorsk.

Som et resultat av prosjektet har alle poster i basen nå både bokmålsterm og nynorskterm. Alle eksisterende bokmålstermer ble "oversatt" (dvs. overført) til nynorsk, og nye nynorsk-termer ble oversatt til bokmål. Det ble tidlig i prosjektet bestemt at definisjoner på norsk ikke behøvde oversettes mellom de to norske skriftspråkene. Det samme gjaldt kontekster, merknader og annen tekst i termdatabasens termposter. Det fins nå altså termposter der det er definisjon bare på nynorsk, men i de fleste tilfeller er den norske definisjonen på bokmål.

Prosjektet skulle også ha et delprosjekt som skulle gi standardiseringssektoren økt bevissthet om nytten ved og verdien av terminologiarbeid. Dette er blitt gjennomført ved at alle prosjektledere i SN har deltatt i grunnleggende terminologikurs.

Endelig skulle prosjektet avsluttes med en rapport der det i tillegg til en redegjørelse for prosjektets gjennomføring og avslutning skulle foreslås hvordan terminologiarbeidet kan finansieres og videreføres på samme høye nivå også etter prosjektavslutning. Denne rapporten vil foreligge mot slutten av 2011.

Termene i den nye basen

De aller fleste termene er fra utgitte standarder og dermed allerede kontrollert av fageksperter. I prosjektet er så godt som alle termpostene i basen blitt kvalitetskontrollert. Kvalitetskontrollen er utført etter en vedtatt prioritering av fagområder i følgende fallende orden: miljø, kvalitet, risiko, IKT, tjenester, universell utforming, energi, helse, terminologi mfl.

Ved prosjektets avslutning inneholder SNORRE mer enn 50 000 termposter (med term på bokmål, nynorsk og oftest engelsk som fremmedspråk) og i alt ca. 200 000 termer.

SNORRES språklige og terminologiske betydning

Det er ingen tvil om at SNORRE befester og styrker bokmålets stilling som fagspråk på et stort antall fagområder (domeneforsvar og -konsolidering overfor engelsk). Samtidig innebærer den nye termbasen at nynorsk får et solid fotfeste på nye fagspråklige bruksområder (domeneutvidelse og -erobring). Prosjektet styrker altså norsk språk som fullverdig og samfunnsbærende språk. Samtidig gir SNORRE fagfolk og andre tilgang til parallelle termer (ekvivalenter) på andre språk, særlig engelsk.

SNORRE gir deltakere og oversettere i standardiseringen et verktøy som sikrer språklig og terminologisk konsekvens i arbeidet.

Basen gir kort sagt fagfolk og publikum fri tilgang til verdifull fagterminologi!

Basens grensesnitt og funksjonalitet

Den endelige versjonen av SNORRE ble offisielt lansert i oktober 2011 og er tilgjengelig på www.standard.no/termbasen og www.termbasen.no. Skjermbildekopiene som er brukt nedenfor, er fra den versjonen.

Søkesiden ser ut som vist under. Enkelt søk er standard. I høyre bildekant er det informasjon om SNORRE og benyttede kildeforkortelser samt tilbud om hjelp og bruksveiledning.

The screenshot shows the web interface for the SNORRE term base. At the top left is the 'standard.no' logo. To the right are navigation links: 'Nettstedskart', 'Nyhetsbrev', 'Kontakt oss', 'Sper oss direkte på nett', and 'Kjøpshjelp'. Below this is a main navigation bar with links: 'Forsiden', 'Standardisering', 'Fagområder', 'Komiteer', 'Kurs og arrangementer', 'Søk og kjøp', and 'Om oss'. On the right side of this bar are links for 'Logg inn' and 'Registrer ny bruker', and a shopping cart icon with the text 'Ingen produkter i handlevognen' and a 'Søk og kjøp' button.

The main content area is titled 'Du er her: Start > Termbasen SNORRE' and 'Termbasen SNORRE'. It features a search box with the text 'Søk etter termer i basen:' and buttons for 'Søk' and 'Nytt søk'. Below the search box is a link for 'Utvidet søk'. On the right side of the main content area, there are three informational boxes: 'Spørsmål/kommentarer' (listing a project leader and email), 'Termbasen SNORRE informasjon om termbasen', and 'Kilder' (listing sources for abbreviations). At the bottom right, there is a 'Hjelp' section with a link to 'Hjelp og veiledning i bruk av termbasen SNORRE'.

The footer contains copyright information: '© Standard Norge, Norsk Elektroteknisk Komite og Standard Online AS', 'Webredaktør og webmaster', 'Rettinger til og bruk av nettsiden', and 'WSC xtrem 1.0'.

Når man gjør et enkelt søk på termen "element", får man dette resultatet:

The screenshot shows a search results page for the term "element" in the SNORRE database. The page is divided into several sections:

- Header:** "Søkeresultater" (Search results) and "standard norge" logo.
- Search Summary:** "element" ga 523 treff i terminologibasen (element gave 523 hits in the terminology base).
- Filters (Avgrens søket):**
 - Kilde:** Gernit 2001, NS-EN 13756:2002, NEN 150-100:1988, NS-EN 12433-2:1999, ISO/IEC-direktiv del 3:1996.
 - Språk:** Engelsk (448), Bokmål (126), Nynorsk (44), Tysk (20), Fransk (1).
 - Type:** Definisjoner (361), Termer (191).
- Results:** A list of search results, each showing a definition, source (Kilde), and language (Språk).
 - Result 1: element: den minste enkelt delen eller den minste delen slik den leveres før legging. Kilde: NS-EN 13756:2002. Tregulv - Terminologi. Språk: Bokmål.
 - Result 2: element: samlet lengde av liggefugearmene, enten i rette, kuttede lengder eller på rull. Kilde: NS-EN 845-3:2003. Krav til tilbehør for murverk - Del 3: Liggefugearmene av stål. Språk: Bokmål.
 - Result 3: element: del av en komponent eller et delsystem. Tau, bånd, innkopplingsfester, beslag og fanger er eksempler på elementer. Kilde: NS-EN 358:1999. Personlig verneutstyr for posisjonering og sikring mot fall fra høyder - Betegnelse for posisjonering og posisjonsbegrensning og støttestopper. Språk: Bokmål.
 - Result 4: element: en særskilt utforming som f.eks. en plan flate, en sylindrisk flate, to parallelle flater, en ansats, en gjenge, et spor eller en profil. Kilde: NS 1410:1987. Tekniske tegninger - Målssetting - Generelle prinsipper, definisjoner, metoder for utferrelse og spesielle angivelser (ISO 129:1985). Språk: Bokmål.
 - Result 5: element: del av en komponent eller et delsystem. Kilde: NS-EN 813:1997. Personlig verneutstyr mot fall fra høyder - Sitteseler. Språk: Bokmål.
 - Result 6: element: objekt som utgjør en del av et sett. Kilde: NS-ISO 5127:2001. Informasjon og dokumentasjon - Terminologi. Språk: Bokmål.
 - Result 7: linear element: a circuit element for which the voltage between terminals and the currents into the terminals are related by linear operations. Kilde: NEN 150-100:1980. Språk: Engelsk.
- Right-hand side:**
 - Spørsmål/kommentarer: Prosjektleder Kjersti Dredal Vikøren, kvd@standard.no
 - Termbasen SNORRE: Informasjon om termbasen
 - Kilder: Oversikt over kildeforkortelser brukt i termbasen SNORRE
 - Hjelp: Hjelp og veiledning i bruk av termbasen SNORRE

I den brede spalten til høyre vises alle tilslag i basen som inneholder søkeordet "element", med de tilslagene som inneholder *bare* "element" vist først. Visningen inneholder i tillegg til termen også definisjon, kilden som termen er hentet fra, og opplysning om kildens språk. I den venstre spalten er det et "filter" kalt "Avgrens søket", med tre valgmuligheter: "Kilde", "Språk" og "Type" som man kan benytte hver for seg eller sammen for å avgrense søket ytterligere.

Termen i blått i den høyre spalten er klikkbar. Klikker man på den, kommer man til siden nedenfor der kildens ICS-kode (*International Classification for Standards*) og dermed termens bruksområde er vist. Termen og definisjonen er vist på nytt under hverandre, og om man utvider "+ Kilde(r)", kan man ved et museklikk få presentert enten alle registrerte termer i den aktuelle kilden ("Vis termer i kilden") eller bli ført til SNs internetbutikk for salg av standarder, der man i tillegg til å kunne lese informasjon om kilden (dvs. standarden) også kan få gratis lesetilgang til de fem første sidene.

Du er her: Start > Termpost

Visning i termposter

[← Forside Termbasen SNORRE](#)
[← Tilbake til søkeresultat](#)

Neste post >>

Viser termpost 1 av 523

ICS/bruksområde: 79.080 - Halvfabrikata av tre, 01.040.79 - Treteknikk (Ordlister)

Vis alle kilder

element Norsk - bokmål

- Kilde(r)

NS-EN 13756:2002: Tregulv - Terminologi

[Vis termer i kilden](#) [Vis produktinformasjon](#)

Definisjon(er):
den minste enkeltdelen eller den minste delen slik den leveres før legging

+ Kilde(r)

Spørsmål/kommentarer
 Prosjektleder Kjersti Dresdal Vikøren
 kvd@standard.no

Termbasen SNORRE
 Informasjon om termbasen

Kilder
 Oversikt over kildeforkortelser brukt i termbasen SNORRE

Hjelp
 Hjelp og veiledning i bruk av termbasen SNORRE

Som nevnt ovenfor fins det "filter" der man med utgangspunkt i et søkeresultat kan avgrense søket ytterligere:

"element" ga 523 treff i terminologibasen

1 2 3

<p>Avgrens søket</p> <p>Kilde: Gemet 2001 NS-EN 13756:2002 NEN 150-100:1980 NS-EN 12433-2:1999 ISO/IEC-direktiv del 3:1996 se flere</p> <p>Språk: Engelsk (448) Bokmål (126) Nynorsk (44) Tysk (20) Fransk (1)</p> <p>Type: Definisjoner (361) Termer (191)</p> <p>Fritekstsøk i resultatet</p> <input style="width: 100%; height: 20px;" type="text"/> <p style="text-align: center; margin-top: 5px;"> <input type="button" value="Oppdater"/> </p>	<p>element: den mi Kilde(r): NS-EN - Språk: Bokmål</p> <hr/> <p>element: samlet Kilde(r): NS-EN & stål Språk: Bokmål</p> <hr/> <p>element: del av og føringer er eks: Kilde(r): NS-EN 3 høyder - Belter for Språk: Bokmål</p> <hr/> <p>element: en sæ flater, en ansats, i Kilde(r): NS 141C definisjoner, meto Språk: Bokmål</p> <hr/> <p>element: del av Kilde(r): NS-EN & Språk: Bokmål</p> <hr/> <p>element: objekt Kilde(r): NS-ISO Språk: Bokmål</p>
---	---

Om man i bildet ovenfor klikker på "Tysk" under "Språk", får man et annet søkeresultat:

"element" ga 20 treff i terminologibasen

Nytt søk

1 2 Neste >>

<p>Nå vises Fjern</p> <p>Språk: Tysk (20) <input type="button" value="x"/></p> <hr/> <p>Avgrens søket</p> <p>Kilde: ISO/IEC-direktiv del 3:1996 NEN 150-100:1980 NS-EN 888:1998 NS-EN ISO 10211-1:1995 NS-EN ISO 10211-2:2001 se flere</p> <p>Språk: Engelsk (448) Bokmål (126) Nynorsk (44) Fransk (1)</p> <p>Type: Termer (20)</p> <p>Fritekstsøk i resultatet <input type="text"/></p> <p><input type="button" value="Oppdater"/></p>	<p>Element Kilde(r): NS-EN 13756:2002: Tregulv - Terminologi Språk: Tysk</p>
	<p>stromrichtungsunabhängiges Element Kilde(r): NEN 150-100:1980 Språk: Tysk</p>
	<p>stromrichtungsabhängiges Element Kilde(r): NEN 150-100:1980 Språk: Tysk</p>
	<p>flächiges Element Kilde(r): NS-EN 1176-1:2008: Lekeplassutstyr og underlag - Del 1: Generelle sikkerhetskrav og prøvingsmetoder Språk: Tysk</p>
	<p>flankierenden Element Kilde(r): NS-EN ISO 140-4:1998: Akustikk - Lydforhold i bygninger - Del 4: Feltmåling av lufttydisolasjon mellom rom (ISO 140-4:1998) Språk: Tysk</p>
	<p>ausziehbares Element Kilde(r): NS-EN 1727:1998: Hjemmemøbler - Skap og reoler - Sikkerhetskrav og prøvingsmetoder Språk: Tysk</p>
	<p>nachgiebigen Element Kilde(r): NS-EN 81-3:2000: Sikkerhetsregler for konstruksjon og installasjon av heiser - Del 3: Elektriske og hydrauliske småvareheiser Språk: Tysk</p>
	<p>Element-Normschallpegeldifferenz Kilde(r): NS-EN ISO 717-1:1996: Akustikk - Lydforhold i bygninger - Del 1: Vurdering av lufttydisolasjon (ISO 717-1:1996) Språk: Tysk</p>
	<p>Element-Normschallpegeldifferenz Kilde(r): NS-EN ISO 717-2:1996: Akustikk - Lydforhold i bygninger - Del 2: Vurdering av trinnlydnivå (ISO 717-2:1996) Språk: Tysk</p>

Det er også mulig å foreta et "Utvidet søk". For eksempel kan man søke etter en bestemt standard, som vist nedenfor (NB! asterisk som jokertegn må settes inn i termfeltet):

Søk etter termer i basen:

Utvidet søk

Søkemåte
 er lik

Vis treff i
 alle deler av termpostene

Språk
 alle språk

Standard/kilde
 ISO 704

ICS-koder

Tilbakestill søkevalg

Resultatet viser at standarden *NS-ISO 704:2009: Terminologiarbeid – Prinsipp og metodar* er oversatt til nynorsk, og at de seks termene registrert i basen fra denne standarden foreligger på engelsk, bokmål og nynorsk:

*** ga 6 treff i terminologibasen

Nytt søk

1

Avgrens søket Kilde: NS-ISO 704:2009 Språk: Engelsk (6) Bokmål (6) Nynorsk (6) Type: Definisjoner (6) Termer (6) Fritekstsøk i resultatet <input type="text"/> <input type="button" value="Oppdater"/>	fagbegrep: begrep som reflekterer spesifikk eller teknisk kunnskap på et gitt fagområde Kilde(r): NS-ISO 704:2009: Terminologiarbeid - Prinsipp og metodar Språk: Bokmål <hr/> ostensiv definisjon: definisjon som viser fram en eller flere representative referenter i ekstensjonen til begrepet Kilde(r): NS-ISO 704:2009: Terminologiarbeid - Prinsipp og metodar Språk: Bokmål <hr/> stipulativ definisjon: definisjon som oppstår ved at en leksikalsk definisjon blir tilpasset en unik situasjon til et gitt formål, og som ikke speiler standard språkbruk Kilde(r): NS-ISO 704:2009: Terminologiarbeid - Prinsipp og metodar Språk: Bokmål <hr/> terminografiprodukt: terminologiprodukt som består av et sett betegnelser og terminologisk og/eller språklig informasjon, til bruk i fagspråksammenheng Kilde(r): NS-ISO 704:2009: Terminologiarbeid - Prinsipp og metodar Språk: Bokmål <hr/> terminological resource Kilde(r): NS-ISO 704:2009: Terminologiarbeid - Prinsipp og metodar Språk: Engelsk <hr/> terminologiprodukt: produkt som kan brukes i fagspråksammenheng eller på terminologiområdet Kilde(r): NS-ISO 704:2009: Terminologiarbeid - Prinsipp og metodar Språk: Bokmål
---	---

I det utvidede søket kan man også søke etter en gitt ICS-kode – dersom man kjenner den. Om man ikke kjenner koden, kan man klikke på én av termene og på den måten få vite hvilken ICS-kode den aktuelle kilden tilhører:

<< Forrige post

Neste post >>

Viser term post 2 av 6

ICS/bruksområde: 01.020 - Terminologi (prinsipper og koordinering)

Vis alle kilder

ostensiv definisjon Norsk - bokmål

+ Kilde(r)

Definisjon(er):
definisjon som viser fram en eller flere representative referenter i ekstensjonen til begrepet

+ Kilde(r)

Synonym(er): . . .

Klikker man nå på ICS-koden med tilhørende beskrivelse, får man fram en termliste for hele dette ICS-kodenivået, og kildene viser hvilke standarder termene tilhører:

Du er her: Start > Termliste for ICS kode

Termliste for ICS kode

< Forside Termbasen SNORRE

Termliste for 01.020 - Terminologi (prinsipper og koordinering) (285 termer)

Nytt søk

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Neste >>

<p>Avgrens søket</p> <p>Kilde: NS-ISO 1087-2:2000 NS-ISO 1087-1:2000 NS-EN 45020:1998 NS-ISO 704:2009</p> <p>Språk: Engelsk (285) Bokmål (285) Nynorsk (285) Tysk (58) Fransk (58)</p> <p>Type: Definisjoner (285) Termer (285)</p>	<p>abbreviation: designation (3.4.1) formed by omitting words or letters from a longer form and designating the same concept (3.2.1) Kilde(r): NS-ISO 1087-1:2000: Terminologiarbeid - Ordliste - Del 1: Teori og anvendelser Språk: Engelsk</p> <hr/> <p>accreditation: procedure by which an authoritative body gives formal recognition that a body or person is competent to carry out specific tasks Kilde(r): NS-EN 45020:1998: Standardisering og beslektede aktiviteter - Generelle termer (ISO/IEC Guide 2:1996) Språk: Engelsk</p> <hr/> <p>accreditation body: body that conducts and administers an accreditation system and grants accreditation Kilde(r): NS-EN 45020:1998: Standardisering og beslektede aktiviteter - Generelle termer (ISO/IEC Guide 2:1996) Språk: Engelsk</p> <hr/> <p>accreditation criteria: set of requirements that is used by an accreditation body, to be fulfilled by a conformity assessment body in order to be accredited Kilde(r): NS-EN 45020:1998: Standardisering og beslektede aktiviteter - Generelle</p>
---	---

Om man ønsker å se hele ICS-kodeinventaret, kan man trykke på utropstegnet til høyre for ICS-søkeruten, dvs.

ICS-koder

og klikke seg videre rundt eller nedover i nivåene etter behov:

Produktkatalogen

<ul style="list-style-type: none"> ↳ Bygg, anlegg og eiendom ↳ Helse, mat og miljø ↳ Industri og produksjon ↳ ICS ↳ Informasjons- og kommunikasjonsteknologi ↳ Norsk Elektroteknisk Komite ↳ Petroleumsindustri ↳ Standard Online ↳ Tjenester og samfunn 	<p>ICS</p> <ul style="list-style-type: none"> ↳ 01 - GENERELT. TERMINOLOGI. STANDARDISERING. DOKUMENTASJON ↳ 03 - SOSIOLOGI. TJENESTER. BEDRIFTSORGANISASJON OG -LEDELSE. ADMINISTRASJON. TRANSPORT ↳ 07 - MATEMATIKK. NATURVITENSKAP ↳ 11 - HELSEVESEN, TEKNIKK ↳ 13 - MILJØVERN. HELSEVERN. SIKKERHET ↳ 17 - METROLOGI OG MÅLING. FYSISKE FENOMENER ↳ 19 - PRØVING ↳ 21 - MEKANISKE SYSTEMER OG KOMPONENTER TIL ALLMENN BRUK ↳ 23 - HYDRAULISKE SYSTEMER OG KOMPONENTER TIL ALLMENN BRUK ↳ 25 - PRODUKSJONSTEKNIKK ↳ 27 - ENERGI- OG VARMEOVERFØRINGSTEKNIKK ↳ 29 - ELEKTROTEKNIKK ↳ 31 - ELEKTRONIKK ↳ 33 - TELEKOMMUNIKASJON. LYD- OG VIDEOTEKNIKK ↳ 35 - INFORMASJONSTEKNOLOGI. KONTORMASKINER
---	---

I "Utvidet søk" kan man også avgrense søkemåten, hvilke(t) språk søket skal gjelde, og hvilke deler av termposten det skal søkes i. Disse valgene er vist nedenfor, der standardinnstillingene er markert med grått:

Søkemåte

er lik ▼

er lik

begynner med

inneholder

Språk

alle språk ▼

alle språk

norsk, bokmål

norsk, nynorsk

engelsk

tysk

fransk

Vis treff i

alle deler av termpostene ▼

alle deler av termpostene

termer

definisjoner

CLAUDIA DOBRINA, HENRIK NILSSON & PETER SVANBERG
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Stadieväxling

Utmaningar för en nationell terminologi(in)samling

1. Inledning

Rikstermbanken, Sveriges nationella termbank är efter två år på väg att bli en viktig källa, både inom och utom Sverige; ca 100 000 användare från 81 länder har hittat till den. Referenser till Rikstermbanken börjar bli alltfler i publicerade dokument och på webbplatser. Även om Rikstermbanken alltså uppnått en viss mognad är den fortfarande ung och behöver nu gå in i ett nytt skede – den står inför vad som skulle kunna kallas en stadieväxling.

I dagens Rikstermbanken finns det 290 000 termer på 26 olika språk ordnade i 80 000 termposter. Dessa termposter har hämtats ur nästan 1 000 olika termsamlingar som tillsammans täcker ett stort antal fackområden. Rikstermbanken behöver dock växa, men det betyder inte bara att den behöver bli större till innehållet (fler termer) och omfånget (täcka fler fackområden). Rikstermbanken behöver också vidareutvecklas på flera parallella fronter, vad gäller teknik, innehåll och organisation. Denna framtida utveckling kan ses ur olika perspektiv: förvaltarens (TNCs), användarnas, leverantörernas och finansiärernas. I det följande tar vi upp de olika utvecklingsområdena utifrån dessa olika perspektiv. Genom denna upplägning blottläggs potentiella motsägelser hos de olika parterna och deras perspektiv: finansiärens intressen stämmer kanske inte alltid med användarnas, leverantörernas inte alltid med förvaltarens. Dessa motsägelser måste förvaltaren hantera. Dock gör vi här bara några nedslag i några olika problemställningar och ger potentiella lösningar sett utifrån dessa olika perspektiv. Den unika samling av terminologi som Rikstermbanken i dag utgör är resultatet av en ambitiös insamlingsprocess på nationell basis – en process som vi på TNC, i brist på dokumenterade erfarenheter från liknande projekt, varit tvungna att reflektera kring själva. För övriga perspektiv än förvaltarens, kan det för de övriga grupperna i nuläget därför endast handla om funderingar och spekulationer från vår (förvaltarens) sida.

2. Teknik

2.1 Förvaltarens (TNCs) perspektiv

Rikstermbanken kan tekniskt ses som ett system där mer än själva databasen ingår. Servrar och den tillhörande infrastrukturen måste drivas och bevakas. TNC har övervägt att leja ut delar av denna nödvändiga verksamhet till någon annan (placera det "i molnet"), men har bedömt att det inte skulle innebära så stora vinster; dessutom skulle det vara förknippat med problem och risker. Förutom detta renodlat tekniska finns andra teknikrelaterade aspekter som förvaltaren måste hantera: alltfler gör numera referenser till Rikstermbanken i diverse publikationer och på webben, vilket förstås är positivt, men det har återverkningar på tekniken. Om referensen görs till Rikstermbankens webbplats som helhet fungerar det som förväntat. Problem uppstår dock om referensen görs till en enskild termpost: den länk som då används utgör inte en s.k. stabil (eller permanent) länk – om något ändras i källan kommer en sådan länk att sluta fungera. För att en länk ska vara stabil krävs det att den version som referensen gjordes till finns kvar, så att gamla länkar fortfarande visar samma sak som tidigare. Konsekvensen blir att inget kan tas bort ur Rikstermbanken. Permanenta länkar löser dock inte alla problem som är knutna till att Rikstermbankens material är dubbellagrat och att originalmaterialet ägs av många olika leverantörer. Ytterligare situationer som kan medföra referensproblem är att leverantören drar tillbaka sitt material, att materialet blir ogiltigt eller upphävs (gäller lagar, standarder etc.), att leverantören reviderar materialet osv.

2.2 Användarnas perspektiv

De teknikaspekter som berör Rikstermbankens användare i nuläget är de som kan relateras till själva sökgränssnittet. I ett tidigt skede bestämdes att sökgränssnittet skulle vara mycket enkelt, men att det även skulle finnas möjlighet till ett mer avancerat sökgränssnitt med fler sökkriterier. Användningsstatistiken visar dock att det enkla sökgränssnittet är det som används mest. Men hur kan Rikstermbanken utvecklas vidare vad gäller teknik som inte bara rör sökningen? Ur användarnas perspektiv skulle det t.ex. kunna handla om följande:

- **Förslag under inskrivning av söksträngen?** Att systemet föreslår utifrån inskrivna tecken vid sökningen är något som blir allt vanligare i termbanker och andra söksystem, och som användarna kanske förväntar sig. Men hittills har TNC tyckt att det kan vara förvirrande (och irriterande), eftersom de föreslagna alternativen kan vara mycket olika det eftersökta. Oftast finns det heller inte plats i gräns-

snittet att visa alla alternativ. Att ett eftersökt ord kan finnas mitt i en flerords-term blir också svårt att förmedla.

- **Sökprofiler?** Möjlighet att ställa in hur man oftast vill söka kan förmodas vara önskvärt. Det kräver dock ändringar av systemet.
- **Samsökningsmöjligheter?** En möjlighet att samtidigt söka i Rikstermbanken och t.ex. IATE eller Eurotermbank vore förmodligen mycket kraftfullt, men det kräver att termbankerna har ett gemensamt "web services"-gränssnitt, vilket saknas i nuläget.
- **Annan åtkomst?** Skräddarsydd åtkomst från surfplattor och smarta mobiltelefoner är något som många användare förväntar sig i dag. Detta kan göras antingen genom mobilanpassning av en webbplats eller genom en s.k. app (dvs. ett program för sådan utrustning).
- **Nedladdningsmöjligheter (för forskning etc.).** Önskemål om möjlighet att ladda ner/exportera data från Rikstermbanken har framförts, men eftersom överenskommelserna med leverantörerna bara gäller publicering i Rikstermbanken har detta inte realiserats ännu.
- **Integreringsmöjligheter?** Vissa termbanker kan redan integreras med t.ex. Word och översättningsminnen, men detta gäller ännu inte Rikstermbanken. Dock har följande initiativ till integrering med andra verktyg påbörjats:
 - Genom ett samarbete med Interverbium Technology kan man söka i Rikstermbanken genom deras terminologhanteringssystem TermWeb.
 - En entusiast har gjort en insticksmodul så att man kan installera Rikstermbanken som sökmotor i webbläsaren Firefox.
 - I ett samarbete med Fodina Language Technology används Rikstermbanken som "verifikator" vid automatisk termextraktion: ett belägg för att en term finns med i Rikstermbanken kan användas som ett kriterium vid bedömningen av om huruvida en termkandidat verkligen är en term.

3. Innehåll

3.1 Förvaltarens perspektiv: påfyllning, uppdatering, konsolidering

Förvaltarens innehållsbekymmer rör både det som inte finns och det som redan finns. Den stora frågan vid *påfyllning* med nytt material är förstås varifrån detta nya material ska hämtas. Materialet i nuvarande Rikstermbanken har TNC fått tillstånd att använda eller är

sådant material som inte är skyddat av upphovsrätten. Det finns många fackområden där fritt tillgängliga terminologiska ordlistor saknas och detta upphovsrättsskyddade material, t.ex. ordlistor som ges ut på olika förlag och den terminologi som finns i svenska standarder, kan ofta enbart publiceras i Rikstermbanken om det godkänns av både förlag och författare – och vinstintresse väger ibland tyngre än samhällsnytta.

Ett annat sätt att öka innehållet är att avstå från de grundläggande kraven på Rikstermbankens innehåll, t.ex. att utgångspunkten är den svenska begreppsvärlden vilket hittills uteslutit svenskspråkigt material från Finland. Kraven på terminologisk kontroll över innehållet vill vi dock inte överge, och en tänkbar "wikifiering" av Rikstermbanken (där användare är med och skapar innehållet) är fortfarande ett avlägset perspektiv.

De viktigaste frågorna relaterade till *uppdatering* rör omfång, rutiner och påverkan på kvaliteten. Allt material i Rikstermbanken kommer från olika samlingar som har utarbetats av ett stort antal upphovsmän. De kan när som helst behöva göra ändringar i materialet (allt från korrigering av felstavningar till strykning av en hel term-post) och för att detta ska fungera smidigt måste lämpliga rutiner utvecklas. Resultatet av uppdateringar blir dock tyvärr inte alltid lyckat. Om t.ex. en välformulerad definition uppdateras utan en omfattande terminologisk analys kan den nya definitionen bli sämre än den gamla. Slutsatsen blir att det är lika viktigt med kvalitetsgranskning vid inläggning av nytt material som vid uppdatering av redan publicerat material.

Förhållandet mellan kvantitet och kvalitet är dock större och mer komplicerat. Det handlar inte bara om terminologisk kontroll av allt som ska in i Rikstermbanken utan också om en efterkontroll eller *konsolidering* av existerande material eftersom de många olika samlingarna i Rikstermbanken måste kunna fungera tillsammans. Konsolidering, precis som uppdatering, kan innebära alltifrån rensning av dubletter, vilket i viss utsträckning kan automatiseras, till harmonisering av begrepp vilket kräver en betydande terminologisk insats och ett samarbete med leverantörerna. För TNCs del handlar frågan om konsolidering inte så mycket om "om" utan om "när": när kan man anse att en "kritisk massa" uppnåtts så att det nuvarande presentationsskedet kan övergå i ett konsolideringsskede?

3.2 Användarnas perspektiv: kvantitet och kvalitet

Återkopplingen från Rikstermbankens användare kan tolkas som att de bl.a. vill att Rikstermbanken fylls på med fler termer ur de fackområden som redan finns, att antalet

fackområden ska växa och att fler språk finns representerade. När det gäller kvaliteten är det som efterfrågas bl.a. korrekthet, fullständighet, begriplighet, användarvänlighet – och detta både vad gäller termpostens makro- och mikrostruktur. Korrekthet handlar om att det inte finns felaktigheter i termposterna. Vissa felaktigheter kan avlägsnas genom uppdatering, men när åsikterna om innehållet t.ex. går isär blir det svårare att åtgärda. Fullständighet innebär bl.a. att en termpost innehåller information som ger en allsidig bild av begreppet. Detta är kanske den svåraste utmaningen då långt ifrån alla terminologisamlingar i Rikstermbanken kan stoltsera med definitioner eller ekvivalenter på andra språk. Även om innehållet i Rikstermbanken är fackspråkligt och därmed kräver vissa fackkunskaper av användaren, är begripligheten mycket viktig. Bilder och begreppsdiagram (som i dag bara finns i ett begränsat antal termposter) kan t.ex. bidra till att göra innehållet i en termpost mer begripligt. Ibland har användaren svårt att förstå tanken bakom struktureringen och utformningen av informationen. Dagens sökmanual behöver därför vidareutvecklas och förbättras. Användarvänlighet omfattar allt från en större variation av sökalternativ till t.ex. möjligheter att spara egen terminologi i Rikstermbanken.

3.3 Leverantörernas perspektiv: uppmärksamhet, del av större helhet

Organisationers reaktioner på frågan om att publicera material i Rikstermbanken har varierat från "Publicering av våra termer är inte meningsfull" till "Vi bidrar med glädje till att samla Sveriges terminologi på ett ställe". För vissa blir publiceringen i Rikstermbanken ett sätt att få vara del av en större terminologisk helhet och därigenom vinna uppmärksamhet, reklam och visst renommé. Många leverantörer har vidare uppskattat det arbete som sekretariatet har lagt på förädling av materialet – omstrukturering, justering av begreppsbeskrivningar, tillförsel av kommentarer etc. – och har publicerat "blomman" med texten "Vi har termer i Rikstermbanken" på sina webbplatser som ett tecken på att de har tagit ett större terminologiskt ansvar. Chansen till större spridning och – för våra framtida kommersiella leverantörer (förlag etc.) – chansen till bättre försäljningssiffror, är några av de vinster som publicering av terminologiskt material i Rikstermbanken kan innebära för leverantörerna.

En mer interaktiv användning av Rikstermbankens material skulle kunna innebära att materialet återanvänds och tillgängliggörs i diverse applikationer, för forskning etc. En förutsättning för detta är nya överenskommelser med leverantörerna; argumenten är dock desamma som ovan.

3.4 *Finansiärernas perspektiv: interoperabiliteten*

Finansiärens (Näringsdepartementets) intresse i Rikstermbankens vidareutveckling ligger främst i att den kan utgöra ett nav i en sammanhållen nationell semantisk resurs. En sådan resurs skulle kunna bidra till ett smidigt och entydigt utbyte av information, vilket i sig kan ge ett stöd till myndigheterna i utvecklingen av den svenska e-förvaltningen. Informationsförmedling via myndigheters webbplatser, tillgänglighet till e-tjänster m.m. förutsätter ett systematiskt ordnat innehåll med begreppslig och terminologisk precision. En ny funktion med en potentiellt stor betydelse för den framtida e-förvaltningen är det man skulle kunna kalla "term tracking", dvs. att man för en viss term vid ett visst tillfälle får fram en sammanställning över de dokument i vilka termen används. En viktig grundprincip för att detta ska kunna åstadkommas är att varje termpost i Rikstermbanken förses med en generell resursidentifierare (URI) som följer med när termen används utanför Rikstermbanken. Med ett "term tracking-system" skulle exempelvis föreslagna ändringar av en viss term kunna föregås av en konsekvensbedömning (hur många dokument som berörs av förändringen och vilka kostnader det medför etc.). Detta kan vara intressant för lagstiftare som i dag inte enkelt kan överblicka vilka konsekvenser det får för informationsspridningen när man ändrar på en term i en lagtext.

Man kan också skönja en önskan hos finansiären om att Rikstermbanken går från att vara ett sökredskap till att bli ett mer interaktivt verktyg. Exempel på nya funktioner skulle kunna vara att det ges möjlighet till nedladdning av existerande resurser samt uppladdning av egna terminologisamlingar som kan uppdateras och korrigeras direkt i Rikstermbanken. Rikstermbankens programvara skulle alltså kunna utvecklas till ett regelrätt terminologihanteringssystem som kan användas i en myndighets interna terminologiarbete. När fler myndigheter börjar efterleva språklagens (SFS 2009:600) terminologiparagraf 12, ökar potentiellt möjligheterna att få in alltfler myndighetsspecifika och myndighetsgemensamma terminologier i Rikstermbanken. Samtidigt bidrar Rikstermbanken till att effektivisera myndigheternas terminologiarbete och ökar också kvaliteten på resultatet.

4. Avslutning

Ur alla perspektiv ser det ut som om Rikstermbankens vidareutveckling är något alla ser fram emot. För TNCs del innebär utvecklingen ett väsentligt bidrag till en 70-årig dröm – den om en hög terminologisk medvetenhet i samhället. Användarna får genom Rikstermbankens

vidareutveckling stöd i sin professionella verksamhet. För leverantörerna är vinsten större spridning av information och bättre tillgänglighet och, som en följd av detta, en effektivare kommunikation med olika slags intressenter. För finansären är vinsten en smidigare "mjuk" infrastruktur tack vare högre semantisk interoperabilitet. Förhoppningsvis har alla fyra samma intresse i att få Rikstermbanken att växa och bli bättre på att uppfylla allas terminologiska behov.

Referenser

Claudia Dobrina & Henrik Nilsson. (2007) Koll på innehåll. Vad ska in i en nationell termbank? I: NORDTERM 15 Kunnskap og fagkommunikasjon. Oslo, ss. 69–75.

Claudia Dobrina & Henrik Nilsson. (2009) Koll på innehåll igen: Vad har kommit med i Rikstermbanken ? I: NORDTERM 16 Ontologier og taksonomier (cd-rom).

HANNE ERDMAN THOMSEN
INSTITUT FOR INTERNATIONALE SPROGSTUDIER OG VIDENSTEKNOLOGI,
CBS – HANDELSHØJSKOLEN I KØBENHAVN

ISO-standarderne om terminologiens terminologi

Denne artikel gør kort rede for udviklingen af de to centrale standarder om terminologiarbejde og terminologiens terminologi:

- ISO 704 – *Terminology work – Principles and methods* og
- ISO 1087 – *Terminology work – Vocabulary*

Begge standarder hører under ISOs tekniske komite 37 (TC 37: *Terminology and other language and content resources*), underkomite 1 (SC 1: *Principles and methods*), arbejdsgruppe 3 (WG 3: *Principles, methods and vocabulary*). En oversigt over arbejdet i hele ISO TC 37 findes på ISOs hjemmeside: www.iso.org under 'technical committees'. Jeg har i de seneste år været formand for arbejdsgruppen TC 37/SC 1/WG 3 og har derfor været dybt involveret i arbejdet med de to standarder. Fra juni 2011 har Fidelma Ní Ghallchobhair fra Irland overtaget formandskabet.

ISO 704 – Terminology work – Principles and methods

Den seneste version af ISO 704 om terminologiarbejde er fra 2009. Arbejdet med 2009-udgaven af ISO 704 tiltrak sig interesse fra andre tekniske komiteer i de sidste år inden godkendelsen, især fra JTC 1 som arbejder med informationsteknologi. I den forbindelse var der flere kommunikationsproblemer som skyldes at terminologer og fagfolk fra informatikområdet bruger samme betegnelser om forskellige begreber. Der er især to ting der giver anledning til misforståelser når vi taler med JTC 1. Den første er terminologiens skelnen mellem egenskaber (properties) og karakteristiske træk (characteristics) som de har meget vanskeligt ved at forstå og acceptere. Den anden er at man inden for informatik har såkaldte instanser (instances) med i modellerne som svarer til terminologiens objekter, men som mange tror svarer til individuelle begreber. Disse forskelle er nærmere beskrevet i Madsen & Thomsen (2009).

Trods en stor arbejdsindsats lykkedes det ikke at få afklaret alle uoverensstemmelser og samtidig var der andre grupper af brugere af ISO 704 som fandt andre dele af standarden uhenigtsmæssige eller ufuldstændige. I 2009 blev det derfor besluttet straks at starte arbejdet med revision med henblik på en ny udgave, dog uden at sætte en formel revision i gang fordi vi så ville være underlagt stramme tidsfrister.

Siden 2010 har arbejdet været organiseret i undergrupper som kommer med forslag om forskellige aspekter:

- Indhold i keredokument og tillæg:
Skal der være et tillæg om andre typer af definitioner, om navne på organisationer eller andre ting? I den seneste udgave af standarden er andre definitioner end den intensionale flyttet til appendix. Dermed pålægger man alle andre der udarbejder ISO-standarder, at lave intensionale definitioner i standarder.
- Det gennemgående eksempel:
Tidligere var det gennemgående eksempel i standarden 'blyant', men der var utilfredshed med det, fordi det er kulturafhængigt (særligt var der problemer med 'mechanical pencil'). I 704:2009 er eksemplet ændret til computer-mus, men der klages nu over at det er for teknisk og at der er for mange unøjagtigheder i forhold til den seneste tekniske udvikling. Derfor arbejder gruppen på at udarbejde cykelterminologi til at erstatte computermusen i håb om at det er mindre kulturfølsomt og at den teknologiske udvikling her er mindre betydningsfuld for forståelsen af eksemplet.
- Differentiering af terminologiarbejde fra leksikografi, klassifikation, thesauri, ontologier, datamodellering, etc.
For at undgå konflikt med andre komiteers arbejde, vil vi forsøge at gøre bedre rede for forskelle og ligheder.
- Publikation:
ISO-standarders pris afhænger af omfanget, og hvis vi laver mange annekser eller 'satelit-dokumenter', vil det blive dyrt. Vi ønsker på den ene side at det er et autoriseret ISO-dokument, men samtidig vil vi gerne have størst mulig udbredelse, derfor undersøger vi muligheden for at få det publiceret gratis andre steder. Det er f.eks. muligt hvis standarden er fælles for ISO og en anden organisation som publicerer gratis. Oprindeligt var LISAs hjemmeside på tale, men efter at denne organisation ikke længere findes er der ikke nogen oplagt samarbejdspartner (LISA: Localisation Industry Standards Association).

På mødet i Seoul i juni 2011 blev det besluttet at der i det næste år især vil blive arbejdet med eksemplet, cykelterminologi, i det kommende år frem til mødet i Madrid i juni 2012.

ISO 1087 – Terminology work – Vocabulary

ISO 1087 var tidligere i to dele: *Part 1: Theory and application* og *Part 2: Computer applications*. På møderne i 2009 blev det besluttet at lægge de to dele af 1087 sammen til ét dokument. Arbejdet med revision af 1087 tager udgangspunkt i systematisk terminologiarbejde, hvilket betyder at der udarbejdes begrebssystemer med angivelse af karakteristiske træk før der skrives definitioner. Det var tanken at bruge ISOs centrale begrebsdatabase til offentliggørelse af materialet og lade revisionen ske i etaper. Da den centrale begrebsdatabase ikke var klar til brug, har arbejdsgruppen brugt TC 37s termbase, som er stillet til rådighed af DANTERMcentret. Termbasen findes på adressen www.iso.i-term.dk, login og password TC37 giver adgang til at søge i basen.

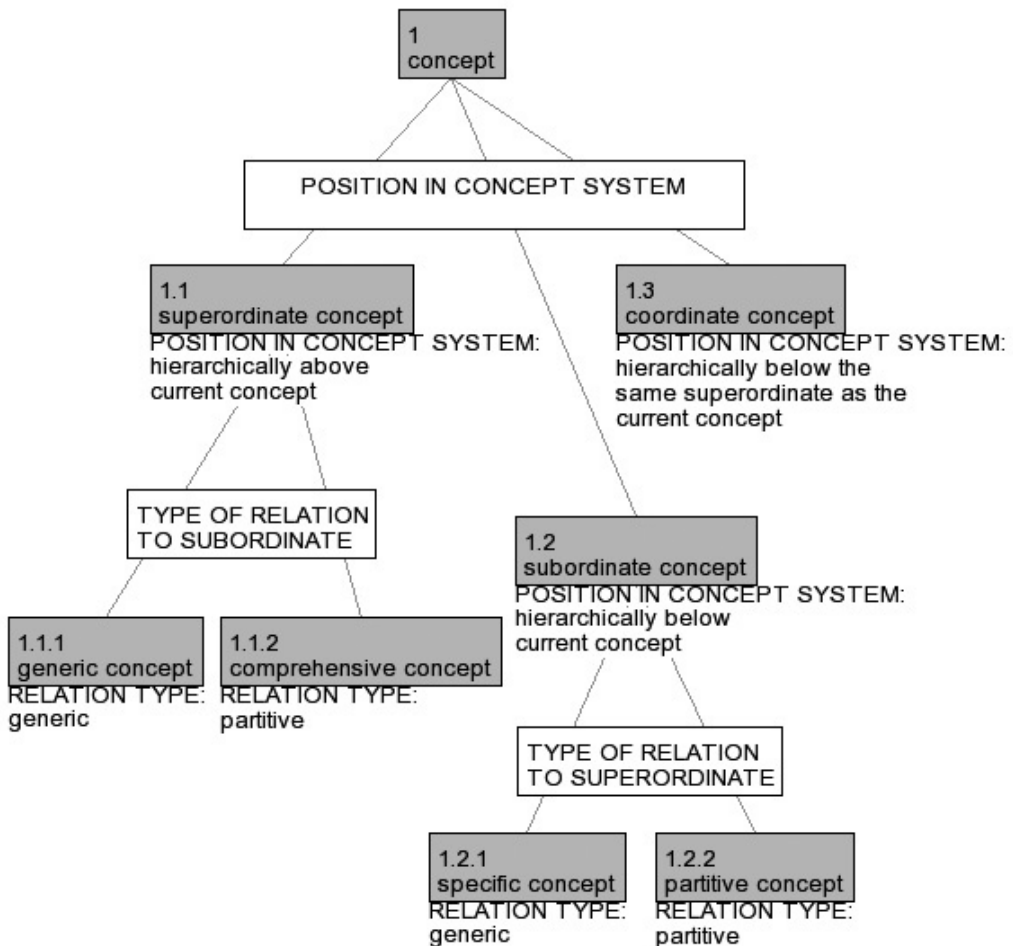
Desværre er det nu blevet klart at det heller ikke fremover vil blive muligt at bruge ISOs centrale begrebsbase til at arbejde i. Derfor vil den samlede standard, ISO 1087, blive offentliggjort på én gang som pdf-dokument ligesom tidligere. Forud for dette års møde i Seoul var første etape på 3 begrebssystemer ellers sendt til afstemning som *Draft International Standard (DIS)*, men afstemningen er nu trukket tilbage og vi venter på at resten af materialet bliver klar – det skal først igennem de indledende stadier – så det hele igen bliver ét dokument.

De 3 begrebssystemer som var sendt til afstemning er:

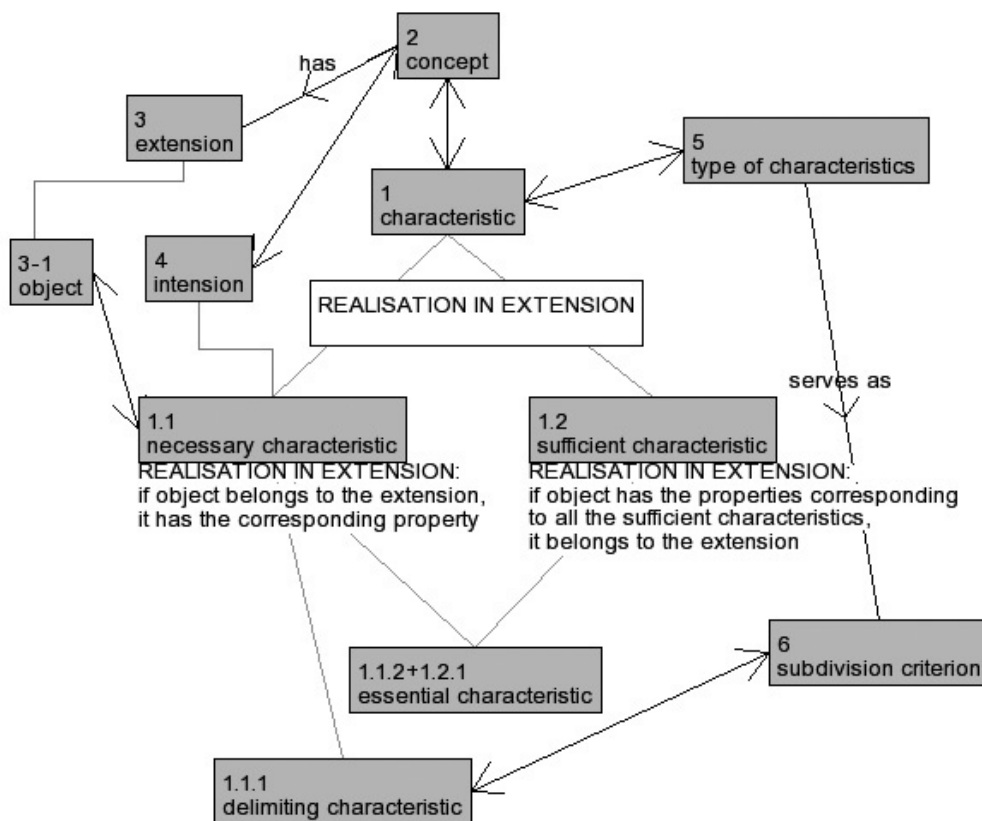
- *Language and reality*
- *Concepts and characteristics*
- *Concept systems*

Som nævnt bygger arbejdet med 1087 på en systematisk tilgang hvor begrebernes adskilende træk og inddelingskriterier konsekvent anføres i begrebssystemerne. Figurerne her er lavet i ISO TC 37's termbase. Karakteristiske træk vises under begreberne i de grå bokse, og inddelingskriterier er skrevet i hvide bokse.

I det første begrebssystem, *language and reality*, er den største ændring at 'coordinate concept' er blevet sideordnet til 'superordinate concept' og 'subordinate concept' – fordi det hører under samme inddelingskriterium: POSITION IN CONCEPT SYSTEM.

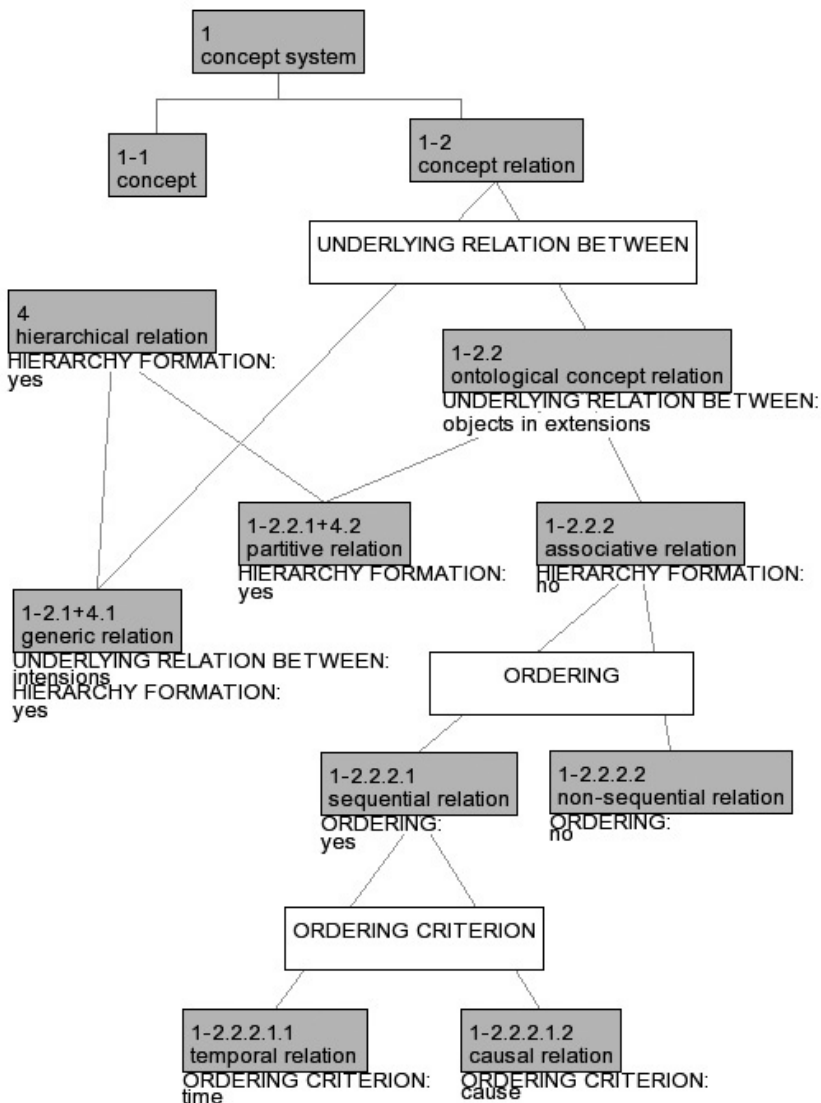

I det andet begrebsystem, *concepts and characteristics*, er den største nyhed at der er indført definitioner fra logikken på tre typer af træk, nemlig 'necessary characteristic', 'sufficient characteristic' og 'essential characteristic'. De to første begreber er nye i 1087, mens det sidste tidligere var defineret som "et karakteristisk træk der er nødvendigt for forståelsen af et begreb", men denne definition er vag og afhænger af den målgruppe en given definition retter sig mod – i praksis kunne definitionen ikke bruges til at sige om et givet træk hører med til ekstensionen af begrebet 'essential characteristic'.

'Necessary characteristic' er et karakteristisk træk der svarer til en egenskab som alle objekter i begrebets ekstension har. For eksempel er det 'at være menneske' et nødvendigt træk for begrebet 'kvinde'. En mængde af 'sufficient characteristics' kan tilsammen bestemme om et givet objekt hører til ekstensionen for det pågældende begreb. For eksempel hører alle objekter med trækkene 'har født' og 'er menneske' til ekstensionen af begrebet 'kvinde' – men ikke alle kvinder har født. Den nye definition af 'essential characteristic' lyder "karakteristisk træk i den mængde af træk som er både nødvendige og tilstrækkelige til at afgøre et begrebs ekstension".

I det tredje begrebssystem, *concept systems*, er der blevet indført et nyt begreb 'ontological concept relation' for at klargøre forskellen på den generiske relation og alle de andre typer af relationer. Forskellen er om den bagvedliggende relation er mellem objekter (i ekstensionen) eller direkte mellem intensioner. Begrebet 'hierarchical relation' er ikke underbegreb til 'concept relation', da det ikke kun er begrebsrelationer der er hierarkiske.

Afsluttende bemærkninger

ISO 704 og ISO 1087 dækker de helt grundlæggende dele af terminologi og en revision af dem rejser mange centrale diskussioner og kræver mange kompromisser. De mange kompromisser gør det vanskeligt at bevare overblikket og ofte opstår der derfor inkonsistens – f.eks. i form af definitioner i ISO 1087 som ikke stemmer indbyrdes, eller som ikke stemmer overens med ISO 704. Ved at bruge termbasen til revisionen af 1087 bliver det lettere at bevare overblikket og dermed konsistensen.

Bibliografi

ISO 1087-1:2000 *Terminology work -- Vocabulary -- Part 1: Theory and application*. Edition: 1

ISO 1087-2: 2000 *Terminology work -- Vocabulary -- Part 2: Computer applications*. Edition: 1

ISO 704:2009 *Terminology work -- Principles and methods*. Edition: 3

Madsen, Bodil Nistrup & Hanne Erdman Thomsen: 'Terminological Concept Modelling and UML Diagrams'. In: *International Journal of Metadata, Semantics and Ontologies (IJMSO)*, 2009, Vol. 4 No. 4. ISSN (Online): 1744-263X - ISSN (Print): 1744-2621. Pp. 239-249.

Online: www.inderscience.com/link.php?id=29228

NINA PILKE
VASA UNIVERSITET, NORDISKA SPRÅK

Språkstrategier, språkpolicy och språkprinciper

– *Terminologisk analys av språkrelaterade mål i organisationskontext*

Inledning

Flera organisationer i Norden, speciellt i Sverige, har under den senaste tiden medvetet både diskuterat och dokumenterat sina språkliga val och den språkliga verksamheten. Man har satt upp ett antal verksamhetsmål vilka har betydelse för språkanvändningen samt gjort ställningstaganden som främjar dels språklig mångfald som resurs, dels ansvar för nationalspråk. I bakgrunden ligger internationalisering, integration och kvalitetsförbättring som sätter de samhällsbärande språken i fokus. (Se t.ex. Nordiska ministerrådet 2007; Språksituationen i Sverige 2009.)

Min artikel hör till ett större forskningsprojekt med namnet *Tvåspråkigheten och det mångkulturella Finland – utbyte och utmaningar i ett framtidsperspektiv* (TMF) inom forskargruppen BiLingCo (2011) vid Vasa universitet. I olika skriftliga dokument som forskarna inom TMF samlat i början av projektet ser det ut att finnas termer som är centrala för projektet. Eftersom det alla gånger inte är helt klart om de olika termerna är polysema eller synonyma är det skäl att ta en närmare titt på dem och de bakomliggande begreppen.

Syfte, material och metod

I min artikel diskuterar jag de begrepp som termerna språkstrategi, språkprincip och språkpolicy representerar. Som utgångspunkt fungerar en terminologisk analys som tar fasta på vilka aspekter som tas hänsyn till och främjas i ett antal skriftliga dokument som gäller språkanvändning i fyra organisationer: Helsingfors universitet (HU), Vasa sjukvårdsdistrikt (VS), Lunds Tekniska Högskola (LTH) och Malmö högskola (MH).

De två finländska organisationerna (HU, VS) ingår i TMF och dom har jag tagit med i min studie därför att de har dokumenterat språklig verksamhet i skriftlig form. De två högskolorna i Sverige (LTH, MH) valde jag därför att de var de första träffarna i en Google-sökning med sökordet språkpolicy och därför att de hade dokumenterat och publicerat sina språkliga val

officiellt. I artikeln diskuterar jag även språkliga utmaningar i organisationskontext utgående från resultat som har fåtts i två enkätundersökningar, nämligen

1. Termdists kartläggning av språkanvändning och terminologiska behov i Norden
2. BiLingCos studie av faktorer i anknytning till informationsförmedling och arbetets innehåll i samband med reformen av regionförvaltningen i Finland

I den kartläggning som initierats av nätverket Termdist år 2009 och som Anna Leino analyserat i sin avhandling pro gradu vid Vasa universitet 2010 ingår 73 organisationer från fyra nordiska länder. BiLingCos enkät riktades till de anställda i den nya regionförvaltningsmyndigheten i Finland (Närings-, trafik och miljöcentralen). I enkäterna analyserar jag tre frågor kvantitativt och två kvalitativt.

Språkliga val och språklig verksamhet enligt skriftliga dokument

De organisationer som ingår i min studie använder olika termer för sina språkpolitiska dokument. Helsingfors universitet har *språkprinciper*, Studentkåren vid Helsingfors universitet *språkstrategi*, Vasa sjukvårdsdistrikt *språkprogram* och de två svenska högskolorna *språkpolicy*.

Konsistoriet vid Helsingfors universitet har godkänt *Språkprinciper för Helsingfors universitet* 14.3.2007 och dessa har publicerats i serien *Helsingfors universitets förvaltningspublikationer*. *Språkprinciperna* är inte ett åtgärdsprogram utan det är fråga om "ett policydokument som är avsett att styra beredningen av framtida åtgärdsprogram för olika sektorer av universitetets verksamhet". Avsikten är att man med hjälp av språkprinciperna uppnår språkpolitisk konsekvens vid beredningen och verkställandet av universitetets strategier och åtgärdsprogram. *Språkstrategi för Studentkåren vid Helsingfors universitet* är godkänd 19.11.2003. Dokumentet innehåller praktiskt inriktade mål samt uppräknig av konkreta resurser och ansvarspersoner som gäller den språkliga verksamheten. Studentkåren ska kunna erbjuda service på tre språk, stärka den tvåspråkiga bilden utåt, stöda tvåspråkig verksamhet och stärka samarbetet mellan finska och svenska underföreningar och medlemmar. Under våren 2011 har styrelsen för Vasa sjukvårdsdistrikt godkänt ett *Språkprogram* som sätter patientens modersmål i fokus ur kundens (rättigheter), personalens (språkkunskaper), processernas (kommunikation) och ekonomins (merkostnader) synvinkel. Detta dokument finns hösten 2011 endast som bilaga till ett protokoll på organisationens webbplats.

Lunds tekniska högskola (LTH) hänvisar i sin *Språkpolicy* (2009) till Högskoleverkets (2008) rekommendation att alla lärosäten borde ta fram en egen språkpolitik där man lyfter fram språkliga dilemman. I början av policydokumentet sägs LTH anse sig ha ett ansvar att värna om det svenska språket och att arbeta för att svensk nomenklatur upprätthålls och utvecklas. Dokumentet innehåller principer för språkanvändningen inom LTH och en handlingsplan för tre år (2009–2011). Man syftar till att tydliggöra vilka principer som ska gälla för språkanvändningen inom LTH och vem som har ansvaret för åtgärder inom organisationen. *Språkpolicy för Malmö högskola* (MH) syftar till att öka den språkliga medvetenheten hos alla som studerar eller arbetar vid högskolan och att ge riktlinjer för språkanvändningen vid högskolan. Policyn sägs vara i samklang med regeringens mål för internationalisering av den högre utbildningen där kurser på engelska sägs vara en viktig förutsättning för den internationella konkurrenskraften och därför bör kurser på engelska finnas på alla nivåer i högskolan. (Ny värld – ny högskola. Prop.2004/2005: 59)

Enligt Vikør (1988: 68) avses med *språkpolitik* de politiska åtgärder som vidtas för att påverka språksituationen i ett samhälle och med redskapet *språkplanering* kan man konkret påverka själva språkbruket och -utvecklingen i ett samhälle via språkpolitisk planering, verkställande och uppföljning. Nissilä (2008: 70) konstaterar att språkpolitikens mål är inriktade på maktfördelningen i språksamfundet istället för att vara rent språkliga mål. Språkplanering sätter däremot språket i fokus då målet är t.ex. att påverka ett språks funktion i språksamfundet. I den undersökta dokumentationen finns aspekter som hör till statusplanering (vilken status ett språk ges) och korpusplanering (t.ex. vilket språk som används i skriftliga beslut).

Strategi handlar om utveckling av verksamheten och långsiktiga målsättningar med tanke på vad man ser som ändamålsenlig och god framtid. Det är fråga om vilka målen är och vilken handlingsplan man väljer för att nå dem. (Se t.ex. Whittington 2002: 21). I en organisation finns det frågor som gäller användningen av språk inne i strukturen på samma sätt som andra målsättningar (t.ex. hur man placerar vinst). Därmed kunde dessa klassificeras som handlingsprinciper. I *policy* är det fråga om förhållningssätt och gemensamma regler i form av riktlinjer som konkretiseras via en handlingsplan (se t.ex. Business Dictionary 2011). I mitt material innehåller Studentkårens dokument på ett konkret sätt information om aktörerna och målsättningarna men tidsramarna saknas. HU:s dokument innehåller riktlinjer utan exakta aktörer och tidsramar. LTH:s dokument innehåller både målsättningar och en tidsbestämd handlingsplan och MH:s dokument innehåller målsättningar med arbetet. Det faktum att innehållet i de undersökta dokumenten inte är samma kunde synas i termvalet. LTH:s

kompleta dokumentation (även en handlingsplan ingår) kunde kallas *riktlinjer för språkanvändning* (term vid Linköpings universitet) / *språkriktlinjer* medan de tre övriga organisationerna kunde använda termen språkprinciper när de presenterar sina språkliga mål.

Terminologisk analys av språkarbete vid tre högskolor: exemplet kurslitteratur

Den terminologiska analysen i min artikel gäller de tre utvalda högskolornas dokument som sätter ramarna för språkarbetet. I de tre undersökta dokumenten verkar det finnas fyra begreppskategorier i fråga om organisationens viljeinriktning för handlande i språkfrågor: verksamhetsområden, aktörer, informationsförmedling och stödåtgärder. Eftersom det inom ramen för min artikel inte är möjligt att gå igenom alla fyra kategorier i detalj har jag valt att studera en av aspekterna under verksamhetsområden, nämligen undervisning och därunder kurslitteratur, se exempel 1.

Ex. 1

- a) För att främja och upprätthålla språkkunskaperna vid universitetet anskaffas och används inom utbildningen kurs- och forskningslitteratur på flera språk inom ramen för resurserna. (HU)
- b) Även om det huvudsakliga undervisningsspråket är svenska, utgör undervisning och kurslitteratur på engelska ett synnerligen värdefullt komplement på alla nivåer. (LTH)
- c) Kurslitteratur på grundläggande nivå ska om möjligt rymma titlar på engelska och på avancerad nivå i hög utsträckning vara på engelska. (MH)

Helsingfors universitet nämner inte explicit vad som avses med *flera språk* är eller vilken fördelningen mellan dem är när kurslitteratur anskaffas och används (1a). Vid LTH sägs kurslitteratur på engelska vara ett *värdefullt komplement* på alla nivåer (1b). Vid MH ska kurslitteratur på avancerad nivå *i hög utsträckning* vara på engelska (1c). Melander (2004) har undersökt grundutbildningens kurslitteratur vid Uppsala universitet som en uppföljning till Gunnarssons och Öhmans studie från 1993/94 och kommit fram till att det finns stora skillnader mellan fakulteterna men i genomsnitt är ca hälften av litteraturen på engelska. Andelen kurslitteratur på engelska har ökat klarast inom den medicinska och den språkvetenskapliga fakulteten under tioårsperioden. En undersökning från Stockholms universitet visar på liknande resultat då 55 % av studenterna angav att den huvudsakliga kurslitteraturen var på engelska även om de fick undervisning på svenska (Språksituationen i Sverige 2009).

Språkliga utmaningar inom organisationer

Majoriteten av de 73 nordiska organisationerna i Leinos (2010) studie är företag (48 %) och myndigheter (30 %). Resten är föreningar, arbetsgrupper, universitet, fackorganisationer, regioner eller bibliotek. Fördelningen enligt land är följande: Danmark 41 %, Sverige 33 %, Norge 17 % och Finland 10 %. Av organisationerna har 41 % över 250 anställda (stora), 30 % har 51–250 anställda (medelstora), 19 % har 1–10 anställda (mikro) och 8 % har 11–50 anställda (små). De flesta organisationerna verkar inom standardisering, översättning och lokalisering. De näst största grupperna är information och kommunikation, industri och utbildning. Av informanterna har 40 % svarat att de möter språkliga utmaningar dagligen, 21 % har svarat att de möter utmaningar en eller några gånger i månaden, 16 % att de möter dem en eller några gånger om året och 15 % att de möter dem en gång i veckan. Svartalternativen *mera sällan* och *inte alls* har valts av 4 % av informanterna.

I enkäten ombes informanterna även precisera vad som kunde vara anledningen till utmaningarna. Svartalternativet "otillräckliga terminologiska kunskaper" har valts av 36 % och alternativet "otillräckliga ekonomiska resurser" av 3 %. Drygt hälften (51 %) har kryssat för "annat" och preciserat att orsakerna bl.a. hör ihop med tidsbrist, den oklara terminologin inom branschen, brist på gemensamma metoder och standardisering, brist på de anställdas och kundernas språkkunskaper, tekniska problem och komplicerat fackområde. I flera av svaren påpekas även att de språkliga utmaningarna hör till arbetet, de kännetecknar det (*Det er en del av arbeidet vårt*).

I BiLingCos enkätstudie ingår fyra NTM-centraler (Helsingfors, Seinäjoki, Vasa och Åbo). De flesta svaren (sammanlagt 334 informanter) har kommit från Helsingfors (35 %) och Åbo (32 %). I denna organisationskontext möter 12 % av informanterna språkliga utmaningar dagligen och 14 % gör det en gång i veckan, 25 % möter språkliga utmaningar några gånger per år, 20 % några gånger i månaden, 23 % gör det mera sällan än några gånger per år och 6 % gör det aldrig.

Informanterna har fått precisera utmaningarna i en öppen fråga (Hurudana är de språkliga utmaningarna och vad beror de på?). Av informanterna har 54 % (179 stycken) svarat på den öppna frågan. Den vanligaste utmaningen i detta material är användningen av svenska i tal och skrift (35 %). Det kan vara fråga om att man får använda språket sällan, att de egna språkfärdigheterna borde utvecklas, att det är svårt att hitta rätta ekvivalenter och att det är svårt att betjäna dialekttalande kunder p.g.a. förståelseproblem. Dialekter nämns i 7 % av svaren, även finska dialekter upplevs som en utmaning. Engelska språket lyfts fram som en

utmaning i 13 % av svaren. Det är fråga om både de egna och kundernas språkfärdigheter. I vissa fall kan ett gemensamt språk saknas helt. Myndighetsspråk och fackspecifik terminologi är utmaningar för 15 % av informanterna. I svaren nämns även översättning, rättsskrivning, grammatik, att det inte finns tillgång till nätordböcker eller termbanker. Dessutom nämns rapporter, textproduktion, kulturskillnader och andra främmande språk överlag. (Se även Dahl 2010, 2011; Koskela & Pilke 2011.)

Till slut

Språkpolitisk dokumentation i organisationskontext ger profil åt en organisation genom att göra språklagen synlig och genom att konkretisera eventuella nationella språkstrategier. Genom att studera dels en organisations språkpolitiska dokumentation, dels vilka betydelser de anställda (och även kunderna) ger språk och kommunikation kan man få en uppfattning om språklig medvetenhet som professionell resurs i organisationen. Då endast några procent av de anställda vid de undersökta organisationerna kan undvika språkliga utmaningar helt och hållet ser det ut att finnas behov av genomtänkta riktlinjer för språkanvändning i fråga om både statusplanering och korpusplanering. Språkpolitisk dokumentation kan även tänkas vara en möjlighet till ökad terminologisk medvetenhet som i bästa fall kan leda till det som Henrik Nilsson (2011) kallar *ledningssystem*. Dessa aspekter kommer att undersökas närmare inom BiLingCo i framtiden.

Litteratur

BiLingCo (2011). Tillgänglig: www.uwasa.fi/tutkimus/tutkimusryhmat/bilingco [online]

Business Dictionary (2011). *Policy*. Tillgänglig: www.businessdictionary.com/definition/policy.html [online]

Dahl, E. (2011). *De inhemska språken och statens regionförvaltning*. Manuskript. Vasa universitet.

Dahl, E. (2010). *Tvåspråkighet i en myndighetsorganisation ur ett kommunikativt funktionsperspektiv*. Avhandling pro gradu. Tritonia. Vasa.

Gunnarsson, B.-L. & K. Öhman (1997). Det internationaliserade universitetet. En studie av bruket av engelska och andra främmande språk vid Uppsala universitet. *Text- och fackspråksforskning* 16. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

Högskoleverket (2008). *En högskola i världen – Internationalisering för kvalitet*. Rapport 2008: 15. Tillgänglig: www.hsv.se/download/18.880c3ba1194d1b806c800027966/0815R.pdf [online]

Koskela M. & N. Pilke (2011). På två språk eller tvåspråkigt? Svenskan i tal och skrift inom regionförvaltningen i Finland. Under utgivning: *Svenskans beskrivning* 31. Umeå.

Leino, A. (2010). *Språkanvändning och terminologiska behov i Norden. En undersökning inom organisationer och bland universitetsstuderande*. Opublicerad avhandling pro gradu. Tritonia: Vasa.

Melander, B. (2004). Engelska och svenska vid Uppsala universitet – en uppföljning. I: Bäcklund, Ingegerd, Börestam, Melander Marttala, Näslund (red.). *Text i arbete*. Festskrift till Britt-Louise Gunnarsson den 12 januari 2005. Institutionen för nordiska språk: Uppsala universitet.

Nilsson, H. (2011). *Terminologins roll(er) – behövs ett TLS (ledningssystem för terminologi)?* Föredrag vid Nordterm i Vasa den 7-10 juni 2011.

Nissilä, N. (2007). *Begrepp och termer inom området balansräkning*. Teoretisk utveckling och empirisk förankring. Acta Wasaensia 189, Språkvetenskap 36. Universitas Wasaensis: Vaasa.

Nordiska ministerrådet (2007). *Deklaration om nordisk språkpolitik*. Köpenhamn.

Ny värld – ny högskola. Regeringens proposition 2004/2005. Tillgänglig: <http://data.riksdagen.se/fil/A7324622-9134-487C-8C8F-735A8C1EFB03> [online]

Språksituationen i Sverige 2009. Omvärldsanalys framtagen av Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. Tillgänglig: www.sprakradet.se/6715 [online]

Vikør, L. S. (1988). *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. Oslo: Novus Forlag.

Whittington, R. (2002). *Vad är strategi? Och spelar den någon roll?* Malmö: Liber.

JAN HOEL
SPRÅKRÅDET I NORGE

Hvordan fungerer fagtermer i asymmetrisk kommunikasjon?

Om to små resepsjonsundersøkelser om fagterminologi

Innledning

Det er gjort få undersøkelser av hvordan fagtermer fungerer i kommunikasjon mellom fagfolk og vanlige språkbrukere, det jeg ovenfor har kalt "asymmetrisk kommunikasjon". Dette kan undersøkes ved for eksempel å observere språkbrukernes reaksjoner på fagterminologiske stimuli i relevante kontekster. Med "resepsjonsundersøkelse om fagterminologi" mener jeg her 'undersøkelse av hvordan fagtermer blir forstått *i isolasjon*', når personer besvarer enkle spørsmål uten slik kontekst og viser om de kjenner det semantiske innholdet i en term, altså begrepet bak termen.

I år 2000 utførte Statens informasjonstjeneste en enkel spørreundersøkelse av hvordan noen sentrale ord i norsk politikk og samfunnsliv ble forstått av et representativt utvalg av befolkningen. Man undersøkte forståelsen av "forvaltningsord" som *prioritere, hjemmel, innovasjon, prinsipielt*. Et statistisk signifikant resultat var – ikke overraskende – at utdanning er en faktor som påvirker folks ordforståelse. Det kom ikke fram gjennomgående kjønnsforskjeller, men to ord, *innovasjon* og *infrastruktur*, ble forstått av en større andel menn enn kvinner. Alder hadde lite å si for forståelsen. Undersøkelsen er omtalt i Språkrådets meldingsblad *Språknytt* nr. 3/2000 side 18 f.

Bakgrunn

Høsten 2010 hadde Språkrådets fagråd for terminologi og fagspråk ansvaret for institusjonens årlige språkdag. I den forbindelse fikk fagrådet utført to spørreundersøkelser om befolkningens forståelse av faguttrykk, én på det medisinske fagområdet, en annen på området klimaforskning. Disse ble antatt å være fagområder som folk flest i noen grad må forholde seg til, enten i møte med helsetjenesten eller som medieforbrukere.

Det ble i samråd med fagekspertise på de to områdene valgt ut fem medisinske termer og ti klimatermer som man ville spørre respondenter om riktig betydning av. For hver av termene

ble det utformet tre svaralternativer. I den medisinske undersøkelsen (heretter "MU") var termene og svaralternativene i fire av tilfellene ettordsuttrykk. I klimaundersøkelsen (heretter "KU") var termene i åtte av tilfellene sammensatte ettordsuttrykk, i to tilfeller flerordsuttrykk. Svaralternativene var her utformet som definisjoner. Siktemålet var at både uttrykk og svaralternativer skulle være lette å oppfatte.

Nærmere om de to undersøkelsene

Begge undersøkelsene var såkalte omnibusundersøkelser og ble utført av gallupinstituttet Respons analyse AS i september 2010. Slike undersøkelser er satt sammen av mange ulike temaer med tilhørende spørsmål på vegne av flere oppdragsgivere. Undersøkelsene inneholder et fast sett med bakgrunnsvariabler og gjennomføres regelmessig etter et standardisert opplegg med et landsomfattende utvalg respondenter som er forhåndsbestemt etter en metode for utvalgstreking som sikrer at tilfeldighetsprinsippet overholdes. Undersøkelsene foretas enten på telefon eller ved hjelp av et internettpanel.

MU ble gjennomført på telefon, KU på Internett. Begge omfattet 1 000 respondenter over 18 år, og resultatene er dermed representative for den norske befolkningen over 18 år. Resultatene ble vektet etter kjønns- og alderssammensetningen i befolkningen, og de skal tolkes innenfor nærmere feilmarginer når det gjelder de viktigste bakgrunnsvariablene, $\pm 1,1$ – $3,0$ prosentpoeng for MU, $\pm 0,6$ – $3,0$ prosentpoeng for KU.

For å unngå statistiske feil som følge av spørsmålenes og svaralternativenes rekkefølge ble disse lest opp (telefon) eller vist (Internett) for respondentene i tilfeldig vekslende rekkefølge.

Metodiske begrensninger og svakheter

Respondentene fikk følgende beskjed i de to undersøkelsene:

Nå følger noen spørsmål som vi gjennomfører for Språkrådet. Jeg skal lese opp fem uttrykk som blir benyttet innen medisin, med tre svaralternativ for hvert av dem om hva det betyr. For hvert uttrykk vil jeg at du oppgir det svaralternativet du tror er det riktige.

Så følger noen spørsmål som vi gjennomfører for Språkrådet. I det følgende presenteres ti uttrykk som blir benyttet i klimadebatten. For hvert av dem gir vi deg tre svaralternativ for hva dette kan bety. For hvert uttrykk vil vi at du krysser av for det svaralternativet du tror er det riktige.

Respondentene bes altså oppgi hva de *tror* er riktig svaralternativ. Resultatene viser altså strengt talt ikke hva respondentene vet. De kan være usikre, men likevel velge rett svar, eller de kan gjette rett svar. De har også en mulighet til å resonnerer seg fram til rett svaralternativ ved å utelukke de andre to. Dessuten vil noen svaralternativ kunne virke forklarende og dermed bidra til rett svar. I MU var det også mulig å svare "Vet ikke", men dette alternativet ble ikke lest opp for respondentene.

I normal språklig kommunikasjon er det mulig å utlede et ords betydning av konteksten det forekommer i. I disse undersøkelsene var ikke det mulig.

Internettundersøkelsen har mulige feilkilder som telefonundersøkelsen ikke har. For det første er svartiden ubegrenset, så respondentene kan søke hjelp av ulike slag. Dessuten har færre eldre enn yngre personer tilgang til Internett, og det kan påvirke respondentutvalgets representativitet.

Undersøkelsene gjelder bare de termene som ble undersøkt. Det kan ikke trekkes allmenngyldige slutninger av resultatene. Derfor kan tolkninger av resultatene bare betraktes som mulige *tendenser*.

Svaralternativene i slike undersøkelser bør alle være seriøse, og nonsenssvar må unngås for ikke å hjelpe respondentene til rett svar. I MU er det prinsippet overholdt. I KU ble det åpnet opp for at ett av de tre svaralternativene *kunne* være noe mindre seriøst enn de to andre. I den grad dette har påvirket resultatene av KU, må det innebære at respondentene ville ha skåret dårligere om alle alternativene hadde vært helt seriøse.

MU – den medisinske undersøkelsen

Spørsmålene

Dette er uttrykkene som ble undersøkt, med svaralternativer. Rett svar står i kursiv.

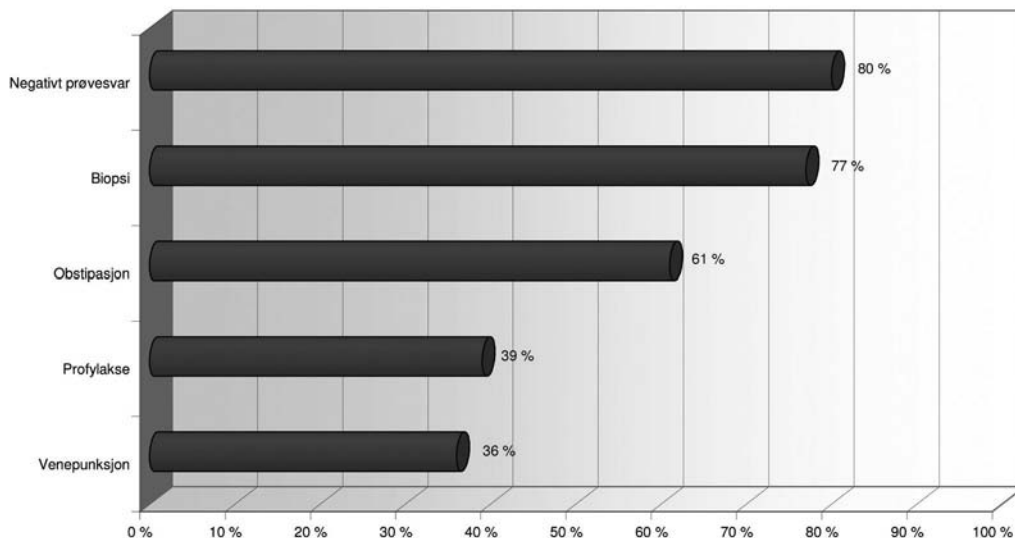
- a) Venepunksjon
 - 1 *Blodprøvetaking*
 - 2 Blodpropp
 - 3 Blødning
- b) Profylakse
 - 1 Blodforgiftning
 - 2 Svangerskapskomplikasjon
 - 3 *Forebygging*
- c) Biopsi
 - 1 *Vevsprøve*
 - 2 Blodprøve
 - 3 Synsprøve
- d) Negativt prøvesvar
 - 1 Prøveresultat som tyder på sykdom
 - 2 *Prøveresultat som ikke tyder på sykdom*
 - 3 Prøveresultat som ikke kan tydes
- e) Obstipasjon
 - 1 Tvangstanke
 - 2 Fedme
 - 3 *Forstoppelse*

Hypoteser

Mange medisinske termer består helt eller delvis av fremmedord. Fremmedord kan gjøre en term lite gjennomiktig eller motivert og bidra til at den ikke er umiddelbart forståelig. To av de fem uttrykkene inneholdt ikke språkmateriale som kan regnes som fremmedord, nemlig "venepunksjon" og "negativt prøvesvar". Vi antok derfor at disse kunne få høy skår blant respondentene. Vi forsøkte dessuten å unngå fremmedord i svaralternativene. Vi regnet likevel med at mange ville få problemer med begrepet bak "negativt prøvesvar" fordi bruken av "negativ" her kan være forvirrende. Vi antok altså at "venepunksjon" ville oppnå høyest skår.

Resultater

Figuren under viser en rangert oversikt over riktige svar.

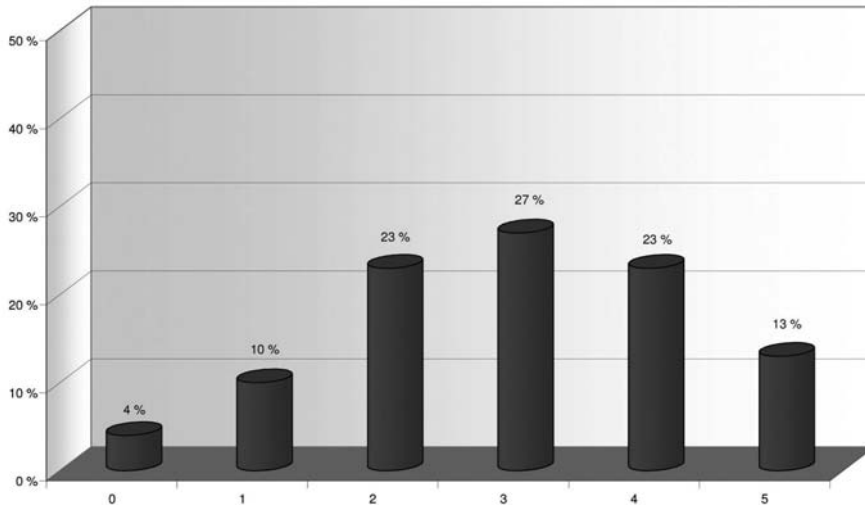

Kilde: Respons Analyse AS

I strid med hypotesen svarte altså flest, 80 % eller fire av fem respondenter, riktig på "negativt prøvesvar", og færrest, 36 % eller bare hver tredje respondent, riktig på "venepunksjon". Det viser at leksikalsk gjenkjenning av ordmateriale ikke er tilstrekkelig for den semantiske eller begrepsmessige forståelsen. En term må også være semantisk motivert, dvs. begrepsdekkende. "Negativt prøvesvar" er motivert både leksikalsk og semantisk, mens "venepunksjon" bare er leksikalsk motivert. Sistnevnte term er jo upresis; "venepunksjon" betegner bare et ledd i "blodprøvetaking". "Venepunksjon" kan derfor innenfor rammen av denne undersøkelsen hevdes å være en dårlig og til dels misvisende term.

Signifikante funn

I gjennomsnitt hadde respondentene 2,9 riktige svar, og 63 % svarte riktig på tre eller flere av termene. Som figuren under viser, var det bare 13 % av utvalget som svarte riktig på alle fem spørsmålene, og 23 % på fire av dem. Dette kan tyde på at en forholdsvis stor del av befolkningen har problemer med å forstå medisinsk terminologi.

Kilde: Respons Analyse AS

Liksom i undersøkelsen fra år 2000 som er nevnt innledningsvis, var det klar sammenheng mellom antall riktige svar og utdanningsnivå. Forståelsen øker i takt med antall års utdanning. Blant dem som svarte riktig på tre eller flere spørsmål, øker antall riktige svar jevnt fra 51 % blant dem med lavest utdanning (inntil 3 års utdanning utover grunnskolen) til 76 % blant dem med høyest utdanning (mer enn 6 års utdanning utover grunnskolen).

I motsetning til i 2000 undersøkelsen, skåret personer over 60 år dårligere i denne undersøkelsen enn yngre personer over 18 år. I mange tilfeller svarte personer over 60 år uoppfordret "Vet ikke". Grovt sagt er det personer mellom 30 og 60 år som gjør det best i undersøkelsen. Det er ikke overraskende. Alder korrelerer med utdanning, og flere tar høyere utdanning i dag enn tidligere.

Det resultatet som er mest overraskende, er at kvinner skåret signifikant bedre enn menn. Mens 67 % av kvinnene svarte riktig på tre eller flere spørsmål, var tilsvarende andel 59 % blant mennene. Dette kan skyldes at kvinner generelt er mer opptatt av helse enn menn.

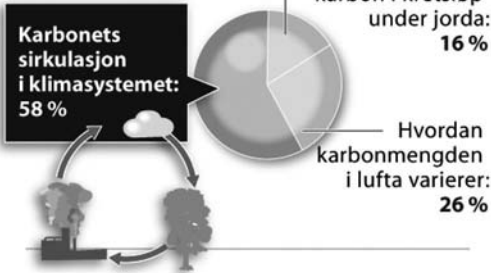
KU – klimaundersøkelsen

Spørsmålene

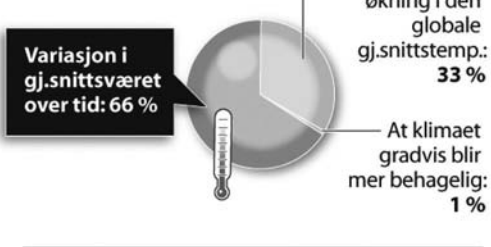
De ti faguttrykkene i denne undersøkelsen er vist under, sammen med svaralternativene. Rett svaralternativ vises også, dessuten hvordan svarene på det enkelte spørsmål fordelte seg prosentvis. (Kilder for figurene: Nyhetsgrafikk og Respons Analyse AS.)

● Riktig svar ● Galt svar

KARBONSYKLUS

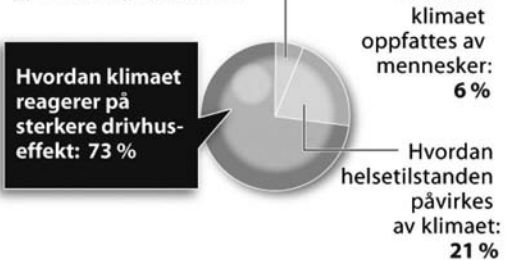
KLIMAENDRING

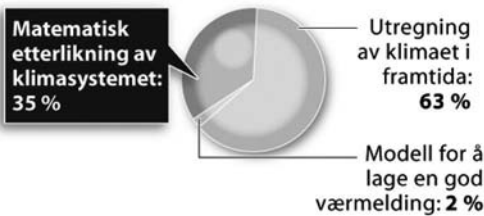
VIPPEPUNKT

KLIMAFØLSOMHET

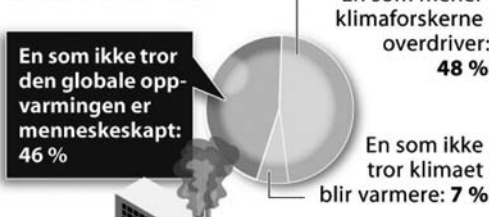
KLIMAMODELL

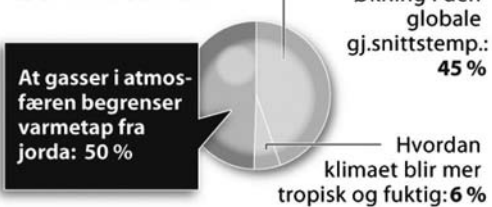
TILBAKEKOPLING

KLIMASKEPTIKER

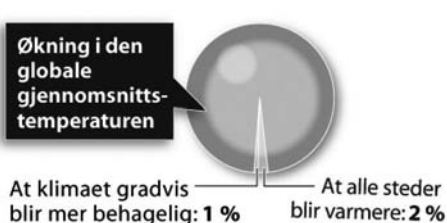
DRIVHUSEFFEKT

FORSKJELLEN MELLOM VÆR OG KLIMA

GLOBAL OPPVARMING

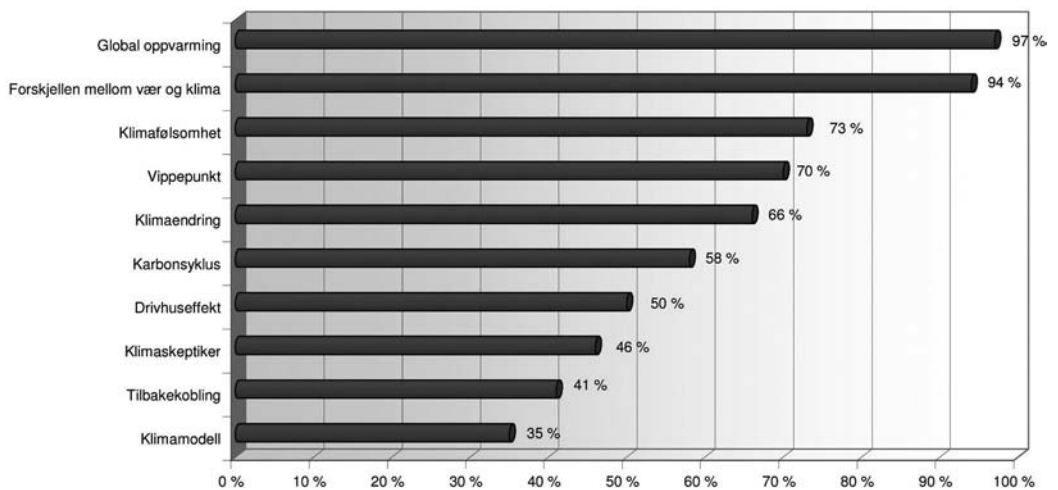

Hypoteser

En uformell förhåndstest av uttryckene og svaralternativene hadde vist at uttrykkene "vippepunkt", "klimamodell" og "tilbakekopling" var mindre kjent enn de øvrige. Det ble antatt at velkjente uttrykk som "klimaendring", "drivhuseffekt" og "global oppvarming" ville ha et kjent begrepsinnhold for de fleste.

Resultater

Figuren nedenfor viser en rangert oversikt over riktige svar.

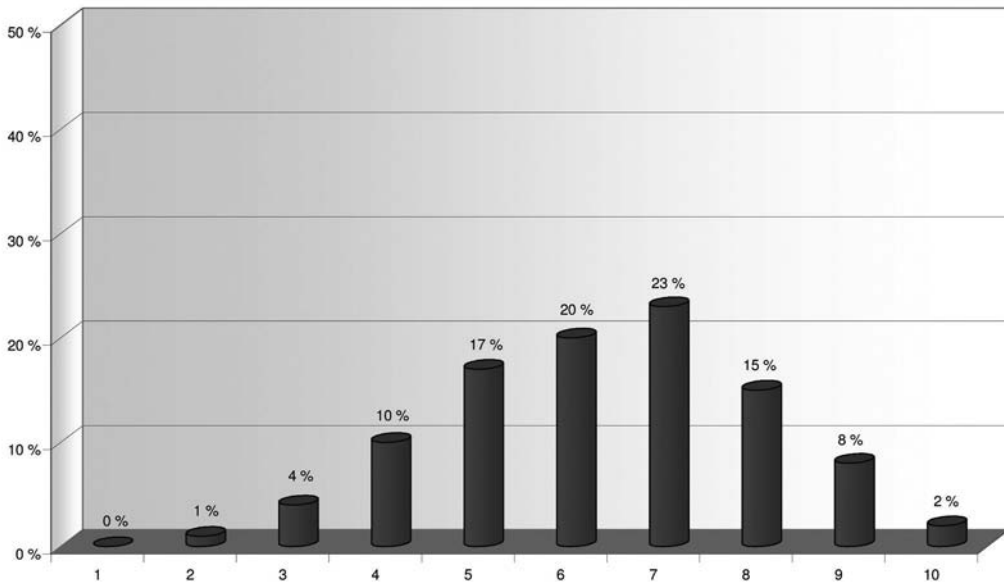
Kilde: Respons Analyse AS

Det var stor variasjon mellom uttrykkene med hensyn til antall riktige svar. Med en spredning mellom 35 % og 97 % var variasjonen større enn i MU, der den lå mellom 36 % og 89 %. Hele 97 % svarte rett på "global oppvarming", i tråd med hypotesene. At bare 66 % og 50 % svarte rett på henholdsvis "klimaendring" og "drivhuseffekt", var imidlertid overraskende. Likeledes var det i strid med hypotesene at så mange som 70 % ga riktig svar på "vippepunkt". Derimot holdt hypotesene stikk for "tilbakekopling" og "klimamodell", som var de to uttrykkene som færrest svarte rett på, henholdsvis 41 % og 35 %.

Signifikante funn

I gjennomsnitt hadde respondentene 6,3 riktige svar av ti mulige, altså noe mer enn gjennomsnittet 2,9 riktige av fem mulige i MU. Dessuten svarte 68 % rett på seks eller flere av faguttrykkene. Sammenlignet med MU var det altså noen flere (5 prosentpoeng) som klarte 60 % eller mer av spørsmålene. Som figuren under viser, var det imidlertid bare 2 % av utval-

get som svarte rett på alle spørsmålene, mot 13 % i MU, og bare 8 % svarte rett på ni av de ti spørsmålene, mot 23 % på fire av fem spørsmål i MU. Det var altså lettere å få høy skår i KU, men vanskeligere å få alt eller nesten alt riktig. Det *kan* tyde på at vanskelighetsgraden for spørsmålene var noe lavere og mer ulik i KU enn i MU. Forklaringen kan være av de tre svaralternativene for hvert uttrykk i KU *kunne* være noe mindre seriøst enn de andre. Det *kan* ha gjort det enklere å eliminere ett svaralternativ og få høy skår. En annen forklaring kan være at de undersøkte klimauttrykkene er bedre kjent i befolkningen enn de undersøkte medisinske termene.

Kilde: Respons Analyse AS

Liksom i MU øker forståelsen av uttrykkene med økende utdanning. Blant dem som svarte rett på seks eller flere spørsmål, øker antall riktige svar jevnt fra 54 % blant dem med lavest utdanning (inntil 3 års utdanning utover grunnskolen) til 84 % blant dem med høyest utdanning (mer enn 6 års utdanning utover grunnskolen). I MU var de tilsvarende tallene (for tre eller flere riktige svar av fem) hhv. 51 % og 76 %. Men om man bryter ned tallene på de enkelte faguttrykkene, viser det seg at utdanning her har signifikant innvirkning på forståelsen bare i halvparten av tilfellene:

- Klimamodell
- Klimaskeptiker
- Drivhuseffekt
- Karbonsyklus
- Vippepunkt

Utdanningsnivå har ingen eller bare marginal slik innvirkning i disse tilfellene:

- Tilbakekopling
- Klimaendring
- Klimafølsomhet
- Forskjellen mellom vær og klima
- Global oppvarming

Det er ikke enkelt å forklare hvorfor utdanning skulle gi akkurat disse utslagene. En mulighet er at de uttrykkene der utdanning har innvirkning på forståelsen, inneholder lånord, til dels tekniske, som "modell", "skeptiker", "effekt", "karbon", "syklus". Dette gjelder ikke i samme grad uttrykkene der utdanningsnivå ikke har særlig innvirkning, med unntak av "global". Betydningen av "vippepunkt" kan nok lett utledes, for noe "er på vippen" når det er avgjørende for en gitt tilstand.

I KU hadde alder ingen *systematisk* avgjørende betydning for forståelsen av faguttrykkene.

Som i MU påvirker imidlertid respondentenes kjønn forståelsen av faguttrykkene. I KU er det imidlertid ikke en gjennomgående tendens; den gjelder med statistisk signifikans bare for seks av de ti uttrykkene. Menn forsto følgende termer bedre enn kvinner:

- Klimamodell (42 % – 28 %)
- Klimaskeptiker (50 % – 41 %)
- Drivhuseffekt (61 % – 38 %)
- Karbonsyklus (63 % – 53 %)
- Vippepunkt (78 % – 61 %)
- Klimaendring (70 % – 62 %)

Det var liten eller bare marginal forskjell mellom menns og kvinners forståelse i disse tilfellene:

- Tilbakekopling
- Klimafølsomhet
- Forskjellen mellom vær og klima
- Global oppvarming

Menn skåret således i snitt bedre enn kvinner. Mens 56 % av kvinnene svarer rett på seks eller flere spørsmål, er tilsvarende andel 78 % blant mennene.

Hvordan kan en slik forskjell forklares? Om vi sammenligner uttrykkene der bakgrunnsvariabelen *utdanning* hadde ingen eller marginal innvirkning på forståelsen, med uttrykkene i samme kategori for bakgrunnsvariabelen *kjønn*, finner vi at de fire sistnevnte er felles. Kan det være at disse uttrykkene oppleves som mindre tekniske og mer gjennomsiktede? I så fall, hvorfor skulle kvinner skåre dårligere enn menn på uttrykket "klimaendring", som er temmelig gjennomiktig? Er det rett og slett slik at menn interesserer seg mer for naturvitenskapelige forhold og dermed har noe større kunnskaper og forståelse på området?

Konklusjoner

Det må gjentas at resultatene bare gjelder de faguttrykkene som er undersøkt, og at tolkninger av resultatene bare kan ses på som mulige tendenser.

De to undersøkelsene gir lignende resultater, om enn i ulik grad. I MU har bakgrunnsvariablene *utdanning*, *alder* og *kjønn* signifikant innvirkning på resultatene. Og kvinner forstår noe bedre enn menn.

I KU er tendensene ikke så klare. Alder har ingen *systematisk* innvirkning. Utdanning og kjønn har signifikant innvirkning for bare noen av de undersøkte uttrykkene, men tilstrekkelig til at undersøkelsens gjennomsnittsverdier peker i samme retning som i MU.

At utdanning påvirker folks ordforståelse, burde være ukontroversielt. At kjønn skulle være avgjørende, er kontroversielt. Innenfor de rammene som denne artikkelen setter, må vi nøye oss med å antyde at ulike interessefelter hos menn og kvinner *kan* bidra til en forklaring.

Det kan hevdes at utvalget av faguttrykk er tilfeldig eller lite representativt, og at svaralternativene ikke alltid er gode nok. Det kan dessuten tenkes at noen av de etablerte faguttrykkene er mindre gode og skygger for rett forståelse.

Om vi ser på uttrykket "klimaskeptiker" i KU, fordelte svarene seg slik på alternativene:

'en som ikke tror den globale oppvarmingen er menneskeskapt' (rett svar)

50 % av mennene, 41 % av kvinnene

'en som mener klimaforskerne overdriver'

44 % av mennene, 51 % av kvinnene

'en som ikke tror klimaet blir varmere'

Er termen dårlig? Det kan ikke være tvil om at alle de tre alternativene *kunne* være riktige. Skepsis dreier seg jo nettopp om å stille seg tvilende eller mistroisk til noe.

Ser vi til slutt på de to uttrykkene "drivhuseffekt" og "global oppvarming", viser det seg at ett og samme svaralternativ forekommer i begge spørsmålene, nemlig:

"Økning i den globale gjennomsnittstemperaturen"

Dette alternativet er rett svar for "global oppvarming", men kunne like gjerne ha vært rett svar for "drivhuseffekt", for det er jo snakk om en "effekt" eller "virkning". For "drivhuseffekt" oppgis i stedet følgende som rett svar: "At gasser i atmosfæren begrenser varmetap fra jorda". Det angir neppe en effekt, men snarere en årsak, noe som er egnet til å skape forvirring hos respondentene. "Global oppvarming" er det faguttrykket som flest (97 %) besvarer korrekt. Vi kan anta at uttrykket er en god og velmotivert term, og at det rette svaralternativet passer godt til uttrykket. For "drivhuseffekt" oppgir hele 45 % av respondentene feilaktig "Økning i den globale gjennomsnittstemperaturen" som rett svar, mens 50 % velger rett svaralternativ. Respondentene er nok i tvil fordi de ser etter en effekt i svaralternativene. Konklusjonen må bli at "drivhuseffekt" er en dårlig motivert term for det begrepet den er ment å dekke. Dermed bidrar også svaralternativene til forvirringen.

Avslutningsvis må det sies at disse to undersøkelsene viser hvor kritisk utvalget av termer og utformingen av svaralternativene er for resultatene. Det ligger mange mulige feilkilder i selve undersøkelsen.

De to spørreundersøkelsene er å finne her: www.sprakradet.no/nb-NO/Tema/Terminologi-og-fagspraak/Sporreundersokelser.

MARITA KRISTIANSEN
NHH – NORGES HANDELSHØYSKOLE

Ligge long eller shorte naken. En korpusbasert studie av termdanning i norske aviser

1. Introduksjon

Artikkelen presenterer en undersøkelse av bruken av anglismer i norsk finansspråk under finanskrisen (2007–2010) slik som *kredittskvis*, *subprime*, og *hedgefund*, basert på *Norsk aviskorpus*. Målet med undersøkelsen har vært å se på i hvilken grad det etableres norsk terminologi for begreper som i stor grad diskuteres internasjonalt og som ofte gjengis i engelsk språkdrakt.

Et annet mål har vært å undersøke om korpusstudier basert på norske aviser kan være en fruktbar metode for å fange opp termdanning innen fagområder som i dag preges av anglismer. Et overordnet mål med studien er også å få mer kunnskap om behovet for språkplanlegging og da spesielt terminologiplanlegging.

Antia (2000) understreker at språkplanlegging er viktig for at et samfunn skal være i stand til å kommunisere fagkunnskap ut over fagmiljøenes grenser. Det er også viktig å øke språkernes evne til hurtig å tilpasse seg endringer i sosiale forhold. I Norge har dette perspektivet fått stadig mer fokus de siste årene siden vi nå opplever en fare for domenetap innen flere fagområder ved at engelsk tar over som det foretrukne kommunikasjonsspråket (jfr. *Norsk i hundre* (2005) og St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening*).

En medvirkende årsak til domenetap kan være etablerte språkholdninger som ikke nødvendigvis taler til fordel for terminologiutvikling på norsk, slik som at "det engelske fagspråket ofte er meir presist og kjent, og at det difor ikkje nødvendigvis fins fullgode erstatningar på norsk." (Intervju med NHH-professor i K7 Bulletin, NHHs studentavis 7. mars 2010). I følge undersøkelser om språkholdninger i samfunnet generelt er dette et syn som gjør seg gjeldende i alle de nordiske landene (Kristiansen og Vikør 2006), og også i akademia (Jensen et al 2009). Slike holdninger gjør det enda mer relevant å undersøke om det er slik at norske termer ikke eksisterer eller om dette er en myte som eventuelt kan avlives.

2. Hypotese, forskningsspørsmål og metode

For å kunne gjennomføre en korpusdrevet terminologisk analyse, for eksempel mellom engelsk og norsk, vil en ideell metode være å etablere parallellspråklige eller sammenlignbare korpora bestående av domenespesifikke tekster. Ved å parallellstille tekstene på de to språkene vil en lett kunne ekserpere terminologi og ekvivalenter (Innselset et al 2008). Når det gjelder *finans* er det imidlertid vanskelig å finne slike parallelltekster, og spesielt tekster som omhandler finanskrisen. Årsaken er at fagområdet er i stadig endring, relativt dynamisk og karakteriseres av stadig nye begreper og termer (Kristiansen 2011).

Norske aviser har derimot diskutert finanskrisen inngående de siste årene. Data derifra bør derfor kunne være en viktig ressurs. Ut fra dette har to spørsmål dannet grunnlag for undersøkelsen for å teste hypotesen om at det eksisterer norske termer:

1. Er avistekster nyttige kilder til terminologiske data?
2. Kan korpusstudier basert på norske aviser dermed være en god metode for å fange opp termdanning i norsk innen dynamiske fagområder som i dag preges av anglisimer?

Som utgangspunkt for den korpusbaserte analysen har et sett med begreper som har vært spesielt sentrale i forbindelse med finanskrisen blitt valgt ut og analysert for perioden 2007–2010. Videre har jeg kartlagt hvilke termer som er brukt for å representere begrepene, inkludert blant annet anglisimer ('subprime'), norvagiserte uttrykk slik som hybridtermer (engelsk + norsk f.eks. 'hedgefond') eller norske avløsertermer ('kredittskvis'). Jeg vil nå gi noen eksempler fra analysen, med fokus på begrepene *credit crunch* og *hedge fund*. En mer omfattende diskusjon av disse gis i Kristiansen (under publ.).

For å kunne si noe mer om utviklingen over tid har jeg analysert et sett med begreper som også har vært sentrale under finanskrisen, men som er mer generelle innen finans over en lengre tidsperiode (dvs 1998–2011 (mai)). Blant disse vil jeg presentere begrepene *short selling* og *trader* her. I eksemplene som gis i teksten, vil navnene på de avisene i korpuset eksemplene er hentet fra angis i parentes sammen med publikasjonsdato, f.eks. "DN050316", som refererer til Dagens Næringsliv. En oversikt hvilke aviser de ulike forkortelsene står for finnes på <http://avis.uib.no>.

3. Oppsummering av hovedtrekkene fra analysen

3.1. Credit crunch – kredittskvis

Et sentralt finanskrisebegrep er det som omtales som 'credit crunch' på engelsk og 'kredittskvis' på norsk. Begrepet kan defineres som en pengemarkedssituasjon hvor det er vanskelig å få lån. Kredittskvis forekommer vanligvis når myndighetene forsøker å kontrollere inflasjonen ved å innføre restriksjoner på utlån (oversatt fra Businessdictionary.com).

Tabell 1. Forekomster av begrepet kredittskvis i Norsk aviskorpus

Begrep	Uttrykk brukt i Norsk aviskorpus	Ant.
credit crunch	credit crunch	1
	credit squeeze	1
	kredittskvis	60

Som det framgår av Tabell 1 er termen 'kredittskvis' godt etablert på norsk, og den norske termbruken er entydig i dette tilfellet. Termen er en fornorsking av en synonym term til 'credit crunch, nemlig 'credit squeeze'. Sistnevnte term har imidlertid ikke har vært like hyppig i bruk på engelsk som 'credit crunch'. Den mest nærliggende oversettelsestermen, 'kredittkrønsj', forekommer ikke i aviskorpuset.

3.2 Hedge fund – hedgefond

Uttrykket 'hedgefond' er en hybridterm bestående av engelsk i første ledd og norsk i andre ledd. Dette uttrykket har etablert seg som den foretrukne termen i følge aviskorpuset. Likevel forekommer det en rekke ortografiske varianter samt to norske avløsertermer som til en viss grad fremdeles er i bruk som vist i Tabell 2.

Tabell 2. Forekomster av begrepet hedgefond i Norsk aviskorpus

Begrep	Uttrykk brukt i Norsk aviskorpus	Ant.
hedge fund	hedge fund	9
	hedgefund	7
	hedge fond	7
	hedgefond	886
	sikringskontrakt	16
	risikofond	22

Termene 'sikringskontrakt' og 'risikofond' har vært etablert lenge i norsk. Bruken av disse i aviskorpuset er imidlertid relativt liten i forhold til 'hedgefond'. Termen 'sikringsfond' er også en term som brukes som ekvivalent til 'hedge fund' i norske tekster. Denne termen forekommer også hyppig i korpuset, men da i betydningen *Bankenes sikringsfond* som er et fond som garanterer for innskudd i norske banker.

3.3 Bruk av anglisimer over tid

Studier viser at i allmennspråket avtar bruken av anglisimer over tid (Graedler 2004). For å kunne si noe mer om dette også skjer i finansspråket, har jeg undersøkt representasjonen av noen begreper i den perioden aviskorpuset har eksistert, det vil si 1998–2011 (mai). To av disse er *short selling* og *trader*.

3.3.1 Short selling – blankosalg

Blankosalg (også kalt 'shortsalg', 'mangelsalg', 'stuttsalg', 'lånesalg' eller 'kortsalg') innebærer salg av varer eller verdipapirer uten at selgeren eier dem på salgstidspunktet. Selgeren spekulerer i pris- eller kursfall og kjøper selv varene eller verdipapirene først når priset faller eller inntruffet (eller når levering skal finne sted) (Store norske leksikon).

- (1) Et hedgefond kan for eksempel gå long, det vil si kjøpe og selge aksjer det eier, og det kan gå short, det vil si selge lånte aksjer for å tjene på et eventuelt verdifall. (DN080228)

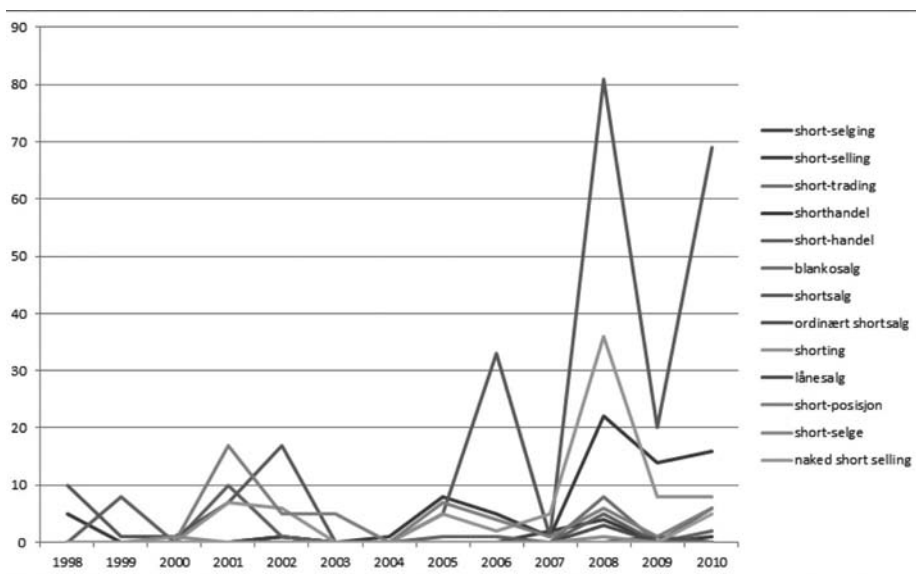
Den norske termen 'blankosalg' (2) brukes aldri alene i aviskorpuset. Termen introduseres enten med den engelske ekvivalenten som forklaring i etterkant (2, 4), når hybridtermen/anglisismen brukes først, eller med den engelske ekvivalenten som forklaring i etterkant (3). Eksempel (5) viser sjargong som brukes hyppig i tilknytning til begrepet, det å ligge long (se også eksempel (1) over):

- (2) Shortsalg, også kalt blankosalg ... (NL080919)
- (3) ... et midlertidig forbud mot såkalt blankosalg, eller short-selling, av finansaksjer (AA080918)
- (4) ... som en reaksjon på det tyske forbudet mot såkalt naked short selling eller udekket blankosalg. (AA100519)
- (5) Det er fullstendig hull i posen. Folk har ligget long og ventet på et recovery. (DN080122)

Tabell 3. Forekomster av begrepet short selling i Norsk aviskorpus

Begrep	Uttrykk brukt i Norsk aviskorpus	Ant.
short selling	short-selging	1
	short-selling	8
	short-trading	1
	shorthandel	72
	short-handel	28
	blankosalg	14
	shortsalg	252
	ordinært shortsalg	1
	shorting	76
	lånesalg	3
	short-posisjon	57
	short-selge	3

Tabell 3 viser oversikt over alle uttrykkene (12) som er i bruk i korpuset for å beskrive begrepet *short selling*. Som tabellen viser, er det kun termene 'blankosalg' og 'lånesalg' som forekommer i aviskorpuset av de norske termene som foreslås som synonymer i andre kilder. Hybridtermen 'shortsalg' (engelsk + norsk) er helt klart den mest foretrukne termen. Andre uttrykk er likevel relativt mye brukt, slik som 'shorthandel' (med og uten bindestrek) og den rene anglisismen 'shorting'.

Figur 1. Forekomsten av begrepet short selling i Norsk aviskorpus over tid

Ser vi på utviklingen over tid (1998–mai 2011) når det gjelder varianter for short selling, viser resultatene at bruken av 'shortsalg' ikke avtar over tid, men derimot øker i forhold til de andre de siste årene. Som vist i Figur 1 ligger avløsertermen 'balankosalg' jevnt lavt sammen med termen 'lånesalg'. Hybridtermer er det som ser ut til å vinne terreng mens anglisismene også består. Dette taler for språkplanlegging om en ønsker å påvirke utviklingen av fagspråket.

3.3.2 Trader

Jusstorget.no oppgir 'egenhandler' som term for det som beskrives som en "næringsdrivende som i eget navn og for egen regning inngår avtaler" (jusstorget.no). I avis-korpuset brukes 'trader' gjennomgående for det samme begrepet. Det forekommer også en rekke sammensatte termer i korpuset hvor trader utgjør siste leddet. I disse sammensatte termene brukes også norsk som første ledd, slik som for 'dagtrader' (3), men engelsk er mest vanlig også i første ledd, som for eksempel i 'daytrader' (171) eller 'day trader' (27).

Uttrykket 'egenhandler' forekommer imidlertid som ekvivalent for et annet, relatert begrep, nemlig det som kalles 'trading', det å handle i finansmarkedene. I denne sammenhengen forekommer uttrykket 13 ganger i korpuset, som illustrert i eksempel (6).

- (6) ... vanskeligere enn vi trodde å forandre en kultur i meklerstanden som åpner for egenhandler, sier markedsdirektør Rune Garborg i DnB NOR. (SA060502)

Når det gjelder uttrykket 'trading' refererer antall forekomster til uttrykket i trunkert form (*), og inkluderer en rekke sammensatte substantiver, slik som 'valuta-trading' og 'swaptrading'. Selv om begrepene *trader* og i stor grad *trading* refereres til ved hjelp av anglisisme, har det skjedd en interessant språkutvikling når det gjelder underbegreper knyttet til *trading* som vist i Tabell 4. Termene 'kjøpsanbefaling' og 'salgsanbefaling' (henholdsvis 2327 og 595 forekomster) har for eksempel en betydelig større utbredelse enn de engelske ekvivalentene 'trading buy' og 'trading sell' (henholdsvis 15 og 6 forekomster) i korpuset.

Tabell 4. Forekomster av begrepet trading i Norsk aviskorpus

Begrep	Uttrykk brukt i Norsk aviskorpus	Ant.
trading	trading*	446
	egenhandler	13
	trading buy	15
	kjøpsanbefaling	2300
	kjøps-anbefaling	27
	salgsanbefaling	584
	salgs-anbefaling	11
	trading sell	6
	hold-anbefaling	362
	holdanbefaling	95

4. Konklusjon

For å oppsummere så viser analysen at det finnes norske termer for stort sett alle begrepene, men de norske termene brukes konsekvent parallelt med engelske termer. Det synes dermed å være et godt tilfang av neologismer eller nyordsdanning, inkludert både primær og sekundær termdanning. De norske termene er imidlertid lite i bruk.

Alle variantene ser ut til å vedvare i bruk gjennom hele analyseperioden (2007–2010), men det ser ikke ut til å være en utvikling i retning av at norske termer som dannes blir mer frekvente, eller at norsk stavemåte vinner fram som mer frekvent. Analysen i perioden 1998–2011 understøtter dette – det er ingen tegn på at språket "fornorskes" – anglismer, hybrid-termer og eventuelle norske avløserord eksisterer side om side. Analysen av utviklingen over tid har imidlertid vært så pass snever at en ikke kan konkludere noe generelt om hvordan fagspråket påvirkes av engelsk. Et neste steg i arbeidet vil derfor være å utvide analysen til andre domener for å se om situasjonen er spesiell for finans, eller om dette er en generell situasjon for norsk fagspråk.

For finans eksisterer det ingen "ytre" språkplanlegging i regi av språkmyndigheter og heller ingen "selvstyrt" språkplanlegging innad i fagmiljøet. Et aktuelt språkpolitisk spørsmål blir derfor om en vil velge å komme med anbefalinger, eller prøve å normere fagspråket eller la språkutviklingen leve fritt.

Resultatene taler uansett for at det er behov for språkplanlegging og etablering av en infrastruktur for å samle inn og formidle terminologi når den blir utviklet – på et tidspunkt når begrepene fremdeles er av stor allmenn interesse.

Referanser

Antia, B. E. 2000. *Terminology and language planning: An alternative framework of practice and discourse*. Amsterdam: John Benjamins.

BusinessDictionary.com. <www.businessdictionary.com/definition> (12. juli 2011)

Graedler, A.-L. 2004. Modern Loanwords in the Nordic Countries. Presentation of a project. *Nordic Journal of English Studies* 3(2), 5–22.

Innselset, K., M. Kristiansen og K. Øvsthus. 2008. Looking back to move forward. Challenges related to deceitful parallel texts and slippery terms. I Dahl, T, J. Roald og I Simonnæs (red). *Synaps 21/2008. Festskrift for Magnar Brekke*. Bergen: Norges Handelshøyskole.

Jensen, Ch., L.S. Stæhr og J. Thogersen. 2009. *Underviseres holdninger til engelsk som undervisningssprog – en spørgeskemaundersøgelse på Københavns Universitet* <http://cip.ku.dk/pdf/publ/Underviseres_holdninger_til_engelsk_som_undervisningssprog.pdf> (3. november 2009).

Jusstorget.no <www.jusstorget.no/dictionary/dictionary_word.asp?Word=Egenhandler> (25. mai 2011).

Kristiansen, M. 2011. Domain dynamics in scholarly areas. How external pressure may cause concept and term changes. I R. Temmerman og M. Van Campenhoudt (red). *The Dynamics of Terms in Specialized Communication. An Interdisciplinary Perspective. Terminology* 17(1)2011.

Kristiansen, M. (under publ.). Financial jargon in a general newspaper corpus.

Kristiansen, T. og L. S. Vikør. 2006. *Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmåling*. Oslo: Novus forlag.

Norsk aviskorpus. <<http://avis.uib.no/>> (10. mars 2011).

Norsk i Hundre <www.sprakrad.no/upload/9832/norsk_i_hundre> pdf (25. mai 2011).

St.meld.nr. 35 (2007-2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*
<www.regjeringen.no/pages/2090873/PDFS/STM200720080035000DDDPDFS.pdf>

Store norske leksikon <www.snl.no/shortsalg> (25. mai 2011).

K7 Bulletin, 7. mars 2010.

NIINA NISSILÄ & ANITA NUOPPONEN
VASA UNIVERSITET

Absolut eller inte? På väg mot en typologi för synonymi

1 Inledning

Diskussionen om synonymi utkristalliserar sig ofta inom terminologin i två frågor: 1) om de synonyma uttrycken ska tas med i ordlistorna och 2) på vilket sätt de ska presenteras. Om man tänker på åsikterna som en skala, återfinns det normativa terminologiarbetet i den ena ändan av skalan. Där uppfattas synonymi som ett problem måste lösas, och det finns praktiska instruktioner och anvisningar för hur synonymer borde behandlas. I den andra ändan av skalan hittar man den deskriptiva terminologin som vill beskriva det faktiska språkbruket. Ur den deskriptiva synvinkeln är det viktigt att de synonyma termerna fritt får leva sitt liv och att det finns möjligheter att synliggöra dem i ordlistor och termbanker (se t.ex. Bertaccini et al. 2010). Syftet är att användaren själv får överväga alternativen och välja den term som passar bäst i det aktuella sammanhanget.

Dessa båda synsätt tyder på att existensen av fullständig synonymi är närmast en självklarhet för terminologerna. Det är ett existerande fenomen som i det praktiska arbetet ska lösas på ett eller annat sätt. I termbanker och ordlistor kan man antingen samla alla uttryck för ett begrepp eller bara välja att presentera de termer som rekommenderas. En utmaning är att avgöra hur de uttryck som är nästan synonyma ska presenteras i en ordlista eller databas.

I den här artikeln diskuterar vi begreppet synonymi och begreppssystemen kring synonymi inom områdena semantik och terminologi. Genom vår studie vill vi utveckla metoder för begreppsanalys och en viktig del är att finna lösningar för att hantera synonymi i begreppsanalysen. Vi kommer att klargöra de olika dimensionerna för begreppet synonymi inom olika områden och göra en systematisk sammanställning utgående från hur de områdena beskriver fenomenet. Detta gör vi med hjälp av systematisk begreppsanalys. Vår forskningsinsats kan tänkas komplettera terminologiska metoder i fråga om synonymi. Studien är en fortsättning på de forskningsinsatser som har gjorts tidigare vid Vasa universitet kring begrepp och uttryck inom terminologi (se Nuopponen & Pilke 2008; Nissilä & Pilke 2004 & 2005; Nuopponen & Pilke 2010).

Artikeln inleds med några definitioner på begreppen 'synonymi' och 'synonym' inom semantiken och terminologin. Därefter presenteras några synvinklar på hur synonymi diskuteras i semantisk litteratur och hur synonymi behandlas i *Terminologins terminologi* (2006). Slutligen sammanfattas det som vi har diskuterat och ett utkast till begreppssystem kring begreppet 'synonymi' presenteras.

2 Definitioner

2.1 *Terminologins terminologi: 'synonymi'*

Den samnordiska ordlistan *Terminologins terminologi* (*Terminologian sanasto* 2006) definierar 'synonymi' som "relation mellan benämningar som i ett givet språk står för samma begrepp" (2006: 27). Definitionen kompletteras med en anmärkning: "Benämningar som det råder synonymi mellan kallas för synonymer om de kan ersätta varandra i alla kontexter och närsynonymer om de är utbytbara endast i vissa kontexter" (ibid.). I den här definitionen beskrivs 'synonymi' som en relation som råder mellan och benämningar, 'synonymer'.

Enligt *Terminologins terminologi* (2006: 27) står de två synonyma benämningarna för ett och samma begrepp, och man kan särskilja synonymi från andra liknande relationer med hjälp av två kännetecken: ersättbarhet och utbytbarhet. Ersättbarhet och utbytbarhet ska gälla i alla kontexter för att det ska vara fråga om synonyma benämningar. Det är det som semantiker ofta kallar för *absolut synonymi*. 'Närsynonymi' betyder inom terminologin att termerna är utbytbara enbart i vissa kontexter. Detta avviker något från vissa semantikens uppfattningar om synonymi.

2.2 *'Synonymi' och 'synonym' inom semantiken*

Synonymi definieras inom semantiken ur olika synvinklar. Nedan presenteras tre olika definitioner, som betonar olika aspekter på fenomenet:

1. "Synonymy is having (nearly) the same meaning" (Murphy 2010: 109).
2. [Synonymi is] "phenomenon of two or more different linguistic forms with the same meaning" (Stanojević 2009: 193).
3. [Synonymi is] "relation that holds between bound morphemes, lexemes, lexical units, phrases, clauses, sentences and propositions." (Stanojević 2009: 193)

I de två första definitionerna beskrivs synonymi som en egenskap i betydelsen av ord, att uttrycken har identiska eller nästan identiska betydelser. Enligt den tredje är synonymi en

relation mellan lingvistiska enheter. Det finns således två klassifikationer i den semantiska litteratur som vi har gått igenom: en för olika typer av synonymer och en för olika typer av synonymirelationer. Värt att observera i dessa definitioner är att betydelsen kan vara **nästan** den samma och att relationen kan råda mellan så många typer av lingvistiska tecken: bl.a. morfem, lexem, lexikala enheter, fraser, meningar och propositioner.

3 Olika sätt att kategorisera synonymi och synonymer inom semantiken

Det finns många synvinklar och åtskilliga definitioner, alltså många olika sätt hur synonymityper och synonymer kan skilja sig från varandra. I litteraturen nämns bl.a. *kognitiv synonymi*, *pragmatisk synonymi*, *kontextsynonymi* och *lexikalisk synonymi*. Diskussionen börjar ofta med frågan om absolut synonymi överhuvudtaget är möjlig (se t.ex. Stanojević 2009: 194; Miller 2007: 130f.). Det är inte fråga om ett enhetligt fenomen, utan på samma sätt som i analysen av andra fenomen kan man kring synonymi hitta typologiseringar och olika slags begreppssystem.

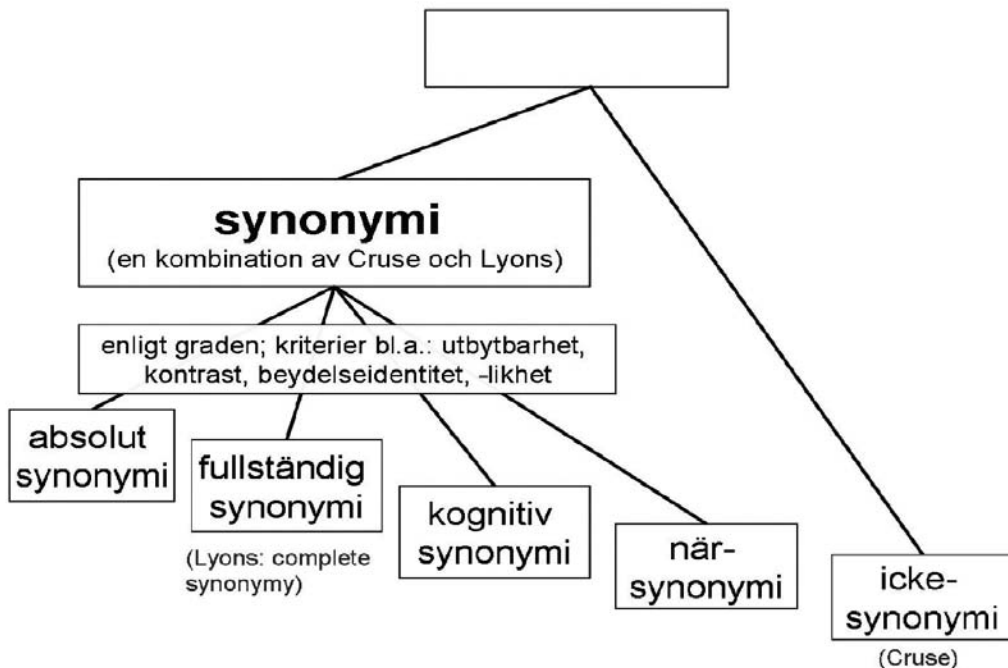
För att analysera synonymibegreppet gick vi igenom några klassiska källor inom semantiken (t.ex. Cruse 1986, Lyons 1968/71, Ullmann 1968/1983) och några nutida semantiker (bl.a. Murphy 2003 & 2010, Stanojević 2009) och samlade olika typologier som de beskriver. Dessa källor särskiljer synonymi- och synonymityper bl.a. enligt enheten, graden och orsaken. Synonymi ses i källorna som en ytterst komplicerad företeelse, och därför har vi här valt att presentera några allmänna iakttagelser för att skapa en helhetsbild av temat.

3.1 Enheten

För det första kan man behandla synonymi enligt hurudana lexikala enheter som betraktas. Det som vi har varit mest intresserade av är *lexikal synonymi*, som definieras som en relation mellan bundna eller fria morfem eller lexem. Lexikal synonymi kan också omfatta relationen mellan synonyma fraser. *Propositionell synonymi* gäller relationen mellan längre enheter såsom satser och meningar. Källorna talar ofta om synonymi inom dessa klasser, men intressant för terminologer är också synonymi mellan olika typer av enheter t.ex. termer och längre enheter (såsom t.ex. definitioner). I terminologiarbetet ställer man ett krav på att definitionen ska kunna ersätta termen i texten. Detta kunde man således tolka som en typ av synonymi, fast förhållandet mellan term och definition inte brukar uppfattas som en synonymirelation.

3.2 Graden av synonymi

Medan man inom terminologiarbete ofta nöjer sig med två grader av synonymi – dvs. *absolut synonymi* och *närsynonymi* – har man i semantiken och lexikologin presenterat flera olika graderingar som avviker något från varandra. Graderingsgrunden är varken entydig eller enkel att urskilja. Kriterier som förekommer är bl.a. graden av ersättbarhet i kontext, kontrast, graden av betydelseidentitet och -likhet. I Figur 1 har vi kombinerat Cruses (1986) och Lyons (1968/71) indelningar även om begreppen i deras indelningar inte är helt identiska.

Figur 1. Olika grader av synonymi.

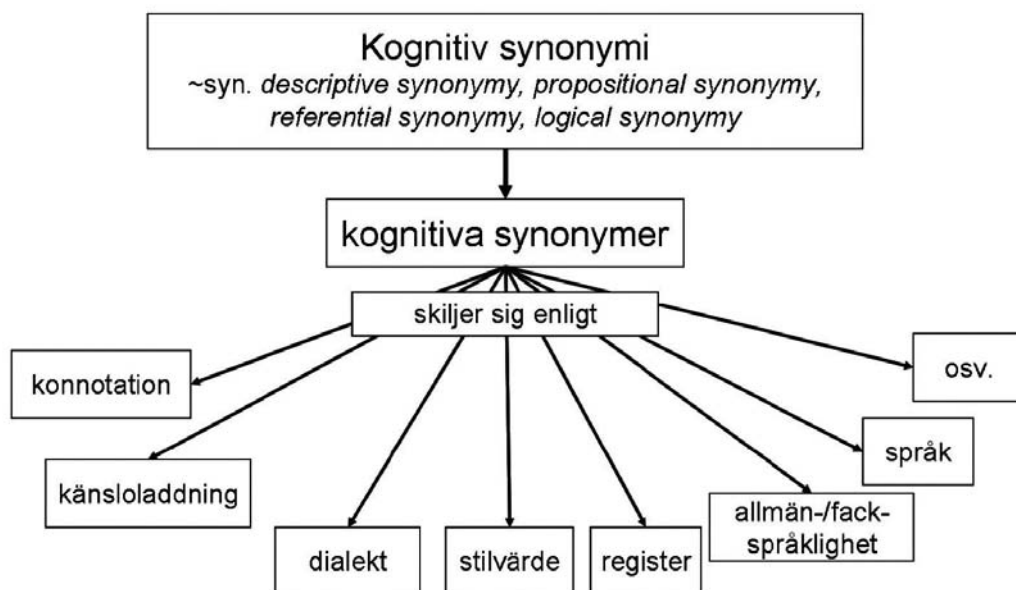
Lyons (1968/71) gör en skillnad mellan absolut och fullständig synonymi: *absolut synonymi* gäller när de lexikala enheterna har samma betydelse i alla möjliga kontexter, medan *fullständig synonymi* råder i en viss kontext. Frågan om kontext ses som mycket relevant i semantiken. Murphy (2010: 29) påpekar att det är sällsynt att ett ord har bara en betydelse, dvs. att de flesta orden är polysemiska. Vissa av betydelserna kan överlappa varandra i några kontexter, men betydelser är sällan identiska i alla kontexter.

Kognitiv synonymi kan placeras in mellan *fullständig synonymi* och *närsynonymi*. *Närsynonymer* är sådana som vanligen listas i allmänspråkliga ordlistor och tesaurusar. Deras betydelser överlappar varandra och vid närmare granskning hänvisar de till olika referenter.

För att skalan ska vara fullständig behövs också *icke-synonymi*, vilket Cruse (1986: 268) anser är svårare att avgränsa från närsynonymi än närsynonymi från kognitiv synonymi.

3.3 Kognitiv synonymi

De flesta semantiker tycks ha den åsikten att absolut eller fullständig synonymi inte existerar. Synonymi är för dem ofta det samma som *kognitiv synonymi*, vilket de också kallar *deskriptiv synonymi*, *propositionell synonymi*, *referentiell synonymi* eller *logisk synonymi*. Det är dock oklart om de olika teoretikerna betraktar dessa alternativa termer som absoluta eller fullständiga synonymer.

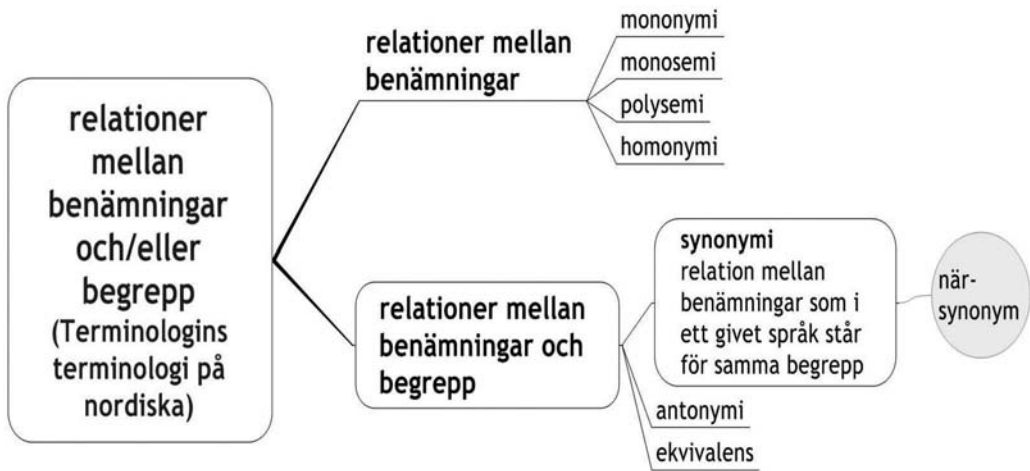

Figur 2. Indelningskriterier för olika typer av kognitiva synonymer.

Vid kognitiv synonymi föreligger synonyma uttryck som avviker från varandra i fråga om t.ex. konnotation, känsloladdning, dialekt, register (se Figur 2). Också förhållandet mellan allmän- och fackspråkliga uttryck som hänvisar till samma referent ses som kognitiv synonymi. Det förekommer också beskrivningar för synonymin, där ord från olika språk ses som synonymer. Då behandlas också ekvivalens som en typ av kognitiv synonymi. Kognitiva synonymer kan ersätta varandra i vissa sammanhang. De kan med andra ord ha samma betydelse, men inte nödvändigtvis samma referent. Man kan tänka sig att terminologerna ser just kognitiva synonymer som närsynonymer.

4 Synen på synonymi inom terminologin

Inom terminologisk litteratur finns det kategoriseringar för synonymi t.ex. hos Wüster. Wüster delar synonymer enligt sakbetydelse (*Sachbedeutung*) och med- (eller sido-) betydelse (*Mitbedeutung*) som kombinationer av dessa. Han har i sin kategorisering av synonymi förutom fullständig synonymi (*Vollsynonymie* = det finns två uttryck för ett begrepp) även nämnt delsynonymi (*Teilsynonymie* = den ena betydelsen är överordnat den andra). (Wüster 1991: 91f.) Vi har i den här artikeln valt att förenkla det terminologiska fältet och har därför valt bara en källa, Terminologins terminologi (se Terminologian sanasto 2006), som utgångspunkt för diskussionen kring fenomenet synonymi inom terminologin. Synonymi har dock väckt intresse hos många terminologer och terminologiforskare, t.ex. inom Norden har bl.a. Myking, Alho och Liimatainen behandlat temat ur olika synvinklar.

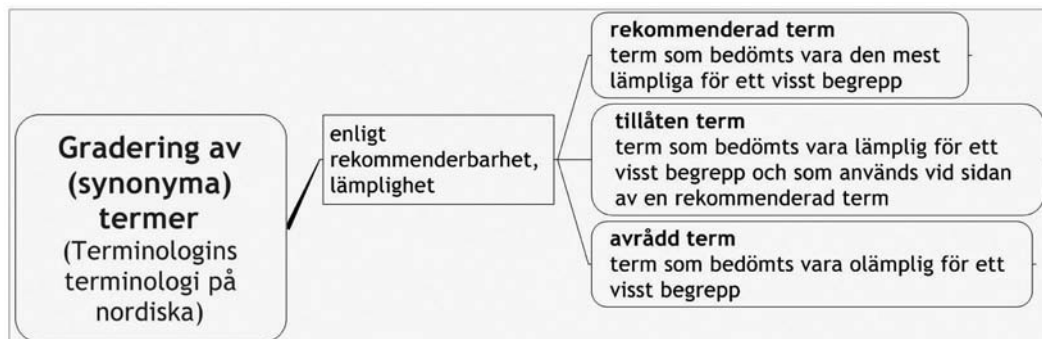

Figur 3. 'Synonymi' och dess närliggande begrepp enligt Terminologins terminologi.

Såsom Figur 3 visar, betraktar *Terminologins terminologi* (2006: 29) synonymi som en relation mellan benämningar, sidoordnat med antonymi och ekvivalens. Definitionen tyder på att med synonymi avses antingen *absolut* eller *fullständig* synonymi. Såsom vi konstaterar ovan finns definitionen för närsynonym i ordlistan, och därför har vi tagit den med i figuren.

Ett bevis på att synonymi är ett viktigt och samtidigt problematiskt element i terminologiarbetet är att det görs en gradering av synonyma termer. Man tar ställning till vilka termer som ska avrådas och vilka som rekommenderas inom de aktuella områdena med hjälp av standardisering och normering. Man vill gärna avgränsa antalet termer för att hjälpa ordlistans användare i valet av rätt term. Utöver de termer som rekommenderas i ordlistor och

termdatabaser nämns ofta även termernas synonymer som antingen tillåtna eller avrådda termer. Indelningsgrunderna är termernas lämplighet och rekommenderbarhet med tanke på språkanvändningen inom det aktuella fackområdet.

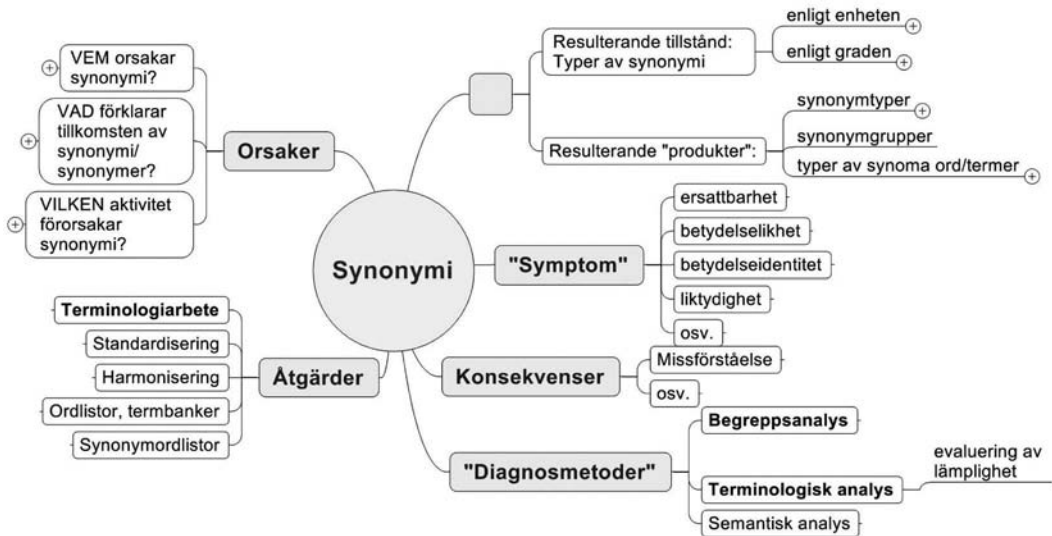
Figur 4. Gradering av termer i terminologiarbetet.

Såsom Figur 4 visar, är synonymer med i terminologiarbetet som *rekommenderade termer*, *tillåtna termer* och *avrådda termer*. Det är termer som existerar och som har liknande betydelse som den rekommenderade termen. De kan antingen användas vid parallellt med de termer som rekommenderas eller borde helst inte användas för det aktuella begreppet. Motiveringar för dessa val finns ibland med i anmärkningarna, men ofta ges det inga motiveringar. Detta kan tolkas som ett tecken på en inbakad tanke inom normativt terminologiarbete att det finns *en* egentlig term och synonyma termer till den (att ordet *synonym* används som adjektiv).

5 Diskussion

Såsom vår analys har visat, är synonymi ett mångfacetterat fenomen. I stället för ett generiskt begreppssystem för synonymityper (eller synonymtyper) uppstod det under vår analysprocess en kausal modell som vi ska använda i framtiden i vår fortsatta analys.

Figur 5 presenterar en preliminär version av vår modell. I den här artikeln har vi främst koncentrerat oss på att presentera de olika *typerna av synonymi* och definitioner på synonymi (se Figur 5). Några typer av *resulterande produkter* har behandlats bl.a. i Nissilä och Pilke 2004 och 2005.

Figur 5. Översikt över synonymi.

En annan sak som är viktig att reda ut är hur man känner igen om det förekommer synonymi eller inte, dvs. kriterier för vad som är synonymi eller inte. Såsom Figur 5 visar, kan man lista "symptom" på synonymi: ersättbarhet, betydelselikhhet, betydelseidentitet, liktydighet, osv. Det som man speciellt i terminologiskt arbete fokuserar på är *konsekvenserna*, bl.a. missförstånd. Det är det som också har varit utgångspunkten för terminologiarbete generellt.

I vår forskning är vi intresserade av begreppsanalys, som man kan tolka som en *diagnosmetod* för olika typer av begreppsproblem (se Figur 5). Det förekommer också *åtgärder* som har som mål att förhindra, lindra eller bota det som ses problematiskt – alltså terminologi- och standardiseringsarbete osv. Till åtgärder på en mera konkret nivå hör rekommending av vissa termer framom andra eller valet av en huvudsaklig term.

Figur 5 visar att man kan betrakta *orsaker* till synonymi ur olika synvinklar. Som orsak till synonymi kan ses bl.a. utvecklingen av teknologi och samhälle; skillnaden fackspråk vs. allmänspråk; skrift- vs. talspråk eller slang; politiska, samhällliga eller geografiska skillnader; strävan efter genomskinlighet, kommunikationsekonomi (förkortningar o.dyl.), politisk korrekthet, variation och eufemismer. När man i semantiken redogör för skillnader mellan kognitiva synonymer, utgår man ofta från dessa kriterier som motivering. Även konventioner inom vissa fackområden, t.ex. lagspråk, stöder uppkomsten av synonymer. Vid terminologiarbete och översättning uppstår också synonymi. Resultatet är olika typer av synonymi och olika typer av synonymer, vilket vi har diskuterat här.

En speciell utmaning för oss som terminologiforskare är att semantiker och semantiken använder rikligt med termer och begrepp för att beskriva fenomenet synonymi. En ytterligare utmaning i att jämföra semantikens termer och begrepp med terminologins är att utgångspunkterna är olika. Semantikerna utgår från de lingvistiska enheterna och analyserar deras betydelser och betydelsekomponenter medan terminologerna betraktar synonymi utgående från begrepp och företeelser.

Litteratur

Bertaccini, F., M. Massari & S. Castagnoli (2010). Synonymy and variation in the domain of digital terrestrial television. In: *Terminology in Everyday Life*, 11–19. Eds. Thelen, M. & F. Steurs. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Cruse, D.A. (1986). *Lexical semantics*. Cambridge textbooks in linguistics. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.

Lyons, J. (1968/71). *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Miller, A. (2007). *Philosophy of language*. 2nd edition. London, New York: Routledge.

Murphy, M. L. (2003). *Semantic relations and the lexicon. Antonymy, synonymy and other paradigms*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press.

Murphy, M. L. (2010). *Lexical meaning*. Cambridge textbooks in linguistics. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Nissilä, N. & N. Pilke (2004). Variation på uttrycksnivå – om synonymi i en ordlista. I: *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XXIV. Vasa 7.–8.2.2004*. Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet: 31, 200–210. Vasa.

Nissilä, N. & N. Pilke (2005). Synonymi i fackkommunikation – några exempel inom ekonomi och teknik. I: *Terminologiskt smörgåsbord. Nordterm 2003. 12.–14.6.2003 i Visby, Sverige*. Red. Nilsson, H. & Terminologikum TNC. Nordterm 12, 204–220 Stockholm.

Nuopponen, A. & N. Pilke (2008). Radiccio, Bond och Conax – om termer och namn i fackordlistor. I: *Kunnskap og fagkommunikasjon*. 182–191. Nordterm 15. Red. Jan Hoel. Språkrådet i Oslo: Noreg.

Nuopponen, A. & N. Pilke (2010). *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts.

Stanojević, M. (2009). *Cognitive synonymy: A general overview*. Facta universitatis – Series: Linguistics and Literature, vol.7, 2, 2009, s.193–200. Niš: University of Niš.

Terminologian sanasto (Terminologins terminologi) (2006). TSK 36. Helsinki: Sanastokeskus TSK & Nordterm. [Citerad 9.9.2011]. Tillgänglig: www.tsk.fi/tiedostot/pdf/TerminologianSanasto.pdf. Svensk översättning Terminologins terminologi tillgänglig: www.tnc.se/images/stories/Bokhandel/Terminologins_terminologi_med_begreppsdiagram.pdf.

Ullmann, S. (1962/1983). *An introduction to the science of meaning*. Oxford: Basil Blackwell Publisher Limited.

Wüster, E. (1991). *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. 3. Auflage. Bonn: Romanistischer Verlag.

EIJA PUTTONEN
FINLANDS BANK

Kärt barn har många namn

Synonymer – en välsignelse eller ett otyg?

Hantering av synonymer i finansiella texter

I och med Finlands EU-medlemskap bygger den finländska lagstiftningen alltmer på EU-regelverk, dvs. förordningar som är tillämpliga som sådana och direktiv som ska genomföras nationellt genom ändring av existerande lagar eller genom nya lagar. I EU-regelverk är utgångsspråket engelska, och finska och svenska versioner tillkommer genom översättning med hänsyn till finsk och svensk lag. I EU-författningarna används i regel rikssvenska termer. Den finlandssvenska termen, som ingår i finsk lag och har översatts från finskan, är ofta en annan.

För svenskan i Finland betyder det här rent konkret att flera motsvarigheter kan komma att användas för ett och samma begrepp beroende på om termen hör hemma i EU-lagstiftningen eller i den nationella lagstiftningen. Frågan konkretiseras vid översättning till svenska av myndighetsföreskrifter som innehåller hänvisningar till både nationell lag och EU-regelverk: i dem kan två olika termer förekomma för samma begrepp.

Man kan säga att översättningar är den största orsaken till att synonymi är så vanligt i finansiella texter i Finland, men det är ingalunda vilka översättningar som helst, utan termer som används för juridiska begrepp i gällande lag och EU-regelverk och som har juridiska konsekvenser. När termerna väl blivit etablerade, går det inte att bara byta ut dem mot termer som språkligt sett är mer lyckade eller samordna fritt. För att termkonflikter ska kunna undvikas måste samordningen ske tidigare, redan under översättningsprocessen. Det förutsätter samarbete mellan de nationella myndigheterna och EU-institutionerna.

Översättningslån från finska och engelska. Man översätter rakt av utan att reflektera över om termen passar in i målspråkets begreppsvärld. Termerna verkar uppfylla kravet på genomskinlighet, men det är dessvärre källtermen som skiner igenom. Rätt genomskinlighet innebär att det är mottagaren och inte avsändaren som står i fokus och att termen är begriplig även för mottagare som inte förstår källspråket.

Exempel på typiska översättningslån i den finländska lagstiftningen är *ansvarsskuld* för *vastuuvetka* (pro försäkringstekniska avsättningar) och *kundrisker* för *asiakasriskit* (pro exponeringar). Översättningslån från engelskan är t.ex. *skuldinstrument* för *debt instrument* (pro skuldebrev eller skuldförbindelse) och *makroprudentiell tillsyn* för *macroprudential supervision* (pro makrotillsyn). Man har översatt rakt av, ibland utan att ha haft tid att reflektera över om termen passar in i målspråkets begreppsvärld. Termerna verkar uppfylla kravet på genomskinlighet, men det är dessvärre källtermen som skiner igenom. Rätt genomskinlighet innebär att det är mottagaren och inte avsändaren som står i fokus och att termen är begriplig även för mottagare som inte förstår källspråket.

Det förefaller som om översättningslån från engelskan skulle få större genomslag än översättningslån från finskan. På grund av likheterna mellan språken ligger det nära till hands att kalla *facility* för *facilitet* och *governor* för *guvernör* också i sådana fall där den svenska termen saknar den betydelsen yansen. Men språket förändras och det sker hela tiden betydelseförskjutningar i terminologin, så det som i dag uppfattas som ett översättningslån kanske blir accepterat i sinom tid.

I takt med de ökade termkonflikterna har också medvetenheten om behovet av harmonisering ökat. På finskt håll har samarbetet mellan EU-institutionerna och de finska myndigheterna antagit fasta former i likhet med samarbetet mellan EU och de svenska departementen. För den svenska terminologin i Finland tjänar sedan gammalt rikssvenska termer och EU-terminologin som modell. Detta finns dokumenterat i de rekommendationer som ingår i handboken Svenskt lagspråk i Finland, som numera har status som statsrådets anvisning.

Exempel på medvetna försök att undvika direkta översättningar är uttryck som *kurspåverkande information* för *arvopaperin arvoon vaikuttavat seikat*. Enbart med utgångspunkt i finskan kunde det ha blivit *omständigheter som påverkar ett värdepappers värde*. Ett annat exempel är *långsiktigt sparande* som alldeles på slutrakan fick ersätta *långtidssparande* i den nya lagen om långsiktigt sparande (jfr finskans *pitkääikaissäästäminen*). *Johdon sopivuus- ja luotettavuusarviointi* heter det på finska, men på svenska talar man kort och gott om *lämplighetsprövning* eller *ledningsprövning* och menar samma sak.

För att nya termer ska få genomslag och bli accepterade krävs att de tas in i lagstiftningen, men det är inte alldeles enkelt att ändra på etablerade termer. Dessutom ställer redan lagtekniken vissa begränsningar för hur och framför allt hur snabbt nya termer blir etablerade. Till det kommer alla de praktiska problemen med ett termbyte. Den gamla termen har kanske

stor spridning och är allmänt vedertagen. Tänk bara på alla lagar och föreskrifter och annat material som måste ändras. Det är dyrt och besvärligt och det går långsamt. Ändringar måste därför vara motiverade och väl underbyggda och bygga på ett brett samförstånd mellan alla involverade parter.

Bäst lyckas harmonisering i fråga om helt nya lagar. Ett exempel från finansbranschen är kreditinstitutslagen från 2007 där flera termer byttes ut efter svensk modell, bland annat ersattes *deposition* med *inlåning* och *insättning*, *konsolideringsgrupp* med *finansiell företagsgrupp* och *kundrisker* med *exponeringar*. Ett aktuellt försök till harmonisering är planerna på att ersätta det finlandssvenska *ansvarsskuld* med det rikssvenska *försäkringstekniska avsättningar* i samband med revideringen av försäkringsbolagslagen på grund av Solvens II-regelverket. Ett försök att ändra finlandssvenska *placeringsfond* till *investeringsfond* vid en aktuell ändring av lagen om placeringsfonder fick däremot inget gensvar.

Synonymi som beror på översättningslån bör motarbetas. Det skapar missförstånd och förvirring. I bästa fall är det en övergående företeelse som försvinner när någon term blir etablerad. I värsta fall hänger det med en tid, eftersom samordning inte är möjlig till exempel av lagtekniska skäl.

Det finns emellertid också synonymi i finansiella texter som bör understödjas, nämligen något som jag här valt att kalla kontextuell synonymi, dvs. synonymi som beror på att olika termer används för samma begrepp beroende på bransch eller synvinkel. Ett annat exempel på kontextuell synonymi är långa och korta varianter av samma term. Många kanske inte skulle tala om synonymi alls i det förra fallet, utan hävda att det inte är fråga om samma begrepp, utan olika begrepp där branschen eller synvinkeln är det särskiljande kännetecknet.

Exempel på synonymi på grund av olika synvinkel är *inlåning* (bankens synvinkel) och *insättning* (kundens synvinkel) för kontobesparingar och (kreditvärderingsinstitutets) *kreditbetyg* och (bankens) *kreditklass* för tillgångars kreditvärdighet. Exempel på termer som skiljer sig mellan olika branscher är folkpensionslagens *sjukpension* och arbetspensionslagens *invalidpension* för den pension som beviljas på grund av arbetsoförmåga och solvens respektive *kapitaltäckning* som anger hur mycket kapital försäkringsbolag respektive banker har i förhållande till sina risker.

Ibland leder terminologisamarbetet inte till harmonisering. Där det är motiverat används två olika termer. Så är fallet med *placeringsfonder* och *investeringsfonder*. Bruket vacklar

också i fråga om *transaktioner* och *operationer* för *transactions* och *operations*. Beroende på sammanhang kan säkerheter vara *godtagbara* eller *belåningsbara* (jfr *eligible collateral*). Motsvarande kriterier kallas både *urvalskriterier* och *godtagbarhetskriterier*.

Standardisering och harmonisering av termer tar således alltid tid, även när det lyckas. Dessutom är det klart att lika exakt termhantering inte kan uppnås vid systemskillnader som till exempel i fråga om tekniska termer. Det innebär att många motsvarigheter kommer att existera sida vid sidan innan någon av dem blir etablerad. Om experterna är oense om termerna och motsvarigheterna, kan det hända att bruket fortsätter att vackla en längre tid, eller att samordningen uteblir. En expert kanske ser en nyansskillnad mellan två termer, som en annan expert inte känns vid. För terminologen är nyansskillnaden kanske inte tillräcklig för att motivera två olika motsvarigheter, men vem är det som sätter gränserna för samordningen?

Där fackexperten har förmågan att bortse från språket och fokusera på helheter och sammanhang, tar översättaren fasta på terminologin och strävar efter konsekvens och språklig precision. En strävan efter konsekvens utesluter dock inte variation när det motiveras av språkliga skäl, textsammanhang eller målgrupp. Att välja rätt bland de motsvarigheter och varianter som olika källor ger kräver stilkänsla, terminologisk medvetenhet och framför allt fackkunskap. Där spelar samarbetet med fackexperten en avgörande roll.

MAGNUS MERKEL, LINKÖPINGS UNIVERSITET/FODINA LANGUAGE TECHNOLOGY AB
HENRIK NILSSON, TERMINOLOGICENTRUM TNC

Term-O-Stat – ett fyrstegsprogram för terminologiarbete inom myndigheter

Introduktion

Varje myndighet kan sägas ha ett eget fackspråk och en egen uppsättning termer som i stor utsträckning är specifika för myndighetens ansvarsområde. Det är dock inte alltid helt lätt att överblicka och förvalta denna terminologi. Ofta har termfloran utvecklats under många år och det är inte ovanligt med en inkonsekvent termanvändning. Detta gör naturligtvis kommunikationen inom och utom myndigheten svårare. Dessutom delar man ofta termer med många andra myndigheter, och att ha överblick och samordna den terminologin är än svårare.

Kanske är det därför som terminologiarbetet inte alltid hamnar högst upp på dagordningen. Sedan juli 2009, då Sveriges språklag (SFS 2009:600) antogs, specificeras dock myndigheters ansvar för terminologi. I 12 § sägs nämligen att "Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas."

"Tillgänglighet", "användning" och "utveckling"

I vilken grad en myndighets terminologi "finns tillgänglig" internt och externt varierar: en del har webbordlistor eller termbanker, andra Excel-filer eller pärmar med insamlade termer. Sedan Rikstermbanken (Sveriges nationella termbank) invigdes i mars 2009 har den externa tillgängligheten till terminologi förenklats betydligt (Nilsson 2009). Men fortfarande krävs insatser för den interna tillgängligheten.

Bara för att terminologin finns tillgänglig betyder det inte automatiskt att den också används. Användning av terminologin förutsätter att den lagras effektivare och att den bättre integreras med andra verktyg som används, för t.ex. ordbehandling och webbpublicering. Men det krävs också en ordentlig genomgång av vilka termer som redan används och om dessa är lämpliga eller ej. När den existerande terminologin gått igenom, lagrats och verkligen används ökar också behovet av förvaltning och uppdatering, vilket leder över till den utveck-

ling av terminologi som myndigheter också har ett ansvar för enligt språklagen. Det kan handla om att nya begrepp förses med lämpliga benämningar. Men det kan också handla om att göra terminologiska konsekvensbedömningar – att bedöma om en terminologisk förändring verkligen är nödvändig och, om så är fallet, bedöma dess konsekvenser för den egna organisationen och även för andra.

Problem och lösningar

Myndigheter kan ha många olika problem relaterade till terminologi varav det vanligaste nog är en bristande överblick och kontroll över den terminologi som används. Det är ofta svårt att veta vilka termer som verkligen används, och det är vanligt med ett stort antal, ofta onödiga, synonymer. Men att komma till rätta med inkonsekvent och oklar termanvändning behöver inte vara svårt. Genom att ta reda på hur användningen av termer verkligen ser ut får man ett underlag för att kunna reda ut begreppen och därigenom styra termvalet efter verksamhetens behov.

Terminologicentrum TNC och Fodina Language Technology AB har därför skapat fyrstegsprogrammet Term-O-Stat – med inslag av både maskinell terminologihantering och automatisk termextraktion samt mer traditionellt terminologiarbete – som ett sätt att konkretisera lagparagrafen och få igång ett fungerande terminologiarbete på myndigheter.

Term-O-Stat

Att komma tillrätta med inkonsekvent och oklar termanvändning är inte ett enkelt arbete. Med åtgärdsprogrammet Term-O-Stat kan man få hjälp med att komma igång med ett fungerande terminologiarbete på sin myndighet. Term-O-Stat är uppdelat i fyra steg:

1. automatisk språklig analys av dokumentation och webbsidor
2. analys, viktning och indelning av termkandidater
3. begreppsanalys genom standardiserad terminologisk metod
4. strukturerad termdatabas och automatiserad terminologikontroll i skriv- och översättningsverktyg

Steg 1 – analys av befintliga dokument

I steg 1 analyseras en dokumentsamling huvudsakligen automatiskt. Det dokumentmaterial en myndighet utfår ifrån kan förstås variera vad gäller typ och omfattning: alla dokument

på en extern webbplats, föreskrifter, broschyrer m.m., från några hundratusen ord till tiotals miljoner ord. Den insamlade dokumentmängden konverteras och analyseras grammatiskt innan en automatisk termextraktion kan startas. I termextraktionen är uppgiften att filtrera fram alla ord och ordkombinationer som skulle kunna utgöra termer i texterna, s.k. termkandidater. Enkelt uttryckt letar modulen upp substantivfraser, innehållsverb och vissa adjektiv som förekommer med en viss frekvens, resten anses inte vara termer. (Frågan om vad som utgör en term är komplex och behandlas inte här. Ett kriterium är dock att termer oftast tillhör ordklasserna substantiv eller verb, mer sällan adjektiv eller adverb.) När termextraktionen är utförd är alla förekomster av termkandidaterna i dokumenten sparade. Termkandidaterna importerar därefter till en databas; under importen görs ytterligare filtreringar, t.ex. efter frekvens och ordklassmönster. Därefter görs en manuell språklig validering av termkandidaterna. I detta arbete används verktyget TermViewer som automatiskt sorterar bort framtagna termkandidater som av olika skäl inte kan vara termer (Foo & Merkel 2010). Eventuella felaktigheter som kommer från den automatiska språkliga analysen korrigeras också manuellt i detta verktyg. Den mängd termer som sedan återstår skickas därefter till en s.k. synonymgenerator som grupperar samman termkandidater som kan ha likartad betydelse i kluster. Dessa s.k. synonymkluster är antingen baserade på stränglikhet (t.ex. variation med eller utan bindestreck, foge-s eller mellanslag) eller på semantisk likhet som tas fram via lexikala synonymresurser. De genererade synonymklustren granskas sedan och eventuella felaktigheter tas bort. (Se vidare Merkel & Nilsson 2010.)

Många myndigheter har egna termlistor, ofta framtagna för specifika insatser eller för översättning och alla sådana existerande termresurser används i Term-O-Stat. De framtagna termkandidaterna i steg 1 kan enkelt jämföras med sådana termlistor. Om en termkandidat finns med talar detta i sin tur för att uttrycket i fråga verkligen kan vara en term. En liknande kontroll görs mot Rikstermbanken. Efter steg 1 finns en lista med termkandidater i databasformat som man kan arbeta vidare med i steg 2, men som också kan vara användbar även för annat språkarbete inom myndigheten eftersom den t.ex. kan visa inkonsekvenser i hur en viss term skrivs.

Steg 2 – urval och klassificering

I steg 2 används termkandidaterna från steg 1 som utgångspunkt för det vidare arbetet. Terminologer från TNC går igenom alla termkandidaterna och klassificerar dem i följande prioritetsgrupper:

1. Myndighets-specifika termer
2. Myndighets-gemensamma termer
3. Allmänna facktermer
4. Allmänord
5. Namn
6. Vet ej

Grupp 1 är av högsta prioritet för en given myndighet och utgör alltså dess "egen" terminologi, dvs. de termer som definitivt tillhör berörd myndighets ansvarsområde, som det är naturligt för dem att definiera. Grupp 2 omfattar termer som inte bara är unika och viktiga för en viss myndighet utan som också kan vara relevanta för andra myndigheter. I grupp 3 ingår facktermer av en mer generell natur som inte i första hand tas upp i arbetet i steg 3. I grupp 4 placeras sådana ord som liknar termer men som snarare får anses vara del av det allmänspråkliga ordförrådet. Det har även visat sig vara ändamålsenligt att införa en grupp för namn; det är praktiskt att ha namnen i en separat grupp eftersom de ofta hanteras enligt särskild ordning. "Vet inte"-gruppen används när terminologen har svårt att avgöra till vilken grupp ett uttryck ska räknas. Arbetet med att göra prioriteringarna i steg 2 utförs med samma verktyg som användes under steg 1, TermViewer. I steg 2 är gränssnittet något modifierat, t.ex. så att terminologen med enkla kommandon kan placera en termkandidat i en viss grupp. Samma databas används, men i stället för att fokus ligger på den språkliga formen kan terminologen med detta gränssnitt koncentrera sig på att bestämma vilken prioritetsgrupp en term tillhör. Fördelen med att arbeta i verktyget TermViewer är att flera användare kan arbeta parallellt. När alla termkandidater fördelats på de olika grupperna görs vissa konsekvensjusteringar och därefter kan man se fördelningen mellan de olika prioritetsgrupperna. Tanken är att också myndighetens experter ska delta i steg 2, bl.a. genom att granska om gruppindelningen av termkandidaterna bör justeras på något sätt och om någon termkandidat bör byta grupp.

Steg 3 – förädling och definitioner

Terminologerna fortsätter i steg 3 att arbeta med termkandidaterna i grupp 1 (de myndighets-specifika termerna) tillsammans med myndighetens experter. Med denna relevansmarkerade och klassificerade terminologi blir det enklare att fortsätta det "traditionella" terminologiarbetet i avgränsade begreppskluster. Hur dessa kluster bör skapas beror av terminologin ifråga och om myndigheten t.ex. förfogar över en egen klassifikation. Tanken med steg 3 är att terminologerna och myndighetens experter sedan arbetar, enligt en standardiserad metodik för

begreppsanalys (bl.a. ISO 704), med ett eller flera begreppskluster parallellt. Resultatet blir att myndigheten internt kan enas kring begreppen och hur de bör definieras. Därefter kopplas detta arbete till termkandidaterna så att termerna kan förses med relevant status: rekommenderad, accepterad eller avrådd. En sådan statusmarkering av förekommande termer är en förutsättning för att det ska vara lönt att inkorporera terminologin i skrivverktyg och på så sätt skapa en automatiserad "terminologikontroll" (se nedan, steg 4). I vissa fall kan det anses vara relevant att arbeta med termkandidater även ur grupp 2 och då är det att föredra att även andra myndigheter som berörs av termerna deltar i arbetet i steg 3 så att överenskomna definitioner och lämpliga termval över myndighetsgränserna kan åstadkommas.

Steg 4 – integration med skrivverktyg

I steg 4 är målet att resultatet av de tidigare stegen ska integreras i den skrivmiljö som finns på myndigheten. Att lägga in termerna i en termdatabas som kan nås via ett anpassat gränssnitt kan visserligen hjälpa ytterligare en bit på vägen, men det vore ännu bättre om termerna också kunde integreras i de skrivverktyg som används, t.ex. i ordbehandlare, presentationsprogram och publiceringsverktyg. Om man i steg 1–3 kommit fram till att vissa termer är avrådda och ska bytas ut mot nya, mer adekvata termer borde dessa termer slå igenom direkt i ordbehandlare, i en "terminologikontroll", på ungefär samma sätt som stavningskontrollen fungerar i moderna ordbehandlare. Ett exempel på en programvara där terminologi (och även skrivregler) kan integreras i skrivmiljön är Acrolinx IQ. I Acrolinx IQ går det att kontrollera dokument med avseende på terminologi, stavning, grammatik och skrivregler. När en skribent kontrollerar ett dokument genererar programmet en rapport över språkliga och terminologiska avvikelser i dokumentet. Rapporterna visar vilka typer av "fel" som skribenten gjort, och utgör i sin tur samtidigt ett underlag för vad som kan behöva justeras i termdatabasen.

Steg 4 bör också omfatta en publicering av (åtminstone en del av) myndighetens fastslagna terminologi i Rikstermbanken (se vidare Dobrina, Nilsson & Svanberg i denna volym). På det sättet kan terminologin göras tillgänglig för andra myndigheter och för en intresserad allmänhet.

För att man inom ett specifikt fackområde ska uppnå en smidigare termhantering behövs alla fyra stegen. Men innehållet i de olika stegen kan anpassas efter den specifika situationen hos varje myndighet (mängden material, antalet termer etc.), och vissa steg kan ibland utföras parallellt.

Samarbete på olika nivåer

Term-O-Stat-projektet har i nuläget påbörjats hos två myndigheter i Sverige och erfarenheterna därifrån visar inte bara att den interna terminologin på en myndighet är mer omfattande än man kanske trott, men också att det ofta föreligger en stor inkonsekvens i hur termer används. Genom att kombinera automatiska metoder för termextraktion med manuell validering och gruppering är det möjligt att få en överblick över terminologianvändning som svårligen hade varit möjlig på enbart manuell väg. Med den utveckling av språkteknologiska verktyg som skett finns det nu fler arbetsredskap som gör terminologiarbetet betydligt mer effektivt. Verktygen i all ära, men som i allt terminologiarbete krävs medverkan av fackexperter, i det här fallet av myndighetspersonal. Arbetsinsatsen för en myndighet som genomför Term-O-Stat består av att:

- leta fram och välja ut material att extrahera ur samt ta fram lämpliga källformat
- bistå vid prioritering och gruppering (klassifikationssystem, grupperingsgrunder)
- delta i begreppsanalys, definitionsskrivning, termval
- bistå i publicering av materialet internt och externt (IT-avdelning)
- utbilda internt i nya verktyg i den interna skrivmiljön.

Den tid som behövs för dessa aktiviteter kommer att variera med karaktären på myndighetens terminologiska material, men ett lyckat Term-O-Stat-projekt beror på den tid som myndigheten kan lägga ned, framför allt på steg 3. Har man först internt slagit fast vad som avses med begreppen genom definitioner och valt lämpliga termer med eventuella synonymer blir det t.ex. enklare att anpassa texter för olika målgrupper. Klarspråksarbetet kommer då även att underlättas av terminologiarbetet.

Term-O-Stat kan ses inte bara som ett sätt att konkretisera språklagens 12 § utan som ett nytt sätt för samarbete (definierat som 'gemensamt bedrivet arbete som gäller en väl avgränsad uppgift' enligt Socialstyrelsen 2011) med myndigheter kring terminologi. Samtidigt är Term-O-Stat i sig ett exempel på samarbete mellan två privata aktörer på terminologiområdet med olika inriktning. TNC står för det "traditionella" metabaserade terminologiarbetet där arbetsprocessen kan förberedas och resultatet kan tillämpas genom Fodinas inledande respektive avslutande teknikorienterade steg. De olika stegen har dock i stort utförts av de olika organisationerna separat, utifrån separata offerter, och det mest långtgående samarbetet har gällt administration och marknadsföring av programmet i olika sammanhang.

Term-O-Stat-samarbetet har också lett till en vidareutveckling av verktyg för automatisk extraktion och klassifikation av termkandidater: återkoppling från TNCs terminologer har lett till ytterligare utveckling av Fodinas verktyg, och genom en önskan om automatiserad kontroll av termkandidaternas förekomst i Rikstermbanken har TNC fått möjlighet att utveckla nya funktioner kring Rikstermbanken. På ett övergripande plan kan kombinationen av ny teknik och det traditionella arbetssättet ha lett till ett förnyat intresse för terminologiarbete och att nya målgrupper nåtts, något som kanske inte hade varit lika enkelt för var och en av parterna på egen hand. Dessutom har arbetet varit mycket stimulerande och genererat ömsevinster för båda parter. Terminologiarbete är inget ensamarbete!

Referenser

Jody Foo & Magnus Merkel, 2010. Computer aided term bank creation and standardization: Building standardized term banks through automated term extraction and advanced editing tools. I: Marcel Thelen & Frieda Steurs (red.), *Terminology in Everyday Life*, (s. 163–180). John Benjamins Publishing Company. ISBN 978-90-272-2337-1.

Magnus Merkel & Henrik Nilsson, 2010, Tillgänglighet till terminologi – svenska myndigheters ansvar. I: *Språkteknologi för ökad tillgänglighet: Rapport från ett nordiskt seminarium Linköping, 27–28 oktober 2010*, s. 35–47. ISBN 978-91-7393-094-9.

Henrik Nilsson, 2009. The realisation of a national term bank – how and why? I: *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*, (s. 346–360). Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). ISBN 978-960836949-8.

Språklag (SFS 2009:600)

Rapport från Nordterms styrgrupp 2009–2011

Katri Seppälä

Sammansättningen i Nordterms styrgrupp i juni 2011 är följande:

Danmark	<i>Bodil Nistrup Madsen</i> , DANTERMcentret suppleant: <i>Charlotte Pedersen</i> , DANTERMcentret
Finland	<i>Katri Seppälä</i> , Terminologicentralen TSK suppleant: <i>Mari Suhonen</i> , Terminologicentralen TSK
Island	<i>Ágústa Þorbergsdóttir</i> , Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum suppleant: <i>Ari Páll Kristinsson</i> , Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum
Norge	<i>Jan Hoel</i> , Språkrådet
Sverige	<i>Anna-Lena Bucher</i> , Terminologicentrum TNC suppleant: <i>Åsa Holmér</i> , Terminologicentrum TNC
samisk	<i>Laila Palojärvi</i> , Samisk språknemnd

Under perioden mellan Nordterm 2009 i Köpenhamn och Nordterm 2011 i Vasa var Katri Seppälä, TSK, ordförande i Nordterm. Styrgruppen har samlats till två formella möten under den ovannämnda tvåårsperioden, den 6 september 2010 i Helsingfors och den 9 juni 2011 i Vasa. Styrgruppsmedlemmarna har dessutom hållit kontakt via e-post och styrgruppens diskussionsforum www.nordterm.net/norum.

Nordterms webbplats finns på adressen www.nordterm.net. TSK har ansvarat för uppdatering av sidorna under perioden 2009–2011 och gjort ett förslag till Nordterms wikiwebbplats www.nordterm.net/wiki, som ska ersätta den gamla webbplatsen.

DANTERMcentret har utgett rapporten från Nordterm 2009 i Köpenhamn: NORDTERM 16, Proceedings fra NORDTERM 2009.

Representanter från Nordterm deltar i EAFTs (European Association for Terminology) arbete och i standardiseringsarbete i ISO/TC 37 Terminology and other language and content resources.

Nordterm 2011

Nordterm 2011 arrangerades i Vasa, Finland den 7–10 juni av TSK och Vasa universitet.

Den första dagen hölls det en grundkurs i terminologi av Åsa Holmér från TNC och en workshop för terminologer med de följande föreläsarna och teman:

- Torill Johannessen, Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten / Helsebiblioteket: MeSH på norsk – og samarbeid med eksperter
- Annika Asp, Terminologisentrum TNC: Samarbete terminologer–experter i informationsstrukturprojekt
- Mari Suhonen, Terminologisentralen TSK: Terminologiarbete och samarbete med experter i projekt som gäller datasystem
- Pia Lyngby Hoffmann, DANTERMcentret: Begrebsafklaring som grundlag for it-udvikling hos offentlige myndigheder.

Temat för Nordterm-symposiet (8–9 juli) var Samarbetet ger resultat: från begreppskaos till överenskomna termer. Nästan 30 symposieföredrag behandlade både projekt som drivs inom den offentliga förvaltningen och företagsvärlden samt forskning i terminologi.

Nordterm-församlingen hölls på 10 juli.

Det arrangerades en festmiddag till Nordterms 35-årsjubileum onsdagen den 8 juni i Vasa i samband med Nordterm 2011.

Nordterm 2011 fick stöd från Nordplus (25 000 e), Svenska kulturfonden (2 000 e) och Nordisk Kulturfond (4 000 e), sammanlagt 31 000 euro. Nordiska Kulturfonden beviljade finansieringen till tolkning från och till finska.

Nordterm 2013 kommer att arrangeras av Terminologisentrum TNC. Fram till Nordterm 2013 är TNCs vd Anna-Lena Bucher ordförandet i Nordterms styrgrupp.

Terminologiarbejdet i Danmark 2009–2011

Bodil Nistrup Madsen

Dansk sprogpolitik

Universitets- og Bygningsstyrelsens høring om oprettelse af et nationalt terminologicenter

Som led i opfølgningen på regeringens sprogpolitiske udspil fra marts 2009 og de tilknyttede drøftelser af sproganvendelse på universiteterne gennemførte Universitets- og Bygningsstyrelsen i slutningen af 2010 (med svarfrist den 17. Januar 2011) en undersøgelse af fordele og ulemper ved etablering af et nationalt terminologicenter.

Universitets- og Bygningsstyrelsen bad med en henvendelse om en udtalelse fra danske universiteter vedrørende de fordele og ulemper, som der, efter deres vurdering, vil være i forbindelse med en eventuel etablering af et dansk nationalt terminologicenter.

Dansk roadmap for forskningsinfrastruktur

Videnskabsministeren nedsatte i marts 2010 seks faglige paneler som skulle bidrage til udarbejdelsen af en dansk roadmap for forskningsinfrastruktur. Den danske roadmap har til formål at udpege de vigtigste behov for forskningsinfrastruktur af national betydning på både kort og mellemlangt sigt. Udarbejdelsen af en dansk roadmap for forskningsinfrastruktur er første led i en proces, som skal danne grundlag for de kommende års videnskabelige og politiske diskussioner og prioriteringer på området, herunder udmøntningen i 2011 af de i alt 240 mio. kr. til investeringer i store forskningsinfrastrukturer, som der blev truffet politisk aftale om mellem regeringen og forligspartierne i efteråret 2009.

De seks faglige paneler har hver især udarbejdet en kortlægningsrapport, hvor både de tre vigtigste behov for forskningsinfrastruktur på kort sigt (1–5 år) og de vigtigste behov for forskningsinfrastruktur på mellemlangt sigt (3–10 år) udpeges inden for hvert af følgende områder:

- Biotek, Sundhed og Life Science
- Energi, Klima og Miljø
- e-Science
- Fysik og Univers
- Humaniora og Samfundsvidenskab
- Materiale- og Nanoteknologi.

Dansk Sprognævn og DANTERMcentret har udarbejdet forslag til dette fagpanel om en *term- og vidensbank for videnskabelige udtryk og begreber*, og de indstiller til Forsknings- og innovationsstyrelsen at dette iværksættes på mellemlangt sigt (3–10 år). Det faglige panel for Humaniora og Samfundsvidenskab præsenterede på konferencen 'På vej mod den danske roadmap for forskningsinfrastruktur' den 28. oktober 2010 sin kortlægnings- og prioriteringsrapport. Se www.fi.dk/viden-og-politik/strategier-og-handlingsplaner/infrastruktur/den-danske-roadmap-for-forskningsinfrastruktur/humaniora-og-samfundsvidenskab.

Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg støttede i bemærkninger til Forsknings- og Innovationsstyrelsen forslaget om oprettelse af en dansk term- og videnbase under henvisning til at databasen vil have betydning ikke blot for forskningen, men for store dele af det danske samfund, herunder hele uddannelsessektoren og medierne. Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg fremhævede bl.a. at udvalget gerne deltager i arbejdet med opbygningen af denne base, og tilbyder hjælp ved udarbejdelse af terminologi for kemi, men også i fastlæggelse af de overordnede rammer for basen og bestræbelserne for at skabe det nødvendige samarbejde mellem terminologer og fagrepræsentanter.

Nomenklaturudvalgets opgave er at sikre, at der findes et dækkende og konsistent kemisk fagsprog på dansk. Udvalget har i de første mange år først og fremmest arbejdet med kemisk nomenklatur, altså navngivning af kemiske forbindelser. Dette arbejde førte senest til udgivelsen af *Kemisk Ordbog* i 1996. Ordbogen er senere udkommet i to reviderede udgaver og er også tilgængelig på nettet. Arbejdet i udvalget har imidlertid vist et behov for også at arbejde bredt med terminologi for kemi. Som indledning hertil har der fra 2006 været gennemført et samarbejde mellem repræsentanter fra nomenklaturudvalget (Ture Damhus og Peder Olesen Larsen) og DANTERMcentret ved Bodil Nistrup Madsen m.fl. Dette arbejde har vist, at systematisk arbejde med terminologi nødvendigvis må bygge på et samarbejde mellem terminologer og faglige specialister.

Eksempler på initiativer i Danmark

Forum for vidensmodellering i offentligt regi

Forum for vidensmodellering i offentligt regi har til formål er at styrke terminologiarbejde og begrebsmodellering kvantitativt og kvalitativt med henblik på at skabe bedre forudsætninger for digitaliseringsarbejde og kommunikation i offentligt regi. Dette forum vil fungere som referencegruppe for OIO (Offentlig Information Online) i forbindelse med udarbejdelse

af fællesoffentlige standarder. Forum for vidensmodellering i offentligt regi er forankret hos CBS (ved DANTERMcentret). Se links til eksempler på terminologiarbejde på <http://blog.cbs.dk/forvir>.

DANTERMcentret og Institut for Fagsprog, Kommunikation og Informationsvidenskab deltager i dette netværk, herunder i arbejdet med en topontologi.

Institut for Internationale Sprogstudier og Vidensteknologi og DANTERMcentret, Copenhagen Business School

Konferencer

ISV og DANTERMcentret var arrangør af Nordterm 2009: Ontologier og taksonomier, København, Copenhagen Business School, d. 9.–12. juni 2009.

ISV var medarrangør og vært for symposiet: Approaches to the Lexicon, 8.–10. December 2010, København, <https://conference.cbs.dk/index.php/lexicon/lexicon>, hvor forskere fra hele verden fremlagde deres nyeste forskning. Forskningsgruppen for Terminologi, Leksikografi og Fagkommunikation var ansvarlig for sporet: Terminology and Ontology.

Projekter

Forskningsprojektet: Etablering af en dansk term- og vidensbank

Der blev den 1. januar 2011 igangsat et forskningsprojekt ved CBS, Etablering af en dansk term- og vidensbank, hvor der skal udvikles metoder og værktøjer, der kan bearbejde store mængder af tekst og uddrage den viden, som skal indgå i en dansk term- og vidensbank. Projektet får støtte fra VELUX-fonden <http://veluxfonden.dk>, 5 mio. kr. i 3 år. Projektet omfatter tre delprojekter:

1. Vidensindsamling
 - a. Automatisk vidensekstraktion fra tekster.
 - b. Automatisk samkøring og kvalitetssikring af eksisterende terminologiske data.
2. Videnstrukturering.
3. Vidensformidling, dvs. brugergruppetilpasset adgang til termbanken.

Projektet gennemføres af en forskergruppe under Forskningsgruppen for Terminologi, Leksikografi og Fagkommunikation, ISV, i samarbejde med DANTERMcentret. Dansk Sprognavn vil blive inddraget i projektgruppens arbejde, og en fremtidig national termbank

vil endvidere samarbejde med Syddansk Universitet, Handelshøjskolen – Aarhus Universitet, og en række eksisterende termbanker.

Projektet er bl.a. blevet præsenteret i indlægget *Automatic Knowledge Extraction and Knowledge Structuring for a National Term Bank* på en workshop i forbindelse med NODALIDA, Workshop on creation, harmonization and application of terminology resources, CHAT, 11. maj i Riga: Proceedings fra workshoppen er tilgængelige som NEALT Proceedings Series vol. 12 <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/16956>.

Projektet omtales i et indlæg på NORDTERM 2011. Dette indlæg vil fokusere på delprojekt 1 b Automatisk samkøring og kvalitetssikring af eksisterende terminologiske data.

Kemisk Forenings Nomenklaturudvalg, vil gerne indgå i et samarbejde i forbindelse med deres arbejde med revision af *Håndbog i kemiske fagtermer*. DANTERMcentret stiller en database til rådighed for dette arbejde. På sigt vil det være interessant at bruge dette materiale i DanTermBank-projektet og måske også i en national termbank. Jf. også ovenfor under *Dansk roadmap for forskningsinfrastruktur*.

Siabo – Semantic Information Access through Biomedical Ontologies

Samarbejde med RUC, DTU, CBS og Novo Nordisk – startet juni 2007, www.siabo.dk. Fra ISV, CBS, deltager Per Anker Jensen, Hanne Erdman Thomsen, Tine Lassen og Bodil Nistrup Madsen.

Udgivelse af LSP, Professional Communication, Knowledge Management and Cognition

Redaktører: Henrik Selsøe Sørensen, Bodil Nistrup Madsen, Viktor Smith, Rainer Arntz. Koordinator: Françoise Qvistgaard. Ny titel: Vol. 1 No. 2 findes på <http://lsp.cbs.dk>.

DANTERMcentret

DANTERMcentret har i perioden deltaget i følgende samarbejder:

- Sundhedsstyrelsen
 - Terminologiarbejde: Review af ontologier og definitioner under det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet, NBS, <http://begrebsbasen.sst.dk>. Emner: Medicinering og Organisation.
- Servicestyrelsen
 - Udvikling af skræddersyede søgegrænseflader til i-Term, se: www.socialebegreber.dk (Find begreb).

- Kriminalforsorgen
 - Udvikling af skræddersyede søgegrænseflader til i-Term.
 - Terminologisk rådgivning, deltagelse i Kriminalforsorgens begrebsarbejde, herunder samarbejde med Politiet, Domstolene og Anklagemyndigheden.
 - Udarbejdelse af Modelleringsvejledning 'Begrebsarbejde i Kriminalforsorgen: Principper og metoder for begrebsmodellering som grundlag for konceptuel datamodellering' (Del 1: Forretningsmæssig begrebsafklaring, Del 2: Arbejdsproces, Del 3: Fra begrebsmodel til konceptuel datamodel – del 3 er under udarbejdelse).
- Den Digitale Taskforce (tidligere under Finansministeriet, nu under Økonomistyrelsen)
 - Arbejde med den fællesoffentlige forretningsreferencemodel FORM, opgavekatalog over det offentliges ydelser. DANTERMcentret har deltaget i udarbejdelse af standardiserede handlingsord og objekttyper samt fungeret som rådgiver ved udarbejdelsen af opgavekataloget (begrebsafklaring, definitioner mm.) Redaktionsgruppe med medlemmer fra Kommunernes Landsforening og IT- og Telestyrelsen. Se http://modernisering.dk/da/projekter/forretningsarkitektur/forretningsreferencemodellen_form
- Udvikling af web-baseret ordbogsdatabase til Blinkenberg Et Høybyes dansk-franske ordbøger.

Undervisning CBS

- BA i Engelsk og Organisationskommunikation (EOK): Terminologi og termbaser
- Valgfag CLM: Terminologi og termbaser inden for økonomisk/finansiel sprog
- Udvikling af Sommerskole august 2009: Vidensmodellering og videnshåndtering. www.sommeskole.dk – blev ikke afholdt
- Planlægning af Masteruddannelse: Vidensmodellering og videnshåndtering
- TERMDIST: nordisk netværk, arbejder på udvikling af nordisk netbaseret masteruddannelse (60 ECTS) i terminologi. Siden efteråret er der udbudt et første modul (7,5 ECTS) som nordisk webbaseret kursus.

DANTERMcentret har afholdt følgende kurser

Kursus i vidensmodellering og videnshåndtering

Skræddersyet kursus for medarbejdere fra Kommunernes Landsforening, Kombit og IT- og Telestyrelsen. Kurset gennemførtes på 5 dage i løbet af efteråret 2009. Kurset gav gennem foredrag, cases og gruppearbejde en indføring i de nyeste principper og metoder til vidensmodellering og videnshåndtering. Formål med kurset var at give deltagerne indsigt i sammenhængen mellem vidensmodellering og forskellige applikationer, som forudsætter struktureret viden, at give deltagerne et bedre grundlag for at strukturere, beskrive og håndtere viden, som fx skal anvendes i forbindelse med digitalisering, herunder design og udvikling af grundlaget for it-løsninger.

Indhold: ontologiprincipper og -værktøjer samt ontologibaserede klassifikationer, tesaurusser, metadatataksonomier og datamodeller.

Kurser i terminologiarbejde og i-Term for en række virksomheder, herunder KMD og Schultz Information.

Institut for Fagsprog, Kommunikation og Informationsvidenskab, IFKI, Syddansk Universitet

Konferencer

Medarrangør af Nordterm 2009: Ontologier og taksonomier, København, Copenhagen Business School, d. 9. – 12. juni 2009.

Konsulentopgaver

Birthe Toft har efter afslutningen af projekt Sundterm i 2009 deltaget i udviklingen af et forslag til en metodologi og et 'toolkit' til brug for evaluering af kvaliteten af oversættelser af SNOMED CT (Systematized Nomenclature of Medicine, Clinical Terms) til forskellige sprog.

Udviklingsarbejdet blev udbudt i konkurrence af IHTSDO (International Health Terminology Standards Development Organization), der har base i København. Udbudsrunderen blev i april 2010 vundet af de tre konsulenter Knut Bernstein, Mediq A/S, Asta Høy (selvstændig konsulent) og Birthe Toft, Syddansk Universitet. Konsulentfirmaet Mediq A/S, København, stod som projektansvarlig.

I løbet af foråret og sommeren 2010 udførtes i konsultation med IHTSDOs kvalitetsgruppe et udredningsarbejde, som inkluderede litteratursøgning og –vurdering, og som i maj 2010 resulterede i en foreløbig rapport, der ud over resultatet af litteratursøgningen omfattede en række anbefalinger vedrørende evaluering, ikke blot af de oversatte medicinske termer, men også af selve oversættelsesprocessen og de organisatoriske rammer, som processen finder sted i.

Den endelige rapport, som blev til efter konsultation med IHTSDOs kvalitetsgruppe, blev afleveret i august 2010 og omfattede en række konkrete indikatorer til brug for fremtidige evalueringer af oversættelsen af medicinske termer i IHTSDO-regi.

Language at Work

Syddansk Universitet, Handelshøjskolen i Århus, Aarhus Universitet og Forbundet Kommunikation og Sprog har indgået samarbejdsaftale om udgivelsen af publikationen "Language at Work". Publikationen er rent netbaseret og findes på adressen www.language-atwork.eu, hvor man også kan abonnere på et nyhedsbrev. Der udgives to årlige numre med forskellige temaer. I 2009–2010 var temaerne hhv. "Language and the new media" og "Branding". Det er parternes intention, at der som led i samarbejdet ud over udgivelsen af publikationen skal afholdes en årlig event i form af seminar, foredrag eller lign. Eventen tilstræbes afholdt hvert forår i Jylland. Redaktionsgruppen ledes af lektor Peter Kastberg, Handelshøjskolen i Århus, Aarhus Universitet, fra Syddansk Universitet deltager Margrethe H. Møller efter Annelise Grinsteds fratræden.

Undervisning SDU

- Obligatorisk fag på IVK (IVK står for International VirksomhedsKommunikation) med et fremmedsprog, IT og Webkommunikation: Terminologistyring
- Obligatorisk fag på IVK med to fremmedsprog: Sprog og IT
- Obligatorisk fag på ED 2. del Erhvervsproglig diplomuddannelse: Terminologi 1
- Obligatorisk fag på CLM i kommunikationsdesign: Vidensstrukturering og metodekompetence I: Terminologi
- I uddannelserne BA i informations- og kommunikationsvidenskab, BA i biblioteks- og videnskabsteori og Cand.it i webkommunikation indgår der terminologikomponenter i obligatoriske fag inden for informations- og videnshåndtering
- TERMDIST: nordisk netværk, arbejder på udvikling af nordisk netbaseret masteruddannelse i terminologi. Siden efteråret er der udbudt et første modul (7,5 ECTS) som nordisk webbaseret kursus.

Center for Leksikografi, School of Business and Social Sciences, Aarhus Universitet

Ved Center for Leksikografi arbejdes på et nyt databasekoncept for Regnskabsordbøgerne. Hidtil har ordbøgerne været delt i fire multifunktionelle ordbøger, fx Den danske Regnskabsordbog, der har funktionerne (1) hjælp til at forstå regnskabsudtryk, (2) hjælp til at skrive regnskabs-tekst, (3) hjælp til at finde udtryk, hvor betydning er kendt, og (4) hjælp til at vide mere. I det nye koncept vil Den Danske Regnskabsordbog blive delt, så der vil være fire monofunktionelle ordbøger og tilsvarende med de øvrige ordbøger, således at der vil være 23 internetordbøger. I den forbindelse vil der blive udviklet nye søgemuligheder for brugerne, og data vil kunne præsenteres mere målrettet til brugernes behov. Der sker en løbende revision og opdatering af ordbøgerne.

Herudover arbejder Center for Leksikografi med Universitetet i Valladolid, Spanien, om udarbejdelse af en spansk og en spansk-engelsk regnskabsordbog, baseret på samme koncept som de danske og engelske regnskabsordbøger.

Der vil på sigt således være udarbejdet en spansk, en engelsk, en spansk-engelsk og en engelsk-spansk regnskabsordbog.

Rapport för 2009–2011 från Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

Ágústa Þorbergsdóttir

Isländsk språkpolicy

Islänningar fick en offentlig språkpolicy för den första gången, den 12 mars 2009, men då accepterade det isländska parlamentet, Alþingi, förslag från den isländska språknämnden till en isländsk språkpolicy som skulle anses som offentlig policy i de frågor som angår det isländska språket.

I den isländska språkpolicyen är stor vikt satt på att förbättra det isländska språkets status i samhället. Huvudsyftet med policyen är att säkra att isländskan skal fortsatt kunna brukas i alla fält inom samhället.

Alþingis godkännande är därför ett stort steg framåt i språkets historia. Pekat är på att isländsk vokabulär är utgångspunkt för att man kan tala och rita om specialiserade ämnen på isländska och man uppmuntrar också i policyen ökat stöt till terminologiarbete och att termbanker skall bli tillgängliga på nätet eller som en bok.

Konferens om terminologiarbete och isländsk språkpolicy 2009

I anledning av godkännandet av språkpolicyen blev utfört en konferens i december 2009 om terminologiarbete och Islands språkpolicy. Konferensens titel var Termer och ny språkpolicy: Nya möjligheter i terminologi inom specifika fält.

Man kunde se att konferensen hade en positiv påverkan och några nya terminologinämnder började arbeta.

Terminologinämnder

Nu är registrerade omkring 50 terminologinämnder men halvdelen av dem kan sägas vara aktiv. Elektricitetsingenjörer firade 70 års jubileum av sin terminologinämnd den 16. maj 2011. Denna terminologinämnd som är den äldsta aktiva terminologinämnden i landet träffas varje vecka och har publicerat 17 ordböcker och konstruerat omkring 17.000 termer.

Livlig Kooperation har varit med många terminologinämnder, f.eks. nämnder i beteendeanalys, epidemiologi, medicin, arkitektur, fordonsteknik, inom miljö och inom utbildning.

Annat samarbete

Sista år blev ett ordregister bildad om Europeisk utbildningspolitik (CEDEFOP) i samarbete med Utbildningscentret för arbetslivet, utbildningsdepartementet av Islands Universitet, Riksdepartementet för utbildning och kultur och Utrikesdepartementets Översättningscentrum. Där har också varit samarbete med Medicindirektörsämbetet angående översättning av ett internationellt klassifikationssystem om färdigheter, klassifikation och hälsa (ICF-klassifikationssystemet). Dom sista åren har samarbete med intresserade individer också vuxit därsom det blir vanligare att individuella specialister, eller några tillsammans, arbetar med terminologidata även om att där inte finns en terminologinämnd. Exempel är terminologiarbete biblioteksvetenskap och i botanik.

Sommararbete

Tre stipendier för studenter har blivit utdelat för att arbeta med terminologiprojekt sommaren 2011: Två stipendier blev utdelat från Studenternas Innovationsfond (sommararbete i tre månader). Det ena projektet handlar om att konstruera en terminologibank inom byggnadsingenjörsvetenskap och det andra projektet handlar om användning av begrepp och isländska termer inom statskunskap. Det tredje projektet handlar om terminologiprojekt i geologi (vulkanologi) men det är två månaders arbete för en student. Projektet är finansierat av Socialdepartementet och Arbetsverket som nu i sommar försöker att öka jobs inom statens departement och i kommunerna.

Den isländska termbanken

Termbanken (www.ordabanki.hi.is) är ett mycket viktigt instrument för terminologiarbete, men han innehåller en specifik applikation för att registrera och publicera terminologisk data. Tyvärr visade det sig att där var fel i bankens konstruktion och året 2007 var det beslutet att börja arbeta på design av en ny termbank. Man har inte fått finansiering för att slutföra detta arbete.

I slutet av året var omkring 50 ordlistor som var registrerade i termbankens öppna del. Över året blev mest information adderat inom epidemiologi, arkitektur, biblioteksvetenskap, medicin och botanik.

Terminologisällskapet

Terminologisällskapet blev bildad den 14. mars 2011 och nu är i sällskapet omkring 50 medlemmer. Sällskapet bildar en plattform för samarbete mellan terminologinämnder och mellan intresserade individer om terminologi och är deras kontakt till offentliga partier. Sällskapets syfte är att förbinda enstaka terminologinämnder med varandra och att bibehålla ett livligt terminologiarbete i landet. Sällskapets syfte är också att bidra till samarbete om termer, genom utbildning och diskussion för medlemmar.

Lagstiftning om det isländska språket och teckenspråk

Alþingi godkännte den 27 maj 2011 lagstiftning om statussen av det isländska språket och teckenspråk. I lagstiftningen finns några anordningar som angår terminologiarbete:

- Regeringen skal bidra till att isländsk vetenskaplig terminologi på olika områden skal växa hela tiden, se till att alla kan använda den terminologin och att den ska vara andvänt så vitt som möjligt.
- Stat och kommuner skal vara ansvariga för att bibehålla och förstärka det isländska språket och skal bidra till språkets användning. Om språkpolycyn och statussen av det isländska språket skal man samarbeta med den isländska språk-nämnden.

Undervisning

Terminologi har varit undervist inom Översättningsvetenskap ved Islands Universitet dom sista fyra åren. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum är en medlem av Termdist och två islänningar har slutfört den kursen som där erbjuds.

Rapport for 2009–2011 fra Språkrådet i Norge

Jan Hoel

Språkrådets terminologitjeneste

Etter nedleggelsen av Rådet for teknisk terminologi (RTT) i 2001 kom den organiserte innsamlingen, utviklingen og tilgjengeliggjøringen av norsk terminologi på etterskudd. Noe av dette er blitt avhjulpet gjennom sporadiske terminologiprosjekter i mindre skala, blant annet ved utnyttelse av moderne data- og internetteknologi. Slike terminologiprosjekter gjennomføres imidlertid oftest uten en helhetlig strategi. Følgen er fordyrende mangel på samordning, dobbeltarbeid og terminologiske mangler på en del fag- og samfunnsområder. Der råder i dag gjerne importert engelskspråklig terminologi grunnen i større eller mindre grad. Det er en utfordring å skaffe til veie oversikt over hva som foreligger på norsk, og hva som har nytteverdi. Vanskeligst er det å få oversikt over terminologiarbeid i privat sektor.

Språkrådets terminologitjeneste består av tre heltidsstillinger, og 2010 har vært det første fulle arbeidsåret med alle stillingene besatt mesteparten av tiden. Tjenesten fikk opprettet en norsk datatermgruppe allerede senhøsten 2009. I april 2010 ble tjenesten lansert under et arrangement for publikum.

Terminologitjenesten skal på nasjonalt plan samordne pågående terminologiarbeid, ta initiativ til, legge til rette for og følge opp ny aktivitet samt bistå miljøer som ønsker å komme i gang med terminologiarbeid. Tjenesten gir dessuten råd til publikum på sitt ansvarsområde, blant annet gjennom en svartjeneste.

Det finnes noen forholdsvis store norske terminologidatabaser som er tilgjengelige for alle på Internett. Terminologitjenesten arbeider for å anspore aktuelle miljøer til å utvikle terminologiportaler der det med ett søk kan søkes i flere distribuerte termdatabaser.

Noe av terminologitjenestens aktivitet i den aktuelle perioden

- betjening av svartjenesten, term@sprakradet.no, med 180 e-postspørsmål og mange telefonhenvendelser
- aktivitet i Nettverk for oversettere i staten, med tilhørende arbeidsgrupper
- deltakelse i Datatermgruppen med fire diskusjonsrunder, hvor ca. 25 nye termer er fastsatt

- kontroll av artslister for Artsdatabanken
- bistand overfor Ruter før lanseringen av reisekortet Flexus
- deltakelse i terminologiprojekt i regi av Standard Norge og ledelse av prosjektstyringsgruppe og oversettelse av 60 000 bokmålstermer til nynorsk (se under «Standardiseringsarbeid i Norge» nedenfor); tilsvarer tiltak nr. 4 i Mål og mening
- deltakelse som observatør i prosjektgruppen for Universitets- og høgskolerådets database for administrative termer for sektoren
- medvirkning i arbeidsmøter knyttet til termbase hos Kollegiet for brannfaglig terminologi (KBT)
- medvirkning i arbeidsmøter knyttet til nyopprettet termbase hos Kystverkets terminologigruppe for akutt forurensning
- rådgivning om språk og terminologi for Nasjonalbibliotekets prosjekt for oversettelse til norsk av den fulle, nettbaserte bibliotekklassifiseringen Dewey
- planlegging og gjennomføring av Språkrådets årlige språkdag i november sammen med fagrådet for terminologi og fagspråk
- medvirkning i prosjekt, særlig med terminologisk rådgivning, i Deltasenterets (Statens kompetansesenter for deltakelse og tilgjengelighet) arbeid med oversettelse til norsk av World Wide Web Consortiums anbefaling «WCAG 2.0» (Web Content Accessibility Guidelines / Retningslinjer for tilgjengelig webinnhold)

Terminologitjenesten pleier kontakt med ulike miljøer og fagspråklige prosjekter, blant annet disse:

- Helsebiblioteket ved Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten (prosjektet MeSH)
- Universitetsbiblioteket ved Universitetet i Oslo – arbeid med emneord
- Universitets- og høgskolerådet – samarbeid om oppfølging av sektorens fagspråklige ansvar i henhold ny § 1–7 i universitets- og høyskoleloven i 2009
- de nyopprettede språktjenestene ved Universitetet i Bergen (prosjekt i 2010)

Terminologitjenesten deltar videre i styret for det nordiske terminologiforumet Nordterm og innehar ledervervet i Den europeiske terminologiforening (EAFI). Terminologitjenesten har knyttet kontakt med viktige fagspråklige miljøer. Det gjenstår imidlertid en del når det gjelder organisert nettverksbygging, særlig i privat sektor.

Språkrådets fagråd for terminologi og fagspråk

Språkdagen er et årlig arrangement i regi av Språkrådet. Ett av de fire fagrådene har ansvar for arrangementet, og i 2010 var fagrådet for terminologi og fagspråk ansvarlig for Språkdagen i november. Arrangementet var fulltegnet med rundt 275 deltakere. Med Språkdagen for øye hadde fagrådet fått gjennomført to spørreundersøkelser (av omnibustypen) om befolkningens forståelse av fagtermer innenfor allmennterminologi på den ene siden og klimaforskning og -debatt på den annen.

Fagrådet arrangerte i november for første gang et grunnleggende kurs i terminologiske prinsipper og metoder. Kurset, som var lagt til Trondheim, gikk over to halve dager og var fulltegnet med 20 deltakere.

På vegne av Språkrådets styre lyste fagrådet i september ut et mastergradsstipend på 50 000 kroner innenfor terminologi og fagspråk, med det formål å stimulere interessen på området. Stipendet ble tildelt i desember. Masteroppgaven skal etter planen være avsluttet våren 2012.

Standardiseringsarbeid i Norge

Standardiseringsarbeidet i Norge skjer i de tre institusjonene Standard Norge (SN), Norsk Elektroteknisk Komité (NEK) og Post- og teletilsynet (PT). SN har enerett på å fastsette og gi ut Norsk Standard på de aller fleste fagområder. NEK har ansvaret for elektroteknisk standardisering og PT for teleteknisk.

En standard er et dokument som beskriver og regulerer viktige sider ved et produkt, en tjeneste eller en arbeidsprosess. Det er frivillig å benytte standarder, men formålet er å oppnå likere konkurranseforhold, en enklere virkelighet for forbrukerne og felles løsninger nasjonalt og internasjonalt. Standarder effektiviserer og forenkler.

Norske standarder kan være utarbeidet på norsk her hjemme. De fleste er europeiske eller internasjonale standarder som enten er oversatt til norsk, som regel fra engelsk, eller som ikke er oversatt, men blir gitt ut med engelsk tekst og norsk tittel. Tendensen de siste årene har vært at en stadig mindre prosentandel av nye standarder blir oversatt til norsk.

Standard Norge

Tabell 1: Standarder fra Standard Norge

	2009	2008	2007	2006
Antall fastsatte Norsk Standard	1 411	1054	1 140	1 390
av disse: nasjonalt utarbeidet	30	44	19	22
Antall standarder oversatt til norsk	37 (2,7 %)	34 (3,4 %)	33 (3 %)	48 (3,5 %)
Totalt antall gjeldende Norsk Standard	14 407	14 111	13 691	13 166
av disse: nasjonalt utarbeidet	1 738	1 725	1 735	1 782

Kilde: Standard Norges årsrapporter for 2006–2009 (tall for 2010 foreligger ennå ikke)

Det har siden høsten 2009 pågått et større prosjekt i SN, finansiert i sin helhet av Kulturdepartementet med 1,9 millioner kroner. Prosjektet, som etter planen skal avsluttes våren 2011, har som hovedsiktemål å slå sammen to termdatabaser hos SN og gjøre den nye basen fritt tilgjengelig på Internett. Den nye basen vil ved lansering i 2011 inneholde om lag 60 000 termer fra standardiseringsvirksomhet og fra oversettelse til norsk av europeiske og internasjonale standarder, hovedsakelig fra engelsk. Alle norske termer vil foreligge på både bokmål og nynorsk. Som ledd i prosjektet er en rekke såkalte terminologistandarder gjennomgått, og termer derfra er lagt inn i den nye basen. Dertil er det blitt oversatt standarder på ulike fagområder til norsk for å få flere termer inn i basen. Det dreier seg om i underkant av 500 sider fordelt på ni standarder. Av det samlede sidetallet er en tredjedel oversatt til nynorsk, i alt fire standarder. Én av disse er den grunnleggende terminologistandarden NS-ISO 704-2009 Terminologiarbeid – Prinsipp og metodar. Det er en viktig begivenhet ikke bare at standarden er gitt ut på nynorsk, men at den foreligger på norsk for alle som er interessert i terminologifagets grunnlag. Ved prosjektets avslutning vil fem norske standarder være på nynorsk, mot ingen for bare et par år siden. Antallet er lite, men det innebærer likevel en viktig endring og tilsvarende framgang.

I forbindelse med prosjektet har SN doblet sin oversetterstab. Det er nå fire fast ansatte oversettere i hel stilling. Opptrappingen er ment å være varig. I årene framover bør det derfor kunne forventes at en større andel av fastsatte norske standarder blir oversatt til norsk. Dermed vil det også komme ny terminologi inn i den nye basen. Forhåpentlig vil SN fortsette gjennomgangen av terminologistandarder også etter at prosjektet er avsluttet.

Norsk Elektroteknisk Komité (NEK)

Tabell 2: Standarder fra Norsk Elektroteknisk Komité

	2009	2008
Totalt antall fastsatte NEK-standarder	1 084	1 323
av disse med norsk tekst	8 (0,7 %)	9 (0,7 %)
av disse med engelsk tekst (og bare norsk tittel)	1 076	1 314
Antall NEK-standarder utarbeidet nasjonalt (på norsk)	4 (0,4 %)	7 (0,5 %)
Samlet antall gjeldende NEK-standarder	13 499	12 867

Kilde: Norsk Elektroteknisk Komité for 2008–2009 (tall for 2010 foreligger ennå ikke)

Engelsk språk råder i praksis grunnen i de norske elektrotekniske standardene. NEK forklarer dette med at sektoren er internasjonal med engelsk som dominerende språk, at elektroteknisk industri bare i liten grad opererer på det norske markedet alene, og sist, men ikke minst med at NEK ikke får noen offentlig støtte til oversettelse til norsk.

Det er ingen framgang for norsk fagspråk på dette feltet fra 2008. Situasjonen er snarere marginalt verre. Det er mange som arbeider med elektroteknikk i Norge. De har gjerne yrkesutdanning, og det er ikke betryggende at de må forholde seg til viktig dokumentasjon på engelsk. Når så få av standardene foreligger på norsk, kan norsk fagspråk bli utsatt for domenetap på området.

Post- og teletilsynet (PT)

Tilsynet fastsatte 103 europeiske standarder som norsk standard på sitt område i 2010. I 2009 var tallet 58. Alle standardene foreligger med engelsk tekst. PT utarbeider ikke standarder nasjonalt.

Ved utgangen av 2010 fantes det i alt 4170 norske standarder på teleområdet (4060 i 2009). Ingen av dem er oversatt til norsk fordi de ifølge PT i liten grad retter seg mot vanlige borgere, men i hovedsak er beregnet på systemspecialister. Det er likevel et politisk krav at tittelen på alle slike standarder skal være på norsk.

Antallet nye fastsatte standarder er økt med nesten hundre prosent fra 2009. At det er et politisk krav med norsk tittel, hjelper lite når en vet at terminologien i standardene ikke får norske ekvivalenter gjennom oversettelse.

Utdanning og kvalifisering i oversettelse til norsk og utdanning i terminologi og fagspråk

Det er i dag hovedsakelig to studier på høyskole- og universitetsnivå der terminologi og fagspråk inngår: bachelorprogrammet SPIK («språk og interkulturell kommunikasjon»), som er et samarbeid mellom Universitetet i Bergen (UiB) og Norges handelshøgskole (NHH), og bachelorgraden i «Oversetting og interkulturell kommunikasjon» ved Universitetet i Agder. I tillegg er NHH norsk arrangør av TERMDIST, et fellesnordisk kurstilbud i terminologi.

SPIK-programmet i Bergen har et økende studenttall. Faren for domenetap i norsk fagspråk gjør likevel at behovet for en egen mastergrad melder seg, men et slikt tilbud eksisterer for tiden ikke. Samlet sett framstår situasjonen i 2010 som noe bedre enn foregående år, men små og ustabile studenttall gjør situasjonen sårbar for emnene om norsk terminologi og fagspråk i høyere utdanning.

Taloppgavene og de øvrige opplysningene nedenfor er oppgitt av de respektive institusjonene.

Universitetet i Agder (UiA)

Selv om studiet har skiftet navn til «Bachelorprogram i oversetting og interkulturell kommunikasjon», utdanner UiA fremdeles fagoversettere. I 2010 ble det uteksaminert ti studenter, en nedgang fra 18 i 2009. I fjor begynte 30 på studiet, noe som gir en total på 55 studenter på det treårige studiet. Universitetet opplyser at de fleste har bokmål som foretrukket målform, men 27 prosent av de obligatoriske innleveringene er på nynorsk. Innslaget av særskilt terminologiundervisning er minimalt.

Norges handelshøgskole (NHH)

Fjernundervisningskurset i terminologi, TERMDIST, hadde 20 norske studenter i 2010, samme antall som året før. Av disse besto 13 eksamen.

NHH arrangerer kursene SPIK 101 og SPIK 102 i samarbeid med UiB, og kursene inngår i SPIK-programmet. Det første kurset hadde en økning fra 11 kandidater i 2009 til hele 25 kandidater i 2010, mens SPIK 102 opplevde en nedgang fra 11 til 6 kandidater i 2010. På tross av nedgangen i SPIK 102 er det rimelig å anta at den markante økningen på innføringskurset SPIK 101 er et tegn på en økende interesse for fagspråklig kommunikasjon mellom norsk og en rekke av fremmedspråkene som kan velges innenfor dette programmet.

NHH forvalter også den statsautoriserte translatøreksamenen, og i 2010 besto 12 av 48 kandidater eksamenen fra et fremmedspråk til norsk. Videre ble det arrangert kurs i oversettelse av engelsk og spansk fagspråk for kandidater som ville gå opp til translatøreksamen, i tillegg til ett språkovergripende kurs. 2011 vil være overgangsår for translatøreksamenen ved NHH med endring av både eksamen og kurstilbud.

Universitetet i Bergen (UiB)

UiB er den andre samarbeidspartneren i programmet SPIK. Emnet SPIK 103, som er en fortsettelse av SPIK 102, hadde sju studenter i 2010, en liten nedgang fra ti studenter i 2009. UiB opprettet våren 2011 et nytt emne, NOSP250 («nordisk språkbruksanalyse»), med et fagspråklig innhold som kan inngå i det samme programmet. Videre utgjør emnet TRANSHF oversettelseskomponenten i SPIK-programmet, og det opplevde en markant økning fra 24 kandidater i 2009 til hele 44 i 2010. Emnet tar for seg oversettelse av både allmenn- og fagspråktekster.

Master- og doktorgradsarbeid i terminologi og fagspråk i 2010

Det ble levert én mastergradsoppgave i fagspråk ved Universitetet i Bergen. Språkrådet lyste ut et mastergradsstipend i 2010 (se under «Språkrådets fagråd for terminologi og fagspråk»).

Fire doktorgradsstipendiater arbeidet ved NHH i tilknytning til forskning på fagspråklig kommunikasjon, én mer enn året før. NHH har også vært arrangør av internasjonale forskerutdanningskurs. Denne aktiviteten tyder på at det har etablert seg et sterkt fagspråklig forskningsmiljø i terminologi og fagspråk ved NHH og UiB.

Fagspråklige offentlige dokumenter

Proposisjoner og stortingsmeldinger

Nynorskandelen i meldinger og proposisjoner til Stortinget varierer mellom departementene, men andelen totalt har økt noe sammenliknet med tilsvarende tall i Språkstatus 2010, med 4 prosent for proposisjoner og 9,3 prosent for stortingsmeldinger.

Tabell 3: Målform i proposisjoner og stortingsmeldinger 2009–2010

	Proposisjoner 2009–2010			Stortingsmeldinger 2009–2010		
	Bokmål	Nynorsk	Totalt	Bokmål	Nynorsk	Totalt
Antall	131	55	186	14	11	25
Prosent	70,4	29,6	100	56	44	100

Kilde: regjeringens nettsider (www.regjeringen.no)

Lover og sentrale forskrifter

Nynorskandelen er lav for både lover og forskrifter. Nynorskandelen for forskriftene har holdt seg på samme nivå som i fjor, mens den har økt noe for lovene, fra ca. 10 prosent i 2009 til nesten 19 prosent i 2010.

Tabell 4: Målform i lover og forskrifter 2010

	Lover 2010			Forskrifter 2010		
	Bokmål	Nynorsk	Totalt	Bokmål	Nynorsk	Totalt
Antall	26	6	32	253	8	261
Prosent	81,3	18,7	100	97	3	100

Kilde: nettsidene til Lovdata (www.lovdato.no)

Oversatte traktater, internasjonale avtaler og overenskomster

UDs traktatregister gir en oversikt over bilaterale og multilaterale overenskomster som Norge er part i. På Lovdatas nettsider er det en kronologisk oversikt som viser at det ble utgitt 57 slike dokumenter i 2010. Det finnes ingen oversikt over fordeling på målform, men så vidt vi kan se, er alle oversatt til bokmål.

Oversatte EØS-rettsakter i 2010

Rettsakter fra EU som skal innlemmes i norsk rett som følge av EØS-avtalen, skal legges fram for Stortinget i norsk språkversjon. Tabellen nedenfor viser antall rettsakter som ble innlemmet i EØS-avtalen i 2010 i oversettelse til bokmål eller nynorsk, men viser ikke fordeling på sidetall. En rettsakt kan være på alt fra én til over tusen sider. De fleste rettsaktene som blir oversatt til nynorsk, er på under ti sider.

Tabell 5: Oversatte EØS-rettsakter 2010

	Bokmål	Nynorsk	Totalt
Antall	308	42	350
Prosent	88	12	100

Kilde: «Europaportalen» på nettsidene til Utenriksdepartementet («Beslutninger vedtatt i EØS-komiteen 2010»)

Organisasjoner

Forfattere og oversettere som arbeider med fagspråk, er hovedsakelig organisert i de tre foreningene nedenfor (opplysninger hentet fra foreningenes sekretariat eller fra deres nettsider).

Norsk audiovisuell oversetterforening (NAVIO) organiserer oversettere innen audiovisuelle medier, hovedsakelig tekster for kino, video og tv, men også dubbere. Svært få tekster på nynorsk, og det er bare NRK som har krav til teksting på nynorsk. NAVIO arrangerer seminar om terminologi minst én gang i året og inviterer fagfolk for å snakke om terminologien på sitt fagområde. NAVIO forvalter også sin egen terminologi for tekstefaget. NAVIO har 153 medlemmer.

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF) organiserer forfattere og oversettere som har publisert minst én faglitterær bok på minst 200 000 tegn eller minst 100 trykte sider. Bare kvalitetskontrollerte verk som er gitt ut eller gjort allment tilgjengelige på annen måte, kan godkjennes. NFF har totalt 5393 medlemmer, hvorav 4848 er forfattere, 317 er oversettere og 228 har dobbelt medlemskap. NFF fører ikke statistikk over medlemmenes målform.

Statsautoriserte translatørers forening (STF) organiserer oversettere som har bestått translatøreksamen ved Norges handelshøgskole (se ovenfor) og fått rett til å benytte tittelen «statsautorisert translatør». Foreningen har 220 medlemmer. STF fører ikke statistikk over medlemmenes målform.

Fagordbøker og innføringsbøker i terminologi

I *Språkstatus 2010* ble det oppgitt tall for nye og nyttgitte lærebøker i 2009 fra noen av de største forlagene. Det er samlet inn tilsvarende tall for 2010 bare for fagordbøker. I 2010 ga norske forlag ut seks fagordbøker som omfatter norsk språk; fire nye og to nyttgivelser. Fem

er tospråklige (engelsk, russisk eller polsk i tillegg til norsk), og én er enspråklig. Alle har bokmål som norsk målform. Oversikten nedenfor er ikke nødvendigvis uttømmende.

Tabell 6: Fagordbøker og innføringsbøker i terminologi 2010

Jusleksikon	Jon Gisle, Åge Lind	Bokmål, engelsk	Kunnskapsforlaget, 4. utg. 2010
Norsk-russisk juridisk ordbok	Aud Anna Senje	Bokmål, russisk	Unipub forlag, 2010
Norsk-engelsk økonomisk-juridisk ordbok	Einar Hansen, Åge Lind	Bokmål, engelsk	Cappelen akademisk, 2. utg. 2010
Engelsk økonomisk blå ordbok	Morten Skaug, Janet Aagenæs	Bokmål, engelsk	Kunnskapsforlaget, 2010
Litterære grunnbegreper	Mads B. Claudi	Bokmål	Fagbokforlaget, 2010
Norsk-polsk, polsk-norsk juridisk ordbok	Michal Jan Filipek, Maciej Iwanow og Romuald Iwanow	Bokmål, polsk	Cappelen akademisk, 2010

I 2010 ble det gitt ut et nytt, rettet opplag av Språkrådets gratispublikasjon Termlosen, som gir en kort innføring i begrepsanalyse og terminologiarbeid og er en lett omarbeidet og tilpasset oversettelse av en finsk veiledning i terminologiarbeid.

Terminologiresurser

Fritt tilgjengelige termlister og termbaser på Internett

Lenker til et omfangsrikt utvalg termlister og termbaser som er fritt tilgjengelige, er blitt samlet under «Terminologi og fagspråk» på Språkrådets nettsider. Det gjelder norske, øvrige nordiske og internasjonale ressurser. De norske ressursene kan være en-, to- eller flerspråklige. Det er vårt inntrykk at det finnes en del tilgjengelige nettressurser av denne typen, men det er vanskelig å fastslå om omfanget øker. Innholdet har ulik status og er av varierende kvalitet. Det er derfor tatt et generelt forbehold for innholdet.

Kommersielle fagordbøker på Internett

I Språkstatus 2010 ble fagordbøkene i Kunnskapsforlagets kommersielle ordboksportal Ordnett viet fyldig omtale. I år skal det bare nevnes at portalen har fått en ny fagordbok, Jusleksikon av Jon Gisle og Åge Lind (se ovenfor).

Leksikon og oppslagsverk på Internett

De fire mest kjente og brukte i denne kategorien fikk fyldig omtale i Språkstatus 2010. Det gjaldt Allkunne (nynorsk), Caplex (bokmål), Store norske leksikon (mest bokmål, men nå også nynorsk) og Wikipedia (bokmål eller nynorsk). I år skal det bare nevnes at Store norske leksikon fikk nye utgivere (Institusjonen Fritt Ord og Sparebankstiftelsen DnB NOR) fra og med 1. juli 2010 etter lang tids usikkerhet om leksikonets videre drift. Nettleksikonet omfatter også de historiske verkene Norsk biografisk leksikon (NBL, utgitt 1999–2005) og Store medisinske leksikon (SML, utgitt 2006–2007).

Kilder

Rype, Ingebjørg & Elise Conradi 2010. «Endelig en norsk webDewey». *Bok og Bibliotek*, www.bokogbibliotek.no/index.php?option=com_content&view=article&id=1471:endelig-en-norsk-webdewey&catid=79:nr-6-2010

Artsdatabanken 2006, www.artsdatabanken.no

Det nordiske terminologiforumet Nordterm, www.nordterm.net

European Association for Terminology (EAFT), www.eaft-aet.net

Humord 2010. «Nettsted for tesaurusen Humord», www.bibsys.no/files/out/humord

Kollegiet for brannfaglig terminologi, www.kbt.no

Kulturdepartementet. St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*, www.regjeringen.no/pages/2090873/PDFS/STM200720080035000DDDPDFS.pdf

Kulturdepartementet 2009. «Rundskriv V-10N/2009 Informasjon om språkpolitikk», www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/rundskriv/2009/rundskriv-v-10n2009-informasjon-om-sprak.html?id=558742

Kystverket. «Akutt forurensning – terminologi», <http://afterm.ssc.no>

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten 2011. «Prosjekt: Medical Subject Headings (MeSH) oversatt til norsk», www.kunnskapssenteret.no/Prosjekter/8564.cms

Nuopponen, Anita Et Nina Pilke 2010. *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Stockholm

Språkrådet 2010. Språkstatus 2010, www.sprakradet.no/upload/Sprakstatus%202010.pdf

Universitets- og høyskolerådet. «UHRs termbase for Universitets- og høyskolesektoren», <http://termbase.uhr.no>

Vikøren, Kjersti Drøsdal 2010. «Standard Norge gjør norsk terminologi tilgjengelig». Språknytt 3/2010, www.sprakradet.no/nb-no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Spraknytt-32010/Standard-Norge-gjor-norsk-terminologi-tilgjengelig

Samisk språknemnds virksomhet i 2010–2011

Laila Palojärvi

Møter i Samisk språknemnd 2010

Samisk språknemnd har holdt ett plenumsmøte, og arbeidsutvalget har holdt to møter.

Språkseksjonene har holdt sine seksjonsmøter. Enaresamisk, sydsamisk og nordsamiske termgrupper har hatt termmøter der de bl.a. har gjennomgått termlister.

Samiske termgrupper

Termgruppemøter holdes ved behov og administrasjonen organiserer disse møtene. Enaresamisk rådgivningsgruppe har holdt tre møter, der de bl.a. har gjennomgått matematikktermer (650) og helseord (900) (Sørsamisk termgruppe har hatt fire møter, og gjennomgått termer for samfunnsfag (5–7 trinn), reindriftsadministrasjonstermer og kommune- og fylkeskommunetermer. Nordsamisk termgruppe har hatt ett termmøte, og gjennomgått termer for tannhelse og kulturminner, samt botaniske termer.

Nordens språkråd

Samisk språknemnds leder er medlem i Nordens språkråds ekspertgruppe. Ekspertgruppa har to møter i året.

Nordiske språkdager ble i år holdt på Færøyene, der administrasjonslederen deltok. Språknemndene i Norden har felles nettverksgruppe. Samisk språknemnds administrasjon har deltatt i disse møtene i mange år. I år var disse møtene på Færøyene, samtidig med Nordiske språkdager. Der ble det også holdt forberedelsesmøte til "Klart språk" seminaret, som skal være i 2011 i Reykjavik, og Nordens språkråds sekretærmøte der samarbeidet for 2011 ble planlagt.

Nordterm-arbeid

Samisk språknemnd har tatt del i Nordterm-arbeid. Administrasjonslederen er valgt til å representere Samisk språknemnd i Nordterms styringsgruppe. Styremøtet holdes en gang pr. år. I år var møtet i Helsingfors og administrasjonslederen deltok der.

Møter i Samisk parlamentarisk råd

Administrasjonslederen følger disse møtene ved behov, og holder kontakten med SPR's sekretariat ved behov.

Annen virksomhet ved administrasjonen

Samisk språknemnd er under omorganisering og har i den forbindelse hatt en del møter med Sametingene i Norge, Sverige og Finland. Etter planen skal språknemnda omorganiseres og bli til en språk- og ressurscenter i løpet av en 3-årsperiode.

Administrasjonen har en egen nettside, www.giella.org og all informasjon om språknemndas virksomhet og annet språknytt legges ut etter hvert.

Samisk språknemnds administrasjon arrangerte to dagers språkrøktkurs i mai 2010 i Kautokeino, med Kare Vuolab-Lohi som foredragsholder.

Samisk språknemnds administrasjon har deltatt på Johan Turis 100-års jubileum i Kautokeino. Johan Turi var en av de første samiske forfatter og det var hundre år siden hans første bok kom ut. Adinistrasjonen har i samarbeid med Š-bladet arrangert en novellekonkurranse for sør- og lulesamisk ungdom, der vi fikk inn 7 noveller. Disse ble publisert i Š-bladet.

Termarbeid

Samisk språknemnds administrasjon og Sametingene går i gjennom termlister som kommer inn via prosjekter som støttes av Sametingene og vurderer om disse skal legges frem for de nordiske samiske termgruppene. Samisk språknemnds administrasjon er skribenter ved term-møter, og publiserer disse på vår nettside www.giella.org.

Samisk språknemnd svarer publikum på spørsmål om språkrøkt og andre termspørsmål.

Administrasjonen har oversatt Nordterm 13.2 *Terminologins terminologi på nordiska*: Begrepsdiagramm til nordsamisk. Kare Vuolab-Lohi har kvalitetssikret heftet.

Samisk språknemnds administrasjon arrangerte en 2 dagers kurs i terminologiarbeid i samarbeid med Samisk høgskole i juni 2010.

Samisk språknemnd har støttet følgende språkseksjonenes prosjekter. Sørsamisk grammatikk, Østsamisk-finsk duodjiordbok, Kildinsamisk språkkurser, Giellagahpir-prosjektet (familieleir i Enare, tre språkers møte), "Forgetful squirrel" bok på enaresamisk.

Rapport från och med hösten 2009 till och med våren 2011 från Terminologicentrum TNC i Sverige

Anna-Lena Bucher

Terminologicentrum TNC har under perioden haft en ekonomiskt kännbar nedgång som dock försiktigt har vänt. De flesta uppdragen kommer från den offentliga sektorn. Många gånger är syftet i dessa uppdrag inte att åstadkomma en terminologisk ordlista utan terminologiarbetet är snarare en viktig ingrediens i något annat, t.ex. utveckling av e-tjänster. Nedan följer beskrivning av några aktuella uppdrag.

Offentlig förvaltning

Näringsdepartementet: Rikstermbanken

TNC fick 1 miljon kronor från Näringsdepartementet i december 2009 för fortsatt arbete med Rikstermbanken och i februari 2010 ytterligare 250 000 kronor av Svenska Akademien. Totalt har nu arbetet med Rikstermbanken sedan 2006 finansierats med 4 250 000 kronor. Sedan lanseringen i mars 2009 har innehållet vuxit och uppgår i maj 2011 till 78 450 termposter. Sökstatistiken visar att Rikstermbanken också används utomlands. Finland ligger stadigt på andra plats, de närmast följande länderna som söker varierar mellan Italien, Belgien, Storbritannien och Tyskland. Rikstermbanken har mellan 150 och 200 besök per arbetsdag.

Den fortsatta finansieringen av Rikstermbanken är osäker men inom Näringsdepartementet vill man (maj 2011) veta hur Rikstermbanken skulle kunna användas i utvecklingen av det som kallas "digital agenda", en fråga som kan leda till nya utmaningar och förhoppningsvis ny finansiering.

E-delegationen: Terminologi för centrala begrepp

TNC har haft ett uppdrag från E-delegationen att medverka i ett terminologiutskott där man rätt ut de för den svenska e-förvaltningen mest centrala begreppen. E-delegationen tillsattes av regeringen 2009 i syfte att se över hur offentliga tjänster bör utvecklas för att möta nya krav och förväntningar bl.a. med hjälp av e, som i e-förvaltning. Begrepp som har definierats i gruppen är bland annat: *e-tjänst*, *e-förvaltning*, *socialt medium* och *interoperabilitet*.

Inera: Katalogtjänst HSA

HSA Nationell katalogtjänst är ett stort nationellt projekt som syftar till att skapa en elektronisk informationskälla med kvalitetssäkrade uppgifter om personer, enheter och funktioner

inom vård och omsorg. TNCs roll i projektet är att hjälpa till att ta fram beskrivningar av attribut i katalogens informationsstruktur och att delta i arbetet med kodverk, bland annat genom att formulera verksamhetsbeskrivningar. TNCs medverkan i arbetet inleddes 2009 och fortsätter tills vidare.

Stockholms läns landsting: Nationell e-remiss

TNC har medverkat i ett nationellt projekt som syftar till att få en enhetlig elektronisk remiss-hantering mellan vårdenheter hos en och samma vårdgivare liksom mellan olika vårdgivare. Projektet, som avslutades i maj 2011, skulle leverera förslag på målmodell, processmodell, begreppsmodell och informationsmodell och även en terminologisk ordlista.

Övriga uppdragsgivare från den offentliga sektorn har varit Socialstyrelsen (Snomed CT), Högskoleverket (svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen), Kungl. Biblioteket (terminologi relaterad till digitaliseringen av bibliotekets samlingar).

Näringslivet m.m.

Från det privata näringslivet har TNC haft uppdrag från Scania, Flir, Svenska betongföreningen. En hel del uppdrag kommer också från standardiseringen, främst vad gäller utbildning och granskning.

Terminologi i svensk språkpolitik

Den 1 juli 2009 antog Riksdagen en ny språklag (SFS 2009:600) som bl.a. slår fast att svenskan är huvudspråk i Sverige och att det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas. Lagens paragraf 12 är en "terminologiparagraf" och där står: "Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas."

Språklagens paragraf 12 ökar trycket på svenska myndigheter att ägna sig åt terminologiarbete. För TNC innebär lagen att vi har ett upplysningsarbete att göra, nämligen att informera myndigheterna om nyttan av terminologiarbetet. Sedan 2009 har TNC ett samarbete med Fodina Language Technology AB (ett spin-off-företag från Institutionen för datavetenskap vid Linköpings universitet och deras tjänster bygger på forskningsresultat inom dokumentbaserad språkteknologi).

TNC och Fodina har skapat Term-O-Stat-modellen som erbjuds myndigheter. Den innebär i korthet att man tar sig an sin egen terminologi i fyra steg:

1. Automatisk språklig analys av myndighetens dokument och webbsidor. Analysen visar vilka termer som verkligen används.
2. Analys och gruppering av termerna som extraherats i steg 1. Förberedelser för steg 3.
3. Begreppsanalys, termval och definitioner av termer inom myndighetens olika delområden
4. Integrering av termer och definitioner i myndighetens skrivverktyg och i Rikstermbanken.

Term-O-Stat-modellen har presenterats vid sammanlagt fyra seminarier. Försäkringskassan och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring har beställt steg 1 och 2. Fler myndigheter är intresserade.

Utbildning

Termdist: Nordisk nätkurs

TNC deltar i det nordiska nätverket Termdist som höstterminen 2010 för andra gången erbjöd en gemensam nordisk grundkurs i terminologi på 7,5 högskolepoäng (ECTS).

Utbildningar för översättare och terminologer inom Europeiska unionen

TNC har på uppdrag av Europeiska kommissionen och Europeiska rådet hållit sammanlagt tre heldagskurser för terminologer och översättare i både Bryssel och Luxemburg. Kurserna ägde rum hösten 2010 och våren 2011 och deltagarna representerande samtliga 23 officiella EU-språk.

Övrigt om TNCs verksamhet

TNC erhåller varje år ett statligt bidrag som utgör cirka 45 procent av den totala omsättningen. Bidraget kommer från Näringsdepartementet, och enligt uppdragsbrevet ska vi "genom terminologiarbete verka för en effektiv fackspråklig kommunikation i svenskt näringsliv och i samhället".

Ekonomi och personal

Omsättningen för 2009 var 7 052 943 kr och vi hade ett negativt resultat på 442 608 kr. År 2010 hade vi en omsättning på 7 534 761 kr och ett positivt resultat på 452 787 kr.

På grund av minskade uppdrag och minskade intäkter 2009 var TNC tvungen att minska sin personal. I maj 2011 är vi sammanlagt 10 personer anställda.

Rapport från Terminologicentralen (2009–2011)

Katri Seppälä

Under de senaste åren har Terminologicentralen TSK samlat erfarenheter av ontologiarbetet i FinnONTO-forskningsprojektet och fått egna ontologiuppdrag. Den offentliga förvaltningen har satsat på ontologier och därutöver anlitat Terminologicentralen för flera olika ordliste-projekt. Vi inser med glädje att den offentliga förvaltningen satsar på ordliste- och ontologiarbetet. På det sättet är terminologiarbetet inte endast till nytta för aktörerna inom den offentliga förvaltningen utan också till dess stora kundmålgrupp. Utvecklandet av terminologiarbetet inom den offentliga förvaltningen stöder även verksamhet av JHS-terminologi-arbetets kärnterminologigrupp som påbörjade sin verksamhet på provtid år 2010. Gruppens verksamhet grundar sig på JHS-rekommendationen JHS 175 Utvecklingsprocess för terminologi inom den offentliga förvaltningen.

Terminologicentralens verksamhet

Terminologicentralens verksamhet omfattade både allmännyttiga terminologitjänster och projektverksamhet. De allmännyttiga tjänsterna finansierades av undervisnings- och kulturministeriet och omfattade bl.a.

- termbanken TEPA, som är avgiftsfritt tillgänglig på adressen www.tsk.fi/tepa
- tidskriften Terminfo, som utkommer med fyra nummer/år både i tryckt format och som webbtidskrift
- metodutveckling och upprätthållande av terminologisk kompetens
- Tietotekniikan termitalkoot, den finska datatermgruppens verksamhet
- bibliotek specialiserat på ordlistor och -böcker
- informations- och rådgivningstjänster

Terminologicentralens projektverksamhet utfördes enligt uppdrag från myndigheter, företag och övriga organisationer. Projekten skräddarsys för att uppfylla uppdragsgivarens behov och Terminologicentralens roll varierar i projekten.

Under perioden 2009–2011 utgavs i TSK-serien:

- Ordlista för geoinformatik (TSK 42)
- FPA-termer – Hälsorelaterade begrepp (TSK 41)
- Ordlista över sociala medier (TSK 40)
- Beredskaps- och befolkningsskyddsordlista (TSK 39).

Andra utgivare publicerade följande ordlistor:

- Utkast till ordlista för utbildningsverket (undervisnings- och kulturministeriet)
- HEREIN-ordlista (European Heritage Network) (Museiverket)
- uppdaterad Tekla Structures Glossary (Tekla Oyj)
- Ordlista för tjänsteinriktad affärsverksamhet (Tekes)
- Ordlista för livsmedelstillsyn (Livsmedelssäkerhetsverket Evira)
- Ordlista för tillsynsobjektsregistret inom miljö- och hälsoskyddet – Tillsynsobjekten (YHTI 1) (Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira och Konsumentverket)

Därutöver publicerade arbets- och näringsministeriet den första versionen av en Ontologi för affärsverksamhet.

För närvarande har Terminologicentralen ordlisteprojekt på gång inom följande fackområden:

- Bank- och finansterminologi (sedan 2001)
- FPA-termer (sedan 2007)
- Ordlista för klassifikation av social service
- Terminologiarbete i anknytning till socialvårdens datakomponenter
- Termer och ontologier för geografisk information
- Fortsättning av ordlistearbete för miljöhälsovårdens tillsynsobjektsregister (YHTI 2)
- Bredbandsordlista
- Fastighetsverksamhetsordlista
- Ontologi för den offentliga sektorns tjänster
- TSR-ontologi.

Terminologicentralen har från och med år 2004 deltagit i forskningsprojektet FinnONTO, som finansieras av Tekes (utvecklingscentralen för teknologi och innovationer) och koordineras av Aalto universitet. År 2010 hade Terminologicentralen ett eget forskningsprojekt om användning av sociala medier i ordliste- och ontologiarbete. Projektet finansierades av undervisnings- och kulturministeriet.

Terminologicentralens inhemska samarbetspartner är t.ex.

- Kommunikationsverket (en terminologisk arbetsgrupp)
- SESKO – elektronisk standardisering (en terminologisk arbetsgrupp)
- kärnterminologigruppen i JHS-terminologiarbetet (terminologiarbete inom den offentliga förvaltningen)

- Forskningscentralen för de inhemska språken
- Språktjänsten vid statsrådets kansli
- Vasa universitet
- översättar- och tolkorganisationer.

Inom Nordterm, European Association for Terminology och ISO/TC 37 Terminology and other language and content resources deltar Terminologicentralen i det internationella samarbetet.

År 2009 var TSKs resultat -15 668,04 och år 2010 uppvisade resultaträkningen ett resultat på 41 145,93 euro.

På våren 2011 hade Terminologicentralen 8 anställda (7 terminologer och 1 IT-planerare).

Verksamheten vid språktjänsten vid statsrådets kansli

Språktjänsten vid statsrådets kansli utför terminologiarbete inom statsförvaltningen och upprätthåller statsrådets termbank Valter (www.valter.fi), som är öppen för alla. Målsättningen är att förenhetliga och standardisera den terminologi som används i Finlands statsförvaltning både på nationalspråken och på främmande språk. Dessutom ansvarar språktjänsten för de översättningar till främmande språk som behövs vid statsrådets kansli.

Under perioden 2009–2011 uppdaterades Statsrådsordlistan (fi-sv-en-da-de-el-es-et-fr-it-nl-pt-ru) och Riksdagsordlistan (fi-sv-en-se-de-es-et-fr-ru) och utgavs Klimat- och energiordlistan (fi-en), som alla är tillgängliga i Valter. På statsrådets kanslis webbplats (www.vnk.fi) publicerades bl.a. Influenta A(H1N1) -ordlistan (fi-sv-en), en ordlista med statens ämbetsverk och inrättningar (fi-sv-en-fr-ru) och en med statsrådets dokumenttyper (fi-en). På hösten 2011 publiceras en kommunal ordlista (fi-sv-en).

På initiativ av generaldirektoratet för översättning vid Europeiska kommissionen startade man 2009 ESKO-nätverket mellan EU-institutionernas finska översättare och Finlands statsförvaltning för att förbättra det ömsesidiga informationsutbytet mellan de finska EU-översättarna samt tjänstemännen och experterna i Finland bl.a. när det gäller termfrågor. I Finland samordnas nätverket av språktjänsten vid statsrådets kansli.

Språktjänsten deltog även i det terminologiarbete som syftar till att förbättra interoperabiliteten mellan informationssystemen inom den offentliga förvaltningen.

Språktjänsten har 6 anställda (4,5 terminologer och 1,5 översättare).

NORDTERM AG1 – RAPPORT OM PERIODEN 2009–2011

Denna rapport utgår från mötesprotokollet från Köpenhamn, Nordterm 2009.

AG 1:s sammansättning

Sammansättningen i Nordterms AG 1 under perioden har varit följande:

Danmark:

Hanne Erdman Thomsen

Susanne Lervad

Birthe Toft

Finland:

Anita Nuopponen

Nina Pilke

Katri Seppälä

Sirpa Suhonen

Island:

Ágústa Þorbergsdóttir

Norge:

Marita Kristiansen

Johan Myking

Sissel Rike

Samisk språkråd:

Laila Palojärvi

Sverige:

Anna-Lena Bucher

Åsa Holmér

Nina Pilke har varit ordförande, Marita Kristiansen har varit vice ordförande och Åsa Holmér har varit sekreterare under perioden. Anita Nuopponen administrerar den gemensamma e-postlistan med adressen: ag1-nordterm@uvasa.fi.

Genomförda aktiviteter

Följande har genomförts under perioden:

A. *Termdist*

- i. Liksom under de två perioderna tidigare (2003–2005 och 2007–2009) har det mest konkreta arbetet som AG 1 varit inblandad i varit **Termdist**, nätverket för att skapa en samnordisk nätbaserad masterutbildning i terminologi.
- ii. Projektet har fått finansiering av Nordplus Sprog (2006/2007 och 2007/2008), av Norgesuniversitetet (2007) samt av Språkrådet i Norge. Marita Kristiansen från NHH fungerar som projektkoordinator från och med 19.5.2008 efter Helge Niska.
- iii. Termdist har fått egna webbsidor (*www.termdist.no*) i maj 2009 och en inlärningsplattform (It's learning) har tagits i bruk. Under höstterminen 2009 (veckorna 40–51) och höstterminen 2010 (veckorna 39–50) gavs modul 1 (Terminologi I, 7,5 ECTS) inom helheten som samnordisk nätkurs. Hösten 2009 genomförde 27 studenter helheten (37 började) och hösten 2010 var det 22 studenter som avlade kursen (36 började).
- iv. Christian Bruhn har evaluerat den första kursen på uppdrag av Termdist. Rapporten *Ekstern evaluering af pilotkurset i terminologi. En brugertilfredshedsundersøgelse* (2009) sammanfattar 20 studenters åsikter om kursen. I sammanfattningen konstaterar Bruhn att "95% af respondenterne angiver, at de er delvis til overvejende enig i udsagnet: "Det har været et kursus jeg har været glad for", og 85% ville anbefale kurset til andre. Så konklusionen er, at respondenterne har været tilfredse med kurset. Dvs. at der er plads til forbedringer men at der ikke er fundamentale problemer eller utilfredsheder med kurset."
- v. Henrik Nilsson från TNC och Niina Nissilä från Vasa universitet höll ett föredrag med titeln *TERMDIST: nordisk terminologiutbildning i ljuset av europeiskt utbildnings- och certificeringsarbete inom terminologi* om projektet under Nordterm 2009.
- vi. Fil.stud. Anna Leino vid Vasa universitet har skrivit sin avhandling pro gradu om behovet av och intresse för terminologisk utbildning i Norden inom ramen för Termdist-samarbetet. Avhandlingen *Språkanvändning och terminologiska behov i Norden. En undersökning inom organisationer och bland universitetsstuderande* blev färdig i juni 2010.

B. *Nordterm 2011*

- i. Idéen om två kurser vid följande Nordterm framfördes till arrangörerna av Nordterm 2011, vilket resulterat i att både kursen *Grundkurs i terminologiarbete: Red ut begreppen!* samt *Workshop i terminologiarbete för terminologer* finns i programmet i Vasa den 7 juni 2011. Symposiets tema är **Samarbetet ger resultat: från begreppskaos till överenskomna termer**. Tolkning kommer att finnas.

C. *Publikationer*

- i. Anita Nuopponens och Nina Pilkes bok *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik* har kommit ut i juli 2010 (Norstedts)

Planerade aktiviteter

- Den nordiska terminologikursen kommer enligt planerna att ordnas under höstterminen 2011 för tredje gången.
- Nina Pilkes föredrag vid Nordterm 2011 tar upp en aspekt i Anna Leinos avhandling (språkliga utmaningar).

Nordterm/AG 2: Rapport för perioden 2009–2011

AG2 har under perioden haft ett möte, under Nordterm 2009 i Köpenhamn, Danmark. Vid mötet diskuterades tänkbara arbetsområden och evenemang.

Önskemålet om att ordna en mindre mäs­sa för leverantörer av terminologihanterings­system under kommande Nordterm har tyvärr inte kunnat genomföras, men idén finns kvar och kan förhoppningsvis realiser­as före eller senast under kommande Nordtermkonferens. Inte heller det seminarium om termbanker som nämndes i protokollet från AG2:s möte i Köpenhamn har genomförts under perioden; dock planerar TNC att ev. genomföra ett sådant möte under hösten 2011. Ett större, internationellt seminarium om nationella termbanker har skjutits till EAF­Ts nästa världskonferens som är planerad till Oslo i oktober 2012.

Under Nordterm 2009 förevisades ett verktyg från Finland och därefter har ett annat verktyg introducerats på Internet: *www.termwiki.com*. Behovet av denna typ av verktyg kvarstår, och TSKs förslag till en forumfunktion för Nordterms webbplats kan också utgöra ett intressant alternativ.

Även om inte några aktiviteter formellt genomfört i gruppens namn har gruppdeltagare mötts under perioden. Flera nordiska terminologer deltog också i den workshop som ordnades inom ramen för CLARIN vid Universitetet i Bergen i september 2010. TNC har också under perioden haft sporadiska kontakter med bl.a. TSK rörande deras XML-format.

TNC har även börjat undersöka möjligheterna att, via den svenska spegelkommittén SIS/TK 115, göra AG 2 till en remissinstans för standarder från ISO/TC 37/SC3 och 4.

Nordterm/AG5: Rapport för perioden 2009–2011

Nordterms webbplats finns på adressen *www.nordterm.net*.

AG5 har under perioden haft ett möte, under Nordterm 2009 i Köpenhamn, Danmark (se separat protokoll). Vid mötet presenterades webbplatsens innehåll och utvecklandet av webbplatsen diskuterades utifrån Henrik Nilssons förslag till ytterligare förbättringar av webbplatsen.

Efter detta har TSK uppdaterat webbplatsen i samarbete med de språkansvariga för respektive språk. TSK har också utvecklat ett forum som testats av Nordterms styrgrupp. Vidare har TSK, i samband med ett projekt om sociala medier, utarbetat ett manus till en wiki-lösning för Nordterm.

Program

Tisdag, den 7 juni 2011: kurs, workshop och möten i arbetsgrupper

9.00-10.00	MORGONKAFFE		
10.00-11.00	Grundkurs i terminologiarbete		AG 5 – Nordterms Internet-information
11.00-12.00			AG 2 – Termhanteringsverktyg
12.00-13.00	LUNCH		
13.00-14.30	Grundkurs i terminologiarbete (fortsätter)	Workshop i terminologiarbete för terminologer	
14.30-15.00	KAFFEPAUS		
15.00-17.00	Grundkurs i terminologiarbete (fortsätter)	Workshop i terminologiarbete för terminologer (fortsätter)	
18.45-20.45			AG 1 – Terminologiforskning och terminologiutbildning

Onsdag, den 8 juni 2011: Nordtermsymposium, utflykt och middag

9.00-9.15	Anita Nuopponen & Katri Seppälä Välkommen
	Ordförande: Anita Nuopponen
9.15-9.55	Inbjuden föreläsare: Rute Costa Cooperation between the Portuguese Parliament and the Linguistics Research Center of Universidade Nova de Lisboa – CLUNL: the role of the specialists in the creation of a Terminology Database
9.55-10.15	Henrik Nilsson Terminologins roll(er) – behövs ett TLS (ledningssystem för terminologi)?
10.15-10.35	KAFFEPAUS
	Ordförande: Jan Roald
10.35-10.55	Bodil Nistrup Madsen, Charlotte Pedersen & Pia Lyngby Hoffmann Modeller for samarbejde om begrebsafklaring
10.55-11.15	Annika Asp Bättre informationsstruktur med terminologiarbete

11.15–11.35	Antero Lehmuskoski & Maarit Laaksonen Sanastotyö luokittelun tukena Tikesos-hankkeessa (Combining classification work and terminology work in the National Project for IT in Social Services)
11.35–11.55	Kaisa Kuhmonen ESKO-verkosto: EU:n kääntäjien ja suomalaisten asiantuntijoiden termi-yhteistyöllä kohti parempia säädöksiä (ESKO-nätverket: Termsarbete mellan EU-översättare och finska experter ger bättre författningar)
11.55–12.15	Jan Hoel & Marianne Aasgaard Språkrådets terminologitjeneste, pådriver og nav for arbeid med norsk terminologi og fagspråk
12.15–12.30	DISKUSSION
12.30–13.30	LUNCH
	Ordförande: Eija Puttonen
13.30–13.50	Carita Bjon FPA-termer för kommunikation och navigation
13.50–14.10	Aud Anna Senje Orientering om arbeidet med Norsk-russisk juridisk ordbok
14.10–14.30	Päivi Pasanen Conceptual chaos of prisoner-of-war camps in the Continuation War
14.30–14.50	KAFFEPAUS
	Ordförande: Marita Kristiansen
14.50–15.10	Susanne Lervad Textile terminologies – Projects of the Centre for Textile research at the University of Copenhagen
15.10–15.30	Trude Bukve Finansspråk
15.30–15.50	Ole Kristian Våge Heterogene og tverrfaglige begreper i akvakultur: et forsøk på begrepsstruktur
15.50–16.10	Anne-Ruth Jangaard & Ingrid Johanne Lauvrak Terminologiordliste for fagområdet akutt forurensning
16.10–16.30	Jan Roald & Sunniva Whittaker Om dannelsen av juridiske termer: fra kaos til lovregulering
16.30–17.00	DISKUSSION
18.00–22.00	Utflykt och middag (Stundars museiby och restaurang Hemmer)

Torsdag, den 9 juni 2011: Nordtermsymposium och styrgruppsmöte

	Ordförande: Nina Pilke
8.30–9.10	Inbjuden föreläsare: Mikael af Hällström Kohti aidosti palvelevaa hallintoa – yhteinen metatietoarkkitehtuuri yhteentoimivuuden kulmakivenä (En förvaltning som verkligen betjänar sina kunder – interoperabilitet genom en gemensam metadata-arkitektur)
	Ordförande: Jan Hoel
9.10–9.30	Lauri Carlson TermFactory
9.30–9.50	Igor Kudashev Workflow Models for Collaborative Terminology Work
9.50–10.10	Bodil Nistrup Madsen, Hanne Erdman Thomsen, Tine Lassen & Charlotte Pedersen Automatisk samkøring og kvalitetssikring af data i en term- og vidensbank
10.10–10.40	KAFFEPAUS
	Ordförande: Åsa Holmér
10.40–11.00	Mikaela Gidlund & Magnus Merkel Integrerat terminologistöd för teknisk dokumentation
11.00–11.30	Jan Hoel & Kjersti Drøsdal Vikøren SNORRE – et ektefødt samarbeidsbarn. Om et prosjekt for gjennomgåelse og offentlig tilgjengeliggjøring av terminologi fra Standard Norges virksomhet
11.30–11.50	Claudia Dobrina, Henrik Nilsson & Peter Svanberg Stadieväxling: Utmaningar för en nationell terminologi(in)samling
11.50–12.10	Hanne Erdman Thomsen De internationale standarder om terminologiens terminologi – Status og udvikling
12.10–12.30	DISKUSSION
12.30–13.30	LUNCH
	Ordförande: Henrik Nilsson
13.30–13.50	Nina Pilke Språkstrategier, språkpolicy och språkprinciper – Terminologisk analys av språkrelaterade mål i organisationskontext
13.50–14.10	Jan Hoel Hvordan fungerer fagtermer i asymmetrisk kommunikasjon? Om to små resepsjonsundersøkelser om fagterminologi

14.10–14.30	Marita Kristiansen Ligge long eller shorte naken. Finanssjargong i norske aviser
14.30–15.00	KAFFEPAUS
	Ordförande: Hanne Erdman Thomsen
15.00–15.20	Niina Nissilä & Anita Nuopponen Absolut eller relativ? På vägen till en typologi för synonymi
15.20–15.40	Eija Puttonen Kärt barn har många namn: Synonymer – en välsignelse eller ett otyg? Några exempel ur översättarens vardag
15.40–16.00	Henrik Nilsson & Magnus Merkel Term-O-Stat – ett fyrstegsprogram för terminologiarbete inom myndigheter
16.00–16.20	Anu Guttorm Vocabulary as a web based language teaching program
16.20–16.50	DISKUSSION
16.50–17.00	Katri Seppälä Slutord
17.30–19.00	Stygruppsmöte (bara för medlemmar)

Fredag, den 10 juni 2011: Nordtermförsamlingen

9.00–10.30	Nordtermförsamlingen
10.30–11.00	KAFFEPAUS
11.00–12.00	Nordtermförsamlingen (fortsätter)

Deltagare

Namn	Titel	Organisation	Land
Marianne Aasgaard	rådgiver	Språkrådet i Norge	Norge
Ágústa Þorbergsdóttir	deildarstjóri	Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum	Island
Irmeli Ahonen	terminolog	Statsrådets kansli	Finland
Eva-Ida Aminoff	projektsekreterare	justitieministeriet	Finland
Annika Asp	terminolog	Terminologacentrum TNC	Sverige
Carita Bjon	informationspecialist	FPA Folkpensionsanstalten	Finland
Tove Bjørneset	prosjektleder	Uni Research	Norge
Johanna Blom	översättare	FPA Folkpensionsanstalten	Finland
Anna-Lena Bucher	vd	Terminologacentrum TNC	Sverige
Trude Bukve	student	Universitet i Bergen	Norge
Lauri Carlson	professor	Helsingfors universitet	Finland
Rute Costa	professor	Universidade Nova de Lisboa	Portugal
Alison Coulthard	seniorrådgiver	Utenriksdepartementet	Norge
Ingegerd Dirtoft	tekn.dr.	Karlstad universitet	Sverige
Claudia Dobrina	terminolog	Terminologacentrum TNC	Sverige
Sylvi Dysvik	seniorrådgjevar, fagomsetjar	Utenriksdepartementet	Norge
Jens Eeg-Olofsson	terminolog	Scania	Sverige
Annelie Ekberg Andersson	bibliotekarie	Karlstads universitets- bibliotek	Sverige
Mikaela Gidlund	terminolog	Fodina Language Technology	Sverige
Solveig Granath	professor	Karlstad universitet	Sverige
Margareta Gustafsson	translator	Finlands riksdag	Finland
Anu Guttorm	utvecklingschef	Promentor Solutions	Finland
Hege Hagen	seniorrådgiver	Utenriksdepartementet	Norge
Katja Hallberg	terminolog	Terminologacentrum TNC	Sverige
Terttu Harakka	projektledare	Vasa universitet / Öppen universitet	Finland

Namn	Titel	Organisation	Land
Anna Harju	projektledare	Multiprint Oy Multidoc	Finland
Jan Hoel	seniorrådgiver	Språkrådet i Norge	Norge
Pia Lyngby Hoffmann	Project Manager	DANTERMcentret/CBS	Danmark
Åsa Holmér	terminolog	Terminologikum TNC	Sverige
Mikael af Hällström	överinspektör	Skatteförvaltningen	Finland
Anne-Ruth Jangaard	seniorrådgiver	Kystverket	Norge
Torill Johannessen	forskningsbibliotekar	Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten	Norge
Gunnel Johansson	terminolog	Terminologikum TNC	Sverige
Niklas Jonsson	terminolog	Scania	Sverige
Antti Kanner	projektforskare	Helsingfors universitet	Finland
Ingela Karlsson	universitetslektor, PhD	Karlstad universitet	Sverige
Juhani Kellosalo	huvudredaktör	Kustannus Oy Duodecim	Finland
Merja Koskela	dekanus	Vasa universitet	Finland
Riina Kosunen	terminolog	Terminologikum TSK	Finland
Marita Kristiansen	førsteamanuensis, dr.art.	NHH – Norges Handelshøyskole	Norge
Igor Kudashev	Senior Project Manager (R&D)	University of Helsinki	Finland
Kaisa Kuhmonen	ledande terminolog	Statsrådets kansli	Finland
Tuula Kuoppala	terminolog	Terminologikum TSK	Finland
Mari Elisa Kuusniemi	projektplanerare	Institutet för hälsa och välfärd	Finland
Maarit Laaksonen	projektledare	Institutet för hälsa och välfärd	Finland
Kati Lakner	teckenspråkstolk	Andelslaget för teckenspråk Via	Finland
Tine Lassen	PhD	ISV CBS – Handelshøjskolen	Danmark
Christer Laurén	professor emeritus	Vasa universitet	Finland
Ingrid Johanne Lauvrak	seniorrådgiver	Kystverket	Norge
Emma Leeb-Lundberg	terminolog	Scania	Sverige

Namn	Titel	Organisation	Land
Antero Lehmuskoski	utvecklingschef	Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus	Finland
Outi Meriläinen	informations- specialist	Institutet för hälsa och välfärd	Finland
Mira Mäkelä	terminolog	Sandvik Mining and Construction	Finland
Anne-Marie Müller	seniorrådgiver	Nasjonalt kunnskapscenter for helsetjenesten	Noreg
Henrik Nilsson	terminolog	Terminologicentrum TNC	Sverige
Niina Nissilä	forskare	Vasa universitet	Finland
Anita Nuopponen	professor	Vasa universitet	Finland
Cecilie Ovrum	terminolog/ seniorrådgiver	EØS-sekretariatet, Utenriksdepartementet	Norge
Hanna Packalen	translator	Finlands riksdag	Finland
Laila Palojärvi	administrasjonsleder	Samisk Språknemnd	Norge
Päivi Pasanen	forskardoktor	Östra Finlands universitet	Finland
Nina Pilke	professor	Vasa universitet	Finland
Eija Puttonen	översättare	Finlands bank	Finland
Maud Rantala	doktorand	Vasa universitet	Finland
Kari Raunio	translator	Finlands riksdag	Finland
Saila Rinne	terminolog	Europeiska kommissionen	Luxembourg
Jan Roald	førsteamanuensis	NHH – Norges Handelshøyskole	Norge
Aud Anna Senje	rådgiver	Språkrådet i Norge	Norge
Katri Seppälä	direktör	Terminologicentralen TSK	Finland
Saku Seppälä	IT-planerare	Terminologicentralen TSK	Finland
Harriet Skog-Mandell	informatör- översättare	Österbottens förbund	Finland
Anna Skogster	koordinator	Nordiska ministerrådet	Danmark
Katri Snellman	tf doktorand	Vasa universitet	Finland
Mari Suhonen	terminolog	Terminologicentralen TSK	Finland
Sirpa Suhonen	terminolog	Terminologicentralen TSK	Finland

Namn	Titel	Organisation	Land
Seija Suonuuti	Manager, Language and Terminology	Nokia	Finland
Peter Svanberg	programmerare/ terminolog	Terminologicentrum TNC	Sverige
Hanne Erdman Thomsen	lektor	ISV CBS – Handelshøjskolen	Danmark
Ole Våge	rådgivar	Språkrådet i Noreg	Noreg
Mona Wentzel Persenius	universitetslektor	Karlstads universitet	Sverige
Sunniva Whittaker	professor	NHH – Norges Handelshøyskole	Norge
Anu Ylisalmi	terminolog	Terminologicentralen TSK	Finland
Heli Österman	student	Vasa universitet	Finland